

Almanahul
Arhiepiscopiei Timișoarei
2021
(anul al 41-lea de la fondare)

Publicație bisericească apărută în anul 1980 cu titlul „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”. După anul 1990 se va numi „Calendarul românului pe anul comun de la Hristos”, până la reînființarea Episcopiei Caransebeșului. Din anul 1995 se va intitula „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, iar începând cu anul 2017 va purta titlul de „Almanahul Arhiepiscopiei Timișoarei”.

**Cancelaria
Centrului eparhial**

Almanahul
Arhiepiscopiei Timișoarei
2021

**Se tipărește cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte
Mitropolit IOAN al Banatului**

Comitetul de redacție:

Președinte: Înaltpreasfințitul Mitropolit Ioan al Banatului

Vicepreședinte: Preasfințitul Episcop-vicar Paisie Lugojanul

Membri: preot dr. Ionel Popescu, preot Mircea Szilagyi

Redactori: preot dr. Adrian Carebia, preot dr. Marius Florescu

Grafică și paginație: arhid. dr. Marian Pîrvu, Bianca Adnana Nica

Datele au fost actualizate la data de 31 decembrie 2020.

Icoana de pe coperta 1 este o reproducere după Pogorârea la iad - parohia Ferendia, jud. Timiș, azi în colecția Muzeului de Artă din Timișoara

ISSN: 2668-8204

Tiparul executat la Tipografia Partoș S.R.L. din Timișoara.

CUPRINS

Cuvânt înainte: † Ioan, Mitropolitul Banatului	7
Calendar creștin ortodox 2021	9
Rânduiești bisericești în anul 2021	117
Organizarea canonică a Bisericii Ortodoxe	121
Biserica Ortodoxă Română	123
Arhiepiscopia Timișoarei	133

PASTORAȚIA ROMÂNILOR DIN AFARA GRANIȚELOR ȚĂRII

Programul catehetic „<i>Hristos împărtășit copiilor</i>”, în diaspora românească - preot dr. Sorin Lungoci	181
Noi perspective ale diasporei de pe continentul american? - preot dr. Adrian Carebia	191

COMEMORAREA CELOR ADORMIȚI ÎN DOMNUL

„Necropola Banatului” din Lugoj - preot prof. dr. Vasile Muntean ..	201
Avocatul dr. Mihail Gropșianu (1869-1952), susținător al înființării Patriarhiei Române - preot dr. Ionel Popescu	204

Personalități făgețene ce își dorm somnul de veci în cimitirul ortodox al Făgetului - prof. dr. Dumitru Tomoni 209

Starea sufletului imediat după moarte, redată în cântările *Panihidei* - preot lect. dr. Marius Florescu 227

PAGINI DE TEOLOGIE ORTODOXĂ CONTEMPORANĂ

Mitropolitul Bartolomeu Anania, un luminat dascăl pentru știința citirii și trăirii cu folos a Sfintei Scripturi - protopop dr. Ioan Bude 243

Cele opt principii exegetice ale Sfintei Scripturi, din opera Sf. Irineu al Lyonului - preot Mircea Szilagyi 254

Teologia patristică – o „slujire cuvântătoare” (λογικὴ λατρεία) - preot dr. Nichifor Tănase 279

Repere ale vieții și sănătății în rugăciunile dinaintea Dumnezeieștii Împărtășiri - ierom. dr. Rafael Povîrnaru 312

SPRE ADUCERE AMINTE

Savantul bănațean Traian Vuia, pionierul aeronauticii mondiale și succesul primului zbor mecanic din lume cu un aparat mai greu decât aerul - diac. dr. Răzvan Emanuel Fibișan 319

Din trecutul *Almanahului Arhiepiscopiei Timișoarei* - preot dr. Valentin Bugariu 326

CUVÂNT ÎNAINTE

† IOAN

Mitropolitul Banatului

Binecuvântat să fie Dumnezeu Cel închinat în Sfânta Treime, pentru că ne-a învrednicit să intrăm într-un Nou An, al 2021-lea de la nașterea după Trup a Fiului lui Dumnezeu întrupat!

Anul 2020 a stat din punct de vedere tematic, sub semnul pastorației familiei și copiilor și al modelului filantropilor ortodocși români din toate timpurile și locurile.

Din nefericire, acest an a stat și sub semnul unei cumplite pandemii la nivel planetar, care a secerat multe vieți, inclusiv din rândul clerului și bunilor credincioși ortodocși.

Nădărdim ca anul care începe să fie cel în care efectele acestei pandemii să dispară pentru totdeauna, iar omenirea să iasă biruitoare și cu mai multă înțelepciune de pe urma experiențelor trecute. Pentru că încercările sunt de la Dumnezeu, Care este izvorul a tot binele, și sunt îngăduite de Acesta pentru ca lumea să părăsească păcatele și să se pocăiască.

Sfântul Sinod al Bisericii noastre a instituit, încă de acum doi ani, ca anul 2021 să fie *Anul omagial al pastorației românilor din afara României*.

Decizia membrilor Sfântului Sinod este salutară, cu atât mai mult cu cât organizații care monitorizează deplasarea populațiilor au anunțat că diaspora românească este una dintre cele mai

numeroase, ocupând în prezent locul cinci la nivel internațional. În decursul a aproximativ 15 ani, între 2000-2001 și 2015-2016, numărul emigranților români a crescut cu 2,3 milioane, emigrarea fiind motivul principal al declinului demografic al populației din țara noastră.

De asemenea, 2021 va fi *Anul comemorativ al celor adormiți în Domnul*, cu referire specială la *valoarea liturgică și culturală a cimitirelor*.

Conform Statutului pentru organizarea și funcționarea Bisericii noastre, cimitirul este bun sacru al parohiei. De aceea, întreținerea cimitirelor trebuie să reprezinte o grijă aparte a preotului, a consiliului și comitetului parohial. În sensul acesta și având în vedere anul omagial, îndemnăm preoții de la parohii să poarte de grijă cimitirelor parohiale, să caute cu atenție prin cimitire morminte și cruci vechi care au aparținut unor persoane mai însemnate trecute în veșnicie, pentru a le scoate la lumină și a le pune în valoare. Rezultatele unei astfel de cercetări se vor publica în revistele noastre bisericești, mai ales în revista eparhială „*Învierea*”.

Pe lângă revista eparhială amintită și cea mitropolitană „*Altarul Banatului*”, Centrul nostru eparhial tipărește și anul acesta *Almanahul bisericesc 2021*, cu o apariție neîntreruptă de peste 40 de ani. *Almanahul* pune la îndemâna clericilor și credincioșilor noștri calendarul bisericesc 2021 cu rubrici pentru însemnări diverse, date actualizate privind organizarea Bisericii și a eparhiei noastre, de asemenea articole pe teme ale anului omagial 2021 și pe alte subiecte.

Trimițând acest *Almanah* nou la biserici și mănăstiri, ne rugăm totodată ca Mântuitorul Iisus Hristos să dăruiască tuturor spor în tot lucrul cel bun și mântuitor, la mulți și binecuvântați ani!

Calendar creștin-ortodox 2021

DECEMBRIE 2020 - IANUARIE 2021

31 DECEMBRIE JOI	<i>Odovania praznicului Nașterii Domnului; Sf. Cuv. Melania Romana; Sf. Mc. Hermes (Slujba în noaptea trecerii dintre ani)</i>
1 IANUARIE VINERI	Tăierea-împrejur cea după trup a Domnului; †) Sf. Ier. Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei, și mama sa, Sf. Emilia (<i>Anul Nou. Tedeum. Harți</i>)
2 IANUARIE SÂMBĂȚĂ	<i>Înainte-prăznuirea Botezului Domnului;</i> Sf. Ier. Silvestru, episcopul Romei; Sf. Cuv. Serafim din Sarov
3 IANUARIE DUMINICĂ	Sf. Proroc Maleahi; Sf. Mc. Gordie
Duminica dinaintea Botezului Domnului; Ap. 2 Timotei 4, 5-8; Ev. Marcu 1, 1-8 (<i>Predica Sfântului Ioan Botezătorul</i>); glas 5, voscr. 8	

4 IANUARIE LUNI	Soborul Sf. 70 de Apostoli; Sf. Cuv. Teoctist din Sicilia; Sf. Cuv. Apolinaria
5 IANUARIE MARTI	Sf. Mc. Teopempt și Teonas; Sf. Cuv. Sinclitichia <i>(Ajunul Botezului Domnului. Post)</i>
6 IANUARIE MIERCURI	(†) Botezul Domnului <i>(Boboteaza – Dumnezeiasca Arătare. Harți)</i>

IANUARIE 2021

7 IANUARIE JOI	† Soborul Sf. Proroc Ioan Botezătorul
8 IANUARIE VINERI	Sf. Cuv. Gheorghe Hozevitul; Sf. Cuv. Domnica
9 IANUARIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Mc. Polieuct; Sf. Ier. Petru, episcopul Sevastiei
10 IANUARIE DUMINICĂ	Sf. Ier. Grigorie, episcopul Nyssei; †) Sf. Cuv. Antipa de la Calapodești; Sf. Ier. Dometian, episcopul Melitinei
Duminica după Botezul Domnului; Ap. Efeseni 4, 7-13; Ev. Matei 4, 12-17 (<i>Începutul propovăduirii Domnului</i>); glas 6, voscr. 9	

11 IANUARIE LUNI	† Sf. Cuv. Teodosie, începătorul vieții călugărești de obște din Palestina; Sf. Cuv. Vitalie
12 IANUARIE MĂRȚI	Sf. Mc. Tatiana diaconița și Eutasia
13 IANUARIE MIERCURI	Sf. Mc. Ermil și Stratonice; Sf. Ier. Iacob, episcop de Nisibe

IANUARIE 2021

14 IANUARIE JOI	Odovania praznicului Botezului Domnului; Sf. Cuv. Mucenici din Sinai și Rait; Sf. Nina, lumina toarea Geogiei
15 IANUARIE VINERI	Sf. Cuv. Pavel Tebeul și Ioan Colibașul
16 IANUARIE SÂMBĂȚĂ	Cinstirea lanțului Sf. Ap. Petru; Sf. Mc. Danact citețul
17 IANUARIE DUMINICĂ	†) Sf. Cuv. Antonie cel Mare; Sf. Cuv. Antonie cel Nou din Veria
Duminica a 29-a după Rusalii; Ap. Duminicii a 28-a; Coloseni 1, 12-18; Ev. Luca 17, 12-19 (a celor 10 leproși); glas 7, voscr. 10	

18 IANUARIE LUNI	† Sf. Ier. Atanasie și Chiril, arhiepiscopii Alexandriei
19 IANUARIE MARTI	Sf. Cuv. Macarie cel Mare și Macarie Alexandrinul; Sf. Ier. Marcu, mitropolitul Efesului; Sf. Mc. Eufrasia
20 IANUARIE MIERCURI	†) Sf. Cuv. Eftimie cel Mare; Sf. Mc. Eusebiu; Sf. Mc. In, Pin și Rim

IANUARIE 2021

21 IANUARIE JOI	Sf. Cuv. Maxim Mărturisitorul; Sf. Mc. Neofit; Sf. Mc. Agnia din Roma
22 IANUARIE VINERI	Sf. Ap. Timotei; Sf. Cuv. Mc. Anastasie Persul
23 IANUARIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Sfințit Mc. Clement, episcopul Ancirei; Sf. Mc. Agatanghel; Sf. Părinți de la Sinodul al VI-lea Ecumenic
24 IANUARIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Xenia; Sf. Ier. Filon, episcopul Carpasiei (<i>Tedeum</i>)
Duminica a 31-a după Rusalii; Ap. 1 Timotei 1, 15-17; Ev. Luca 18, 35-43 (<i>Vindecarea orbului din Ierihon</i>); glas 8, voscr. 11	

25 IANUARIE LUNI	†) Sf. Ier. Grigorie Teologul, arhiepiscopul Constantinopolului; † Sf. Ier. Bretanion, episcopul Tomisului
26 IANUARIE MARȚI	†) Sf. Ier. Iosif cel Milostiv, mitropolitul Moldovei; Sf. Cuv. Xenofont, Maria, Arcadie și Ioan
27 IANUARIE MIERCURI	† Aducerea moaștelor Sf. Ier. Ioan Gură de Aur; Sf. Marciana împărăteasa

IANUARIE 2021

28 IANUARIE JOI	Sf. Cuv. Efrem Sirul, Isaac Sirul, Paladie și Iacob Sihastrul
29 IANUARIE VINERI	Aducerea moaștelor Sf. Sfințit Mc. Ignatie Teoforul; Sf. Mc. Filotei
30 IANUARIE SÂMBĂȚĂ	†) Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur; Sf. Sfințit Mc. Ipolit, episcopul Romei
31 IANUARIE DUMINICĂ	Sf. Mc. doctori fără de arginți Chir și Ioan
Duminica a 32-a după Rusalii (a lui Zahau); Ap. 1 Timotei 4, 9-15; 7, 1; Ev. Luca 19, 1-10; glas 1, voscr. 1	

FEBRUARIE 2021

1	FEBRUARIE LUNI	<i>Înainte-prăznuirea Întâmpinării Domnului;</i> Sf. Mc. Trifon; Sf. Mc. Perpetua și Felicitas
2	FEBRUARIE MARȚI	(†) Întâmpinarea Domnului
3	FEBRUARIE MIERCURI	Sf. și Dreptul Simeon, primitorul de Dumnezeu; Sf. Prorociță Ana

FEBRUARIE 2021

4 FEBRUARIE JOI	Sf. Cuv. Isidor Pelusiotul; Sf. Sfințit Mc. Avramie
5 FEBRUARIE VINERI	Sf. Mc. Agata și Teodula
6 FEBRUARIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Ier. Vucol, episcopul Smirnei, și Fotie, patriarhul Constantinopolului; Sf. Cuv. Varsanufie cel Mare
7 FEBRUARIE DUMINICĂ	Sf. Ier. Partenie, episcopul Lampsacului; Sf. Cuv. Luca din Elada
Duminica a 16-a după Rusalii; Ap. 2 Corinteni 6, 1-10; Ev. Matei 25, 14-30 (<i>Pilda talașilor</i>); glas 2, voscr. 2	

FEBRUARIE 2021

8	FEBRUARIE LUNI	Sf. Mare Mc. Teodor Stratilat; Sf. Proroc Zaharia
9	FEBRUARIE MARȚI	<i>Odovania praznicului Întâmpinării Domnului;</i> Sf. Mc. Nichifor
10	FEBRUARIE MIERCURI	†) Sf. Sfințit Mc. Haralambie; Sf. Mc. Valentina

FEBRUARIE 2021

11 FEBRUARIE JOI	Sf. Sfințit Mc. Vlasie, episcopul Sevastiei; Sf. Teodora împărăteasa
12 FEBRUARIE VINERI	Sf. Ier. Meletie, arhiepiscopul Antiohiei; Sf. Mc. Hristea
13 FEBRUARIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Martinian; Sf. Ap. Acvila și soția sa, Priscila; Sf. Ier. Evloghie, patriarhul Alexandriei
14 FEBRUARIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Auxentie, Maron și Avraam
Duminica a 17-a după Rusalii (a Cananeencei); Ap. 2 Corinteni 6, 16-18; 7, 1; Ev. Matei 15, 21-28; glas 3, voscr. 3	

FEBRUARIE 2021

15	FEBRUARIE LUNI	Sf. Ap. Onisim; Sf. Mc. Maior
16	FEBRUARIE MĂRȚI	Sf. Sfințiți Mc. Pamfil preotul și Valent diaconul; Sf. Ier. Flavian, arhiepiscopul Constantinopolului
17	FEBRUARIE MIERCURI	Sf. Mare Mc. Teodor Tiron; Sf. Mariamna; Sf. împărați Marcian și Pulheria

FEBRUARIE 2021

18 FEBRUARIE JOI	Sf. Ier. Leon, episcopul Romei
19 FEBRUARIE VINERI	Sf. Ap. Arhip, Filimon și soția sa, Apfia
20 FEBRUARIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Ier. Leon, episcopul Cataniei; Sf. Cuv. Visarion
21 FEBRUARIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Timotei; Sf. Ier. Eustație, arhiepiscopul Antiohiei
Duminica a33-a după Rusalii (<i>a Vameșului și a Fariseului</i>); Ap. 2 Timotei 3, 10-15; Ev. Luca 18, 10-14; glas 4, voscr. 4 (<i>Începutul Triodului</i>)	

FEBRUARIE 2021

22	FEBRUARIE LUNI	Aflarea moaștelor Sfinților Mc. din Constantinopol
23	FEBRUARIE MARȚI	Sf. Sfințit Mc. Policarp, episcopul Smirnei; Sf. Cuv. Gorgonia
24	FEBRUARIE MIERCURI	† Întâia și a doua aflare a capului Sf. Proroc Ioan Botezătorul (<i>Harți</i>)

FEBRUARIE 2021

25 FEBRUARIE JOI	Sf. Ier. Tarasie, patriarhul Constantinopolului
26 FEBRUARIE VINERI	Sf. Ier. Porfirie, episcopul Gazei; Sf. Mc. Fotini Samarineanca (<i>Harți</i>)
27 FEBRUARIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Mărturisitori Procopie și Talaleu
28 FEBRUARIE DUMINICĂ	†) Sf. Cuv. Ioan Casian și Gherman, din Dobrogea Sf. Cuv. Vasile Mărturisitorul; Sf. Sfințit Mc. Proterie, patriarhul Alexandriei
Duminica a 34-a după Rusalii (a Întoarcerii Fiului risipitor); Ap. 1 Corinteni 6, 12-20; Ev. Luca 15, 11-32; glas 5, voscr. 5	

MĂRTIE 2021

1 MARTIE LUNI	Sf. Cuv. Mc. Evdochia; Sf. Cuv. Domnina
2 MARTIE MARȚI	Sf. Sfințit Mc. Teodot, episcopul Chiriniei; Sf. Mc. Isihie
3 MARTIE MIERCURI	Sf. Mc. Eutropie, Cleonic și Vasilisc

MĂRTIE 2021

4 MARTIE JOI	Sf. Cuv. Gherasim de la Iordan; Sf. Mc. Pavel și sora sa, Iuliana
5 MARTIE VINERI	Sf. Mc. Conon din Isauria și Conon Grădinarul; Sf. Cuv. Marcu Pustnicul
6 MARTIE SÂMBĂȚĂ	Sf. 42 de Mucenici din Amoreea; Aflarea Sfintei Cruci (<i>Sâmbăta morților - Moșii de iarnă</i>)
7 MARTIE DUMINICĂ	Sf. Sfințiți Mc. Efrem, episcopul Tomisului, Vasilevs, Evghenie, Capiton, Eterie, Agatodor și Elpidie, episcopi de Herson
Duminica Înfricoșătoarei Judecăți (<i>a Lăsăturii sec de carne</i>); Ap. 1 Corinteni 8, 8-13; 9, 1-2; Ev. Matei 25, 31-46; glas 6, voscr. 6	

8 MARTIE LUNI	Sf. Ier. Teofilact Mărturisorul, episcopul Nicomidiei
9 MARTIE MARȚI	† Sf. 40 de Mucenici din Sevastia
10 MARTIE MIERCURI	Sf. Mc. Codrat, Ciprian, Dionisie și cei împreună cu ei (<i>Zi aliturgică. Dezlegare la brânză, lapte, ouă și pește</i>)

MĂRTIE 2021

11 MARTIE JOI	Sf. Ier. Sofronie, patriarhul Ierusalimului
12 MARTIE VINERI	Sf. Cuv. Teofan Mărturisitorul; Sf. Ier. Grigorie Dialogul, episcopul Romei; Sf. Cuv. Simeon Noul Teolog (<i>Zi aliturgică. Dezlegare la brânză, lapte, ouă și pește</i>)
13 MARTIE SÂMBĂȚĂ	Aducerea moaștelor Sf. Ier. Nichifor, patriarhul Constantinopolului (<i>Sâmbăta Sfinților Cuvioși</i>)
14 MARTIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Benedict de Nursia; Sf. Sfințit Mc. Alexandru preotul
Duminica Izgonirii lui Adam din Rai (<i>a Lăsăturii sec de brânză</i>); Ap. Romani 13, 11-14; 14, 1-4; Ev. Matei 6, 14-21 (<i>Învățătură despre iertare, post și neagonisire</i>); glas 7, voscr. 7	

MĂRTIE 2021

15 MARTIE LUNI	Sf. Mc. Agapie, Plisie și Timolau (<i>Începutul Postului Sfințelor Paști. Zi aliturgică. Canonul Mare</i>)
16 MARTIE MARȚI	Sf. Mc. Sabin Egipteanul; Sf. Cuv. Hristodul din Patmos (<i>Zi aliturgică. Canonul Mare</i>)
17 MARTIE MIERCURI	Sf. Cuv. Alexie, omul lui Dumnezeu (<i>Canonul Mare</i>)

MĂRTIE 2021

18 MARTIE JOI	Sf. Ier. Chiril, arhiepiscopul Ierusalimului (<i>Canonul Mare</i>)
19 MARTIE VINERI	Sf. Mc. Hrisant și Daria, Claudiu și Ilaria; Sf. Mc. Marian diaconul
20 MARTIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Mucenici din Mănăstirea Sf. Sava cel Sfințit (<i>Sâmbăta Sf. Mare Mc. Teodor Tiron. Pomenirea morților</i>)
21 MARTIE DUMINICĂ	Sf. Ier. Iacob Mărturisitorul; Sf. Cuv. Serapion
Duminica întâi din Post (<i>a Ortodoxiei</i>); Ap. Evrei 11, 24-26; 32-40; Ev. Ioan 1, 43-51 (<i>Chemarea lui Filip și a lui Natanael</i>); glas 8, voscr. 8	

22	MARTIE LUNI	Sf. Sfințit Mc. Vasile, preotul din Ancira; Sf. Mc. Drosida, fiica împăratului Traian
23	MARTIE MARȚI	Sf. Cuv. Mc. Nikon și cei 199 de ucenici ai lui
24	MARTIE MIERCURI	<i>Înainte-prăznuirea Bunei Vestiri;</i> Sf. Ier. Artemon, episcopul Seleucie

MĂRTIE 2021

25 MARTIE JOI	(†) Buna Vestire (<i>Dezlegare la pește</i>)
26 MARTIE VINERI	<i>Odovania praznicului Bunei Vestiri; Soborul Sf. Arhanghel Gavriil; Sf. Mc. Montanus preotul și soția sa, Maxima; Sfinții 26 de Mucenici din Goția</i>
27 MARTIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Mc. Matrona din Tesalonic; Sf. Mc. Filit și Lidia, soția sa, cu cei 4 fii ai lor (<i>Pomenirea morților</i>)
28 MARTIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Ilarion cel Nou, egumenul Pelechitului, și Ștefan făcătorul de minuni
Duminica a 2-a din Post (<i>a Sf. Ier. Grigorie Palama</i>); Ap. Evrei 1, 10-14; 2, 1-3; al Ierarhului: Evrei 7, 26-28; 8, 1-2; Ev. Marcu 2, 1-12 (<i>Vindecarea slăbănogului din Capernaum</i>); a Ierarhului: Ioan 10, 9-16 (<i>Isus – Păstorul cel bun</i>); glas 1, voscr. 9	

MARTIE 2021

29 MARTIE LUNI	Sf. Sfințiți Mc. Marcu, episcopul Aretuselor, și Chiril diaconul; Sf. Mc. Iona și Varahisie
30 MARTIE MARȚI	Sf. Cuv. Ioan Scărarul; Sf. Euvula, mama Sf. Pantelimon
31 MARTIE MIERCURI	Sf. Sfințit Mc. Ipatie, episcopul Gangrei; Sf. Mc. Veniamin diaconul

APRILIE 2021

1 APRILIE JOI	Sf. Cuv. Maria Egipteanca; Sf. Mc. Gherontie
2 APRILIE VINERI	Sf. Cuv. Tit, făcătorul de minuni; Sf. Mc. Amfian și Edesie
3 APRILIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Nichita Mărturisitorul și Ilirie (<i>Pomenirea morților</i>)
4 APRILIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Iosif Imnograful, Gheorghe din Maleon și Zosima
Duminica a 5-a din Post (<i>a Sf. Cuv. Maria Egipteanca</i>); Ap. Evrei 9, 11-14; al Cuvioasei: Galateni 3, 23-29; Ev. Marcu 10, 32-45; a Cuvioasei: Luca 7, 36-50; glas 1, voscr. 9	

5 APRILIE LUNI	Sf. Mc. Teodul și Agatopod; Sf. Mc. Victorin și cei împreună cu el
6 APRILIE MĂRȚI	Sf. Sfințit Mc. Irineu, episcop de Sirmium; Sf. Ier. Eutihie, patriarhul Constantinopolului; Sf. Cuv. Grigorie Sinaitul și Platonida
7 APRILIE MIERCURI	Sf. Mc. Caliopie; Sf. Ier. Gheorghe Mărturisitorul, episcopul Mitilenei

APRILIE 2021

8 APRILIE JOI	Sf. Ap. Irodion, Agav, Ruf, Flegon, Asincrit și Ermis; Sf. Ier. Celestin, episcopul Romei
9 APRILIE VINERI	Sf. Mc. Eupsihie; Sf. Cuv. Vadim
10 APRILIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Mc. Terentie, Pompei, African, Maxim și Dima (<i>Pomenirea morților</i>)
11 APRILIE DUMINICĂ	†) Sf. Ier. Calinic de la Cernica, episcopul Râmnicului; Sf. Sfințit Mc. Antipa, episcopul Pergamului
Duminica a 4-a din Post (a Sf. Cuv. Ioan Scărarul); Ap. Evrei 6, 13-20; al Cuviosului: Efeseni 5, 8-19; Ev. Marcu 9, 17-32 (<i>Vîndecarea fiului lunatic</i>); a Cuviosului: Matei 4, 25; 5, 1-12 (<i>Predica de pe munte – Fericirile</i>); glas 3, voscr. 11	

12 APRILIE LUNI	†) Sf. Mc. Sava de la Buzău; Sf. Ier. Vasile Mărturisitorul, episcop de Parion
13 APRILIE MARȚI	Sf. Sfințit Mc. Artemon; Sf. Mc. Elefterie Persul
14 APRILIE MIERCURI	†) Sf. Ier. Pahomie de la Gledin, episcopul Romanului; Sf. Ier. Martin Mărturisitorul, episcopul Romei; Sf. Mc. Tomaida (<i>Denia Canonului Mare</i>)

APRILIE 2021

15 APRILIE JOI	Sf. Ap. Aristarh, Pud și Trofim; Sf. Mc. Crescent
16 APRILIE VINERI	Sf. Mc. fecioare: Agapia, Irina și Hionia (<i>Denia Acatistului Bunei Vestiri</i>)
17 APRILIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Sfințit Mc. Simeon, episcopul Persiei (<i>Pomenirea morților</i>)
18 APRILIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Ioan, ucenicul Sf. Grigorie Decapolitul
Duminica a 5-a din Post (a Sf. Cuv. Maria Egipteanca); Ap. Evrei 9, 11-14; al Cuvioasei: Galateni 3, 23-29; Ev. Marcu 10, 32-45 (<i>Prevestirea Pătimirilor. Cererea fiilor lui Zevedeu</i>); a Cuvioasei: Luca 7, 36-50 (<i>Pocăința femeii păcătoase</i>); glas 4, voscr. I	

19	APRILIE LUNI	Sf. Cuv. Ioan de la Lavra Veche; Sf. Sfințit Mc. Pafnutie
20	APRILIE MARTI	† Sf. Ier. Teotim, episcopul Tomisului; Sf. Cuv. Teodor Trihina
21	APRILIE MIERCURI	Sf. Sfințit Mc. Ianuarie, episcop de Benevent; Sf. Mc. Teodor din Perga; Sf. Mc. Alexandra împărăteasa

APRILIE 2021

22 APRILIE JOI	Sf. Ier. Teodor Sicheotul, episcopul Anastasiopolei
23 APRILIE VINERI	†) Sf. Mare Mc. Gheorghe, purtătorul de biruință ; Sf. Mc. Valerie
24 APRILIE SÂMBĂȚĂ	†) Sf. Ierarhi Ilie Iorest, Simion Ștefan și Sava Brancovici, mitropoliții Transilvaniei; Sf. Ier. Iosif Mărturisitorul din Maramureș; Sf. Mc. Pasicrat și Valentin; Sf. Cuv. Elisabeta (Sâmbăta lui Lazăr. Pomenirea morților)
	Sf. Ap. și Evanghelist Marcu;
25 APRILIE DUMINICĂ	(†) Intrarea Domnului în Ierusalim ; (†) Sf. Cuv. Vasile de la Poiana Mărului (<i>Dezlegare la pește</i>)
Duminica a 6-a din Post (a Floriilor). Toate ale praznicului: Ap. Filipeni 4, 4-9; Ev. Ioan 12, 1-18 (<i>Denie</i>)	

26 APRILIE LUNI	Sfânta și Marea Luni (<i>Denie</i>); Sf. Sfințit Mc. Vasilevs, episcopul Amasiei; Sf. Glafira; † Sf. Mc. Chiril, Chindeu și Tasie din Axiopolis (Cernavodă)
27 APRILIE MARȚI	Sfânta și Marea Marți (<i>Denie</i>); Sf. Ap. Simeon, rudenia Domnului, episcopul Ierusalimului
28 APRILIE MIERCURI	Sfânta și Marea Miercuri (<i>Denie</i>); Sf. Ap. Iason și Sosipatru; † Sf. Mc. Maxim, Cvintilian și Dadas din Ozovia

APRILIE - MAI 2021

29 APRILIE JOI	Sfânta și Marea Joi (<i>Denia celor 12 Evanghelii</i>); Sf. 9 Mucenici din Cizic; Sf. Cuv. Memnon
30 APRILIE VINERI	Sfânta și Marea Vineri (<i>Zi aliturgică. Denia Prohodului Domnului</i>); Sf. Ap. Iacob al lui Zevedeu
1 MAI SÂMBĂȚĂ	Sfânta și Marea Sâmbătă; Sf. Proroc Ieremia; Sf. Cuv. Mc. Eftimie, Ignatie și Acachie
2 MAI DUMINICĂ	(†) Învierea Domnului (<i>Sfintele Paști</i>) Toate ale praznicului: Ap. Fapte 1, 1-8; Ev. Ioan 1, 1-17
Duminica a 3-a după Paști (a Mironosișelor); Ap. Fapte 6, 1-7; Ev. Marcu 15, 43-47; 16, 1-8; glas 2, voscr. 4	

3 MAI LUNI	(†) Sfintele Paști; †) Sf. Cuv. Irodion de la Lainici
4 MAI MARȚI	(†) Sfintele Paști; †) Sf. Ier. Atanasie al III-lea (Patelarie), patriarhul Constantinopolului (<i>Slujba sa din 2 mai se săvârșește a treia zi de Paști</i>); Sf. Mc. Pelaghia; Sf. Monica, mama Fericitului Augustin
5 MAI MIERCURI	Sf. Mare Mc. Irina; Sf. Cuv. Mc. Efrem cel Nou (<i>Harți</i>)

MĂI 2021

6 MAI JOI	Sf. și Dreptul Iov, mult răbdătorul; Sf. Mc. Varvar
7 MAI VINERI	†) Izvorul Tămăduirii; †) Cinstirea Sfintei Icoane a Maicii Domnului Siriaca de la Mănăstirea Ghighiu; Arătarea pecer a semnului Sfintei Cruci în Ierusalim; Sf. Mc. Acachie și Codrat (<i>Harți</i>)
8 MAI SÂMBĂȚĂ	†) Sf. Ap. și Evanghelist Ioan Teologul; Sf. Cuv. Arsenie cel Mare
9 MAI DUMINICĂ	Sf. Proroc Isaia; Sf. Mc. Hristofor; Aducerea la Bari a moaștelor Sf. Ier. Nicolae
Duminica a 2-a după Paști (a Sf. Apostol Toma); Ap. Fapte 5, 12-20; Ev. Ioan 20, 19-31; glas 1, voscr. 1	

10 MAI LUNI	Sf. Ap. Simon Zilotul
11 MAI MARȚI	Sf. Sfințit Mc. Mochie preotul; Sf. Ier. Metodie și Sf. Cuv. Chiril, luminătorii slavilor
12 MAI MIERCURI	†) Sf. Mc. Ioan Valahul; Sf. Ier. Epifanie, arhiepiscopul Ciprului, și Gherman, patriarhul Constantinopolului (<i>Dezlegare la pește</i>)

MĂI 2021

13 MAI JOI	Sf. Mc. Glicheria; Sf. Serghie Mărturisitorul
14 MAI VINERI	Sf. Mc. Isidor din Hios; Sf. Sfințit Mc. Terapont, episcopul Ciprului (<i>Dezlegare la pește</i>)
15 MAI SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Pahomie cel Mare; †) Sf. Ier. Iacob Putneanul, mitropolitul Moldovei
16 MAI DUMINICĂ	Sf. Cuv. Teodor cel Sfințit; †) Sf. Cuv. Sila, Paisie și Natan de la Sihăstria Putnei
Duminica a 3-a după Paști (a Mironosițelor); Ap. Fapte 6, 1-7; Ev. Marcu 15, 43-47; 16, 1-8; glas 2, voscr. 4	

17 MAI LUNI	Sf. Ap. Andronic și soția sa, Iunia; Sf. Cuv. Nectarie și Teofan
18 MAI MARȚI	Sf. Mc. Petru, Dionisie și Paulin
19 MAI MIERCURI	Sf. Sfințit Mc. Patrichie, episcopul Prusei (<i>Dezlegare la pește</i>)

MĂI 2021

20 MAI JOI	Sf. Mc. Talaleu; Sf. Cuv. Talasie; Sf. Lidia din Filipi
21 MAI VINERI	†) Sfinții Mari Împărați și întocmai cu Apostolii, Constantin și mama sa, Elena (<i>Dezlegare la pește</i>)
22 MAI SÂMBĂȚĂ	Sf. Mc. Vasilisc și Marcel; Sf. Părinți de la Sinodul al II-lea Ecumenic
23 MAI DUMINICĂ	Sf. Ier. Mihail Mărturisitorul, episcopul Sinadei; Sf. Mironosiță Maria lui Cleopa
Duminica a 4-a după Paști (<i>Vîndecarea slăbănogului de la Vitezda</i>); Ap. Fapte 9, 32-42; Ev. Ioan 5, 1-15; glas 3, voscr. 5	

24 MAI LUNI	Sf. Cuv. Simeon cel din Muntele Minunat
25 MAI MARTI	† A treia aflare a capului Sf. Proroc Ioan Botezătorul
26 MAI MIERCURI	<i>Înjunătățirea Cincizecimii; Sf. Ap. Carp și Alfeu; Sf. Mc. Averchie și Elena (Dezlegare la pește)</i>

MĂI 2021

27 MAI JOI	Sf. Mc. Iuliu Veteranul; Sf. Sfințiți Mc. Eladie și Terapont, episcopul Sardei; Sf. Mărt. Ioan Rusul
28 MAI VINERI	Sfinții Ier. Eutihie, episcopul Melitinei, și Nichita, episcopul Calcedonului (<i>Dezlegare la pește</i>)
29 MAI SÂMBĂȚĂ	Sf. Mc. Teodosia fecioara; Sf. Sfințit Mc. Olivian
30 MAI DUMINICĂ	Sf. Cuv. Isaachie Mărturisitorul și Varlaam
Duminica a 5-a după Paști (a Samarinencei); Ap. Fapte 11, 19-30; Ev. Ioan 4, 5-42; glas 4, voscr. 7	

31 MAI LUNI	Sf. Mc. Ermie, Eusebiu și Haralambie
1 Iunie MARȚI	Sf. Iustin Martirul și Filosoful și cei împreună cu el
2 Iunie MIERCURI	<i>Odovania Înjumătățirii Cincizecimii;†) Sf. Mare Mc. Ioan cel Nou de la Suceava; Sf. Ier. Nichifor Mărturisitorul, patriarhul Constantinopolului</i>

Iunie 2021

3 IUNIE JOI	Sf. Mc. Luchilian, Ipatie și Paula fecioara
4 IUNIE VINERI	†) Sf. Mc. Zotic, Atal, Camasie și Filip de la Niculițel; Sf. Ier. Mitrofan, patriarhul Constantinopolului; Sf. Mironosițe Maria și Marta, surorile Dreptului Lazăr (<i>Dezlegare la pește</i>)
5 IUNIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Sfințit Mc. Dorotei, episcopul Tirului; Sf. Mc. Apolo și Leonid
6 IUNIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Ilarion cel Nou, egumenul Mănăstirii lui Dalmat; Sf. Cuv. Visarion
Duminica a 6-a după Paști (<i>Vîndecarea orbului din naștere</i>); Ap. Fapte 16, 16-34; Ev. Ioan 9, 1-38; glas 5, voscr. 8	

7 Iunie Luni	Sf. Sfințit Mc. Teodot, episcopul Ancirei; Sf. Mc. Zenaida
8 Iunie Marți	† Sf. Mc. Nicandru și Marcian; Aducerea moaștelor Sf. Mare Mc. Teodor Stratilat
9 Iunie Miercuri	Odovania praznicului Învierii Domnului; Sf. Ier. Chiril, arhiepiscopul Alexandriei (<i>Dezlegare la pește</i>)

Iunie 2021

10 Iunie JOI	(†) Înălțarea Domnului (Ziua Eroilor)
11 Iunie VINERI	Sf. Ap. Bartolomeu și Barnaba; Sf. Ier. Luca, arhiepiscopul Crimeei (<i>Dezlegare la pește</i>)
12 Iunie SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Onufrie cel Mare și Petru Athonitul
13 Iunie DUMINICĂ	Sf. Mc. Achilina; Sf. Ier. Trifilie, episcopul Lefcosiei din Cipru
Duminica a 7-a după Paști (a Sf. Părinți de la Sinodul I Ecumenic); Ap. Fapte 20, 16-18; 28-36; Ev. Ioan 17, 1-13 (<i>Rugăciunea lui Iisus</i>); glas 6, voscr. 10	

14	Iunie Luni	Sf. Proroc Elisei; Sf. Ier. Metodie Mărturisitorul, patriarhul Constantinopolului
15	Iunie Marți	Sf. Proroc Amos; Sf. Mc. Isihie; Fericiții Augustin și Ieronim
16	Iunie Miercuri	Sf. Ier. Tihon, episcopul Amatundei; Sf. Sfințit Mc. Marcu, episcopul Apoloniadei (<i>Dezlegare la pește</i>)

Iunie 2021

17 Iunie Joi	Sf. Mc. Manuil, Savel, Ismail, Inochentie și Felix
18 Iunie Vineri	Odovania praznicului Înălțării Domnului; Sf. Mc. Leontie, Ipatie și Teodul; Sf. Cuv. Erasm (Dezlegare la pește)
19 Iunie Sâmbătă	Sf. Ap. Iuda, rudenii Domnului; Sf. Cuv. Paisie cel Mare Mare (Sâmbăta morților - Moșii de vară)
20 Iunie Duminică	(†) Pogorârea Sfântului Duh (Cincizecimea sau Rusaliiile)
Duminica a 8-a după Paști. Toate ale praznicului: Ap. Fapte 2, 1-11; Ev. Ioan 7, 37-53; 8, 12	

21	IUNIE LUNI	(†) Sfânta Treime (<i>Lăsatul secului pentru Postul Sf. Ap. Petru și Pavel</i>)
22	IUNIE MARȚI	†) Sf. Ier. Grigorie Dascălul, mitropolitul Țării Românești; Sf. Sfințit Mc. Eusebiu, episcopul Samosatei (<i>Dezlegare la pește</i>)
23	IUNIE MIERCURI	Sf. Mc. Agripina; Sf. Sfințit Mc. Aristocle preotul

Iunie 2021

24 Iunie Joi	(†) Nașterea Sf. Proroc Ioan Botezătorul (Sânzienele sau Drăgaica); † Aducerea moaștelor Sf. Mare Mc. Ioan cel Nou de la Suceava; † Sf. Ier. Niceta de Remesiana (<i>Dezlegare la pește</i>)
25 Iunie Vineri	Sf. Cuv. Mc. Fevronia; Sf. Mc. Orentie și frații săi; Sf. Mc. Livia
26 Iunie Sâmbătă	Odovania praznicului Pogorării Sfântului Duh; Sf. Cuv. David din Tesalonic; Sf. Ier. Ioan, episcopul Goției (<i>Dezlegare la pește</i>)
27 Iunie Duminică	Sf. Cuv. Samson, primitorul de străini; Sf. Mironosiță Ioana (<i>Dezlegare la pește</i>)
Duminica întâi după Rusalii (a Tuturor Sfinților); Ap. Evrei 11, 33-40; 12, 1-2; Ev. Matei 10, 32-33; 37-38 și 19, 27-30 (<i>Urmarea lui Hristos</i>); glas 8, voscr. 1	

28	Iunie Luni	Aducerea moaștelor Sf. Mc. doctori fără de arginți Chir și Ioan; Sf. Mc. Papias
29	Iunie Marți	(†) Sf. Ap. Petru și Pavel
30	Iunie Miercuri	† Soborul Sfinților 12 Apostoli; †) Sf. Ier. Ghelasie de la Râmeneț (Dezlegare la pește)

1 IULIE JOI	†) Sf. Ier. Leontie de la Rădăuți; Sf. Mc. doctori fără de arginți Cosma și Damian, cei din Roma
2 IULIE VINERI	Așezarea veșmântului Născătoarei de Dumnezeu în biserica Vlaherne; †) Sf. Voievod Ștefan cel Mare; Sf. Ier. Iuvenalie, patriarhul Ierusalimului
3 IULIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Mc. Iachint; Sf. Ier. Anatolie, patriarhul Constantinopolului
4 IULIE DUMINICĂ	Sf. Ier. Andrei, arhiepiscopul Cretei; Sf. Cuv. Marta
Duminica a 2-a după Rusalii (a Sfinților Români); Ap. Romani 2, 10-16; al Sf. Români: 2 Corinteni 5, 17, 20; 6, 1, 3-7, 10; 13, 11; Ev. Matei 4, 18-23 (Chemarea primilor Apostoli); a Sf. Români: Matei 5, 14-16; 10, 32-33, 17-18, 22; glas 1, voscr. 2	

5 IULIE LUNI	† Sf. Cuv. Atanasie Athonitul; Sf. Cuv. Lampadie
6 IULIE MARTI	Sf. Cuv. Sisoe cel Mare; Sf. Mc. Lucia din Roma
7 IULIE MIERCURI	†) Sf. Mare Mc. Chiriachi; Sf. Cuv. Toma din Maleon; Sf. Mc. Evanghel

1815 2021

8 IULIE JOI	Sf. Mare Mc. Procopie și mama sa, Sf. Mc. Teodosia; †) Sf. Mc. Epictet preotul și Astion monahul
9 IULIE VINERI	(†) Cinstirea Sfintei Icoane a Maicii Domnului Îndrumătoarea de la Mănăstirea Neamț; Sf. Sfințit Mc. Pangratie, episcopul Tavromeniei
10 IULIE SÂMBĂȚĂ	Sf. 45 de Mucenici din Nicopolea Armeniei
11 IULIE DUMINICĂ	Sf. Mare Mc. Eufimia; Sf. Olga, cea întocmai cu Apostolii și luminătoarea Rusiei
Duminica a 3-a după Rusalii; Ap. Romani 5, 1-10; Ev. Matei 6, 22-33 (Despre grijile vieții); glas 2, voscr. 3	

12	IULIE LUNI	(†) Cinstirea Sfintei Icoane a Maicii Domnului Prodromița de la Muntele Athos; Sf. Mc. Proclu și Ilarie; Sf. Cuv. Mihail Maleinul; Sf. Veronica; Sf. Cuv. Paisie Aghioritul
13	IULIE MARȚI	Soborul Sf. Arhanghel Gavriil; Sf. Cuv. Ștefan Savaitul; Sf. Cuv. Sara
14	IULIE MIERCURI	Sf. Ap. Achila; Sf. Mc. Iust și Iraclie; Sf. Cuv. Nicodim Aghioritul

1818 2021

15 IULIE JOI	Sf. Mc. Chiric și Iulita; Sf. Vladimir, luminătorul Rusiei
16 IULIE VINERI	Sf. Sfințit Mc. Atinoghen cu cei 10 ucenici ai lui; Sf. Mc. Iulia
17 IULIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Mare Mc. Marina; Sf. Ier. Eufrasie, episcopul Ionopolei
18 IULIE DUMINICĂ	†) Sf. Mc. Emilian de la Durostorum; Sf. Cuv. Pamvo
Duminica a 4-a după Rusalii (a Sf. Părinți de la Sinodul al IV-lea Ecumenic); Ap. Romani 6, 18-23; al Sf. Părinți: Tit 3, 8-15; Ev. Matei 8, 5-13 (Vindecarea slugii sutașului); a Sf. Părinți: Ioan 17, 1-13 (Rugăciunea lui Iisus); glas 3, voscr. 4	

19	IULIE LUNI	Sf. Cuv. Macrina, sora Sf. Vasile cel Mare; Sf. Cuv. Die; Aflarea moaștelor Sf. Cuv. Serafim de Sarov
20	IULIE MARȚI	†) Sfântul și slăvitul Proroc Ilie Tesviteanul
21	IULIE MIERCURI	Sf. Cuv. Simeon și Ioan Pustnicul; Sf. Proroc Iezechiel; †) Sf. Cuv. Rafael și Partenie, de la Agapia Veche

1818 2021

22	IULIE JOI	Sf. Mironosiță și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena; Sf. Cuv. Mc. Marcela
23	IULIE VINERI	Aducerea moaștelor Sf. Sfințit Mc. Foca; Sf. Mc. Apolinarie, Vitalie și Valeria
24	IULIE SÂMBĂTĂ	Sf. Mare Mc. Hristina; Sf. Mc. Ermoghen
25	IULIE DUMINICĂ	Adormirea Sfintei Ana, mama Preasfintei Născătoare de Dumnezeu; Sf. Părinți de la Sinodul al V-lea Ecumenic; Sf. Cuv. Olimpiada și Eupraxia
Duminica a 5-a după Rusalii; Ap. Romani 10, 1-10; Ev. Matei 8, 28-34; 9, 1 (<i>Vîndecarea celor doi demonizați din ținutul Gadarei</i>); glas 4, voscr. 5		

26	IULIE LUNI	Sf. Sfințit Mc. Ermolae; Sf. Mc. Paraschevi din Roma; †) Sf. Cuv. Ioanichie cel Nou de la Muscel
27	IULIE MARȚI	† Sf. Mare Mc. și Tămăduitor Pantelimon
28	IULIE MIERCURI	Sf. Ap. și Diaconi: Prohor, Nicanor, Timon și Parmena; Sf. Cuv. Pavel de la Xiropotamu

1818 - AUGUST 2021

29 IULIE JOI	Sf. Mc. Calinic, Veniamin și Mamant; Sf. Mc. Teodota cu fiii săi
30 IULIE VINERI	Sf. Ap. Sila, Silvan, Crescent, Epenet și Andronic; Sf. Sfințit Mc. Valentin, episcopul Umbriei
31 IULIE SÂMBĂȚĂ	Înainte-prăznuirea scoaterii Sfintei Cruci; Sf. și Dreptul Evdochim; Sf. și Dreptul Iosif din Arimateea (<i>Începutul Postului Adormirii Maicii Domnului</i>)
1 AUGUST DUMINICĂ	Scoaterea Sfintei Cruci; Sf. 7 frați Mucenici Macabei (<i>Începutul Postului Adormirii Maicii Domnului</i>)
Duminica a 6-a după Rusalii; Ap. Romani 12, 6-14; Ev. Matei 9, 1-8 (Vindecarea slăbănogului din Capernaum); glas 5, voscr. 6	

2 AUGUST LUNI	Aducerea moaștelor Sf. întâi Mc. și Arhidiacon Ștefan; Dreptul Gamaliel; Binecredinciosul împărat Iustinian cel Mare
3 AUGUST MARȚI	Sf. Cuv. Isaachie, Dalmat și Faust; Sf. Mironosiță Salomeea; Sf. Cuv. Teodora din Tesalonic
4 AUGUST MIERCURI	Sf. 7 tineri din Efes; Sf. Mc. Tatuil

AUGUST 2021

5 AUGUST JOI	Înainte-prăznuirea Schimbării la Față a Domnului; †) Sf. Cuv. Ioan Iacob de la Neamț; Sf. Mc. Evsignie; Sf. Nona, mama Sf. Ier. Grigorie Teologul; Sf. Ier. Fabian, episcopul Romei
6 AUGUST VINERI	(†) Schimbarea la Față a Domnului (Dezlegare la pește)
7 AUGUST SÂMBĂȚĂ	†) Sf. Cuv. Teodora de la Sihla; †) Sf. Cuv. Pafnutie – Pârvu Zugravul; Sf. Cuv. Mc. Dometie Persul; Sf. Ier. Narcis, arhiepiscopul Ierusalimului
8 AUGUST DUMINICĂ	Sf. Ier. Emilian Mărturisitorul, episcopul Cizicului, și Miron, episcopul Cretei
Duminica a 7-a după Rusalii; Ap. Romani 15, 1-7; Ev. Matei 9, 27-35 (Vindecarea a doi orbi și a unui mut din Capernaum); glas 6, voscr. 7	

9 AUGUST LUNI	Sf. Ap. Matia; Sf. 10 Mc. care au pătimit pentru icoana lui Hristos
10 AUGUST MARȚI	Sf. Mc. Laurențiu arhidiaconul; Sf. Sfințit Mc. Xist, episcopul Romei; Sf. Mc. Ipolit
11 AUGUST MIERCURI	†) Sf. Ier. Nifon, patriarhul Constantinopolului; Sf. Mc. Evplu arhidiaconul

AVGUST 2021

12 AUGUST JOI	Sf. Mc. Fotie și Anichit
13 AUGUST VINERI	<i>Odovania praznicului Schimbării la Față a Domnului;</i> Mutarea moaștelor Sf. Cuv. Maxim Mărturisitorul; Sf. Cuv. Dorotei și Dositei
14 AUGUST SÂMBĂȚĂ	<i>Înainte-prăznuirea Adormirii Maicii Domnului;</i> Sf. Proroc Miheia
15 AUGUST DUMINICĂ	(†) Adormirea Maicii Domnului
Duminica a 8-a după Rusalii; Ap. 1 Corinteni 1, 10-17; al praznicului: Filipeni 2, 5-11; Ev. Matei 14, 14-22 (<i>Înmulțirea pâinilor</i>); a praznicului: Luca 10, 38-42; 11, 27-28 (<i>Isus în casa Mariei și a Martei</i>); glas 7, voscr. 8	

16 AUGUST LUNI	Aducerea Sf. Mahramea Domnului din Edesa la Constantinopol; †) Sf. Martiri Brâncoveni: Constantin Voievod cu cei patru fii ai săi, Constantin, Ștefan, Radu și Matei, și sfințitul Ianahe; †) Sf. Cuv. Iosif de la Văratec; Sf. Mc. Diomid
17 AUGUST MARȚI	†) Sf. Gheorghe Pelerinul; Sf. Mc. Miron preotul, Straton și Ciprian
18 AUGUST MIERCURI	Sf. Mc. Flor și Lavru

AUGUST 2021

19 AUGUST JOI	Sf. Mc. Andrei Stratilat, Timotei, Agapie și Tecla
20 AUGUST VINERI	Sf. Proroc Samuel; Sf. Mc. Sever, Eliodor și Teoharie
21 AUGUST SÂMBĂȚĂ	Sf. Ap. Tadeu; Sf. Mc. Vasa, cu fiii ei; Sf. Mc. Donat diaconul, Romul preotul, Silvan diaconul și Venust
22 AUGUST DUMINICĂ	Sf. Mc. Agaton și cei împreună cu el
Duminica a 9-a după Rusalii; Ap. 1 Corinteni 3, 9-17; Ev. Matei 14, 22-34 (<i>Umblarea pe mare – Potolirea furtunii</i>); glas 8, voscr. 9	

23	AUGUST LUNI	<i>Odovania praznicului Adormirii Maicii Domnului;</i> Sf. Mc. Lup; Sf. Sfințit Mc. Irineu, episcopul de Lugdunum
24	AUGUST MARȚI	Sf. Sfințit Mc. Eutihie; Sf. Mc. Tation
25	AUGUST MIERCURI	Aducerea moaștelor Sf. Ap. Bartolomeu; Sf. Ap. Tit

AUGUST 2021

26 AUGUST JOI	Sf. Mc. Adrian și Natalia, soția sa
27 AUGUST VINERI	Sf. Cuv. Pimen cel Mare; Sf. Mc. Fanurie; Sf. Ier. Osie, episcopul Cordobei
28 AUGUST SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Moise Etiopianul; Dreptul Iezechia
29 AUGUST DUMINICĂ	(†) Tăierea capului Sf. Proroc Ioan Botezătorul <i>(Post)</i>
Duminica a 10-a după Rusalii; Ap. 1 Corinteni 4, 9-16; al Botezătorului: Fapte 13, 25-33; Ev. Matei 17, 14-23 (<i>Vîndecarea lunaticului</i>); a Botezătorului: Marcu 6, 14-30; glas 1, voscr. 10	

AUGUST - SEPTEMBRIE 2021

30	AUGUST LUNI	†) Sf. Ierarhi Varlaam, mitropolitul Moldovei, și Ioan de la Râșca și Secu, episcopul Romanului; Sf. Ierarhi Alexandru, Ioan și Pavel cel Nou, patriarhii Constantinopolului
31	AUGUST MARȚI	Așezarea cinstului brâu al Maicii Domnului în raclă
1	SEPTEMBRIE MIERCURI	† Începutul anului bisericesc; † Sf. Cuv. Dionisie Exiguul; Sf. Cuv. Simeon Stâlpnicul (<i>Tedeum</i>)

SEPTEMBRIE 2021

2 SEPTEMBRIE JOI	Sf. Mc. Mamant; Sf. Ier. Ioan Postitorul, patriarhul Constantinopolului
3 SEPTEMBRIE VINERI	Sf. Sfințit Mc. Antim, episcopul Nicomidiei; Sf. Cuv. Teoctist; † Sf. Cuv. Neofit și Meletie de la Mănăstirea Stânișoara
4 SEPTEMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Sfințit Mc. Vavila, episcopul Antiohiei; Sf. Proroc Moise; Sf. Mc. Petroniu
5 SEPTEMBRIE DUMINICĂ	Sf. Proroc Zaharia și Dreapta Elisabeta, părinții Sf. Ioan Botezătorul
Duminica a 11-a după Rusalii; Ap. 1 Corinteni 9, 2-12; Ev. Matei 18, 23-35 (<i>Pilda datornicului nemilostiv</i>); glas 2, voscr. 11	

SEPTEMBRIE 2021

6 SEPTEMBRIE LUNI	Pomenirea minunii din Colose a Sf. Arhanghel Mihail; Sf. Mc. Eudoxie
7 SEPTEMBRIE MARȚI	<i>Înainte-prăznuirea Nașterii Maicii Domnului;</i> Sf. Mc. Sozont; † Sf. Cuv. Simeon și Amfilohie de la Pângărați
8 SEPTEMBRIE MIERCURI	(†) Nașterea Maicii Domnului (<i>Dezlegare la pește</i>)

SEPTEMBRIE 2021

9 SEPTEMBRIE JOI	Sf. și Dreptii dumnezeiești Părinți Ioachim și Ana; †) Sf. Cuv. Chiriac de la Tazlău; †) Sf. Cuv. Onufrie de la Vorona; Sf. Părinți de la Sinodul al III-lea Ecumenic
10 SEPTEMBRIE VINERI	Sf. Mc. Minodora, Mitrodora și Nimfodora
11 SEPTEMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Teodora din Alexandria; Sf. Cuv. Eufrosin bucătarul
12 SEPTEMBRIE DUMINICĂ	<i>Odovania praznicului Nașterii Maicii Domnului;</i> Sf. Mc. Avtonom, Macedonie și Teodul
Duminica dinaintea Înălțării Sfintei Cruci; Ap. Galateni 6, 11-18; Ev. Ioan 3, 13-17 (<i>Convorbirea lui Iisus cu Nicodim</i>); glas 3, voscr. 1	

SEPTEMBRIE 2021

13 SEPTEMBRIE LUNI	<i>Înainte-prăznuirea Înălțării Sfintei Cruci; † Târnosirea bisericii Învierii din Ierusalim; Sf. Sfințiți Mc. Corneliu Sutașul și Ciprian, episcopul Cartaginei;</i> <i>† Sf. Cuv. Ioan de la Prislop; Sf. Mc. din Dobrogea: Macrobie, Gordian, Ilie, Zotic, Lucian și Valerian</i>
14 SEPTEMBRIE MARȚI	(†) Înălțarea Sfintei Cruci (Post)
15 SEPTEMBRIE MIERCURI	†) Sf. Ier. Iosif cel Nou de la Partoș, mitropolitul Banatului; † Sf. Mare Mc. Nichita; † Sf. Ier. Visarion, arhiepiscopul Larisei

SEPTEMBRIE 2021

16 SEPTEMBRIE JOI	Sf. Mare Mc. Eufimia; Sf. Mc. Meletina și Ludmila
17 SEPTEMBRIE VINERI	†) Sf. Ier. Dionisie, episcopul Cetății Albe - Ismail; Sf. Mc. Sofia și fiicele ei: Pistis, Elpis și Agapi
18 SEPTEMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Ier. Eumenie, episcopul Gortinei; Sf. Mc. Ariadna
19 SEPTEMBRIE DUMINICĂ	Sf. Mc. Trofim, Savatie și Dorimedont
Duminica după Înălțarea Sfintei Cruci; Ap. Galateni 2, 16-20; Ev. Marcu 8, 34-38; 9, 1 (<i>Luarea Crucii și urmarea lui Hristos</i>); glas 4, voscr. 2	

SEPTEMBRIE 2021

20 SEPTEMBRIE LUNI	Sf. Mari Mc. Eustație și soția sa, Teopista, cu cei doi fii ai lor: Agapie și Teopist
21 SEPTEMBRIE MARȚI	<i>Odovania praznicului Înălțării Sfintei Cruci;</i> Sf. Ap. Codrat; Sf. Proroc Iona
22 SEPTEMBRIE MIERCURI	†) Sf. Ierarh Mc. Teodosie de la Mănăstirea Brazi, mitropolitul Moldovei; Sf. Sfințit Mc. Foca, episcop de Sinope

SEPTEMBRIE 2021

23 SEPTEMBRIE JOI	Zămislirea Sf. Proroc Ioan Botezătorul; Sf. Cuv. Xantipa și Polixenia
24 SEPTEMBRIE VINERI	Sf. întâia Muceniță și întocmai cu Apostolii Tecla; Sf. Cuv. Siluan Athonitul
25 SEPTEMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Eufrosina; Sf. Cuv. Pafnutie Egipteanul; Sf. Cuv. Serghie de la Radonej
26 SEPTEMBRIE DUMINICĂ	†) Mutarea Sf. Ap. și Evanghelist Ioan; †) Sf. Voievod Neagoe Basarab; Dreptul Ghedeon
Duminica a 18-a după Rusalii; Ap. 2 Corinteni 9, 6-11; Ev. Luca 5, 1-11 (<i>Pescuirea minunată</i>); glas 5, voscr. 3	

SEPTEMBRIE 2021

27 SEPTEMBRIE LUNI	†) Sf. Ier. Martir Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești; Sf. Mc. Calistrat și Epiharia
28 SEPTEMBRIE MARȚI	† Sf. Cuv. Hariton Mărturisitorul; Sf. Proroc Baruh; Sf. Cuv. Neofit Zăvorâțul din Cipru
29 SEPTEMBRIE MIERCURI	Sf. Cuv. Chiriac Sihastrul; Sf. Mc. Petronia

SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE 2021

30 SEPTEMBRIE JOI	Sf. Ier. Grigorie Luminătorul, arhiepiscopul Armeniei; Sf. Mc. Ripsimia și Gaiani
1 OCTOMBRIE VINERI	(†) Acoperământul Maicii Domnului ; Sf. Ap. Anania; Sf. Cuv. Roman Melodul; †) Sf. Cuv. Iosif și Chiriac de la Biserici
2 OCTOMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Sfințit Mc. Ciprian; Sf. Mc. Iustina fecioara
3 OCTOMBRIE DUMINICĂ	Sf. Sfințit Mc. Dionisie Areopagitul; Sf. Mc. Teoctist
Duminica a 19-a după Rusalii ; Ap. 2 Corinteni 11, 31-33; 12, 1-9; Ev. Luca 6, 31-36 (<i>Predica de pe munte – Iubirea vrăjmașilor</i>); glas 8, voscr. 6	

OCTOMBRIE 2021

4 OCTOMBRIE LUNI	Sf. Sfințit Mc. Ierotei, episcopul Atenei
5 OCTOMBRIE MARȚI	Sf. Mc. Haritina; † Sf. Cuv. Daniil și Misail de la Mănăstirea Turnu
6 OCTOMBRIE MIERCURI	Sf. Ap. Toma; Sf. Mc. Erotiida

OCTOMBRIE 2021

7 OCTOMBRIE JOI	† Sf. Mari Mc. Serghie și Vah; Sf. Mc. Iulian preotul, Chesarie diaconul și Polihronie
8 OCTOMBRIE VINERI	Sf. Cuv. Pelaghia și Taisia
9 OCTOMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Ap. Iacob al lui Alfeu; Sf. Cuv. Andronic și Atanasia
10 OCTOMBRIE DUMINICĂ	Sf. Mc. Evlampie și sora sa, Evlampia; Sf. Cuv. Vasian și Teofil Mărturisitorul
Duminica a 20-a după Rusalii; Ap. Galateni 1, 11-19; Ev. Luca 7, 11-16 (<i>Învierea fiului văduvei din Nain</i>); glas 7, voscr. 5	

OCTOMBRIE 2021

11 OCTOMBRIE LUNI	Sf. Ap. Filip, unul dintre cei 7 diaconi; Sf. Ier. Teofan Mărturisorul, episcopul Niceei
12 OCTOMBRIE MARȚI	Sf. Mc. Prov, Tarah și Andronic; Sf. Ier. Cosma, episcopul Maiumei
13 OCTOMBRIE MIERCURI	† Aducerea moaștelor Sfântului Apostol Andrei la Iași; Sf. Mc. Carp, Papil, Agatodor, Agatonica și Florentie

OCTOMBRIE 2021

14 OCTOMBRIE JOI	†) Sf. Cuv. Parascheva de la Iași ; Sf. Mc. Nazarie, Ghervasie, Protasie și Chelsie
15 OCTOMBRIE VINERI	Sf. Sfințit Mc. Lucian, preotul din Antiohia
16 OCTOMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Mc. Longhin Sutașul
17 OCTOMBRIE DUMINICĂ	Sf. Proroc Oseea; Sf. Cuv. Mc. Andrei Criteanul
Duminica a 21-a după Rusalii (a Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea Ecumenic); Ap. Galateni 2, 16-20; al Sf. Părinți: Tit 3, 8-15; Ev. Luca 8, 5-15 (Pilda semănătorului); a Sf. Părinți: Ioan 17, 1-13 (Rugăciunea lui Iisus); glas 8, voscr. 6	

OCTOMBRIE 2021

18 OCTOMBRIE LUNI	Sf. Ap. și Evanghelist Luca; Sf. Mc. Marin cel Bătrân
19 OCTOMBRIE MARȚI	Sf. Proroc Ioil; Sf. Mc. Uar; Sf. Cleopatra; Sf. Cuv. Ioan de la Rila
20 OCTOMBRIE MIERCURI	Sf. Mare Mc. Artemie; Sf. Cuv. Gherasim din Chefalonia ○

OCTOMBRIE 2021

21 OCTOMBRIE JOI	†) Sf. Cuv. Mărturisitori: Visarion și Sofronie; Sf. Mc. Oprea; Sf. Preoți Mărturisitori: Ioan din Gales și Moise Măcinic din Sibiel; Sf. Cuv. Ilarion cel Mare
22 OCTOMBRIE VINERI	Sf. Ier. Averchie, episcopul Ierapolei, cel întocmai cu Apostolii; Sf. 7 tineri din Efes
23 OCTOMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Ap. Iacob, rudenia Domnului, întâiul episcop al Ierusalimului; Sf. Cuv. Macarie Romanul
24 OCTOMBRIE DUMINICĂ	Sf. Mare Mucenic Areta; Sf. Mc. Marcu, Sotirih și Valentin
Duminica a 23-a după Rusalii; Ap. Efeseni 2, 4-10; Ev. Luca 8, 26-39 (<i>Vindecarea demonizatului din ținutul Gherghesenilor</i>); glas 1, voscr. 7	

25 OCTOMBRIE LUNI	Sf. Mc. Marcian și Martirie; Sf. Tavita
26 OCTOMBRIE MARȚI	†) Sf. Mare Mc. Dimitrie, Izvorătorul de Mir
27 OCTOMBRIE MIERCURI	†) Sf. Cuv. Dimitrie cel Nou, Ocrotitorul Bucureștilor (ale cărui moaște se află în Catedrala Patriarhală); Sf. Mc. Nestor

OCTOMBRIE 2021

28 OCTOMBRIE JOI	† Sf. Ier. Iachint, mitropolitul Țării Românești; Sf. Mc. Terentie, soția sa, Neonila și cei 7 fii; Sf. Ier. Firmilian, episcopul Cezareei Capadociei
29 OCTOMBRIE VINERI	Sf. Cuv. Mc. Anastasia Romana; Sf. Cuv. Avramie și Maria, nepoata sa
30 OCTOMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Sfințit Mc. Zenovie, episcopul Ciliciei, și sora sa, Zenovia; Sf. Ap. Cleopa (<i>Sâmbăta morților - Moșii de toamnă</i>)
31 OCTOMBRIE DUMINICĂ	Sf. Ap. Apelie, Stahie, Amplie, Urban, Aristobul și Narcis; Sf. Mc. Epimah
Duminica a 22-a după Rusalii; Ap. Galateni 6, 11-18; Ev. Luca 16, 19-31 (<i>Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr</i>); glas 4, voscr. 10	

NOIEMBRIE 2021

1 NOIEMBRIE LUNI	Sf. doctori fără de arginți Cosma și Damian, cei din Asia
2 NOIEMBRIE MĂRȚI	Sf. Mc. Achindin, Pigasie, Aftonie, Elpidifor și Anempodist
3 NOIEMBRIE MIERCURI	Sf. Sfințiți Mc. Achepsima, Iosif și Aitala; Așezarea moaștelor Sf. Mare Mc. Gheorghe în Lida

NOIEMBRIE 2021

4 NOIEMBRIE JOI	Sf. Cuv. Ioanichie cel Mare; Sf. Cuv. Gheorghe Mărturisitorul din Drama
5 NOIEMBRIE VINERI	Sf. Mc. Galaction și Epistimia
6 NOIEMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Ier. Pavel Mărturisitorul, patriarhul Constantinopolului; Sf. Cuv. Luca din Sicilia
7 NOIEMBRIE DUMINICĂ	Sfinții 33 de Mucenici din Melitina; Sf. Cuv. Lazăr din Muntele Galisiei
Duminica a 24-a după Rusalii; Ap. Efeseni 2, 14-22; al Arhanghelilor: Ev. Luca 8, 41-56 (Învierea fiicei lui Iair); glas 3, voscr. 9	

8 NOIEMBRIE LUNI	†) Soborul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil și al tuturor cereștilor puteri
9 NOIEMBRIE MARTI	†) Sf. Ier. Nectarie de la Eghina; Sf. Mc. Claudiu, Castor, Sempronian și Nicostrat; Sf. Mc. Onisifor și Porfirie; Sf. Cuv. Matrona
10 NOIEMBRIE MIERCURI	Sf. Ap. Olimp, Rodion, Sosipatru, Erast, Terțiu și Cvarț; Sf. Mc. Orest

NOIEMBRIE 2021

11 NOIEMBRIE JOI	† Sf. Mare Mc. Mina; Sf. Mc. Victor, Vichentie și Ștefanida; Sf. Cuv. Teodor Studitul
12 NOIEMBRIE VINERI	Sf. Ier. Ioan cel Milostiv, patriarhul Alexandriei; †) Sf. Martiri și Mărturisitori Năsăudeni: Atanasie Todoran din Bichigiu, Vasile din Mocod, Grigorie din Zagra și Vasile din Telciu; Sf. Cuv. Nil Pustnicul
13 NOIEMBRIE SÂMBĂȚĂ	†) Sf. Ier. Ioan Gură de Aur, arhiepiscopul Constantinopolului, și mama sa, Sf. Antuza
14 NOIEMBRIE DUMINICĂ	Sf. Ap. Filip, unul dintre cei 12 Apostoli; Sf. Ier. Grigorie Palama, arhiepiscopul Tesalonicului (<i>Lăsatul secului pentru Postul Nașterii Domnului</i>)
Duminica a 25-a după Rusalii; Ap. Efeseni 4, 1-7; Ev. Luca 10, 25-37 (<i>Pilda samarineanului milostiv</i>); glas 4, voscr. 10	

NOIEMBRIE 2021

15 NOIEMBRIE LUNI	†) Sf. Cuv. Paisie de la Neamț; Sf. Mc. și Mărturisitori: Gurie, Samona și Aviv diaconul (Începutul Postului Nașterii Domnului)
16 NOIEMBRIE MARȚI	Sf. Ap. și Evanghelist Matei
17 NOIEMBRIE MIERCURI	Sf. Ier. Grigorie Taumaturgul, episcopul Neocezareei, și Ghenadie, patriarhul Constantinopolului; Sf. Cuv. Lazăr Zugravul

NOIEMBRIE 2021

18 NOIEMBRIE JOI	Sf. Mc. Platon, Roman și Zaheu
19 NOIEMBRIE VINERI	Sf. Proroc Avdie; Sf. Mc. Varlaam
20 NOIEMBRIE SÂMBĂȚĂ	<i>Înainte-prăznuirea Intrării în biserică a Maicii Domnului;</i> †) Sf. Cuv. Grigorie Decapolitul; Sf. Mc. Dasie; Sf. Ier. Proclu, arhiepiscopul Constantinopolului
21 NOIEMBRIE DUMINICĂ	(†) Intrarea în biserică a Maicii Domnului (Dezlegare la pește)
Duminica a 26-a după Rusalii; Ap. Efeseni 5, 8-19; al praznicului: Evrei 9, 1-7; Ev. Luca 12, 16-21 (Pilda bogatului căruia i-a rodit țarina); a praznicului: Luca 10, 38-42; 11, 27-28 (Iisus în casa Mariei și a Martei); glas 5, voscr. 11	

NOIEMBRIE 2021

22 NOIEMBRIE LUNI	Sf. Ap. Filimon, Arhip, Onisim și Apfia; Sf. Mc. Cecilia
23 NOIEMBRIE MARTI	† Sf. Cuv. Antonie de la Iezerul Vâlcii ; Sf. Ier. Amfilohie, episcopul Iconiei, și Grigorie, episcopul Acragandelor (<i>Dezlegare la pește</i>)
24 NOIEMBRIE MIERCURI	Sf. Sfințiți Mc. Clement, episcopul Romei, și Petru, episcopul Alexandriei

NOIEMBRIE 2021

25 NOIEMBRIE JOI	<i>Odovania praznicului Intrării în biserică a Maicii Domnului; † Sf. Mare Mc. Ecaterina; Sf. Mare Mc. Mercurie (Dezlegare la pește)</i>
26 NOIEMBRIE VINERI	Sf. Cuv. Alipie Stâlpnicul, Nicon și Stelian Paflagonul
27 NOIEMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Mare Mc. Iacob Persul; Sf. Cuv. Natanael și Pinufrie (<i>Dezlegare la pește</i>)
28 NOIEMBRIE DUMINICĂ	Sf. Cuv. Mc. Ștefan cel Nou; Sf. Mc. Irinarh (<i>Dezlegare la pește</i>)
Duminica a 30-a după Rusalii; Ap. Coloseni 3, 12-16; Ev. Luca 18, 18-27 (<i>Dregătorul bogat – Păzirea poruncilor</i>); glas 6, voscr. 1	

NOIEMBRIE - DECEMBRIE 2021

29	NOIEMBRIE LUNI	Sf. Mc. Paramon și Filumen; Sf. Cuv. Pitirun
30	NOIEMBRIE MARȚI	†) Sf. Ap. Andrei, cel întâi chemat, Ocrotitorul României; †) Sf. Ier. Andrei Șaguna, mitropolitul Transilvaniei; Sf. Ier. Frumentie, episcopul Etiopiei (<i>Dezlegare la pește</i>)
1	DECEMBRIE MIERCURI	Sf. Proroc Naum; Sf. Filaret cel Milostiv (<i>Tedeum</i>)

DECEMBRIE 2021

2 DECEMBRIE JOI	Sf. Proroc Avacum; Sf. Mc. Miropi; Sf. Cuv. Porfirie Cavesoclitivul; Sf. Ier. Solomon, arhiepiscopul Efesului
3 DECEMBRIE VINERI	†) Sf. Cuv. Gheorghe de la Cernica și Căldărușani; Sf. Proroc Sofonie (<i>Dezlegare la pește</i>)
4 DECEMBRIE SÂMBĂȚĂ	† Sf. Mare Mc. Varvara; Sf. Cuv. Ioan Damaschin (<i>Dezlegare la pește</i>)
5 DECEMBRIE DUMINICĂ	†) Sf. Cuv. Sava cel Sfințit; Sf. Mc. Anastasie (<i>Dezlegare la pește</i>)
Duminica a 27-a după Rusalii; Ap. Efesenii 6, 10-17; Ev. Luca 13, 10-17 (<i>Tămăduirea femeii gârbove</i>); glas 7, voscr. 2	

6 DECEMBRIE LUNI	†) Sf. Ier. Nicolae, arhiepiscopul Mirelor Lichiei, făcătorul de minuni (<i>Dezlegare la pește</i>)
7 DECEMBRIE MARTI	†) Sf. Mc. Filofteia de la Curtea de Argeș; Sf. Ier. Ambrozie, episcopul Mediolanului (<i>Dezlegare la pește</i>)
8 DECEMBRIE MIERCURI	Sf. Cuv. Patapie; Sf. Ap. Cezar, Tihic și Onisifor

DECEMBRIE 2021

9 DECEMBRIE JOI	Zămislirea Sfintei Fecioare Maria de către Sf. Ana; Sf. Prorociță Ana, mama Prorocului Samuel (<i>Dezlegare la pește</i>)
10 DECEMBRIE VINERI	Sf. Mc. Mina, Ermoghen și Evgraf
11 DECEMBRIE SÂMBĂȚĂ	Sf. Cuv. Daniil Stâlpnicul și Luca cel Nou (<i>Dezlegare la pește</i>)
12 DECEMBRIE DUMINICĂ	†) Sf. Ier. Spiridon, episcopul Trimitundeii, făcătorul de minuni (<i>Dezlegare la pește</i>)
Duminica a 28-a după Rusalii (<i>a Sf. Strămoși după trup ai Domnului</i>); Ap. Sf. Strămoși: Coloseni 3, 4-11; Ev. Luca 14, 16-24 (<i>Pilda celor poftiți la cină</i>); glas 8, voscr. 3	

DECEMBRIE 2021

13 DECEMBRIE LUNI	†) Sf. Ier. Dosoftei, mitropolitul Moldovei; † Sf. Mari Mc. Eustratie, Auxentie, Evghenie, Mardarie și Orest; Sf. Mc. Lucia din Siracuza (<i>Dezlegare la pește</i>)
14 DECEMBRIE MARȚI	Sf. Mc. Tirs, Calinic, Filimon și Apolonie
15 DECEMBRIE MIERCURI	Sf. Sfințit Mc. Elefterie, episcopul Iliriei; Sf. Mc. Antia și Suzana; Sf. Cuv. Pavel din Latro

DECEMBRIE 2021

16 DECEMBRIE JOI	Sf. Proroc Agheu; Sf. Teofana împărăteasa
17 DECEMBRIE VINERI	Sf. Proroc Daniel și Sfinții trei tineri: Anania, Azaria și Misail
18 DECEMBRIE SÂMBĂȚĂ	†) Sf. Cuv. Daniil Sihastrul; Sf. Mc. Sebastian și Zoe; Sf. Ier. Modest, arhiepiscopul Ierusalimului (Dezlegare la pește)
19 DECEMBRIE DUMINICĂ	Sf. Mc. Bonifatie; Sf. Aglaia; Sf. Ier. Grichentie, episcopul Etiopiei (Dezlegare la pește)
Duminica dinaintea Nașterii Domnului (a Sf. Părinți după trup ai Domnului); Ap. Evrei 11, 9-10; 32-40; Ev. Matei 1, 1-25 (Genealogia Mântuitorului); glas 1, voscr. 4	

DECEMBRIE 2021

20	DECEMBRIE LUNI	<i>Înainte-prăznuirea Nașterii Domnului;</i> Sf. Sfințit Mc. Ignatie Teoforul, episcopul Antiohiei
21	DECEMBRIE MARȚI	Sf. Mc. Iuliana din Nicomidia; Sf. Mc. Temistocle
22	DECEMBRIE MIERCURI	†) Sf. Ier. Petru Movilă, mitropolitul Kievului; Sf. Mare Mc. Anastasia

DECEMBRIE 2021

23 DECEMBRIE JOI	Sfinții 10 Mucenici din Creta; Sf. Ier. Pavel, arhiepiscopul Neocezareei
24 DECEMBRIE VINERI	Sf. Cuv. Mc. Eugenia (<i>Ajunul Crăciunului</i>)
25 DECEMBRIE SÂMBĂȚĂ	(†) Nașterea Domnului (<i>Crăciunul. Harți</i>)
26 DECEMBRIE DUMINICĂ	†) Soborul Maicii Domnului; †) Sf. Cuv. Nicodim cel Sfințit de la Tismana; Sf. Sfințit Mc. Eftimie, episcopul Sardei
Duminica după Nașterea Domnului (<i>a Sfinților Iosif Logodnicul, David Prorocul și Iacob, rudenia Domnului</i>); Ap. Galateni 1, 11-19; Ev. Matei 2, 13-23 (Fuga în Egipt); glas 2, voscr. 5	

DECEMBRIE 2021

27 DECEMBRIE LUNI	† Sfântul Ap., întâiul Mc. și Arhidiacon Ștefan; Sf. Cuv. Teodor Mărturisitorul ●
28 DECEMBRIE MARȚI	Sfinții 20.000 de Mucenici din Nicomidia
29 DECEMBRIE MIERCURI	Sfinții 14.000 de prunci uciși din porunca lui Irod; Sf. Cuv. Marcel și Tadeu (<i>Harți</i>)

DECEMBRIE 2021 - IANUARIE 2022

30 DECEMBRIE JOI	Sf. Mc. Anisia fecioara; Sf. Cuv. Teodora; Sf. Cuv. Leon
31 DECEMBRIE VINERI	<i>Odovania praznicului Nașterii Domnului;</i> Sf. Cuv. Melania Romana; † Sf. Mc. Hermes (<i>Slujba în noaptea trecerii dintre ani</i>)
1 IANUARIE SÂMBĂȚĂ	Tăierea-împrejur cea după trup a Domnului; †) Sf. Ier. Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei, și mama sa, Sf. Emilia (<i>Anul Nou. Tedeum. Harți</i>)
2 IANUARIE DUMINICĂ	<i>Înainte-prăznuirea Botezului Domnului;</i> Sf. Ier. Silvestru, episcopul Romei; Sf. Cuv. Serafim de Sarov
Duminica dinaintea Botezului Domnului; Ap. 2 Timotei 4, 5-8; Ev. Marcu 1, 1-8 (<i>Predica Sfântului Ioan Botezătorul</i>); glas 5, voscr. 8	

DATA SFINTELOR PAȘTI

2022	24 aprilie	2025	20 aprilie
2023	16 aprilie	2026	12 aprilie
2024	5 mai	2027	2 mai

FAZELE LUNII

lună plină		primul pătrar	
lună nouă		ultimul pătrar	

RÂNDUIELI BISERICESTI ÎN ANUL 2021

Zile de post și posturi de peste an

Miercurile și vinerile de peste an, în afară de cele cu dezlegare, însemnate cu *harți*

Ajunul Bobotezei (marți, 5 ianuarie)

Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul (duminică, 29 august)

Înălțarea Sfintei Cruci (marți, 14 septembrie)

Postul Sfințelor Paști (luni, 15 martie - sâmbătă, 1 mai)

Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel (marți, 22 iunie-luni, 28 iunie)

Postul Adormirii Maicii Domnului (duminică, 1 august-sâmbătă, 14 august)

Postul Nașterii Domnului (luni, 15 noiembrie-vineri, 24 decembrie)

Zile aliturgice și zile cu diferite Liturghii

Zile aliturgice (în care nu se săvârșește nicio Sfântă Liturghie): miercuri și vineri, în săptămâna Lăsatului sec de brânză (10 și 12 martie); luni și marți, în prima săptămână a Postului Sfințelor Paști (15 și 16 martie); în Sfânta și Marea Vineri (30 aprilie).

Liturghia Sfântului Vasile cel Mare se săvârșește de 10 ori pe an: 1 și 5 ianuarie; 21 și 28 martie; 4, 11, 18 și 29 aprilie; 1 mai; 24 decembrie.

Liturghia Darurilor înainte-sfințite se săvârșește în zilele de rând din Postul Sfințelor Paști (luni - vineri), începând de miercuri în prima

săptămână a Postului Mare, până în Sfânta și Marea Miercuri inclusiv, cu excepția praznicului Bunei Vestiri (25 martie).

Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur se săvârșește în toate celelalte zile.

Zile în care nu se săvârșesc parastase

În toate duminicile de peste an; la Praznicele Împărătești (la Înălțarea Domnului se va săvârși doar pomenirea specială a eroilor); în zilele de rând (luni-vineri) ale Postului Mare (se săvârșește doar Litia mică pentru morți); în zilele aliturgice; în perioada de la Duminica Floriilor până la Duminica Sfântului Apostol Toma (25 aprilie–9 mai); în perioada de la Crăciun până la Bobotează (25 decembrie–6 ianuarie).

Zile și date importante

Ziua Culturii Naționale (vineri, 15 ianuarie)

Ziua Unirii Principatelor Române, sărbătoare națională (duminică, 24 ianuarie)

Ziua Deținuților Politici Anticomuniști din perioada 1944-1989 în România (marți, 9 martie)

Ziua Unirii Basarabiei cu România – 1918, sărbătoare națională (sâmbătă, 27 martie)

Ziua Independenței României - 1877, a Victoriei antinaziste - 1945 și a Europei - 1950 (duminică, 9 mai)

10 Mai - sărbătoare națională (luni, 10 mai)

Ziua națională de cinstire a martirilor din temnițele comuniste (vineri, 14 mai)

Ziua Națională a Familiei (duminică, 16 mai)

Duminica Femeilor creștine (duminică, 16 mai)

Duminica părinților și copiilor (duminică, 6 iunie)

Ziua națională pentru comemorarea martirilor Brâncoveni și de conștientizare a violențelor împotriva creștinilor (luni, 16 august)

Duminica românilor migranți (duminică, 22 august)

Începutul anului bisericesc; Ziua rugăciunii pentru mediu (miercuri, 1 septembrie)

Ziua Satului Românesc (duminică, 26 septembrie)

Ziua Bibliei (sâmbătă, 13 noiembrie)

Sărbători bisericești naționale

Înălțarea Domnului – Ziua Eroilor (joi, 10 iunie)

Sf. Apostol Andrei cel întâi chemat, Ocrotitorul României (marți, 30 noiembrie)

Zile și sărbători legale în care nu se lucrează

Anul Nou (vineri, 1, și sâmbătă, 2 ianuarie)

Ziua Unirii Principatelor Române (duminică, 24 ianuarie)

Sfânta și Marea Vinerei (vineri, 30 aprilie)

Sărbătoarea internațională a muncii (sâmbătă, 1 mai)

Prima și a doua zi de Paști (duminică, 2, și luni, 3 mai)

Ziua Copilului (marți, 1 iunie)

Prima și a doua zi de Rusalii (duminică, 20 și luni, 21 iunie)

Adormirea Maicii Domnului (duminică, 15 august)

Sf. Apostol Andrei cel întâi chemat, Ocrotitorul României (marți, 30 noiembrie)

Ziua Națională a României (miercuri, 1 decembrie)

Prima și a doua zi de Crăciun (sâmbătă, 25, și duminică, 26 decembrie)

Nu se fac nunți (în anul 2021)

În toate zilele de post și în posturile de peste an: în toate miercurile și vinerile; de luni după Lăsatul secului de carne pentru Postul Sf. Paști până la Duminica Sf. Apostol Toma inclusiv (8 martie–9 mai); în Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel (marți, 22 iunie–luni, 28 iunie, potrivit hotărârii Sf. Sinod); în Postul Adormirii Maicii Domnului (duminică, 1 august–sâmbătă, 14 august); la Tăierea Capului Sfântului Ioan

Botezătorul (duminică, 29 august); în Postul Nașterii Domnului (luni, 15 noiembrie-vineri, 24 decembrie); în ajunul și în zilele Praznicelor Împărătești (1-2 februarie; 9–10 iunie; 19-21 iunie; 15 august; 13-14 septembrie); de la Crăciun până la Bobotează (25 decembrie - 6).

Nu se fac nunți (în anul 2022)

În toate zilele de post și în posturile de peste an: în toate miercurile și vinerile; de luni după Lăsatul secului de carne pentru Postul Sf. Paști până la Duminica Sf. Apostol Toma inclusiv (28 februarie–1 mai); în Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel (luni, 20 iunie–marți, 28 iunie); în Postul Adormirii Maicii Domnului (luni, 1 august–duminică, 14 august); la Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul (luni, 29 august); în Postul Nașterii Domnului (marți, 15 noiembrie–sâmbătă, 24 decembrie); în ajunul și în zilele Praznicelor Împărătești (1-2 februarie; 1–2 iunie; 11-13 iunie; 15 august; 13-14 septembrie); în perioada de la Crăciun până la Bobotează (25 decembrie - 6 ianuarie).

ORGANIZAREA CANONICĂ A BISERICII ORTODOXE

Atunci când ne referim la Biserica Ortodoxă universală, spunem despre ea că este „Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească“, Biserica cea adevărată întemeiată de către Mântuitorul Iisus Hristos.

Pe plan local, organizatoric, astăzi în lume Biserica Ortodoxă este alcătuită din mai multe Biserici locale surori, autocefale sau cu o conducere de sine stătătoare, după practica din cele mai vechi timpuri. Aceste Biserici, deși au o conducere proprie printr-un Sfânt Sinod, sunt în comuniune deplină, fapt care se exprimă în mod văzut prin comuniunea euharistică prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos.

Configurația canonică a Bisericii Ortodoxe la începutul anului 2021 este următoarea:

1. Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului

Patriarh: Sanctitatea Sa *Bartolomeu I*, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului

2. Patriarhia Alexandriei și a întregii Africi

Patriarh: Preafericirea Sa *Teodor al II-lea*, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi

3. Patriarhia Antiohiei și a întregului Orient

Patriarh: Preafericirea Sa *Ioan al X-lea*, Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient

4. Patriarhia Ierusalimului și a toată Palestina

Patriarh: Sanctitatea Sa *Teofil al III-lea*, Patriarhul Ierusalimului și al întregii Palestine

5. Patriarhia Moscovei și a întregii Rusii

Patriarh: Sanctitatea Sa *Chiril*, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii

6. Patriarhia Română

Patriarh: Preafericirea Sa *Daniel*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

7. Patriarhia Sârbă

Patriarh:

8. Patriarhia Bulgară

Patriarh: Preafericirea Sa *Neofit*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare

9. Patriarhia Georgiană

Patriarh: Sanctitatea Sa *Ilie al II-lea*, Patriarhul Georgiei

10. Biserica Ciprului

Arhiepiscop: Preafericirea Sa *Hrisostom al II-lea*, Arhiepiscop de Noua Justiniana și al întregului Cipru

11. Biserica Greciei

Arhiepiscop: Preafericirea Sa *Ieronim al II-lea*, Arhiepiscopul Atenei și a toată Grecia

12. Biserica Poloniei

Mitropolit: Preafericirea Sa *Sava*, Mitropolitul Varșoviei și al întregii Polonii

13. Biserica Albaniei

Arhiepiscop: Preafericirea Sa *Anastasie*, Arhiepiscopul Tiranei și al întregii Albanii

14. Biserica Cehiei și Slovaciei

Mitropolit: Preafericirea Sa *Rastislav*, Mitropolitul Preșovului și al Ținuturilor Cehiei și Slovaciei

În afară de aceste Biserici autocefale, mai există și Biserici autonome, care depind de Biserici autocefale (ex. Biserica Finlandei), precum și numeroase eparhii înființate în Diaspora, prin emigrarea multor ortodocși din țările lor de baștină, în regiuni precum: America de Nord și de Sud, Italia, Franța, Germania, Australia ș.a.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

Potrivit Statutului său pentru organizare și funcționare, Biserica Ortodoxă Română cuprinde pe toți credincioșii ortodocși români. Aceasta este organizată ca Patriarhie cu titulatura „Patriarhia Română”. Conducerea Bisericii în cele spirituale o are Sfântul Sinod. Adunarea Națională Bisericească este forul deliberativ central al Bisericii. Organismul executiv al Adunării Naționale Bisericești este Consiliul Național Bisericesc.

Sfântul Sinod se compune din Înaltpreasfințiții Mitropoliți și Arhiepiscopi, Preasfințiții Episcopi în funcție și Preasfințiții Episcopi-vicari și Arhieriei-vicari. Sfântul Sinod, Adunarea Națională Bisericească și Consiliul Național Bisericesc au ca președinte pe Preafericitul Părinte Patriarh.

PATRIARHIA ROMÂNĂ

Patriarh:

Preafericitul Părinte dr. **Daniel Ciobotea**

Aleea Dealul Mitropoliei nr. 2, Sector 4, 040163, București

Telefon 021.406.71.61; 406.71.95 ; Fax 021.406.71.62

Web site: www.patriarhia.ro; E-mail: patriarhia@dnt.ro

Episcopi-vicari patriarhali:

Preasfințitul dr. **Varlaam Ploieșteanul**

Secretarul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române

Aleea Dealul Mitropoliei nr. 25, Sector 4, 040163, București

Telefon 021.406.71.69; Fax 021.406.71.70

Preasfințitul Ieronim Sinaitul

Aleea Dealul Mitropoliei nr. 25, Sector 4, 040163, București

Telefon 021.406.71.69; Fax 021.406.71.70

MITROPOLIA MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

1. Arhiepiscopia Bucureștilor

Arhiepiscop și Mitropolit: Preafericitul Părinte **Daniel**, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Episcop-vicar: Preasfințitul dr. **Timotei Prahoveanu**

Intrarea Miron Cristea nr. 9, Sector 4, 040161, București

Telefon 021.337.49.57

2. Arhiepiscopia Tomisului

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Teodosie Petrescu**

Str. Arhiepiscopiei nr. 23, 900732, Constanța, jud. Constanța

Telefon 0241.61.40.20; Fax 0241.61.17.32

3. Arhiepiscopia Târgoviștei

Arhiepiscop, Mitropolit și Exarh patriarhal pentru relațiile externe:
Înaltpreasfințitul dr. **Nifon Mihăiță**

Bd. Castanilor nr. 3-5, 130004, Târgoviște, jud. Dâmbovița

Telefon 0245.21.37.13; 61.18.05

4. Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul **Calinic Argatu**

Bd. Basarabilor nr. 1, 115300, Curtea de Argeș, jud. Argeș

Telefon 0248.72.24.10; Fax 0248.71.44.01

5. Arhiepiscopia Buzăului și Vrancei

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Ciprian Spiridon**

Aleea Episcopiei nr. 3, 120043, Buzău, jud. Buzău

Telefon 0238.71.07.14; Fax 0238.41.36.08

6. Arhiepiscopia Dunării de Jos

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Casian Crăciun**
Str. Domnească nr. 104, 800201, Galați, jud. Galați
Telefon 0236.46.00.14; Fax 0236.46.01.94

7. Episcopia Sloboziei și Călărașilor

Episcop: Preasfințitul **Vincentiu Grifoni**
Str. Episcopiei nr. 2, 117660, Slobozia, jud. Ialomița
Telefon/Fax 0243.23.12.05

8. Episcopia Alexandriei și Teleormanului

Episcop: Preasfințitul **Galaction Stângă**
Str. Carpați nr. 15, 140059, Alexandria, jud. Teleorman
Telefon 0247.31.60.57; Fax 0247.32.66.54

9. Episcopia Giurgului

Episcop: Preasfințitul dr. **Ambrozie Meleacă**
Str. Episcopiei nr. 13, 080015, Giurgiu, jud. Giurgiu
Telefon: 0264.21.40.79; Fax 064.21.40.81

10. Episcopia Tulcei

Episcop: Preasfințitul dr. **Visarion Bălțat**
Str. Mircea Vodă nr. 6A, 820134, Tulcea, jud. Tulcea
Telefon/Fax: 0240.51.51.45

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

1. Arhiepiscopia Iașilor

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul dr. **Teofan Savu**
Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr.16, 700064, Iași, jud. Iași
Telefon/Fax 0232.21.54.54, 21.54.56, 21.54.58, 21.53.00

2. Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Calinic Dumitriu**
Str. Ioan Vodă Viteazul nr. 2, 700497, Suceava, jud. Suceava
Telefon 0230.52.12.95, 22.70.54; Fax 0230.52.20.20

Episcop-vicar: Preasfințitul dr. **Damaschin Dorneanu**
Str. Ioan Vodă Viteazul nr. 2, 700497, Suceava, jud. Suceava
Telefon 0230.52.12.95, 22.70.54; Fax 0230.52.20.20

3. Arhiepiscopia Romanului și Bacăului

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Ioachim Giosanu**
Str. Alexandru cel Bun nr. 5, 611065, Roman, jud. Neamț
Telefon/Fax 0233.744.683

4. Episcopia Hușilor

Episcop: Preasfințitul dr. **Ignatie Trif**
Str. Mihail Kogălniceanu nr. 19, 735100, Huși, jud. Vaslui
Telefon/Fax 0235.48.11.32

MITROPOLIA ARDEALULUI

1. Arhiepiscopia Sibiului

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul dr. **Laurențiu Streza**
Str. Mitropoliei nr. 24, 735100, Sibiu, jud. Sibiu
Telefon 0269.21.15.84; Fax 0269.21.55.21
Episcop-vicar: Preasfințitul **Ilarion Făgărășanu**
Str. Mitropoliei nr. 24, 735100, Sibiu, jud. Sibiu
Telefon 0269.21.81.54

2. Arhiepiscopia Alba Iuliei

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Irineu Pop**
Str. Mihai Viteazul nr. 16, 510010, Alba Iulia, jud. Alba
Telefon 0258. 81.16.90; Fax 0258. 81.27.97

3. Episcopia Oradiei

Episcop: Preasfințitul dr. **Sofronie Drincec**
Str. Episcop Roman Ciorogariu nr. 3, 410017, Oradea, jud. Bihor
Telefon 0259.43.78.83; Fax 0259.43.34.87

4. Episcopia Covasnei și Harghitei

Episcop: Preasfințitul **Andrei Moldovan**

Str. Patriarhul Miron Cristea nr. 17, 530112, Miercurea Ciuc, jud. Harghita
Telefon 0266.17.12.69; Fax 0266.12.44.53

5. Episcopia Devei și Hunedoarei

Episcop: Preasfințitul dr. **Gurie Georgiu**

Str. Avram Iancu nr. 2, 330025 Deva, jud. Hunedoara

Telefon/Fax 0254.21.12.41

MITROPOLIA CLUJULUI, MARAMUREȘULUI ȘI SĂLAJULUI

1. Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul dr. **Andrei Andreicuț**

Piața Avram Iancu nr. 18, 550179, Cluj-Napoca, jud. Cluj

Telefon 0264 19.39.44; Fax 0264.19.51.84

Episcop-vicar: Preasfințitul dr. **Benedict Bistrițeanul**

Piața Avram Iancu nr. 18, 550179, Cluj-Napoca, jud. Cluj

Telefon 0264.43.10.04

2. Episcopia Maramureșului și Sătmărilor

Episcop: Preasfințitul dr. **Iustin Hodea**

Str. Avram Iancu nr. 5, 430313, Baia Mare, jud. Maramureș

Tel/fax: 0262. 21.46.14.

Arhiereu-vicar: Preasfințitul **Timotei Sătmăreanu**

Str. Avram Iancu nr. 5, 430313, Baia Mare, jud. Maramureș

Tel/fax: 0262. 21.46.14.

3. Episcopia Sălajului

Episcop: Preasfințitul dr. **Petroniu Florea**

Str. Avram Iancu nr. 29/A, 450143, Zalău, jud. Sălaj

Telefon/Fax 0360.10.03.21

MITROPOLIA OLTENIEI

1. Arhiepiscopia Craiovei

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul dr. **Irineu Popa**
Str. Mitropolit Firmilian nr. 3, 200381, Craiova, jud. Dolj
Telefon 0251.41.50.54; Fax 0251.41.83.69

2. Arhiepiscopia Râmnicului

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Varsanufie Gogescu**
Str. Carol I nr. 43, 240178, Râmnicu Vâlcea, jud. Vâlcea
Telefon 0250.73.11.70; 73.88.21; Fax 0250.73.49.52

3. Episcopia Severinului și Strehaiei

Episcop: Preasfințitul dr. **Nicodim Nicolăescu**
Str. I. G. Bibicescu nr. 6, 220103, Drobeta Turnu Severin, jud. Mehedinți
Telefon 0252.33.30.48; Fax 0252. 33.30.49

4. Episcopia Slatinei și Romanaților

Episcop: Preasfințitul dr. **Sebastian Pașcanu**
Str. Frații Buzești nr. 15, 230080, Slatina, jud. Olt
Telefon 0249.42.10.26; Fax 0349.41.68.61

MITROPOLIA BANATULUI

1. Arhiepiscopia Timișoarei

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul **Ioan Selejan**
Bd. C.D. Loga nr. 5, 300021, Timișoara, jud. Timiș
Telefon 0256.49.32.32; Fax 0256.49.11.76
Episcop-vicar: Preasfințitul **Paisie Lugojanul**
Bd. C.D. Loga nr. 5, 300021, Timișoara, jud. Timiș
Telefon 0256.29.52.28; Fax 0256.49.11.76

2. Arhiepiscopia Aradului

Arhiepiscop: Înaltpreasfințitul dr. **Timotei Sevcicu**
Str. Episcopiei nr. 60-62, 310084, Arad, jud. Arad
Telefon 0257.28.18.56; Fax 0257.28.12.62

Episcop-vicar: Preasfințitul dr. **Emilian Crișanul**
Str. Episcopiei nr. 60-62, 310084, Arad, jud. Arad
Telefon 0257.28.18.56; Fax 0257.28.12.62

3. Episcopia Caransebeșului

Episcop: Preasfințitul dr. **Lucian Mic**
Str. Nicolae Corneanu nr. 11, 325400, Caransebeș, jud. Caraș-
Severin
Telefon 0255.516.412; Fax 0255.51.64.02

**MITROPOLIA BASARABIEI,
AUTONOMĂ ȘI DE STIL VECHI
ȘI EXARHATUL PLAIURILOR**

1. Arhiepiscopia Chișinăului

Arhiepiscop, Mitropolit și Exarh al Plaiurilor: Înaltpreasfințitul
Petru Păduraru
Str. 31 August 1989 nr. 161, 2004, Chișinău, Republica Moldova
Telefon/Fax +373.22.75.57.22

2. Episcopia Bălților

Episcop: Preasfințitul **Antonie Telembici**

3. Episcopia Basarabiei de Sud

Episcop: Preasfințitul dr. **Veniamin Goreanu**

4. Episcopia Dubăsarilor și a toată Transnistria

**MITROPOLIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ
PENTRU GERMANIA, EUROPA CENTRALĂ ȘI DE NORD**

**1. Arhiepiscopia ortodoxă română a Germaniei, Austriei și
Luxemburgului**

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul dr. **Serafim Joantă**

Fürthestraße 166-168, D-90429, Nürnberg, Germania
Telefon +49. 911.323.69.13; Fax +49. 911.323. 69. 12
Episcop-vicar: Preasfințitul **Sofian Brașoveanu**
Paul-Heyse-Str. 19, D-80336, München, Germania

2. Episcopia ortodoxă română a Europei de Nord

Episcop: Preasfințitul dr. **Macarie Drăgoi**
Hässlingbyvägen 7; 13691 Haninge-Stockholm, Suedia

MITROPOLIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ PENTRU EUROPA OCCIDENTALĂ ȘI MERIDIONALĂ

1. Arhiepiscopia ortodoxă română a Europei Occidentale

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul dr. **Iosif Pop**

1 Bd. du Général Le Clerc, 91470, Limours, Franța
Telefon +33. 1.64.91.59.24; Fax +33. 1. 64.91.26.83

Episcop-vicar: Preasfințitul **Marc Nemțeanul**

62 rue Mazarin, 33000, Bordeaux, Franța

2. Episcopia ortodoxă română din Italia

Episcop: Preasfințitul **Siluan Șpan**

Via Ardeatina nr. 1741, 00134 Roma, Italia

Telefon/Fax +39. 06. 71. 97. 343

Arhiereu-vicar: Preasfințitul **Atanasie de Bogdania**

3. Episcopia ortodoxă română a Spaniei și Portugaliei

Episcop: Preasfințitul **Timotei Luran**

Avenida Alfonso XIII nr. 157; 28016 Madrid, Spania

Telefon +34913501881 int. 104

Arhiereu-vicar: Preasfințitul **Teofil de Iberia**

MITROPOLIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A CELOR DOUĂ AMERICI

1. Arhiepiscopia ortodoxă română a Statelor Unite ale Americii

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul **Nicolae Condrea**
5410 N. Newland Ave, Chicago IL, 60656, USA
Telefon +1.773.774.1677; Fax 1.773.774.1805

2. Episcopia ortodoxă română a Canadei

Episcop: Preasfințitul **Ioan Casian Tunaru**
2010 Boul. Marie, St-Hubert Quebec J4T 2B1 Canada
Tel: +1.450.812.1733

EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN UNGARIA

Episcop: Preasfințitul dr. **Siluan Mănuilă**
Parcul Groza nr. 2, 5700 Gyula, Ungaria
Telefon/Fax +36.66.361.281

EPISCOPIA DACIEI FELIX

Episcop: Preasfințitul dr. **Daniil Stoenescu**
Ul. Zarko Zrenianina br. 60, 26300, Vârșeț, Serbia
Telefon +381.138.110.71

EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN AUSTRALIA ȘI NOUA ZEELANDĂ

Episcop: Preasfințitul **Mihail Filimon**
61–63 Queensberry Street, Carlton 3053, Melbourne, Victoria,
Australia, P.O. Box 122

VICARIATUL ORTODOX UCRAINEAN

Vicariatul Ortodox Ucrainean din România

Vicar general: P.C. Părinte **Ioan Pițura**

Loc. Sighetu Marmăției, județul Maramureș,

Str. Bogdan Vodă nr. 12

REPREZENTANȚE ȘI COMUNITĂȚI ALE PATRIARHIEI ROMÂNE ÎN STRĂINĂTATE

Reprezentanța Patriarhiei Române la Locurile Sfinte (Așezământul Românesc de la Ierusalim; Așezământul Românesc de la Ierihon cu Centrul de Studii și Pelerinaje „*Sfântul Cuvios Ioan Iacob*”, Așezământul Românesc de la Iordan), Reprezentanța Patriarhiei Române pe lângă instituțiile europene (Bruxelles), Reprezentanța Patriarhiei Române de la Sofia (Bulgaria), Comunitatea Ortodoxă Română din Turcia (Istanbul), Comunitatea Ortodoxă Română din Africa de Sud (Johannesburg), Comunitatea Ortodoxă Română din Cipru (Nicosia), Comunitatea Ortodoxă Română din Japonia (Tokyo, Osaka), Comunitatea Ortodoxă Română din Siria (Damasc)

UNITĂȚI BISERICEȘTI AFLATE SUB ALTE JURISDICȚII

Așezămintele românești din Sfântul Munte Athos (Prodromu, Lacu și alte schituri sau chilii), aflate sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI

CENTRUL EPARHIAL

**300021 TIMIȘOARA, Bd. C. D. Loga nr. 7,
tel. 0256/490287**

www.mitropoliabanatului.ro

email: secretariat@arhiepiscopiatimisoarei.ro

Arhiepiscop și Mitropolit: Înaltpreasfințitul Părinte Ioan Selejan

Episcop-vicar: Preasfințitul Părinte Paisie Lugojanul

Vicar eparhial: pr. ic. stavr. dr. Ionel Popescu

Sectorul administrativ-bisericesc: consilier pr. ic. stavr. Mircea Szilagy

Sectorul economic-financiar: consilier pr. ic. stavr. Cristian Constantin

Sectorul social filantropic și misionar:

consilier: pr. ic. stavr. Cristian Pavel

inspector: pr. Romeo Ionuț Dumitrașcu

Sectorul învățământ și activități cu tineretul: consilier pr. ic. stavr. dr. Nichifor Tănase

Sectorul patrimoniu și construcții bisericești: consilier arhid. ing. Timotei Anișorac

Oficiul juridic: consilier pr. ic. stavr. Ioan Bălăngean

Inspector bisericesc și serviciul secretariat: pr. ic. stavr. Marius Sfercoci

Sectorul exarhatul mănăstirilor: arhimandrit Simeon Stana

Serviciul contabilitate: Lucia Benchea și Marinela Pașca

Serviciul personal: Andreea Petruse, Marioara Debucean și Ana Creța

Serviciul registratură: Daniela Țăran

Serviciul tehnoredactare: Mariana Varga

Administrator: preot Valentin Benchea

Redacția revistei „Altarul Banatului“: pr. ic. stavr. dr. Adrian Carebia

Redacția revistei „Învierea“: pr. ic. stavr. dr. Marius Florescu

Biroul de comunicații și relații cu publicul: Lucian Florea

Studioul de radio „Învierea“: dr. Irina Arieșan, preot Marius Mircia și Claudiu Răducu

Correspondenți instituții media: diac. dr. Răzvan Fibișan și regizor Victor Popa

Fundația „Filantropia“: coordonator pr. ic. stavr. Cristian Pavel

Asistenți sociali: Claudia Bencec și monahia Chiriachi Pricop

Arhivă și bibliotecă: dr. Florin Popovici

Biroul de pelerinaje: Beatrix Pîrvu

Atelierul de croitorie: responsabilă monahia Esia Darie

Casa de ajutor reciproc a clerului: Marioara Debucean

Casierie: Mihaela Piroc

Servicul tehnic: Răzvan Muntean, Ioan Muntean, Petru Popan și Dan Rusmir

Îngrijitor: Angela Racovițan

Societatea comercială de editură și tipografie Partoș S.R.L.: arhidiacon dr. Marian Pîrvu

Depozitul de obiecte bisericești – catedrala mitropolitană: preot Sergiu Pantea, Alin Moga, Mirela Lațcu și Alina Ana-Maria Damian

Muzeul de artă veche bisericească (demisolul catedralei mitropolitane): sora dr. Nicoleta Ploșnea

Atelierul de lumănări: preot Ștefan Mezin

Magazinul de obiecte bisericești de la catedrală: responsabil monahia Rafaela Bora

Magazinul de obiecte bisericești Lugoj: Maria Cerbu

Magazinul de obiecte bisericești Făget: Maria Jurj

Magazinul de obiecte bisericești Jimbolia: Elena Chifoi

Inspector la disciplina Religie: prof. Daniela Buzatu

ADUNAREA EPARHIALĂ

Președinte: Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Ioan

Vicepreședinte: Preasfințitul Episcop-vicar Paisie Lugojanul

1. Comisia administrativ-bisericească

Președinte: preot Dorin Covaci

Raportor: preot Ionuț Furdean

Membri: ing. Ioan Iulian Groza
tehnician Gabriel Marius Mureșan
av. Florin Cărăbaș
prof. univ. dr. Liviu Pop

2. Comisia culturală și educațională

Președinte: pr. conf. univ. dr. Constantin Jinga

Raportor: prof. univ. dr. Marilen Pirtea

Membri: preot Nicolae Strizu
prof. Ioan Traia
conf. univ. dr. Claudiu Mesaroș
ing. Gheorghe Stînean

3. Comisia economică, bugetară și patrimonială

Președinte: preot Gheorghiță Cristian Popa

Raportor: ec. dr. Florin Popovici

Membri: ec. dr. Titu Bojin
prof. univ. dr. Claudiu Brândaș
ing. Ion Constantin
prof. dr. ing. Marin Marin

4. Comisia social – filantropică

Președinte: preot Daniel Escariu

Raportor: preot Daniel Otescu

Membri: ing. Ioan Miron
prof. univ. dr. Dorel Săndesc
prof. univ. dr. Virgil Filaret Musta
Cătălin Burlacu

5. Comisia organizatorică, juridică și de validare

Președinte: preot Caius Andrașoni

Raportor: preot Gheorghe Florea

Membri: preot Ștefan Dumitrescu
ing. Vasile Cotuna
ec. Claudiu Avramescu
ec. Silviu Mihai Rusu

CONSILIUL EPARHIAL

Clerici

preot conf. univ. dr. Constantin Jinga

preot Caius Andrașoni

preot Dorin Covaci

Mireni

ec. dr. Titu Bojin

prof. univ. dr. Marilen Gabriel Pirtea

avocat Florin Cărăbaș

ec. dr. Florin Popovici

prof. univ. dr. Virgil Filaret Musta

prof. univ. dr. ing. Marin Marin

ADUNAREA NAȚIONALĂ BISERICESCĂ

- preot conf. univ. dr. Constantin Jinga
- ec. dr. Titu Bojin
- prof. univ. dr. Marilen Gabriel Pirtea

CONSISTORIUL EPARHIAL

Preot Daniel Alic – președinte

Preot Ion Florentin Jura – membru

Preot Ioan Mezinca – membru

Supleanți

Preot Eugen Babescu

Preot Valer Budiul

CONSISTORIUL MONAHAL EPARHIAL

Președinte: arhim. Simeon Stana – exarh eparhial

Membri: protos. Mihail Duma – mănăstirea Timișeni

protos. Iov Crețu – mănăstirea Săraca

Supleanți: arhim. Climent Vântu – mănăstirea Săraca

protos. Serafim Grozăvescu – mănăstirea Cebza

Grefier: preot ic. stavr. Ioan Bălăngean – consilier juridic la Centrul eparhial

CATEDRALA MITROPOLITANĂ

Administrator: arhidiacon Eugen Goanță

Preoți: ic. stavr. Dumitru Vana, prof. ic. stavr. Constantin Train, ic. stavr. Dan Dragomir, ic. Vasile Cîmpean, dr. Daniel Hlodec, Gavril Mihai Piroc și Sergiu Pantea

Diaconi: arhid. dr. Marian Pîrvu, arhid. Veselin Ciocov, dr. Alexandru Dan Adam și dr. Răzvan Fibișan

UNIVERSITATEA DE VEST – TIMIȘOARA

FACULTATEA DE LITERE, ISTORIE ȘI TEOLOGIE CU SECȚIA TEOLOGIE PASTORALĂ

Decan: prof. univ. dr. habil. Loredana Pungă

Prodecani: conf. univ. dr. Valy Ceia, lect. univ. dr. Karla Lupșan,
lect. univ. dr. Gabriel Bărdășan

Secretar șef: prof. Ramona Mițiga

Secretar pentru programele de studii teologice: Titiana Kovacs
(licență) și Adriana Popa (master)

Șeful colectivului de Teologie ortodoxă: pr. conf. univ. dr.
Constantin Jinga

Conferențieri: pr. dr. Gavril Trifa, pr. dr. Constantin Jinga și dr.
Remus Feraru

Lectori: pr. dr. Daniel Enea, pr. dr. Cosmin Panțuru, dr. habil.
Daniel Lemeni, pr. dr. Adrian Covan, pr. dr. Alin Scridon, pr. dr.
Marius Florescu, pr. dr. Ioan Mihoc și dr. Gabriela Radu

Cadre didactice asociate: pr. dr. Nichifor Tănase, pr. dr. Marius
Ioana, ierom. dr. Rafael Povîrnaru, pr. drd. Laurian Popa și diacon dr.
Iosif Stancovici

Duhovnic: ieromonah dr. Rafael Povîrnaru

Biblioteca Facultății de Teologie: Nicolae Dragoș Lengher

Administrator financiar-patrimoniu: Otilia Dobra

COLEGIUL NAȚIONAL PEDAGOGIC „CARMEN SYLVA” – TIMIȘOARA

C clasele de Teologie

Director: prof. dr. Claudia Tatiana Muntean

Director adj.: prof. dr. Nicolae Seimeanu și prof. dr. Nicoleta
Trandafir

Cadre didactice la disciplinele teologice: pr. prof. Constantin
Train, pr. prof. Petru-Remus Suru, prof. Florin-Nicolae Șincari, prof.
Liliana-Monica Ghera

**LICEUL TEOLOGIC ORTODOX
„SFÂNTUL ANTIM IVIREANUL“ DIN TIMIȘOARA**

Director: prof. Adela Panait

Secretariat: tel/fax +40 356 179 440,

contact@liceulortodoxsfantulantim.ro

Administrație: tel +40 356 178 802,

administratie@liceulortodoxsfantulantim.ro

Adresa: Bld. Liviu Rebreanu nr. 35 (sau intrarea de pe str. Eneas nr. 57),
300210 Timișoara, Timiș, România

Adresă web: <http://liceulortodoxsfantulantim.ro>

GRĂDINIȚA „TROIȚA” DIN TIMIȘOARA

Director: prof. Margareta Tănăsioiu

Director: +40723 528 594

Secretariat: +40 758 876 482

Email: contact@gradinitatroita.ro

Adresa: Bld. Liviu Rebreanu nr. 35 (sau intrarea de pe str. Eneas nr. 57), 300210, Timișoara, Timiș, România. Adresa unde funcționează efectiv Grădinița „Troita” este: Str. Acad. Al. Borza nr. 8, Timișoara.

Adresă web: www.gradinitatroita.ro

PROTOPOPIATE

PROTOPOPIATUL DETA

305200 Deta, str. 1 Mai nr. 4, tel. 0256/390 631

Protopop: pr. ic. stavr. Ioan Prisăcean

1. Deta, capela „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1924, biserica „Pogorârea Sfântului Duh“ 2009, 771 familii cu 2.245 credincioși, preoți: Ioan Prisăcean și Ioan Ciprian Blagoe.
2. Banloc, biserica „Înălțarea Domnului“ 1862–1869, 504 familii cu 994 credincioși; filia Ofsenița, biserică în construcție 2001, 56 familii cu 225 credincioși, preot Ionuț Ciprian Boșca și preot Petru Achim.
3. Berecuța, biserica „Învierea Domnului“ 1925, 53 familii cu 162 credincioși; filia Mănăstire, capela „Pogorârea Duhului Sfânt“, 53 familii cu 166 credincioși, preot Zoran Milovanov.
4. Birda, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1911, 207 familii cu 587 credincioși; filia Sângeorge - capela „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“, 64 familii cu 174 credincioși, preot dr. Valentin Marian Bugariu.
5. Cebza, biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul“ 1923, 230 familii cu 540 credincioși, preot Ion Ciprian Ene.
6. Cerna, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1905, 110 familii cu 288 credincioși, preot Ilie Radu.
7. Ciacova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1900, 408 familii cu 1.136 credincioși, preot Ionel Emanuel Popescu.
8. Clopodia, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, în construcție, 123 familii cu 398 credincioși, preot Ionel Marius Crăciunescu.
9. Colonia Gătaia, biserica „Sf. Ierarh Nicolae“ 1975, 121 familii cu 265 credincioși, preot Iulian Popa.
10. Denta, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1889, 437 familii cu 1.180 credincioși, preot Achim Nicolae Miloș.
11. Ferendia, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1848, 151

familii cu 350 credincioși, preot Dan Tiberiu Gherasim.

12. Folea, biserica „Sf. Nicolae“ 1925, 120 familii cu 281 credincioși, preot Radu Codreanu.

13. Gaiu Mic, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1828, 62 familii cu 151 credincioși.

14. Gătaia, biserica „Învierea Domnului“ 1796, 476 familii cu 1.125 credincioși, preot Călin Negrea.

15. Gherman, biserica „Înălțarea Domnului“ 1878, 68 familii cu 166 credincioși, filia Lățunaș capela „Sf. Mc. Pantelimon“, 1933, 30 familii cu 61 credincioși, preot Damian Griguța.

16. Ghilad, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1812, 325 familii cu 1.309 credincioși, preot Gheorghe Florea.

17. Jamu Mare, capela „Învierea Domnului“ 1978, 233 familii cu 610 credincioși, preot Ioan Babeu.

18. Jebel, biserica „Sf. Ilie“ 1750, 591 familii cu 1.698 credincioși, preot Florin Groza.

19. Liebling, biserica „Sf. Gheorghe“ 1932, biserică în construcție, 648 familii cu 2.297 credincioși; filia Conacu Iosif, fără lăcaș de cult, 45 familii cu 129 credincioși, preot Ionuț Dănuț Mania.

20. Livezile, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1759, 273 familii cu 747 credincioși; filia Dolaț, capela „Sf. Dimitrie“ 1976, 91 familii cu 304 credincioși, preot Daniel Rusan.

21. Macedonia, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1903, 113 familii cu 302 credincioși; filia Gad, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 1935, 28 familii cu 41 credincioși, preot Marius Ursu.

22. Moravița, capela „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1962, 105 familii cu 370 credincioși; filia Dejan, capela „Pogorârea Sf. Duh“ 1930, 37 familii cu 90 credincioși, preot Pavel Jijița.

23. Obad, biserica „Înălțarea Domnului“ 1891, 111 familii cu 382 credincioși, preot Ioan Doț.

24. Opațița, biserica „Învierea Domnului“ 1875, 112 familii cu 360 credincioși; filia Rovinița Mare, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1924, 53 familii cu 135 credincioși, preot Ionel Rujan.

25. Partoș, mănăstirea Sfântul Iosif cel Nou, 82 familii cu 213 credincioși, arhim. Simeon Stana și diacon Ionel Csudor.

26. Pădureni, biserica „Sf. Ioan Botezătorul“ 1837, 393 familii cu 1054 credincioși, preot Virgil Roșu.

27. Percosova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1910, 86 familii cu 217 credincioși; filia Butin, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1925, 23 familii cu 46 credincioși, preot Sebastian Andrei Petrescu.
28. Petroman, biserica „Sf. Apostol Petru și Pavel“ 1873, 160 familii cu 453 credincioși, preot Daniel Florin Groza.
29. Sculea, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1864, 115 familii cu 320 credincioși, vacant.
30. Stamora Germană, capela „Sf. Ilie“ 1980, 197 familii cu 619 credincioși, preot Dragoș Georgian Popovici.
31. Șemlacu Mare, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1886, 64 familii cu 143 credincioși; filia Șemlacu Mic, fără lăcaș de cult, 42 familii cu 86 credincioși.
32. Șipet, biserica „Duminica Tuturor Sfinților“ 1936, 245 familii cu 690 credincioși, preot Marcel Nicolae Moclinda.
33. Toager, biserica „Cuvioasa Paraschiva“ 1908, 102 familii cu 260 credincioși; filia Giera, fără lăcaș de cult, 40 familii cu 94 credincioși; filia Grăniceri, fără lăcaș de cult, 41 familii cu 112 credincioși, preot George Danciu.
34. Voiteg, biserica „Sf. Gheorghe“ 1912, 430 familii cu 1.215 credincioși, preot Dragan Giorgiev.

PROTOPOPIATUL FĂGET

305300 Făget, Calea Lugojului nr. 41, tel. 0256/320 586

Protopop: pr. ic. stavr. Bujor Păcurar

1. Făget I, biserica „Înălțarea Domnului“, în construcție 2003, 480 familii cu 1540 credincioși, preoți Bujor Păcurar și Ioan Jurj.
2. Făget II, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1889, 298 familii cu 1005 credincioși, preot Cristian Farcaș.
3. Bătești, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1938, 90 familii cu 340 credincioși, preot Valentin Toma Murar.
4. Bârna, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1974, 44 familii cu 163 credincioși, preot Miron Zepa.
5. Begheiu Mic, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1906, 91 familii cu 254 credincioși; filia Dumbrava, biserica „Sf. Apostoli Petru

- și Pavel“, 2004, 70 familii cu 172 credincioși, preot Ovidiu Capotescu.
6. Bethausen, biserica „Nașterii Maicii Domnului“ 2004, 138 familii cu 445 credincioși, preot Ovidiu Marinescu.
7. Bichigi, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1927, 95 familii cu 302 credincioși, preot Emanuel Ioan Ciusa.
8. Brănești, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1982, 88 familii cu 298 credincioși; filia Jupânești, biserica „Cuvioasa Paraschiva“ 1990, 41 familii cu 136 credincioși, preot Eduard Măstăcănean .
9. Breazova, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1962, 63 familii cu 195 credincioși, preot Alexandru Gana.
10. Bucovăț, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1935, 95 familii cu 460 credincioși, preot Ionuț Lacatiș.
11. Bunea Mare, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1975, 49 familii cu 163 credincioși; filia Povergina, biserica „Sf. Ilie“ 1991, 45 familii cu 133 credincioși, preot Ioan Lazăr.
12. Cladova, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1837, 74 familii cu 282 credincioși; filia Ierșnic, biserica „Cuv. Paraschiva“ 2006, 47 familii cu 122 credincioși, preot Dumitru Crașovan.
13. Cliciova, biserica „Învierea Domnului“ 1908, 125 familii cu 375 credincioși, preot Nicolae Drăghicescu.
14. Coșava, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1889, 104 familii cu 322 credincioși; filia Nemeșești, biserica „Sf. Nichita Romanul“, 16 familii cu 56 credincioși, preot Laurențiu Paulescu.
15. Coșevița, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“, 18 familii cu 42 credincioși, filia Bulza, biserica „Sf. Ioan Teologul“, 1830, 12 familii cu 18 credincioși, filia Groși, biserica „Cuv. Paraschiva“, 1741, 22 familii cu 54 credincioși, preot Petru Capotescu.
16. Coșteiu de Sus, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1908, 38 familii cu 88 credincioși.
17. Curtea, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1937, 180 familii cu 555 credincioși, filia Homojdia, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 1751, 21 familii cu 48 credincioși, preot Petrică Barbu.
18. Cutina, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1899, 123 familii cu 339 credincioși, preot Daniel Escariu.
19. Drinova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1905, 58 familii cu 200 credincioși, preot Florin Florescu.

20. Dubești, biserica „Sf. Dumitru“ 1764, 65 familii cu 200 credincioși; filia Ohaba Lungă, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1946, 65 familii cu 210 credincioși, preot Dragan Radovan Simonescu.
21. Fârdea, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1854, 120 familii cu 322 credincioși; filia Hăuzești, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1883, 39 familii cu 136 credincioși, preot Bojidar Ieremici.
22. Gladna Română, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1896, 91 familii cu 316 credincioși; filia Gladna Montană, biserica „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul“ 1954, 31 familii cu 88 credincioși, preot Valentin Paulescu.
23. Jupani, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1913, 63 familii cu 232 credincioși, preot Claudiu Timotei Bihoi.
24. Jurești, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 2003, 50 familii cu 150 credincioși; filia Botești, capela „Acoperământul Maicii Domnului“ 1980, 15 familii cu 60 credincioși, preot Vasile Costin.
25. Leucușești, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1881, 135 familii cu 396 credincioși, preot Bogdan Stănilă.
26. Luncani, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1975, 123 familii cu 261 credincioși; filia Luncanii de Sus, 10 familii cu 25 credincioși, preot Romel Neamțu.
27. Margina, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1938, 208 familii cu 683 credincioși; filia Zorani, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1737, 18 familii cu 42 credincioși, preot Victor Sava.
28. Mănăstur, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1902, 231 familii cu 589 credincioși, preot Constantin Dănuț Stoian.
29. Mâtnicu Mic, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1912, 55 familii cu 149 credincioși; filia Drăgsinești, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1996, 52 familii cu 160 credincioși, preot Petru Sebastian Drăgan.
30. Nădrag, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1900, 380 familii cu 1.110 credincioși, preot Daniel Iancu.
31. Nevrincea, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1834, 59 familii cu 191 credincioși, preot Ion Dragomir.
32. Ohaba Română, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1969, 52 familii cu 148 credincioși, preot Dan Lucrețiu Rusu.
33. Pietroasa, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1779, biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“ 2000, 63 familii cu 235 credincioși;

filia Fărășești, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1977, 37 familii cu 130 credincioși, preot Călin Beniamin Lazăr.

34. Pogănești, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1921, 49 familii cu 190 credincioși; filia Sărăzani, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1877, 43 familii cu 130 credincioși, preot Iosif David.

35. Poieni, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1800, 48 familii cu 169 credincioși; filia Crivina de Sus, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1700, 19 familii cu 50 credincioși, preot Florin Ionel Cotocea.

36. Răchita, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1894, 402 familii cu 906 credincioși, preot Dacian David.

37. Remetea Luncă, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1937, 74 familii cu 214 credincioși; filia Pădurani, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1948, 24 familii cu 44 credincioși; filia Topla, 2 familii cu 3 credincioși, preot Vasile Ulici.

38. Românești, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1955, 134 familii cu 392 credincioși, preot Ioan Petru Pană.

39. Sintești, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1811, 115 familii cu 271 credincioși, preot Vasile Manzur.

40. Sudriaș, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 2004, 76 familii cu 219 credincioși, preot Adrian Marian Borîțoni.

41. Surducu Mic, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1879, 68 familii cu 154 credincioși; filia Botinești, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1871, 41 familii cu 139 credincioși, preot Georgel Jilavu.

42. Susani, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1912, 83 familii cu 239 credincioși, preot Cristian Ienea.

43. Temerești, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1803, 120 familii cu 400 credincioși, preot Dorin Ioan Covaci.

44. Tomești, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 2006, 80 familii cu 236 credincioși; filia Baloșești, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1954, 37 familii cu 111 credincioși, preot Ioan Nicorici.

45. Tomești Colonie, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 2002, 197 familii cu 386 credincioși, preot Adrian Magheț.

46. Traian Vuia, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1882, 89 familii cu 191 credincioși; filia Săcenii, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1938, 29 familii cu 62 credincioși, preot Nicolae Dorin Jurji.

47. Zolt, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1935, 58 familii cu 157 credincioși, preot Veniamin Pârmoni.

PROTOPOPIATUL LUGOJ

305500 Lugoj, str. 20 Decembrie '89 nr. 7, tel. 0256/351 971

Protopop: pr. ic. stavr. Ioan Cerbu

1. Lugoj I, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1759, capela „Sf. Împărați Constantin și Elena“ 1883, 3.735 familii cu 8.376 credincioși, preoți: Ioan Cerbu, Vasile Muntean și Cristian Cerbu și diacon Silviu Iordache.
2. Lugoj II, biserica „Învierea Domnului“ și „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 2009, 2.517 familii cu 6.100 credincioși, preoți: Nicolae Ciucure, Ionuț Furdean și diacon Daniel Andriescu.
3. Lugoj III, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1991, 597 familii cu 1.492 credincioși, preot Caius Capotescu.
4. Lugoj IV, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1920, 561 familii cu 1.278 credincioși, preot Dorel Cimponeru.
5. Lugoj V - Cotu Mic, biserica în construcție „Sfântul Ioan Botezătorul“, 1.120 familii cu 2.824 credincioși, preot Alin Vărzaru.
6. Lugoj VI - Dealul Viilor, biserica „Sf. Iosif cel Nou de la Partoș“ 2018, 160 familii cu 354 credincioși, preot Traian Birăescu.
7. Babșa, biserica „Sf. Gheorghe“ 1896, 81 familii cu 180 credincioși, preot Andrei Chiriliuc.
8. Bacova, capela „Sf. Ilie“, 263 familii cu 802 credincioși, preot Constantin Timariu.
9. Balinț, biserica „Învierea Domnului“ 1890, 86 familii cu 173 credincioși.
10. Bara, biserica „Sf. Gheorghe“ 1885, 75 familii cu 184 credincioși; filia Lăpușnic, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“; filia Dobrești, biserica „Cuv. Paraschiva“, preot Daniel Cărăbaș.
11. Belinț, biserica „Învierea Domnului“ 1797, 505 familii cu 1.505 credincioși, preoți: Daniel Otescu și Marius Oroian.
12. Blajova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1830, 50 familii cu 116 credincioși, preot Răzvan Mateș.
13. Boldur, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1868, 181 familii cu 535 credincioși, preot Andi Valeriu Pop.

14. Buziaș I, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1830, 382 familii cu 1.016 credincioși, preot Sergiu Marian Zaharia.
15. Buziaș II, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 2004, 234 familii cu 548 credincioși, preot Mircea Maier și preot Nicolae Cherlea.
16. Căpăt, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1920, 52 familii cu 135 credincioși, preot Pavel Popa.
17. Chizătău, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1821, 201 familii cu 569 credincioși, preot Valentin Birău.
18. Cireșu, biserica „Sf. Dimitrie“ 1836, 220 familii cu 896 credincioși; filia Măguri, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1936, preot Ioan Last.
19. Coștei, biserica „Sf. Gheorghe“ 1897, 245 familii cu 820 credincioși.
20. Criciova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1885, 110 familii cu 350 credincioși, preot Claudiu Valentin Subescu.
21. Crivina de Jos, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1854, 80 familii cu 188 credincioși, preot Ioan Arimescu.
22. Drăgoiești, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1852, 105 familii cu 197 credincioși, preot Adrian Sorin Creța.
23. Duboz, biserica „Învierea Domnului“ 1925, 207 familii cu 450 credincioși; filia Cadăr, biserica „Învierea Domnului“ 1862, preot Adrian Solomon.
24. Fădimac, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1837, 55 familii cu 171 credincioși, preot Vasile Dărăbanțu.
25. Ficătari, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1890, 101 familii cu 302 credincioși, preot Ioan Bărburescu.
26. Găvojdia, biserica „Înălțarea Domnului“ 1928, 320 familii cu 962 credincioși, preot Emanoil Vântu.
27. Gruni, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1891, 77 familii cu 177 credincioși, preot Petru Pereș.
28. Herendești, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1931, 142 familii cu 398 credincioși, preot Petru Pârvoii.
29. Hezeriș, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1720, 76 familii cu 197 credincioși; filia Valea Lungă, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1914, preot Viorel Cîncă.

30. Hisiaș, biserica „Sf. Gheorghe“ 1928, 85 familii cu 281 credincioși; filia Ghizela, fără lăcaș de cult, preot Moise Lazăr.
31. Hitiaș, biserica „Învierea Domnului“ 1901, 215 familii cu 719 credincioși, preot Alin Nelu Țenche.
32. Hodoș, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1897, 149 familii cu 447 credincioși; filia Darova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, preot Serioja Covaci.
33. Honorici, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1907, 108 familii cu 325 credincioși; filia Pădureni, capela „Nașterea Maicii Domnului“ 2002, preot Daniel Pele.
34. Ictar-Budinț, bisericile „Sf. Gheorghe“ 1866 și „Sf. Gheorghe“ 1909, 98 familii cu 187 credincioși.
35. Iosifalău, biserică în construcție, 92 familii cu 272 credincioși, preot Darius Ghera Rotariu.
36. Jabăr, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1888, 158 familii cu 412 credincioși, preot Aurel Andrieș.
37. Jdioara, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1907, 161 familii cu 386 credincioși, preot Vali Petrică Ungar.
38. Jena, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1813, 130 familii cu 407 credincioși, preot Radu Mihail Copil.
39. Lugojel, biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena“ 1775, 184 familii cu 451 credincioși, preot Gabriel Petrescu.
40. Nițchidorf, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1999, 265 familii cu 845 credincioși, preot Ovidiu Balint.
41. Ohaba Forgaci, biserica „Învierea Domnului“ 1894, 156 familii cu 450 credincioși, preot Nicolae Valentin Voicu.
42. Oloșag, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1730, 98 familii cu 280 credincioși, preot Constantin Ciurel.
43. Paniova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1932, 77 familii cu 168 credincioși, preot Tiberiu Brestovician.
44. Păru, bisericile „Nașterea Maicii Domnului“ 1875 și „Nașterea Maicii Domnului“ 1963, 109 familii cu 256 credincioși; filia Țipari, fără lăcaș de cult, preot Doru Ionescu.
45. Racovița, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1930, 270 familii cu 535 credincioși, preot Ciprian Berariu.

46. Rădmănești, biserica „Sf. Ilie“, 18 familii cu 38 credincioși, preot Ioan Munteanu.
47. Sacoșu Mare, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1860, 309 familii cu 775 credincioși, preot Vasile Răzvan Marinescu.
48. Sălbăgel, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1879, 91 familii cu 281 credincioși, preot Sergiu Hornyak.
49. Sălha, biserica „Sf. Gheorghe“ 1869, 210 familii cu 597 credincioși, preot Adrian Dumitru Avram.
50. Sârbova, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1909, 83 familii cu 251 credincioși, preot Ioan Petru Botoș.
51. Secaș, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1930, 59 familii cu 171 credincioși; filia Crivobara, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1810; filia Vizma, fără lăcaș de cult, preot Dragoș Bogdan Vasile.
52. Silagiu, biserica „Înălțarea Domnului“ 1835, 215 familii cu 703 credincioși, preot Gheorghe Luminos.
53. Sinersig, biserica „Sf. Dimitrie“ 1913, 133 familii cu 350 credincioși, preot Ionuț Bogdan.
54. Șanovița, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1796, 162 familii cu 480 credincioși, preot Cristian Bogdan Laichici.
55. Șuștra, biserica „Înălțarea Domnului“ 1887, 113 familii cu 263 credincioși, preot Marinela Pitău.
56. Tapia, biserica „Sf. Dimitrie“ 1870, 100 familii cu 247 credincioși; filia Armădia, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1924, 32 familii cu 73 credincioși, preot Daniel Cristian Rujoni.
57. Teș, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1929, 127 familii cu 322 credincioși; filia Brestovăț, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1927; filia Coșarii, fără lăcaș de cult; filia Hodoș, biserica „Învierea Domnului“ 1934; filia Lucareț, fără lăcaș de cult, preot Sebastian Pîra.
58. Târgoviște, biserica „Învierea Domnului“ 1925, 117 familii cu 280 credincioși, preot Vasile Alin Stepan.
59. Topolovățu Mare, biserica „Sf. Gheorghe“ 1885, 320 familii cu 756 credincioși; filia Topolovățu Mic, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ 1997, preoți Pavel Ovidiu Foale și Ladislau Szasz.
60. V. V. Delamarina, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1908, 122 familii cu 329 credincioși, preot Cristian Narcis Tiron.

61. Visag, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1931, 56 familii cu 211 credincioși, preot dr. Florin Avram.
62. Zgribești, biserica „Cuv. Chiriac Sihastrul“ 1848, 85 familii cu 180 credincioși, preot Petru Daminescu.

PROTOPOPIATUL SÂNNICOLAU MARE

305600 Sânnicolau Mare, Calea lui Traian nr. 15A, tel.

0256/371.175

Protopop: pr. ic. stavr. Marius Podereu

1. Sânnicolau Mare, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1903, 1.780 familii cu 5.100 credincioși, preoți: Marius Podereu și Călin Cioban.
2. Beba Veche, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1779, 218 familii cu 538 credincioși; filia Cherestur, fără lăcaș de cult, 10 familii cu 28 credincioși; filia Pordeanu, fără lăcaș de cult, 4 familii cu 10 credincioși, preot Florin Matyas.
3. Biled, capela „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1982, biserică în construcție, 746 familii cu 1.607 credincioși, preot Marius Ruscu.
4. Bulgăruș, capela „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil“ 1940, 340 familii cu 878 credincioși, preot Valentin Cazac.
5. Cenad, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1880, 464 familii cu 1.034 credincioși, preot Gheorghe Covaci.
6. Cheglevici, capela „Schimbarea la Față“ 1986, 75 familii cu 163 credincioși; filia Dudeștii Vechi, capela „Sf. Ap. Petru și Pavel“, 61 familii cu 131 credincioși.
7. Comloșu Mare, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1794, 786 familii cu 2.775 credincioși, preot Cezar Alin Cojocaru.
8. Comloșu Mic, capela „Sf. Mare Mc. Dimitrie“, 120 familii cu 410 credincioși, cu filia Lunga „Înălțarea Domnului“ 1967, 95 familii, 197 credincioși, preot Ion Andoni.
9. Gelu, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1991, 190 familii cu 421 credincioși, preot Vasile Sauca.

10. Gottlob, biserica „Sf. Ioan Botezătorul“ 1967, 286 familii cu 923 credincioși; filia Vizejdia, fără locaș de cult, 56 familii cu 113 credincioși, preot Vasile Cosmin Chiroiu.
11. Grabați, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1949, 267 familii cu 780 credincioși, preot Cristian Capotă.
12. Iecea Mare, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1987, 575 familii cu 1265 credincioși, preot Ioan Ciprian Iancu Goguț.
13. Iecea Mică, capela „Sf. Ilie“ 1848, 189 familii cu 471 credincioși, preot Constantin Dinu Bizgan.
14. Igrîș, biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“ 1819, 311 familii cu 878 credincioși, preot Gheorghe Băra.
15. Lenauheim, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1948, 411 familii cu 978 credincioși, preot Ștefan Aurelian Ciucur.
16. Lovrin, biserica „Sf. Nicolae“ 1972, 525 familii cu 1.270 credincioși, preot Paul Cosmin Iosivuț.
17. Nerău, biserica „Pogorârea Sf. Duh“ 1910, 233 familii cu 713 credincioși, preot Valer Coca.
18. Periam, biserica „Nașterea Maicii Domnului“ 1926, 820 familii cu 3.120 credincioși, preot Valer Cioica.
19. Pesac, biserica „Înălțarea Domnului“ 1810, 287 familii cu 742 credincioși, preot Svetozar Mladenov.
20. Saravale, biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena“ 1898, 445 familii cu 1.258 credincioși, preot Dan Șirianțu.
21. Satchinez, biserica „Sf. Dumitru“ 1804, 527 familii cu 1.669 credincioși, preot Mihai Herghelegiu.
22. Sânpetru Mare, capela „Sf. Gheorghe“ 1850, 250 familii cu 800 credincioși, preot Ștefan Dumitrescu.
23. Sânpetru Mic, capela „Nașterea Maicii Domnului“ 1985, 69 familii cu 200 credincioși, preot Gheorghe Eugen Vițelar.
24. Șandra, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1985, 499 familii cu 1.300 credincioși, preot Nicolae Andreescu.
25. Teremia Mare, capela „Pogorârea Sfântului Duh“ 1994, 468 familii cu 1.658 credincioși, filia Teremia Mică, capela „Cuvioasa Paraschiva“ 2005, 82 familii cu 320 credincioși, preoți Liviu Bogos și Viorel Răzvan Pescar.

26. Tomnatic, capela „Nașterea Maicii Domnului“ 1980, biserică în construcție 2015, 470 familii, cu 1.850 credincioși, preot Alexandru Ciovârname.

27. Uihei, capela „Nașterea Maicii Domnului“ 1937, 93 familii cu 224 credincioși, preot Cristian Preian.

28. Valcani, biserica „Cuvioasa Paraschiva“ 1789, 238 familii cu 603 credincioși, preot Ilie Faur.

29. Variaș, biserica „Pogorârea Sfântului Duh“ 1992, 416 familii cu 1.147 credincioși, preot Eftimie Cristea.

PROTOPOPIATUL TIMIȘOARA I

**300199 Timișoara, Piața Alexandru Mocioni nr. 9,
tel. 0256/496699**

Protopop: pr. ic. stavr. Zaharia Pereș

1. Timișoara – Blașcovici, capela „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” și „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, 2012, 974 familii, 2.152 credincioși, preoți Gheorghe Moșneguț și George Giurgiu.

2. Timișoara – Calea Aradului, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 2003, 2.674 familii cu 7.800 credincioși, preoți: Iosif Hânda, Daniel Dumitru Pop, Andrei Lehași și diacon Flavius Unc.

3. Timișoara – Cetate, biserica „Sf. M. Mc. Dimitrie“, 729 familii, 1.162 credincioși, preoți: Marcel Vlaicu, George Dimoiu și diacon Cătălin Burlacu.

4. Timișoara – Fratelia, biserica „Sf. Ap. Petru și Pavel“, 1963, 3.334 familii cu 9.143 credincioși, preoți: Ioan Bălăngean, Ioan Drăgănescu, Alexandru Ranca și arhidiacon ing. Timotei Anișorac.

5. Timișoara – Freidorf, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 1975, 1.608 familii cu 4.413 credincioși, preoți: Petru Itineanțu, Claudiu Roșoiu și Daniel Mateia.

6. Timișoara – Iosefin, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1936, 4.091 familii cu 12.424 credincioși, preoți: Ionel Popescu, Florin Carebia, Eugen Babescu, Emanoil Petrulescu și diacon Marius Adrian Rumega.

7. Timișoara – Mehala, biserica „Înălțarea Domnului“, 1937, 2.578 familii cu 6.337 credincioși, preoți: Cristian Constantin, Grigore Mera, Eduard Tănase și diacon Laurențiu Bagiu.
8. Timișoara – Nord, biserica „Sfântul Ierarh Nicolae“, 2007, 703 familii, 1.855 credincioși, preoți Romeo Ionuț Dumitrașcu și Adrian Floca.
9. Timișoara – Ronaț, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1994, 1.026 familii cu 2.714 credincioși, preoți Timotei Sbera și Marius Mircia și arhidiacon dr. Ion Alexandru Ardereanu.
10. Timișoara – Zona Dacia, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 2003, 4.515 familii cu 10.278 credincioși, preoți: Zaharia Pereș, Adrian Chermeleu, Florin Ionuț Filip, Gheorghe Itineanț, Ioan Vasiescu, Ioan Bude și Ioan Rujoni.
11. Timișoara – Zona Steaua, biserică în construcție 2007, 645 familii cu 1.835 credincioși, preoți: Ioan Mezinca și Ion Ache Novac.
12. Bărăteaz, biserica „Cuv. Paraschiva“ 1836, 141 familii cu 360 credincioși, preot Ion Danciu.
13. Becicherecu Mic, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1909, 511 familii cu 1.331 credincioși, preot Ioan Jurji.
14. Beregsău Mare, biserica „Sf. Gheorghe“, 1810, 349 familii cu 874 credincioși, preot Nicolae Dale.
15. Beregsău Mic, biserica „Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul“, 2010, 162 familii cu 516 credincioși, preot Cristian Marian Szekereș.
16. Bobda, biserica „Sf. Ev. Luca“, 1864, 261 familii cu 477 credincioși, preot Remus Daniel Poganu.
17. Călacea, biserica „Sf. Mc. Gheorghe“, 1812, 140 familii cu 364 credincioși, preot Ioan Mura.
18. Carani, capela „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“, 1947, 145 familii cu 453 credincioși, preot Sorin Ghilezan.
19. Cărpiniș, biserica „Sf. Mare Mc. Dimitrie“, 1994, 682 familii cu 1.802 credincioși, preoți Gheorghită Cristian Popa și Macedon Cotuțiu.
20. Cenei, capela „Adormirea Maicii Domnului“, 1997, 179 familii cu 394 credincioși, preot Mihai Iustin Ierima.
21. Checea Română, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 1856, 184 familii cu 410 credincioși, preot Gheorghe Cucu.

22. Chișoda, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1735, 633 familii cu 1.979 credincioși, preoți Traian Debucean și dr. Dragoș Debucean.
23. Cornești, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1875, 157 familii cu 512 credincioși, preot Ștefan Șișu.
24. Crai Nou, biserica „Sf. Ilie“, 1946, 135 familii cu 290 credincioși; filia Rudna, fără lăcaș de cult, preot Aurel Fediuc.
25. Diniăș, capela „Sf. Împărați Constantin și Elena“, 1989, 247 familii cu 686 credincioși; filia Sânmartinul Sârbesc, capela „Sf. Împărați Constantin și Elena“, preot Vasile Balogh.
26. Dudeștii Noi, biserica „Sf. Dimitrie“, 1968, 420 familii cu 1.116 credincioși, preot Ionuț Cristea.
27. Foeni, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1875, 294 familii cu 791 credincioși; filia Cruceni, capelă în construcție, preot Nicolae Strizu.
28. Giroc, biserica „Sf. Dimitrie“, 1759, 740 familii cu 2.556 credincioși, preoți Marius Iulian Șonea și dr. Adrian Covan.
29. Giulvăz, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1725, 320 familii cu 940 credincioși; filia Ivanda, biserica „Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș“, 2007, preot Cornel Bercea.
30. Hodoni, biserica „Sf. Dimitrie“, 1812, 270 familii cu 880 credincioși, preot Ion Burdea.
31. Ionel, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“ în construcție 2011, 110 familii cu 320 credincioși, preot Vlad Stupariu.
32. Jimbolia, biserica „Buna Vestire“, 1942, 1.558 familii cu 4.674 credincioși, preoți Petru Alexa și Grigore Marița.
33. Orțișoara, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1972, 404 familii cu 1.132 credincioși, preot Ionuț Mura.
34. Parța, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1896, 241 familii cu 605 credincioși, preot Simion Bistran.
35. Peciu Nou, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 2010, 743 familii cu 1.830 credincioși, preot Tiberiu Benescu.
36. Pustiniș, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1925, 126 familii cu 318 credincioși; filia Otelec, fără lăcaș de cult, preot Dan Spătaru.

37. Săcălaz, capela „Pogorârea Sf. Duh“, 1937, biserică în construcție, 475 familii cu 1.708 credincioși, preoți: Ionel Maței și Cosmin Drugan.
38. Sânmăndrei, biserica „Sf. Dimitrie“, 1834, 521 familii cu 1.185 credincioși, preot Alecu Radu.
39. Sânmăhiau German, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1843, 143 familii cu 428 credincioși, preot Toma Cătălin Albai.
40. Sânmăhiau Român, biserica „Sf. Gheorghe“, 1724, 460 familii cu 1.268 credincioși, preoți Pompiliu Rediș și Dan Dumitru Gârjoabă.
41. Seceani, biserica „Sf. Nicolae“, 1848, 140 familii cu 295 credincioși.
42. Șag, biserica „Adormirea Maicii Domnului“ 1776, 449 familii cu 1.360 credincioși, preot Florin Băran.
43. Uivar, capela „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril“, 1890; biserica „Sf. Proroc Ilie Tesviteanul“, 1997, 251 familii cu 722 credincioși; filia Răuți, biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul“, 1996; filia Sânmărtinul Maghiar, fără lăcaș de cult, preot Călin Nicolae Tiberiu.
44. Urseni, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1890, 281 familii cu 1.013 credincioși; filia Rudicica, fără lăcaș de cult, preot Nicolae Orlando Văran.
45. Utvin, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1714, 382 familii cu 1.146 credincioși, preot Ovidiu Cușec.

PROTOPOPIATUL TIMIȘOARA II

Piața Alexandru Mocioni nr. 9, Timișoara, 300199

Telefon: 0372717840

Protopop: pr. Cristian Păiș

1. Timișoara – Aeroport, biserica „Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul“, 181 familii cu 436 credincioși, preot Doru Melinescu.
2. Timișoara – Calea Lugojului, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1.746 familii cu 3.601 credincioși, preoți Ioan Mircea Toie și Daniel Trăilă.

3. Timișoara – „Sf. Arhid. Ștefan“ – Calea Martirilor, 3.521 familii cu 7.859 credincioși, preoți: Ion Florentin Jura, dr. Sorin Vasii și Alin Cuza.
4. Timișoara – Ciarda Roșie, capela „Adormirea Maicii Domnului“, biserică în construcție 2010, 487 familii cu 1.356 credincioși, preot dr. Adrian Carebia.
5. Timișoara – Elisabetin, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1784, 4.474 familii cu 12.532 credincioși, preoți: Cristian Niculescu, dr. Nichifor Tănase, Bogdan Neaga și Petru Suru.
6. Timișoara – Fabric, biserica „Sf. Ilie și Sf. Spiridon“, 1913, 1.177 familii cu 2.697 credincioși, preoți: dr. Cosmin Panțuru, dr. Daniel Alic, dr. Nicolae Morar și diacon Dorin Căținean.
7. Timișoara – Fabric Est, biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena“, 1945, 284 familii cu 770 credincioși, preot Cristian Aurel Tomescu.
8. Timișoara – Fabric Vest, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 1.010 familii cu 2.677 credincioși, preoți: dr. Constantin Jinga, Cristian Pavel, Robert Nedelcu și Valentin Boancheș.
9. Timișoara – Ghiroda Nouă, biserica, „Adormirea Maicii Domnului“, 1986, 518 familii cu 1.673 credincioși, preoți: Mircea Szilagyi, Vlad Muntean și Daniel Sabău.
10. Timișoara – Pădurea Verde, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1746, 481 familii cu 1.209 credincioși, preoți: Petru Berbentia și dr. Alin Scridon.
11. Timișoara – Plopi, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“, 1969, 412 familii cu 1.120 credincioși, preot Valentin Benchea.
12. Timișoara, „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe“, în organizare, 136 familii cu 383 credincioși, preot Cătălin Goia.
13. Timișoara „Sfinții Cosma și Damian“, biserică, 2012, Spitalul Județean, 1.134 familii cu 2.326 credincioși, preoți: Cosmin Dan și Manuel Popescu.
14. Timișoara – Viile Fabric, biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“, 1997, 4.996 familii cu 11.820 credincioși, preoți: Marius Sfercoci, dr. Sorin Lungoci, Petru Drăghicescu și Vasile Bădescu.
15. Timișoara – Zona Pârvan, biserica „Bunavestire“ (biserica studenților), 2000, 312 familii cu 571 credincioși, preot dr. Marius Ioana.

16. Timișoara – Zona Soarelui, biserica „Sf. Nicolae“, 2006, 3.081 familii cu 7.702 credincioși, preoți: Eugen Murgu, Valer Budiul și Cristian Miloș și diacon Teodor Lucian Turcuș.
17. Timișoara – Zona Soarelui Sud, biserica „Sf. Nicolae“, 261 familii cu 721 credincioși, preoți Voinea Ijeconi și Laurian Popa.
18. Timișoara – Zona Tipografilor, biserica „Sfânta Cuvioasa Paraschiva“, 1.125 familii cu 2.561 credincioși, preoți Ioan Dumitriu, Nicolae Lupșescu și Vasile Cuc.
19. Albina, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1981, 124 familii cu 332 credincioși, preot Dumitru Marius Ursu.
20. Alioș, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1826, 281 familii cu 731 credincioși, preot Radu Ioan Meșter.
21. Bazoșu Nou, biserica „Cuv. Paraschiva“, 1961, 95 familii cu 299 credincioși, preot Dorin Muntean.
22. Bazoșu Vechi, biserica „Sf. Gheorghe“, 1901, 239 familii cu 592 credincioși, preot Cristian Gabriel Băican.
23. Bencecu de Jos, biserica „Sf. Nicolae“ 1899, 75 familii cu 120 credincioși; filia Bencecu de Sus, capela „Sf. Ioan Botezătorul“, 1976, 175 familii cu 750 credincioși, preot Viorel Vasile Mînea.
24. Berini, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1975, 127 familii cu 328 credincioși; filia Tormac, fără lăcaș de cult, 103 familii cu 178 credincioși, preot Ion Borchescu.
25. Bucovăț, biserica „Sf. Gheorghe“, 1935, 253 familii cu 678 credincioși, preot Gheorghe Ștefan.
26. Buzad, biserica „Sf. Nicolae“, 1962, 86 familii cu 175 credincioși; filia Șarlota, fără lăcaș de cult, 126 familii cu 247 credincioși, preot Mihai Botiz.
27. Cerneteaz, biserica „Sf. Nicolae“, 1841, 252 familii cu 689 credincioși, preot Iulian Mătiș.
28. Chevereșu Mare, biserica „Înălțarea Domnului“, 1800, 179 familii cu 415 credincioși, preot Viorel Blidariu.
29. Comeat, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1912, 13 familii cu 26 credincioși; filia Altringen, fără lăcaș de cult, 7 familii cu 17 credincioși; filia Bogda, capelă, 25 familii cu 60 credincioși; filia Sintar, fără lăcaș de cult, 7 familii cu 22 credincioși, preot Gheorghe-Victor Duiu-Petre.

30. Covaci, biserica „Sf. Dimitrie“, 1995, 136 familii cu 500 credincioși, preot Vergică Simion
31. Dragșina, biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel“, 1869, 118 familii cu 313 credincioși, preot Ionel Simion.
32. Dumbrăvița, biserica „Sf. Vasile“, 2005, 400 familii cu 1.300 credincioși, preoți Vasile Baboș și Adrian Nicola
33. Dumbrăvița Banat II, biserică în construcție, 2017, 389 familii cu 1.162 credincioși, preoți Adrian Crașovan și Dan Oancea
34. Fibiș, biserica „Sf. Gheorghe“, 1812, 414 familii cu 1.132 credincioși, preot Ioan Bolbos.
35. Ghiroda, biserica „Sf. Gheorghe“, 1939, 807 familii cu 2.747 credincioși, preoți: Caius Andrașoni și Ioan Ciprian Cristea.
36. Giarmata, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1972, biserică în construcție 2006, 806 familii cu 4.583 credincioși, preoți Ioan Sălvân și Mihai Venter.
37. Giarmata Vii, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1938, 338 familii cu 859 credincioși, preoți Vasile Suciu și Ioan Mermeze.
38. Herneacova, biserica „Învierea Domnului“, 1870, 138 familii cu 320 credincioși; filia Sălciua Noua, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1951, 7 familii cu 15 credincioși; filia Nadăș, 17 familii cu 37 de credincioși, preot Sorin Frujină.
39. Ianova, biserica „Sf. Gheorghe“, 1836, 284 familii cu 738 credincioși, preot Ionuț Vântu.
40. Icloda, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1901, 81 familii cu 228 credincioși, preot Florian Maxim.
41. Izvin, biserica „Sf. Ap. Toma“, 1786, 192 familii cu 535 credincioși, preot Ciprian Ștefoni.
42. Mașloc, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 2006, 134 familii cu 260 credincioși; filia Remetea Mică, capela „Nașterea Maicii Domnului“, 1979, 50 familii cu 111 credincioși, preot dr. Iliia Pavlovici Pătruț.
43. Moșnița Nouă, biserica „Sfântul Proroc Ilie Tesviteanul“, 2007, 317 familii cu 915 credincioși, preot Ionică Gâță.
44. Moșnița Veche, biserica „Înălțarea Domnului“, 1912, 245 familii cu 691 credincioși, preot Ștefan Mezin.

45. Murani, biserica „Sf. Gheorghe“, 1845, 81 familii cu 321 credincioși, preot Petre Temelie.
46. Pișchia, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 1991, 294 familii cu 805 credincioși, preot Lucian Spath.
47. Recaș I, biserica „Pogorârea Sf. Duh“, 1924, 410 familii cu 1.006 credincioși, preot Ioan Liviu Bugariu.
48. Recaș II, capela „Sf. Apostoli Petru și Pavel“, 2003, biserică în construcție, 379 familii cu 1.136 credincioși; filia Stanciova, capela „Sfântul Ierarh Nicolae“, 1927, 65 familii cu 87 credincioși, preot Aurelian Milă.
49. Remetea Mare, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1911, 290 familii cu 879 credincioși, preot Vasile Ciotău.
50. Sacoșu Turcesc, biserica „Sf. Ilie“, 1925, 215 familii cu 559 credincioși, preot Cristian Păiș.
51. Sănandrei Colonie, biserica „Intrarea Maicii Domnului în Biserică“, 2001, 70 familii cu 191 credincioși, preot Teodor Cocan.
52. Stamora Română, biserica „Învierea Domului“, 1862, 170 familii cu 320 credincioși; filia Otvești, fără lăcaș de cult, 34 familii cu 107 credincioși, preot Ștefan Mareniuc.
53. Uliuc, biserica „Adormirea Maicii Domnului“, 1922, 119 familii cu 274 credincioși, preot Ovidiu Groza.
54. Unip, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1912, 82 familii cu 211 credincioși, preot Eugen Aurel Jurca.
55. Vucova, biserica „Nașterea Maicii Domnului“, 1895, 57 familii cu 138 credincioși, preot Sorin Galeriu.

PARACLISE MITROPOLITANE

Învierea Domnului, în incinta reședinței mitropolitane, Blv. C.D. Loga nr. 5-7 (este folosit pentru serviciile religioase ocazionate de adunări eparhiale, întruniri și pentru rânduiele zilnice ale monahiilor de la Centrul eparhial)

Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan și Sfântul Evanghelist Luca, în incinta Colegiului Național C.D. Loga, Camil Petrescu nr. 1.
Slujitori: preot Cristian Feraru și ieromonah dr. Rafael Povîrnaru

PREOȚI CU MISIUNE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Timișoara

La spitale: Cosmin Dan, Manuel Popescu, Dorian Opreșor, Vasile Cojocaru, Silviu Damșe, Gabriel Marineasa, Nicolae Zisu și Oliviu Crișan

La penitenciar: suplinește preotul Irinel Dinu

La armată:

La hipoacuzici: Eugen Bendariu

La Direcția pentru protecția copilului: Horia Rodean

La căminul pentru persoane vârstnice: Mihai Filip

Biserica „Buna Vestire” din incinta Inspectoratului județean de Poliție

Slujitor: Cristian Răduică

Lugoj

La centrele de plasament: Traian Birăescu

La armată: dr. Emanuel Gafița

Ciacova

La căminul de bătrâni: Adrian Ioan Cohuț

Gătaia

La spitalul de psihiatrie: Iulian Popa și Matei Codruț

Jebel

La spitalul de psihiatrie: Ioan Vasile Cheregi

Găvojdia

La centrele de plasament: Radu Pamfil

CRONICA ANULUI 2020

HIROTONII

Întru preot

1. Remus-Daniel Poganu, pe seama parohiei Bobda, protopopiatul Timișoara I
2. Ovidiu-Daniel-Adrian Balint, pe seama parohiei Nițchidorf, protopopiatul Lugoj
3. Darius Ghera-Rotariu, pe seama parohiei Iosifalău, protopopiatul Lugoj
4. George Giurgiu, pe seama parohiei Timișoara Blașcovici, protopopiatul Timișoara I
5. Sergiu Pantea, pe seama Catedralei mitropolitane
6. Eduard Grigorie Măstăcănean, pe seama parohiei Brănești, protopopiatul Făget
7. Cristian Marian Szekereș, pe seama parohiei Beregsău Mic. protopopiatul Timișoara I

HIROTESII

Întru iconom stavrofor

Dinu-Constantin Bîzgan de la parohia Iecea Mică, protopopiatul Sânnicolau Mare

Întru iconom

Dragan Giorgiev de la parohia Voiteg, protopopiatul Deta

PREOȚI PENSIONAȚI

1. Ioan Petraș – Timișoara Elisabetin, protopopiatul Timișoara II
2. Simion Petruț – Bobda, protopopiatul Timișoara I
3. Marian Meda – Bucovăț, protopopiatul Timișoara II
4. Nicolae Bagiu – Comloșu Mare, protopopiatul Sănnicolau Mare
5. Iosif Valer Coca – Nerău, protopopiatul Sănnicolau Mare
6. Ioan Munteanu – Rădmănești, protopopiatul Lugoj
7. Ioan Țârnea – Tipografia arhidiecezană a Arhiepiscopiei Timișoarei
8. Gheorghe Chiriac – Sănnicolau Mare, protopopiatul Sănnicolau Mare
9. Aurel-Gheorghe Filip – Timișoara Pădurea Verde, protopopiatul Timișoara II
10. Ioan Bude – Timișoara Zona Dacia, protopopiatul Timișoara I
11. Aurel Văcărescu – Gottlob, protopopiatul Sănnicolau Mare
12. Nicolae Ioan Cherlea – Bacova, protopopiatul Lugoj
13. Ioan Rujoni – Timișoara Zona Dacia, protopopiatul Timișoara I
14. Pavel-Petru Indru – Moșnița Veche, protopopiatul Timișoara II
15. Ioan Marinică Marcu – Sculia, protopopiatul Deta
16. Ioan Șandru – Balinț, protopopiatul Lugoj
17. Dorin Ștefănuț – Seceani, protopopiatul Lugoj

PREOȚI DECEDAȚI

Activi

1. George Măstăcănean de la parohia Brănești, protopopiatul Făget
2. Nicolae Borduz – Lugoj „Adormirea Maicii Domnului”, protopopiatul Lugoj
3. ierom. Varlaam Almăjanu – mănăstirea Partoș, protopopiatul Deta
4. Radu-Cosmin Bogdan – preot militar la Brigada 18 infanterie Banat

Pensionari

1. Sabin Bololoi
2. Mihai Meleși
3. Vasile Stoian
4. Constantin Micu
5. Pavel Curuț

MĂNĂSTIRI ȘI SCHITURI

Mănăstirea Timișeni

(de călugărițe, 39 viețuitoare, viață de obște)

Hram: „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul“ – 29 august și „Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș“ – 15 septembrie

Adresa: comuna Șag, județul Timiș

Telefon: 0256/394885

Acces: Rutier: DN 59 Timișoara, spre Sud – com. Șag (14 km).

C.F.: Timișoara – Reșița, halta Timișeni

Stareță: monahia stavroforă Casiana Șimon

Slujitori: arhim. Simeon Stana, pr. ic. stavr. dr. Marius Florescu, protos. Mihail Duma și pr. ic. stavr. Nicolae Fiț

Este ctitoria mitropolitului Vasile Lazarescu, din anul 1944. A fost înzestrată prin osteneala exarhului mănăstirilor din Banat din acea vreme, Justinian Dalea. Serviciile religioase se oficiau la început în capela amenajată în interiorul imobilului. Desființată în timpul regimului comunist, a fost reorganizată prin stăruința Mitropolitului dr. Nicolae Corneanu.

Prima biserică s-a construit între 1968–1972. Pictura a fost executată de Victor Jurca din Lugoj, iar sfințirea lăcașului s-a făcut la 29 august 1972. Între timp s-a mai construit o clădire în care există stăreția, trapeza și o parte din chilii. După 1990 s-a dat în folosință un corp de clădire pentru pelerini.

În 2002 a început construcția unei biserici noi, a cărei piatră de temelie s-a pus în 10 mai, de praznicul Izvorul Tămăduirii, de către Mitropolitul Nicolae Corneanu. Tot atunci sa început construcția unui nou corp administrativ, finalizat în anul 2011.

În ziua de 4 iulie 2009, mănăstirea a fost vizitată de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, aflat în vizită canonică în eparhia Timișoarei.

Biserica nouă a fost târnosită la data de 29 august 2012 de către P.S. Episcop-vicar Paisie Lugojanul.

În anul 2016 s-a împodobit cu pictură în mozaic aghiazmatarul din curtea mănăstirii. Între 2015-2016 s-a construit un nou corp administrativ în incinta mănăstirii, pe locul vechii bucătării.

În ianuarie 2020 s-a sfințit pictura noului paraclis de iarnă, aflat la etajul I al mănăstirii, de către Înaltpreasfințitul Mitropolit Ioan. Este în etapă de finalizare construcția unui nou corp administrativ pentru protocol.

Mănăstirea „Izvorul Miron“ (de călugărițe, 8 viețuitoare, viață de obște)

Hram: „Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul“ – 20 iulie și „Izvorul Tămăduirii“ – vinerea din săptămâna Luminată

Adresa: sat Românești, comuna Tomești, județul Timiș

Telefon: 0256/334657

Acces: Rutier: DN 68 A Lugoj, Traian Vuia (21 km) – Făget (15 km) – Coșava (11 km), ramificație la dreapta, DL 108 spre Românești (5 km)

Stareță: monahia Harisa Cruceanu

Slujitori: ierom. Marcu Borgovan și ierom. Eftimie Voaides

În anul 1910, episcopul Miron Cristea, viitorul patriarh, a făcut o vizită canonică în parohiile din aceste locuri și sesizând frumusețea peisajului, a hotărât zidirea unei mănăstiri pe locul numit „Balta caldă“. Temelia bisericii s-a pus în anul 1912, biserica zidindu-se prin dania episcopului Miron Cristea și a familiei Glava din

Românești. A fost terminată în 1929 și inaugurată în 1931. În 1980 au început lucrările de restaurare a acestui așezământ, iar biserica a fost repictată, astfel că, la 20 iulie 1991, când se prăznuiește și hramul, a fost resfințită.

După 1995 s-au efectuat ample lucrări de construcție: un paraclis, trapeza, un corp de chilii, bibliotecă, spații de cazare, etc.

În 8 iunie 2003 s-a sfințit noul paraclis cu hramul „Izvorul Tămăduirii” prin Preasfințitul Episcop Lucian al Caransebeșului, pe atunci episcopvicar al eparhiei Timișoarei. La 20 iulie același an s-a târnosit paraclisul de vară, aflat în curtea așezământului.

Biserica veche a mănăstirii se află în faza de reconstrucție.

Începând cu anul 2015, la inițiativa Înaltpreasfințitului Mitropolit Ioan, mănăstirea a primit destinație pentru călugărițe, fiind aduse aici câteva monahii din Episcopia Covasnei și Harghitei, împreună cu preotul lor duhovnic.

Mănăstirea Săraca

(de călugări, 7 viețuitori, viață de obște)

Hram: „Schimbarea la Față” – 6 august și „Bunavestire” – 25 martie

Adresa: sat Șemlacu Mic, comuna Șemlacu Mare, județul Timiș
Telefon: 0256/410005

Acces: Rutier: DN 59 Timișoara, spre Sud – Voiteg (30 km), ramificație la dreapta, spre Gătaia (19,5 km) – ramificație la dreapta, DL spre Butin – Șemlacu Mic (21 km)

Stareț: arhimandrit Climent Vântu

Slujitori: arhim. Climent Vântu, protos. Iov Crețu și ierod. Sofronie Avădanei

Mănăstirea Săraca este cea mai veche din eparhie, fapt pentru care macheta bisericii a fost inclusă în stema Arhiepiscopiei Timișoarei.

Originea mănăstirii nu se cunoaște cu certitudine. După unii istorici, ar data din secolele XIII–XIV. Un document papal din 1204

arată limpede că în părțile Șemlacului existau numeroase mănăstiri „grecești“, adică ortodoxe și numai una catolică. Mai mult ca sigur, ca și construcție de lemn, această mănăstire de la Șemlac a ființat și în secolul al XII-lea. Structura ei din lemn va fi fost înlocuită ulterior cu alta de zid. Într-adevăr, cercetările arheologice au propus o datare a respectivului așezământ monahal în a doua jumătate a secolului XIV (pr. prof. dr. Vasile Muntean).

Alți cercetători, pornind de la vechiul strat de pictură, susțin că mănăstirea a fost zidită în secolele XVI–XVII. Din analiza documentelor istorice, reiese că între anii 1270–1271 mănăstirea desfășura o bogată activitate. Informații suplimentare datează de la începutul secolului al XV-lea, când superiorul călugărilor franciscani raporta că mănăstirea este o apărătoare a „schismaticilor“, adică a ortodocșilor.

În anul 1780, mănăstirea nemaiputând plăti dările către Coroană este scoasă la licitație și cumpărată de familia Ostoici, care va folosi biserica pentru adăpostirea criptei familiale, până în anul 1934.

În 1865 mănăstirea se găsea în paragină. Între 1934–1939 se află sub oblăduirea Episcopiei Caransebeșului, iar mai târziu sub aceea a Arhiepiscopiei Timișoarei. Din 1948 și până în 1987 a fost utilizată de parohia Șemlacu Mic. În anul 1987, la stăruința Mitropolitului dr. Nicolae Corneanu, și-a redobândit statutul de mănăstire.

Așezământul a fost complet restaurat și așezat în bună stare de funcționare. În anul 1996 i s-a adăugat o clădire nouă pentru chilii. În anii din urmă sau reconstruit din temelii stăreția și paraclisul de iarnă cu hramul „Bunavestire“, târnosit de către Preasfințitul Episcopvicar Paisie Lugojanul la data de 6 august 2007.

În ultimii ani la mănăstire s-au derulat unele lucrări de construcție: trapeză, spații de cazare, ș.a.

În anul 2016 s-a asfaltat drumul până la mănăstire (de la Șemlacu Mare).

Mănăstirea Cebza

(de călugărițe, 20 viețuitoare, viață de obște)

Hram: „Înălțarea Sfintei Cruci“ – 14 septembrie

Adresa: sat Cebza, orașul Ciacova, județul Timiș

Acces: Rutier: DN 59 (E 94) Timișoara, spre Sud – Jebel (18 km) – ramificație la dreapta, DL spre Sud-Vest – Ciacova (9 km) – Cebza (7 km)

Stareță: monahia Eufimia Ciocloda

Slujitor: protos. Serafim Grozăvescu

Despre timpul când s-a construit biserica mănăstirii, aflată azi în mijlocul cimitirului parohial și despre călugării care au viețuit aici nu se știu prea multe. Primele informații se află în istoriografia străină care vorbește de existența unui vechi locaș de închinare și de izvorul aflat sub altarul bisericii, considerat de credincioși ca având puteri vindecătoare. Tradiția atribuie bisericii mănăstirești de la Cebza origini mult anterioare secolului al XVIII-lea, actuala construcție fiind continuatoarea mai multor înaintașe, care au fost ridicate pe locul celei de astăzi. Sub denumirea de „mănăstire“, la Cebza găsim unele însemnări pe cărțile vechi bisericești. Astfel pe fila unui Antologhion este următoarea însemnare: „Biserica s-a zidit la 1758 cu turn de lemn“, amintind și de înnoirile care s-au făcut în 1780 și 1815. Pe fila manuscrisului unei Evanghelii găsim scris cu cirilică următoarele: „În curgerea anului 1850 s-au acoperit mănăstirea cu cheltuiala bisericii prin rânduiala tutorilor (epitropilor) Vitu Chirică și Păun Tradii, iar preoții Trăilă Musteț, Andrei Olariu, Ioan Petrovici și Grigorie Petcu capelan...“. O altă însemnare spune: „Spre aducerea aminte. În curgerea anului 1882 s-au acoperit sfânta mănăstire cu șindrilă de nou cu cheltuiala bisericii prin preotul Alexandru Bugariu și George Treta chinez (primar) și Simion Treta ca tutore la sfânta mănăstire“.

Biserica veche, monument istoric, aflată actualmente în cimitirul satului, purtând hramul „Înălțarea Sfintei Cruci“, este construită din lemn, în formă dreptunghiulară, fiind de o simplitate impresionantă, având fundația din cărămidă, iar pereții din bârne de stejar, peste care s-a aplicat tencuială și acoperișul din șindrilă.

La stăruința vrednicului de pomenire Mitropolit Nicolae Corneanu, în anul 1996 s-a reactivat acest vechi așezământ monahal pentru călugărițe. Slujbele se oficiază acum în biserica din incinta corpului nou de clădire, finalizat în anul 2006.

Se află în fază avansată o parte din incinta mănăstirească constând din: zid împrejmuitoar, clopotniță, dependințe ș.a.

Mănăstirea Petroasa Mare (de călugări, 3 viețuitori, viață de obște)

**Hram: „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” – 8 noiembrie și
Duminica Tuturor Sfinților (prima după Rusalii)**

Adresa: sat Petroasa Mare nr. 321, comuna Victor Vlad Delamarina, județul Timiș

Acces: Rutier: DL 136 Lugoj – Herendești – Petroasa Mare (6 km)

Stareț: ierom. Ștefan Mateș

Slujitori: ierom. Ștefan Mateș și preot Mugurel Sava

Așezământul a fost ctitorit de monahia Mihaela și nepotul acesteia, Constantin Drădean, care au cumpărat un teren proprietate personală la marginea satului. În 1995 Consiliul Eparhial aprobă înființarea mănăstirii, cu destinație pentru călugări. La 22 februarie 1996 sa obținut aprobarea Sfântului Sinod. În același an au început lucrările de construcție, iar sfințirea noului așezământ monahal sa făcut de către P.S. Episcop Lucian al Caransebeșului, pe vremea aceea episcopvicar la Timișoara, la 26 august 2001, când erau deja finalizate parțial biserica și corpul de chilii.

În curs de pictare se află biserica, urmând ca în curând să înceapă construcția unei alte părți din incinta așezământului.

Mănăstirea Fârdea **(de călugărițe, 14 viețuitoare, viață de obște)**

Hram: „Adormirea Maicii Domnului“ – 15 august și „Sfânta Cuvioasă Paraschiva“ – 14 octombrie

Adresa: comuna Fârdea, județul Timiș

Telefon: 0256/335473

Acces: Rutier: DN 68A Lugoj–Făget–Deva, din Traian Vuia (21 km) ramificație la dreapta DJ 681A spre Surducu Mic – Fârdea (11 km).

Stareță: monahia Antonia Sfrijan

Slujitori: ierom. Maxim Anton și ierom. dr. Nectarie Arvai

A fost înființată în anul 2001 cu binecuvântarea Mitropolitului Nicolae Corneanu, mai întâi ca schit. Piatra de temelie s-a pus de către P.S. Episcop Lucian al Caransebeșului, pe vremea aceea episcopvicar al eparhiei Timișoarei, la 12 august 2001. Este așezată în vecinătatea lacului de acumulare Surduc. Serviciile religioase se oficiază în biserica nou construită și sfințită la 12 octombrie 2003. În anul 2004 au fost finalizate lucrările la chilii, așezate sub formă de căsuțe de jur împrejurul bisericii, precum și turnul clopotniță. În ultimii ani s-au construit corpul principal de chilii și stăreția.

În atelierele de croitorie și broderie se confecționează veșminte clericale și acoperăminte pentru biserică: prapori, epitafe ș.a.

Mănăstirea Luncanii de Sus **(de călugărițe, 3 viețuitoare, viață de obște)**

Hram: „Acoperământul Maicii Domnului“ – 1 octombrie și „Sfinții Împărați Constantin și Elena“ – 21 mai

Adresa: sat Luncanii de Sus, comuna Tomești, județul Timiș

Acces: A1 Timișoara – Făget – Margina, coborâre, apoi ramificație spre dreapta DL Curtea - Românești – Tomești – Luncanii de Jos (16 km)

Stareță: monahia stavroforă Filoteea Nistor

Slujitori: clerici de la Centrul eparhial și din eparhie

A fost înființată în anul 2001 cu binecuvântarea Mitropolitului Nicolae Corneanu, mai întâi ca schit. Piatra de temelie s-a pus de către P.S. Episcop Lucian al Caransebeșului, pe vremea când era episcopvicar la Timișoara, la 12 august 2001. Biserica, sfințită în anul 2003, la fel ca întreg așezământul, este din lemn și impresionează prin dimensiunile sale. Alte lucrări de construcție s-au desfășurat între anii 2001–2006. Mănăstirea are și o mică gospodărie proprie. Un corp administrativ nou s-a finalizat în cursul anului 2015.

La 1 octombrie 2015 Înaltpreasfințitul Mitropolit Ioan a sfințit troița aflată la intrarea pe drumul ce urcă spre mănăstire, din drumul local Valea lui Liman – Luncanii de Jos.

Aici a viețuit în ultimii ani de viață părintele arhimandrit Ieronim Stoican († 2011), cunoscut ca preot de mir la mai multe parohii din județul Timiș și apoi ca ieromonah slujitor la mănăstirea Vasiova din județul Caraș-Severin.

Mănăstirea Morisena (de călugărițe, 2 viețuitoare, viață de obște)

Hram: „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul“ – 24 iunie

Adresa: comuna Cenad, județul Timiș

Acces: DN6 Timișoara–Sănnicolau Mare–Cenad, 75 km N de Timișoara, se află la hotarul comunei Cenad și se vede de pe șosea.

Stareță: monahia Ștefania Fronea

Slujitor: ierom. Matei Hădărig

A fost înființată în anul 2003, pe temeiul faptului că la Cenad (vechea Morisena) exista în jurul anului 1002 o mănăstire de călugări răsăriteni, una dintre cele mai vechi atestată documentar pe teritoriul țării noastre. S-a considerat că prezența unui locaș monahal în această parte a eparhiei ar contribui la revigorarea vieții bisericești.

La 24 iunie 2005 s-a târnosit biserica prin P.S. Episcop-vicar Lucian Lugojanul. Tot atunci s-au binecuvântat corpul principal de clădire și paraclisul de vară, toate construite în plin câmp, pe un teren altădată arabil.

Mănăstirea Dobrești **(de călugări, 3 viețuitori, viață de obște)**

Hram: „Sfânta Cuvioasă Paraschiva“ – 14 octombrie, „Sf. Prooroc Ilie Tesviteanul“ – 20 iulie și „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare“ – 2 iulie

Adresa: sat Dobrești, comuna Bara, județul Timiș

Telefon: 0256/333199

Acces: rutier:

Varianta I: E 70 Timișoara–Lugoj, la intrare în Coștei ramificație la stânga, DL 85 Balinț–Bara, ramificație la dreapta spre Lăpușnic–Dobrești

Varianta II: DN 68A Făget–Lugoj, ramificație la dreapta spre Mănăstur, spre Bethausen pe DJ 609B, ramificație la dreapta, Cladova–Ohaba Lungă, ramificație spre Dobrești

Stareț: protosinghel Matei Buliga

Slujitori: protos. Matei Buliga și ierod. Pantelimon Chirilă

S-a înființat în anul 2003, la inițiativa și cu stăruința Preafericitului Părinte dr. Daniel Ciobotea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la acea vreme mitropolit al Moldovei și Bucovinei, originar din Dobrești, care a achiziționat un teren pentru construcția așezământului.

În prezent, obștea monahilor locuiește într-o casă din sat care a fost achiziționată în anul 2003, împreună cu câteva grădini.

La 23 octombrie 2005, cu binecuvântarea Chiriarhului locului, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei și P.S. Episcopvicar Lucian Lugojanul de la Arhiepiscopia Timișoarei, împreună cu mai mulți preoți și diaconi au sfințit locul pe care se va construi biserica, așezând piatra de temelie.

La 6 iulie 2009 Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a vizitat, pentru prima dată în această calitate, mănăstirea de la Dobrești.

Demisolul noii biserici sa dat în folosință la data de 14 octombrie 2010, după sfințirea oficiată de către Preasfințitul Episcop Lucian al Caransebeșului și Preasfințitul Episcopvicar Paisie Lugojanul.

Biserica mănăstirii, monumentală, este în fază de pictare. La 2 iulie 2013 s-a sfințit crucea principală de pe biserica mănăstirii, prin P.S. Episcop-vicar Paisie Lugojanul, iar la 11 octombrie 2015 s-au sfințit și celelalte cruci.

Mănăstirea Partoș **(de călugări, 4 viețuitori, viață de obște)**

Hramuri: „Înălțarea Sfintei Cruci“ (14 septembrie) și „Sfântul Iosif cel Nou de la Partoș“ (15 septembrie)

Adresa: sat Partoș, com. Banloc, jud. Timiș

Telefon/fax: 0256/417491

Email: contact@partos.ro

Acces rutier: DN 59 Timișoara–Moravița, DN 595B Deta–Banloc, DJ 184 Banloc–Partoș. Se află la 57,5 km de Timișoara și 14 km de Deta.

Stareț: arhim. Simeon Stana

Slujitori: arhim. Simeon Stana și diacon Ionel Csudor

Conform cercetătoarei Luminița Munteanu-Dumitriu, Partoșul s-a zidit la începutul secolului al XV-lea (vol. „Itinerare arheologice bănățene“). Cea mai veche mențiune documentară ce ne este cunoscută despre acest așezământ monahicesc datează din 1571, după 19 ani de la ocuparea Banatului de către turci, când ieromonahul Laurențiu, aflat în drum spre Brașov și Alba Iulia, zăbovește timp mai îndelungat aici și face danie o tipăritură din 1562.

Harta austriacă a Banatului din 1723 înfățișează mănăstirea ca izolată, înconjurată de păduri întinse și de mlaștini. Trecuse deci prin cei 164 ani de stăpânire otomană și peste luptele ce sau succedat în acest răstimp, când sau nimicit o mare parte din documentele și cărțile pe care lea avut, ca apoi din ce a mai rămas, să se înstrăineze, după desființare. În iarna grea a anului 1777, cum spun scrisorile vremii, călugării pleacă îndurerați că lasă fără veghe mormântul ce adăpostea moaștele Sfântului Iosif.

Loc sfințit prin faptele și moaștele Sfântului Iosif cel Nou de la Partoș, spre care se îndreaptă pelerinul din Timișoara, în 1749, cerând ocrotirea în lunga călătorie până la Ierusalim și unde Marcu Muțiu zidește în 1750 frumoasa biserică, mănăstirea își va continua misiunea de apărătoare a Ortodoxiei. După patru ani de la desființare, în 1782, protopopul Ioan Șuboni, ca prinos de recunoștință, lasă unui bun meșter să zugrăvească, se pare, după o icoană dispărută, chipul Sfântului Iosif ce se păstrează și astăzi. În zilele noastre, mănăstirea își prăznuiește hramul în ziua Înălțării Cinstitei Cruci, când credincioșii vin ca odinioară săși întărească sufletele, deși vechiul hram este la Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil.

În anul 1944, sub îngrijirea Centrului eparhial, mănăstirea a fost reactivată, așezându-se aici călugărițe. În anii comunismului viața monahală de aici a fost întreruptă, locul fiind luat de parohia Partoș. Între anii 1955– 1956 se efectuează săpături în interiorul bisericii vechi. În anul 1956 moaștele Sfântului Iosif cel Nou sunt scoase din mormânt și duse la catedrala mitropolitană în vederea canonizării oficiale, unde se află și astăzi.

La 6 martie 2008, Sinodul Mitropolitan al Mitropoliei Banatului, întrunit sub președinția Mitropolitului Nicolae al Banatului, a hotărât, pe baza propunerii Consiliului Eparhial, reînființarea mănăstirii Partoș, cu destinație pentru călugări.

După ce mănăstirea a fost reînființată, sau executat importante lucrări de renovare și întreținere a interiorului celor două biserici și a întregii incinte.

La 8 noiembrie 2012 s-a dat în folosință „Casa Regina Elisabeta”, aflată în vecinătatea așezământului, care cuprinde o colecție muzeală și o bibliotecă bogată.

În cursul anului 2015 s-a asfaltat drumul de la Banloc la Partoș și au început lucrările de construcție a unui nou corp administrativ, lucrări continuate și în anul 2019.

În toamna anului 2017 a luat ființă cantina socială a mănăstirii, unde zilnic iau masa copiii care învață la școala din sat. Mănăstirea, prin personal adecvat, asigură pentru acești copii și cursuri de „after school”.

La 3 noiembrie 2020 a trecut la cele veșnice părintele ieromonah Varlaam Almăjanu, primul stareț al mănăstirii de la reînființarea din anul 2008, fiind înmormântat în incinta mănăstirii, o zi mai târziu, în prezența Î.P.S. Mitropolit Ioan al Banatului.

Schitul Ierșnic **(de călugărițe, în organizare)**

Hram: „Sfânta Treime“ – a doua zi de Rusalii

Adresa: sat Ierșnic, comuna Ohaba Lungă, județul Timiș

Acces rutier: drumul E70 Timișoara–Lugoj, ramificație la stânga pe drumul 609B Coștei–Balinț–Bethausen, apoi ramificație stânga pe drumul 609 Bethausen–Cladova–Ierșnic

Stareță: monahia Marina Fecioru

Este ctitoria credinciosului Aurel Filip din localitatea Ierșnic, care influențat de personalitatea Părintelui Arsenie Boca, a dorit să înalțe o mănăstire.

Anul 1996 a reprezentat un început de drum în edificarea așezământului monahal de la Ierșnic, când, „Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința de lucru din 13–14 februarie 1996, luând în examinare adresa Arhiepiscopiei Timișoarei nr. 229C/1995 cu recomandarea înființării unei mănăstiri pentru călugări, în apropierea localității IerșnicCladova, jud. Timiș; din documentație rezultând că mănăstirea ar urma să fie construită din inițiativa credinciosului Aurel Filip din Lugoj, care deține 2 ha de teren, materiale de construcție, beneficiind și de sprijinul credincioșilor...; în temeiul prevederilor art. 8 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, conform căruia «înființarea sau desființarea unei mănăstiri se aprobă de către Sfântul Sinod la propunerea Chiriarhului locului»; la propunerea Comisiei pentru doctrină, viața religioasă și pentru mănăstiri, Sfântul Sinod a hotărât: aprobă înființarea unei mănăstiri în apropierea localității IerșnicCladova, jud. Timiș, cu destinația pentru călugări, urmând a se organiza și funcționa potrivit rânduielilor tradiționale

bisericești, subordonată canonic și administrativ Arhiepiscopiei Timișoarei“.

Un alt moment important în destinul așezământului monahal de la Ierșnic la constituit hotărârea Consiliului Eparhial din 21 octombrie 2010. În raportul sectorului Exarhatul mănăstirilor se sublinia transferul de proprietate al terenului de 4 ha și a construcțiilor aferente conform C.F. nr. 400123 și C.F. nr. 400124, ambele aparținând localității Ohaba Lungă, de la credinciosul Aurel Filip, pe seama Arhiepiscopiei Timișoarei. Având în vedere precizările hotărârii sinodale din anul 1996, se poate trece la etapa organizării așezământului monahal, supunând problema spre analiză și aprobare Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Banatului.

Astfel, Sinodul Mitropolitan, întrunit în ședința de lucru din 18 noiembrie 2010, decide ca, până la dezvoltarea obștii monahale corespunzătoare pentru statutul de mănăstire, să se organizeze și să funcționeze ca schit de monahii, dependent de mănăstirea Timișeni.

Pastorația românilor din afara granițelor țării

PROGRAMUL CATEHETIC „HRISTOS ÎMPĂRTĂȘIT COPIILOR”, ÎN DIASPORA ROMÂNEASCĂ

Preot dr. Sorin Lungoci

Proiectul catehetic „Hristos împărtășit copiilor” arată preocuparea Bisericii noastre pentru lucrarea educativ-misionară a noii generații. El este un impuls de (re)organizare a catehezei parohiale și o invitație de implicare în demersul de creștere a copiilor și a tinerilor în iubirea lui Hristos. Programul a devenit o parte importantă a vieții bisericii pentru că a reînnoit funcția catehetică de bază a preoților și le-a dat o cale de a sprijini dezvoltarea morală și spirituală a copiilor, următoarea generație de creștini. Concomitent, el a deschis calea către alte categorii de vârstă și către alte tipuri de cateheze, respectiv tematici. Avem în vedere o reflecție asupra unor cicluri de cateheze: matrimoniale, baptismale, liturgice, sacramentale, biblice, școala părinților etc.

Retrospectiv, programul catehetic „Hristos împărtășit copiilor”, implementat în cadrul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei încă din 2006, a devenit proiect oficial al Bisericii Ortodoxe Române din luna iulie a anului 2008, an marcat de două hotărâri ale Sfântului Sinod (Hotărârile Sfântului Sinod nr. 1924 din 10.07.2008 și 5180 din 4.11.2008), care aveau să genereze o structură catehetică consistentă la nivelul Patriarhiei și al eparhiilor, prin înființarea, în cadrul Sectorului Teologic-educational al Patriarhiei Române, a Biroului de catehizare a

tineretului și, la nivelul fiecărei eparhii din țară și din străinătate, a unui birou de catehizare a tineretului, coordonat de un inspector, responsabil cu (re)organizarea catehezei parohiale.

Constatăm că odată cu lansarea la nivel național a programului catehetic „Hristos împărtășit copiilor”, catehizarea tinerilor devine o misiune prioritară a Bisericii. Educația tinerei generații este cea mai importantă investiție spirituală. Inițiativele naționale se împletesc cu cele regionale sau locale, se completează și se sprijină reciproc, în efortul comun de a vesti Evanghelia lui Hristos în lume. Indiscutabil, și prin acest program Biserica arată că nu rămâne indiferentă în fața provocărilor lumii actuale.

În mesajul adresat participanților la primul Simpozion Național „Hristos împărtășit copiilor”, desfășurat în zilele de 27-28 august 2008 la București, Preafericitul Părinte Daniel sublinia că activitatea catehetică, organizată prin noile birouri eparhiale de catehizare a tineretului, are o triplă semnificație și importanță:

„În primul rând, această activitate reprezintă o necesitate educativ-misionară, lucrarea Bisericii de transmite a credinței noii generații fiind o nevoie constantă și o datorie permanentă: «Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți!» (Matei 19, 14 și Marcu 10, 14). Credința curată, ancorată în valorile perene, este antidotul necesar unei societăți afectate de o criză moral-spirituală profundă, de relativism și materialism.

În al doilea rând, această lucrare reprezintă o necesitate pastorală, deoarece ora de Religie din școlile de stat riscă să fie redusă la asimilarea unor cunoștințe intelectuale didactice. Cateheza parohială are în vedere legătura copiilor cu o comunitate vie, mărturisitoare și rugătoare, pentru ca predarea Religiei să nu rămână un act de cultură despărțit de cult. Experiența liturgică și catehetică a credinței este foarte importantă, mai ales astăzi, când o mulțime de copii sunt lăsați singuri acasă, întrucât părinții

sunt plecați la muncă în străinătate. Dacă nici Biserica nu vine în ajutorul lor, integrându-i în această familie spirituală care este parohia, atunci creșterea copiilor va fi marcată de lipsa de afecțiune părintească și de atmosfera de familie.

În al treilea rând, activitatea de catehizare este o investiție spirituală pe termen lung. Diferența între credința creștină vie și umanismul secularizat se reflectă în faptul că Biserica trebuie să formeze caractere umane pentru toată viața și chiar mai mult: nu doar cetățeni ai patriei pământești, ci și cetățeni ai raiului sau ai împărăției cerurilor. Am putea spune, deci, o investiție spirituală pentru eternitate”¹.

Procesul de revigorare a catehezei parohiale, desfășurat într-un mod organizat, dar și cel de (re)activare a componentei didactice a slujirii preoțești au început odată cu implementarea programului catehetic „Hristos împărtășit copiilor”. Prin acest program, parohiile au fost îndemnate și susținute să-și reia structural activitatea catehetică cu copiii și tinerii, formând grupe catehetice pe diferite vârste. S-a pus la dispoziția preoților și cateheților un set de instrumente catehetice (curriculum biblic, ghidul pentru elevi și cateheți, cursuri de pregătire, metode activizante, strategii de aplicare) necesare desfășurării unei cateheze în acord cu cerințele și exigențele actuale. O contribuție majoră la optimizarea demersului catehetic parohial a reprezentat-o implementarea proiectului *Alege Școala!*. Pentru o bună armonizare/dezvoltare a domeniului catehetic, la nivel central și eparhial s-au înființat birouri de catehizare a tineretului. Noua structură catehetică avea să se extindă la nivel de protopopiat sau de cerc misionar. Această inițiativă a generat înființarea unor sectoare sau departamente

¹ Cf. George Aniculaie, „Hristos împărtășit copiilor din toată țara”, *Ziarul Lumina*, anul IV, Serie Națională, nr. 199 (1100), 28 august 2008, p. 5 (articolul poate fi vizualizat și al adresa: <http://ziarulumina.ro/hristos-impartasit-copiiilor-din-toata-tara-54158.html>; data accesării: 8 decembrie 2020).

eparhiale de tineret, a unor departamente de misiune, diagnoză și prognoză, s-au înființat noi organizații de tineret, pe lângă cele deja existente (de ex. ATOR - Asociația „Tineretul Ortodox Român”). De menționat sunt și centrele cultural-catehetice care și-au făcut apariția, prin care s-au derulat activități și programe catehetice locale și regionale (tabere de creație, întâlniri ale tinerilor ortodocși – ITO, filantropie, voluntariat etc.), în unele cazuri, prin încheierea unor parteneriate cu unități de învățământ și cu alte instituții.

Astfel, prin Hotărârile din 2008 ale Sfântului Sinod s-a înființat, la nivelul fiecărei eparhii din țară și din străinătate, un birou de catehizare a tineretului. Această inițiativă oferea posibilitatea și eparhiilor românești din diasporă să organizeze o structură catehetică proprie. Un prim ajutor pentru familiarizarea cu noul proiect catehetic se realizează prin acțiunea desfășurată în perioada 30 martie - 17 aprilie 2008, „Hristos împărtășit copiilor în Europa”.

Acțiunea în sine a cuprins prezentări ale proiectului în mai multe localități: Nürnberg (1 aprilie 2008), Bruxelles (4 aprilie 2008), Paris (6 aprilie 2008), Zaragoza (8 aprilie 2008), Torino (10 aprilie 2008) și Roma (14 aprilie 2008)². În cadrul sesiunilor de prezentare, s-a observat entuziasmul și deschiderea preoților către astfel de activități, care sunt vitale pentru pastorația de dincolo de granițele țării. Activitatea catehetică în Europa este o componentă integrată misiunii pastorale preoțești. Aici se înțelege mai bine decât în țară nevoia unui program catehetic articulat și a unei metode interactive care să atragă copiii la biserică și să suplinească educația religioasă supusă multor provocări. Organizarea parohiilor, cunoașterea românilor existenți în zonă, ieșirea în calea nevoilor lor spirituale, oferirea asistenței

2 Narcisa Balaban Urucu, „Hristos împărtășit copiilor din diaspora”, *Ziarul Lumina*, Seria Națională, anul IV, nr. 110 (1011), 16 mai 2008, p. 16 (articolul poate fi vizualizat și la adresa: <http://ziarullumina.ro/hristos-impartasit-copiiilor-din-diaspora-58199.html>; data accesarii: 10 decembrie 2020).

religioase, contextul european, specificul țării de adopție sunt tot atâtea motive care au determinat valorificarea oricărui mijloc de catehizare. În ciuda greutăților specifice (lipsa unui spațiu propriu; distanțe mari; programul încărcat al părinților etc) majoritatea parohiilor desfășoară activități catehetice proprii³, existând o dinamică a catehezei.

Încă din anul 2006, în Mitropolia Ortodoxă Română pentru Europa Occidentală și Meridională (care cuprinde parohiile românești din Spania, Portugalia, Italia, Franța, Elveția, Marea Britanie, Irlanda, Olanda și Belgia) se desfășoară un proiect de „Școală parohială”, cu sprijinul Departamentului Românilor de Pretutindeni de pe lângă Ministerul de Externe, proiect care include și ora de religie și care își propune să-i învețe pe copii, pe lângă religie, istoria României, geografia și limba română, la care se adaugă o serie de activități cu caracter artistic și recreativ (tabere, excursii, activități sportive etc.)⁴. În cadrul acestui proiect, s-au tipărit cărți de religie, sub forma unui catehism (întrebări și răspunsuri), cu un conținut preponderent sistematic. Orele de cateheză organizate duminică și taberele organizate de Mitropolia Ortodoxă Română a Europei Centrale și Meridionale reprezintă un liman de încredere pentru copii și pentru părinții acestora⁵. Mărturiile participanților sunt elocvente și în acest caz:

3 Un exemplu în acest sens sunt și parohiile: Nürnberg – Școala parohială Emaus (desfășoară activități pentru copiii interesați de tainele religiei creștine, de cunoașterea și trăirea tradițiilor românești în viața de zi cu zi, de joc, culoare, taine ale cuvintelor, deslușirea poveștilor, bucuria rostită a gândurilor în limba română, muzică, teatru etc.): <http://www.parohia-nurnberg.de/scoala.html>; Konstanz: <http://www.parohia-konstanz.ro/index.php/activitati/ora-de-religie>; data accesării: 7 decembrie 2020.

4 Cf. www.educatie-catehetica.ro/proiect/despre-centru.htm; data accesării: 3 decembrie 2020.

5 Alexandru Ojică, „Școala duminicală în diasporă, liman de încredere pentru copii și părinți”, *Ziarul Lumina*, 19 august 2017, <http://ziarulumina.ro/Scoala-duminicala-in-diaspora-liman-de-incredere-pentru-copii-si-parinti-125394.html>; data accesării: 10 decembrie 2020.

„Nepoții mei s-au integrat foarte repede în grup și astfel și-au făcut noi prieteni. E o activitate foarte utilă pentru copii deoarece îi învață ceea ce la școală nu au posibilitatea să învețe și se integrează ușor în comunitate. La orele de cateheză nu e o transmitere sterilă a unor informații; prin activitățile de acolo, copiii încep să simtă diferit mersul la biserică. De exemplu, pregătirea diferitelor sărbători prin scenete sau serbări are loc tot în cadrul acestor ore de cateheză. La fiecare Sfântă Liturghie, copiii, după momentul rostirii rugăciunii «Tatăl nostru», vin și se pregătesc pentru a se împărtăși»⁶.

(Teofana Ioniță)

Participanții la întâlnirile de prezentare au înțeles că proiectul „Hristos împărtășit copiilor” este complementar orei de religie, având un fundament scripturistic, conducând către același scop, și anume transformarea vieții în Hristos și formarea copiilor ca și creștini, maturi în credință și participanți activi la viața Bisericii.

Începând cu anul 2010, prin intermediul Centrului de Coordonare Pedagogică în Europa Occidentală și Meridională (www.educatie-catehetica.ro), programul „Școala parohială” beneficiază de un curriculum nou⁷ pentru copiii și tinerii cu vârste între 7 și 18 ani⁸. Este un proiect menit să sprijine cateheza parohială desfășurată în cadrul școlilor duminicale. De acest curriculum beneficiază și parohiile din cadrul Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale și de Nord. Potrivit autorilor, conținuturile propuse asigură elevilor posibilitatea de a progresa în cunoașterea învățăturii ortodoxe și a regulilor de morală

6 *Ibidem*.

7 Dorin Opreș, Monica Opreș, *Curriculum creștin-ortodox pentru școlile parohiale duminicale*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2010, 32 p.

8 Curriculumul adaptat este disponibil și la adresa centrului: <http://www.educatie-catehetica.ro/activitati/scoala-parohiala/programe-scolare/CCE-Programa-crestin-ortodoxa-7-15%20ani.pdf>; data accesării: 10 decembrie 2020.

fundamentate pe învățătura revelată, printr-un demers în care învățarea și trăirea învățaturii se sprijină reciproc. Conținuturile învățării au fost selectate din domeniile teologiei (Vechiul Testament, Noul Testament, Morală, Liturgică, Dogmatică, Istorie bisericească, Istoria religiilor etc.), însă în tratarea fiecărei teme se impune o abordare internă interdisciplinară, astfel încât să se asigure atingerea finalităților din domeniul formativ și educativ, în egală măsură cu cele din domeniul informativ⁹.

Având în vedere rolul și importanța activităților catehetice în păstrarea credinței ortodoxe strămoșești și a limbii române, precum și în cultivarea valorilor tradiționale românești, s-au planificat mai multe întruniri/sesiuni de formare, prin intermediul unui proiect pilot educațional-catehetic pentru românii din afara granițelor țării, pentru promovarea unității românilor de pretutindeni. Este vorba de trei sesiuni de formare de formatori (pentru 23,08% dintre parohiile Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei), astfel: 17 - 18 aprilie 2018: Milano; 3 - 4 iulie: Roma; 4 - 5 septembrie: Bologna. Obiectivul unui astfel de demers este de a asigura formarea specifică a preoților/persoanelor care sunt implicate în desfășurarea activităților catehetice, în vederea dezvoltării deprinderilor de lucru cu copiii și cu familiile lor, în cadrul Școlii de Duminică¹⁰. Cursul de formare de formatori „Hristos împărtășit copiilor” este organizat de Patriarhia Română prin Sectorul teologic-educational și Fundația World Vision International¹¹.

9 Dorin Opreș, Monica Opreș, *Curriculum creștin-ortodox pentru școlile parohiale duminicale*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2010, p. 9.

10 Sorin Ionițe, „Hristos împărtășit copiilor din diaspora. Cursuri privind catehizarea organizate de Patriarhie în Italia”, *Basilica*, 18 aprilie 2018, <http://basilica.ro/hristos-impartasit-copiilor-din-diaspora-cursuri-privind-catehizarea-organizate-de-patriarhie-in-italia/>; data accesării: 9 decembrie 2020.

11 Cursurile au fost susținute de: Pr. Dr. Constantin Năclad, Consilier patriarhal – Biroul de Cateheză al Patriarhiei Române; Pr. Dr. Florin Marica – Consilier patriarhal – Sectorul teologic-educational al Patriarhiei Române; Pr. Dr. Mihai

În anul 2019, Patriarhia Română și Fundația World Vision România au continuat proiectul educațional-catehetic adresat românilor din afara granițelor țării în Episcopia Spaniei și Portugaliei, *în vederea intensificării activităților educațional-catehetice și dezvoltării unor proiecte integrate care să răspundă mai bine nevoilor copiilor ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate*. Astfel, au fost organizate patru sesiuni de formare de formatori (pentru 75% din parohiile eparhiei Spaniei și Portugaliei): 13-14 mai: Madrid; 15-16 mai: Tarragona; 17-18 mai: Valencia și 23-24 mai: Sevilla. Prin intermediul lor, proiectul și-a propus identificarea unor soluții concrete în vederea intensificării activităților catehetice și consolidării relațiilor dintre românii din țară și cei din afara granițelor țării¹².

Prin urmare, ne manifestăm convingerea în oportunitatea proiectului „Hristos împărtășit copiilor”, care oferă o soluție la nevoile catehetice specifice diasporei românești, venind cu un curriculum adecvat, alcătuit pe categorii de vârstă, fundamentat biblic și cu o metodă interactivă, probată în spațiul occidental. Complementaritatea celor două proiecte face posibilă dezvoltarea lor comună într-un spațiu în care cateheza parohială este o necesitate vitală.

La finalul demersului nostru, considerăm oportun să configurăm concluziile care sintetizează, de altfel, foarte sugestiv, importanța proiectului catehetic „Hristos împărtășit copiilor” în contextul actual, ținând cont de misiunea de propovăduire a Bisericii, indiferent de timp și de loc. În acest sens, Preafericitul Patriarh Daniel, în mesajul adresat participanților la al V-lea Congres

Pavel – Director regional – *World Vision International* pentru Europa de Răsărit și Orientul Apropiat.

12 „Proiect educațional-catehetic pentru românii din Spania și Portugalia”, *Ziarul Lumina*, 20 aprilie 2019, <https://ziarullumina.ro/educatie-si-cultura/lumina-educatiei/proiect-educational-catehetic-pentru-romanii-din-spania-si-portugalia-143621.html>; data accesarii: 4 decembrie 2020.

Național „Hristos împărtășit copiilor”, desfășurat în zilele de 11-13 septembrie 2012 la Mănăstirea Caraiman, evidenția:

„Proiectul «Hristos împărtășit copiilor» a arătat, prin rezultatele obținute de-a lungul timpului, că este un proiect viabil, care continuă să rodească în nobila misiune de a aduce Cuvântul lui Dumnezeu, prin programe catehetice, mai aproape de sufletul copiilor și tinerilor din familiile, parohiile și comunitățile din România și din diaspora.

În fața provocărilor lumii actuale, Biserica nu poate să rămână indiferentă, pentru că misiunea ei constă tocmai în vestirea Evangheliei lui Hristos în lume și a modului de viață în conformitate cu aceasta. Activitatea educațional-formativă a Bisericii a fost rânduită de Însuși Mântuitorul Iisus Hristos și de Sfinții Săi Apostoli, pentru ca oamenii să cunoască voia Sa și să o împlinească printr-o permanentă sporire duhovnicească: *«Creșteți în har și în cunoașterea Domnului nostru și Mântuitorului Iisus Hristos»* (2 Petru 3, 18). Biserica noastră înfăptuiește această lucrare misionară în diferite forme.

Astfel, prin demersul educațional-formativ din cadrul *orelor de religie*, Biserica vine în ajutorul elevilor promovând cunoașterea lui Dumnezeu, a omului, a cosmosului, a valorilor moralei creștine, precum: prietenia, dragostea, pacea, dreptatea, reconcilierea, responsabilitatea, solidaritatea și cooperarea între semeni, ca principii de bază ale credinței creștine. Educația religioasă, realizată prin intermediul Bisericii în școală, reprezintă o șansă, care se oferă fiecărui elev, de aprofundare și cunoaștere a Cuvântului lui Dumnezeu: *«Ca (...) să aibă belșugul deplinei înțelegeri pentru cunoașterea tainei lui Dumnezeu-Tatăl și a lui Hristos»* (Coloseni 2, 2).

În complementaritate cu sistemul educațional religios desfășurat în școală, *Biserica noastră a implementat, începând cu anul 2006, un program intitulat: «Hristos împărtășit copiilor»*. Programul se adresează tuturor copiilor și tinerilor cu vârste

cuprinse între 6 și 17 ani cu speranța mărturisită de a deschide mintea și sufletul acestora spre valorile credinței creștine. Prin intermediul acestui proiect, echipa de implementare a realizat un set de instrumente și mijloace necesare procesului de catehizare, pe care le-a pus la dispoziția clericilor și laicilor, în vederea modelării și creșterii spiritual-duhovnicești a copiilor, după modelul chipului lui Hristos. Considerăm că studiul sistematic al Cuvântului lui Dumnezeu, revelat în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, este fundamental pentru revigorarea moral-spirituală a copiilor și tinerilor, după îndemnul Sfântului Apostol Pavel către ucenicul său Timotei: *«De mic copil cunoști Sfintele Scripturi, care pot să te înțeleptească spre mântuire prin credința cea întru Hristos Iisus.»* (2 Timotei 3, 15)¹³.

13 Daniel Ciobotea, „Misiunea Bisericii în educarea religios-morală a copiilor și tinerilor”, Mesajul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, adresat participanților la al V-lea Congres Național „Hristos împărtășit copiilor”, *Ziarul Lumina*, ediția de Banat, anul III, nr. 210 (2316), 12 septembrie 2012, p. 4 (mesajul poate fi consultat și la adresa: <http://ziarullumina.ro/misiunea-bisericii-in-educatia-religios-morala-a-copiilor-si-tinerilor-74420.html>; data accesării: 8 decembrie 2020).

NOI PERSPECTIVE ALE DIASPOREI DE PE CONTINENTUL AMERICAN?

Preot dr. Adrian Carebia

Au trecut aproape 13 ani de când în anul 2008, s-a desfășurat la Grass Lake, Michigan (S.U.A.), cel de-al 76-lea Congres al Episcopiei ortodoxe române de la „Vatra românească”. Congresul a luat în discuție propunerea de unificare a celor două eparhii românești din America, respectiv Episcopia ortodoxă română (Vatra românească) aflată sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe din America (O.C.A.) și Arhiepiscopia ortodoxă română din America și Canada, aflată sub jurisdicția Patriarhiei Române. La rândul său, Congresul Arhiepiscopiei a aprobat și el propunerea de unificare într-o singură Mitropolie a românilor ortodocși din cele două Americi, structurile ierarhice respective aflându-se despărțite din punct de vedere jurisdicțional din anul 1947.

Propunerea a rezultat dintr-un document comun finalizat în cadrul întâlnirii comisiei de dialog dintre cele două eparhii românești din America și Patriarhia Română, care s-a întrunit în zilele de 25-27 februarie 2009 la București. În cadrul declarației comune semnate atunci de către reprezentanții celor două eparhii românești din America și cei ai Patriarhiei Române, s-au făcut pași importanți în vederea realizării acestui deziderat al românilor ortodocși de dincolo de Ocean. La rândul său, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a salutat hotărârea românilor ortodocși de peste ocean, emițând un comunicat în care „ia act

cu bucurie de hotărârile Congreselor celor două eparhii ortodoxe românești din America și Canada care, după peste șase decenii de despărțire, au încredințat Comisiei Mixte de dialog mandatul de a continua demersurile în vederea realizării, cât mai repede posibil, a unificării acestora, în comuniune canonică și spirituală directă cu Biserica-mamă, Biserica Ortodoxă Română. Această hotărâre comună a celor două Congrese este rezultatul dialogului dintre ierarhii, preoții și credincioșii celor două eparhii, dialog încurajat de Patriarhia Română. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a salutat dorința de reunificare a celor două eparhii ortodoxe românești. Mulțumind Bunului Dumnezeu pentru acest început bun, Patriarhia Română felicită pe toți cei care au contribuit sau vor contribui în continuare la definitivarea acestei unificări, benefică atât pentru românii ortodocși, cât și pentru prezența Ortodoxiei în cele două Americi”.

Pentru a avea o privire de ansamblu asupra importanței acestui moment este necesar să facem o retrospectivă a prezenței românești pe acele meleaguri îndepărtate care începe în jurul anului 1895, prin valul de emigrări din Transilvania, Bucovina și Banat, aflate atunci sub stăpânirea austro-ungară. Prima parohie ortodoxă română din Canada a fost înființată în anul 1902 în Regina, Saskatchewan, având hramul „Sfântul Nicolae”. După aceasta, s-au înființat rând pe rând alte parohii românești în Canada, având enoriași veniți în mare număr din Bucovina, parohii ce au funcționat sub omoforul canonic al Mitropoliei Moldovei. Cei mai mulți români însă au venit din provinciile aflate sub administrația austro-ungară: Ardeal, Bucovina și Banat. Biserica română din America și Canada a fost fondată de către laici care s-au unit, au construit biserici și au chemat clerici din cele două Mitropolii: a Ardealului și a Moldovei.

La data de 15 august 1904, românii din Cleveland au hotărât să întemeieze prima parohie ortodoxă română din S.U.A., cu hramul

„Sfânta Maria”. În decembrie 1905 a sosit în Statele Unite preotul Moise Balea, primul cleric ortodox care a venit să slujească comunitățile din America și care va începe tipărirea primului ziar românesc, numit „America”. În anul 1911, a ajuns în America preotul Ioan Podea, trimis de Mitropolia Sibiului, cu misiunea de a organiza parohiile din America într-un protopopiat. Astfel, în anul 1912 s-a organizat primul protopopiat românesc pe tărâm american, având în componența sa 16 parohii. După primul război mondial, Mitropolia de la București a decis să nu se amestece în treburile românilor americani și nici în sfera de influență care tradițional aparținuse Mitropoliei Ardealului. În acest fel preoții au continuat să vină în America din spațiul Mitropoliei Ardealului. Simțind lipsa unui episcop al lor și urmând exemplul altor grupări etnice, după ce efectele revoluției bolșevice au fost resimțite și în lumea americană, românii din America s-au decis să aibă propria lor episcopie. Astfel, la 25 aprilie 1922, 7 preoți care fuseseră hirotoniți în România au înaintat un memorandum Sfântului Sinod, cerând înființarea unei Episcopii a românilor-ortodocși din America. Autoritățile bisericești din România nu s-au grăbit însă să înființeze o eparhie pentru românii din America, apreciind că nu este necesară. Între 25-28 aprilie 1929, cu prilejul Congresului bisericesc al clerului și credincioșilor din cadrul parohiilor ortodoxe românești din S.U.A. și Canada, întrunit la Detroit-Michigan, s-a constituit Episcopia ortodoxă română din America, sub oblăduirea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, hotărâre aprobată de către Congresul Național Bisericesc din România la 21 noiembrie 1929.

La data de 1 noiembrie 1930, primul patriarh al României, Miron Cristea, a semnat decretul prin care Episcopia ortodoxă română din America este recunoscută canonic. Ulterior, Parlamentul României a votat Legea înființării Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America, lege semnată de

regele României Carol II. Au urmat alegero pentru desemnarea întâistătorului acestei noi eparhii, cu care prilej a fost ales la data de 24 martie 1935 arhimandritul Policarp Morușca, starețul mănăstiri Hodoș-Bodrog de lângă Arad, care va fi hirotonit episcop al românilor din America și instalat în catedrala „Sfântul Gheorghe” din Detroit. Anul următor Congresul Episcopiei adoptă noua Constituție și Regulamentele de funcționare ale noii Episcopii. La 1 septembrie 1937 se cumpără proprietatea îndeobște cunoscută astăzi drept „Vatra românească” din Grass Lake, Jackson Michigan.

În anul 1939, episcopul Policarp a dorit să-și revadă țara și a plecat în România. La scurt timp a început cel de-al doilea război mondial, finalizat cu instaurarea regimului comunist. Episcopului Policarp nu i s-a mai permis să se întoarcă în America, noul regim vrând să folosească Biserica pentru propriile ei interese și scopuri. În acest sens s-a încercat numirea episcopului Antim Nica, Congresul special al Episcopiei refuzând însă și votând pentru autonomie administrativă totală față de Patriarhia Română. Au urmat o serie de fricțiuni terminate cu întrunirea Congresului Episcopiei la Chicago în anul 1951, care a decis ruperea legăturilor cu autoritățile bisericești din România și alegerea teologului Valerian (Viorel) Trifa drept episcop-vicar, care după moartea episcopului Policarp, în anul 1958, devine succesorul acestuia. Alegerea lui Valerian Trif în demnitatea de episcop al românilor din America a stârnit din partea autorităților comuniste de la București o campanie virulentă împotriva Bisericii române din America, cu scopul de a controla Episcopia, cea mai largă organizație românească din afara hotarelor țării.

Noul episcop Valerian știa prea bine că oricare episcop care nu face parte dintr-un Sinod al episcopilor este necanonic, de aceea una dintre preocupările sale majore a fost rezolvarea „canonicității” sale și implicit a Episcopiei pe care o conducea.

Soluția s-a ivit în martie 1960 când cererea Episcopiei de a fi primită sub jurisdicția canonică a Mitropoliei ortodoxe ruse a fost aprobată de Sfântul Sinod al episcopilor din New York. Devenise limpede că o împăcare cu Biserica mamă din România nu mai era cu putință. Episcopul Valerian Trifa a stat neclintit pe poziția sa pentru o Biserică unită în America și a promovat idealul unei Biserici locale americane cu jurisdicție teritorială deplină și autocefalie. În același timp el a păstrat identitatea etnică a Episcopiei românești continuând pe această cale să slujească noilor veniți, generației mai vechi ca și celor născuți ca cetățeni americani și canadieni. În zilele de 28-29 aprilie 1979, cu ocazia Congresului Episcopiei de la Detroit, la care s-au sărbătorit 50 de ani de existență ai Episcopiei, cel ridicat între timp la rangul de arhiepiscop, Valerian Trifa, a rugat Congresul să-i aleagă un „episcop-vicar”, care să poarte mai departe jugul greu al acestei de Dumnezeu păzite Episcopii. În anul 1980, Congresul Episcopiei a ales un episcop-vicar, în persoana lui Nathaniel Popp care, după retragerea la pensie a Arhiepiscopului Valerian, în 1984, a fost ales episcop titular, păstorind eparhia până azi. Între timp a fost ridicat la rangul de arhiepiscop, deși titulatura eparhiei a rămas aceea de episcopie. La data de 28 iunie 2002, congresul Episcopiei l-a ales pe arhimandritul Irineu Duvlea de la mănăstirea Sâmbăta de Sus (jud. Brașov) drept episcop-vicar al Episcopiei de la Vatra românească, care însă mai apoi a fost exclus din cler.

În paralel a funcționat și eparhia dependentă de Patriarhia de la București. În anul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, episcopul Policarp a revenit în România, lăsându-l ca locțiitor pe preotul Simion Mihălțan. Din mai multe pricini legate de evenimentele vremii, această situație a durat până în anul 1947. Anii care au urmat s-au caracterizat prin unele neînțelegeri legate mai ales de alegerea noului ierarh. În vederea rezolvării acestei prelungite situații de criză Congresul bisericesc, întrunit la 17

mai 1950 la Detroit, l-a ales pe protopopul Andrei Moldoveanu de la Akron, Ohio, ca episcop titular, la 12 noiembrie 1950 fiind hirotonit arhiereu la Sibiu iar la 19 noiembrie fiind instalat în scaun părin gramată patriarhală. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în ședința sa din 12 iulie 1950 a aprobat autonomia eparhiei ortodoxe românești din America, aceasta primind titulatura „Episcopia autonomă a românilor din America de Nord și de Sud”. Având în vedere situația eparhiei, la începutul anilor '70 s-a luat hotărârea ridicării acesteia la rangul de arhiepiscopie.

Astfel Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât în ședința sa din 1974 ridicarea Episcopiei autonome a românilor din America de Nord și de Sud la rangul de arhiepiscopie, cu titulatura „Arhiepiscopia ortodoxă română în America și Canada”, acordându-i-se totodată și statutul de autonomie. În anul 1966, după moartea episcopului Andrei, a fost ales în scaunul episcopal arhim. Victorin Ursache, hirotonit episcop și ulterior ridicat la rangul de arhiepiscop. Arhiepiscopul Victorin s-a retras din activitatea pastorală în februarie 2001, iar la 16 iulie 2001 a fost chemat la Domnul, după 35 de ani de slujire arhierească. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a încredințat apoi conducerea acestei Arhiepiscopii, pentru scurtă vreme, Înaltpreasfințitului Teofan Mitropolitul Olteniei și apoi Înaltpreasfințitului Iosif, Mitropolitul Europei Occidentale. La data de 9 martie 2002, Congresul Arhiepiscopiei ortodoxe române în America și Canada, întrunit la Michigan, l-a ales pe P. Cuv. Nicolae Condrea ca arhiepiscop al acestei eparhii, fiind întronizat de către vrednicul de pomenire patriarh Teoctist Arăpașu (1986-2007) și păstorind până astăzi. Urmare înmulțirii îndatoririlor arhierești, la propunerea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Nicolae, P. Cuv. Ioan Casian de la New York a fost ales episcop-vicar al eparhiei cu titulatura „de Vicina”.

Până aici datele esențiale privind parcursul istoric al vieții bisericești din America de Nord și de Sud. Cum arătam la început, s-au făcut demersurile pentru ca cele două eparhii să formeze o mitropolie unitară, dependentă formal de Patriarhia Română, dar având o autonomie lărgită. Să sperăm că cele hotărâte vor fi transpuse și în practică, spre binele românilor ortodocși de acolo și spre întărirea Ortodoxiei de peste Ocean.

În ceea ce privește Arhiepiscopia ortodoxă română în America și Canada, aceasta își are sediul la Chicago (S.U.A.). Începuturile ei coincid cu momentul când românii ortodocși stabiliți masiv în America au dorit să-și aibă propria organizare bisericească. Primul episcop al ortodocșilor români din acele părți a fost vrednicul de pomenire Policarp Morușca. De-a lungul anilor, motive politice au dus la o sciziune concretizată în apariția unei noi eparhii, la conducerea ei perindându-se mai mulți ierarhi. De la bun început, episcopia, mai târziu arhiepiscopia, s-a aflat în comuniune directă cu Sfântul Sinod de la București, fapt ce a fost interpretat negativ mai ales în anii dictaturii comuniste. În anul 1974, pe temeiul deciziei Sfântului Sinod se proclama autonomia Arhiepiscopiei și dreptul de a-și alege arhipăstorul fără mixtiunea Bisericii din țară, căreia îi revenea doar rolul de a confirma și întări alegerea. Actualul întâistătător al Mitropoliei, Î.P.S. Nicolae Condrea a fost ales în anul 2003, având sub jurisdicție 25 de parohii în America și Canada.

În anul 2016 se înființează Episcopia ortodoxă română din Canada, având sub jurisdicție mănăstirile și parahiile din această țară.

În paralel cu arhiepiscopia românească de la Chicago mai funcționează pe același teritoriu canonic vechea Episcopie ortodoxă română din America condusă la ora actuală de Î.P.S. Nathaniel Popp, aflată sub jurisdicția Bisericii ortodoxe autocefale din America (O.C.A.). Firește, se pot întreba: de ce două eparhii

ortodoxe românești în America și Canada? Situația este însă prea complicată pentru a fi dezbătută în rândurile de față, însă se nădăjduiește că eforturile progresive depuse în ultimii ani vor duce la realizarea mult doritei unități a românilor ortodocși de peste Ocean. Referitor la acest aspect, părintele Remus Grama, consilier cu probleme de relații externe al Episcopiei ortodoxe române din America menționa într-un interviu: „Relațiile cu Arhiepiscopia română din America și Canada sunt, credem, pe un făgaș bun, lucrurile poate merg mai încet decât ar dori unii, dar noi credem că Bunul Dumnezeu le rânduiește toate la vremea potrivită și după agenda Lui, nu a noastră întotdeauna. Suntem angajați într-un dialog bilateral, am ajuns acum să slujim împreună. Nădejdea noastră este că într-un timp scurt vom ajunge la o apropiere mai mare, la o formă de unitate, care sigur se cere să fie ziditoare a viitoare unități ortodoxe de pe continentul american” (revista „Observatorul”, Toronto, Canada anul XVI, din 7 august 2004, p. 3).

Din păcate și începutul anului 2021 găsește eparhiile românilor ortodocși din America în aceeași situație.

Comemorarea celor adormiți în Domnul

„NECROPOLA BANATULUI” DIN LUGOJ

Pr. prof. dr. Vasile Muntean

Cum e cunoscut, înainte de Marea Unire Lugojul a deținut primatul spiritual-cultural și politic în acest colț de țară. Spre această concluzie ne conduc evenimentele cu ecou, care și-au aflat în acest centru – adeseori – forțe propulsoare, apoi notabilitățile timpului care au simțit „curente potrivnice”, sălășluind acum în „Necropola Banatului” (expresie aparținând regretatului mitropolit Nicolae Corneanu), spiritualitatea specifică locului, receptivitatea la cultură, jertfelnicia pentru biserică și școală etc.

În eseu de față, voi prezenta selectiv și sintetic, în înșiruire alfabetică, personalitățile de seamă care sunt înhumate în cimitirul istoric al Lugojului (str. Făgetului, nr. 99).

Filaret **Barbu** (1903-1984), compozitor și dirijor de cor, un apropiat al Bisericii. La prohodirea sa, în semn de cinstire, a participat însuși mitropolitul Banatului.

Petru **Barbu** (1864-1941), primul rector al Academiei teologice caransebeșene, a tipărit – pe lângă scrieri teologice de specialitate – opusculul *Porecle lugojenești*, spre a combate tendința oficială de maghiarizare a onomasticoanelor românești.

Valeriu **Braniște** (1869-1928) s-a remarcat ca publicist și om politic; a fost membru de onoare al Academiei Române.

Coriolan **Brediceanu** (1850-1909), mare animator cultural, bun român. A rămas în conștiința posterității ca una din cele mai populare figuri din analele Banatului.

Tiberiu **Brediceanu** (1877-1968), fiul lui Coriolan Brediceanu; a fost un apreciat compozitor și folclorist.

George **Dobrin** (1862-1952), întâiul prefect român – după Unire – al fostului județ Caraș-Severin, prețuit și de către patriarhul României, Miron Cristea.

Cornel **Grofșoreanu** (1881-1949) s-a distins ca un competent sociolog.

Traian **Grozăvescu** (1895-1927), eminent tenor român, solist al Operelor din Cluj și Viena.

George **Joandrea** (1861-1913), pedagog și talentat condeier.

Cassian R. **Munteanu** (1892-1921), voluntar în Armata română, luptând la Mărășești. Ca scriitor a reținut atenția lui Camil Petrescu și a lui Petru Nemoianu.

Eftimie **Murgu** (1805-1870), neînfricat revoluționar pașoptist. Profesor la Iași și București, brav susținător al culturii și limbii românești.

Alexandru **Nedelcu** (1819-1886), descendent dintr-o familie de aromâni, s-a afirmat ca filantrop și bibliofil, fiind înmormântat în ctitoria sa, capela cimiterială lugojeană.

Anișoara **Odeanu** (1912-1972), înzestrată prozatoare și poetă.

George Augustin **Petculescu** (1852-1889) s-a dovedit un excelent promotor al teatrului românesc în Banat și Ardeal.

Nicolae **Popescu** (1836-1877), cel mai important pictor bănățean din secolul al 19-lea.

Protopopul George **Popovici** (1862-1927) a redactat *Istoria românilor bănățeni*, un volum despre uniție *et alia*. A dialogat cu renumitul polihistor Nicolae Iorga, când a vizitat Banatul (înainte de Unirea din 1918).

Timotei **Popovici** (1870-1950) s-a manifestat ca pedagog, compozitor și dirijor; a editat primul *Dicționar de muzică* din muzicologia românească.

Virgil **Simonescu** (1881-1941), dotat pictor de biserici.

Liviu **Stan** (1910-1973), cel mai mare canonist de la noi.

Ioan Dimitrie **Suciu** (1917-1982) poate fi considerat cel mai

însemnat banatolog.

Dimitrie **Teodori - Roșu** (1822-1865), cleric pașoptist, dascăl la Teologia din Vârșeț, autor – ca și Timotei Cipariu – al unei *Ecloge* (cântece pastorale în 5 acte).

Virgil **Turcan** (1912-1975), protopop, anterior cadru didactic la Academia teologică din Caransebeș.

Amicul lui Eftimie Murgu, primarul Constantin **Udria** (1811-1902) a desfășurat o serioasă activitate filantropică, culturală și „cetățenească”.

Ioan **Vidu** (1863-1931), valoros compozitor, dirijor și folclorist român.

Victor **Vlad - Delamarina** (1870-1896), conform aprecierii lui Titu Maiorescu, este „primul nostru poet dialectal”.

În încheiere, să arăt că îndeosebi la români era datina ca să fie înmormântați cei răposați în jurul sfântului lăcaș. Când s-a ctitorit măreața biserică cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” (1759-1766), Viena a dispus ca – din preajma bisericii „Sf. Nicolae” din apropiere (datând din 1402) – cimitirul să fie mutat la marginea orașului, ceea ce se va întâmpla mai târziu. Să adaug faptul că regretatul profesor Gheorghe Luchescu, a întocmit pe când trăia o lucrare, nepublicată până în prezent, despre toate cimitirele din municipiul Lugoj, ortodoxe și eterodoxe, inclusiv evreiesc.

Bibliografie selectivă:

Arhiepiscopia Timișoarei, *Slujitori și apărători ai Ortodoxiei bănățene*, Timișoara 2017;

V. Petrica, *Academia teologică ortodoxă română din Caransebeș (1927-1948)*, Timișoara 2014;

V. Lăzărescu, Gh. Luchescu și V. Muntean, *Spiritualitate lugojeană*, Timișoara 1993;

V. Muntean, *Monografia Arhiepiscopiei Timișoarei*, I, Timișoara 2012;

Idem, *Miscellanea*, Sibiu 2017.

AVOCATUL DR. MIHAIL GROPȘIANU
(1869-1952),
SUSȚINĂTOR AL ÎNFIINȚĂRII
PATRIARHIEI ROMÂNE

Preot dr. Ionel Popescu

Biserica noastră aniversează, anul acesta, 96 de ani de la înființarea Patriarhiei Române și de la înscăunarea mitropolitului-primat Miron Cristea în demnitatea de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Primele demersuri pentru înființarea Patriarhiei au fost făcute, deja, la sfârșitul secolului al XIX-lea, însă contextul istoric și, mai ales, opoziția Patriarhiei Ecumenice au condus la amânarea acestui moment istoric până după înfăptuirea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Realizarea unității naționale trebuia consolidată și prin întărirea unității bisericești, așa încât problema înființării Patriarhiei a fost reluată. Primul pas în acest sens a fost făcut prin alegerea episcopului Miron Cristea de la Caransebeș în demnitatea de mitropolit primat, la 18/31 decembrie 1919.

Românii ardeleni și bănățeni, încurajați de alegerea episcopului de la Caransebeș ca mitropolit primat, s-au înscris, la rândul lor, în lupta pentru întărirea unității noastre bisericești prin înființarea Patriarhiei.

Astfel, la Congresul preoțimii din Transilvania, întrunit la Sibiu, în zilele de 6-8 martie (19-21 martie st.n.) 1919, preotul dr. Gheorghe Ciuhandu, consilier eparhial la Arad și președinte al Asociației

Clerului „Andrei Șaguna” din Transilvania, a făcut propunerea de înființare a Patriarhiei Române. „Odată ajunși la unitatea ierarhică bisericească – spunea cunoscutul istoric arădean – avem dreptul să ne gândim și la înființarea demnității de patriarh ortodox român”¹.

În anii următori, propunerea formulată de preotul Gheorghe Ciuhandu a fost susținută de mulți politicieni, istorici și oameni de cultură români, precum și de preoții întruniți în cadrul unor congrese în toate provinciile românești.

Sfântul Sinod al Bisericii noastre a luat în dezbatere problema atât de importantă a înființării Patriarhiei în ședința sa din 4 februarie 1925 și, în urma argumentelor formulate, a fost aprobat Actul de înființare a Patriarhatului ortodox român, în care se sublinia că „poporul român își înființează de astăzi înainte, prin propria lui suveranitate politică și bisericească, Patriarhatul pentru Biserica Ortodoxă Română, recunoscându-i mitropolitului de București al țării, titlul de patriarh al României, în locul titlului de până aci de primat al României”².

Propunerea adoptată de Sfântul Sinod a fost aprobată de Senatul României și de Camera Deputaților, la 12, respectiv 17 februarie 1925, Legea pentru ridicarea Scaunului arhiepiscopal și mitropolitan al Ungro-Vlahiei, ca primat al României, la rangul de Scaun patriarhal fiind promulgată prin Decret regal la 23 februarie 1925³. Patriarhul ecumenic Vasile al II-lea a emis, conform rânduielilor bisericești, *Tomosul* pentru recunoașterea Patriarhiei Ortodoxe Române, la 30 iulie 1925.

Ceremonia de investire și de înscăunare a mitropolitului primat Miron Cristea în demnitatea de prim patriarh al Bisericii

1 *Autocefalia. Libertate și demnitate*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, p. 562.

2 Preot prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 393-394.

3 *Autocefalia*, p. 563.

Ortodoxe Române a avut loc în ziua de duminică, 1 noiembrie 1925. La acest moment istoric din viața Bisericii noastre au fost de față ierarhii Sfântului Sinod, autoritățile centrale ale statului și delegații Bisericilor Ortodoxe surori, între care 9 ierarhi⁴.

Pe lângă preotul Gheorghe Ciuhandu de la Arad, la momentul istoric al înființării Patriarhiei Române a contribuit și avocatul dr. Mihail Gropșianu din Oravița.

Născut în localitatea Sasca Montană, la 23 decembrie 1869, Mihail Gropșianu a urmat cursurile Facultății de drept la Budapesta și la Oradea, a fost mobilizat și trimis pe frontul din Albania și s-a implicat activ în mișcarea pentru înfăptuirea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Făcând dovada unui curaj deosebit, Mihail Gropșianu și dr. Petru Corneanu au tipărit și difuzat o proclamație către români, la 4 noiembrie 1918, prin care au cerut ca România „să fie una și nedespărțită”⁵.

Mihail Gropșianu a făcut parte din delegația orașului Oravița la Alba-Iulia și a fost ales, după Marea Unire, în Marele Sfat Național Român⁶.

După 1918, a profesat ca procuror, avocat și decan al baroului timișorean și vicepreședinte al Uniunii Avocaților. De asemenea, a fost ales, de două ori, senator și membru în Consiliul Comunal Timișoara⁷.

A colaborat, de asemenea, la unele publicații din Banat și a făcut carieră juridică în calitate de judecător, avocat și procuror. Doctoratul în drept luat la Budapesta și pregătirea de excepție l-au recomandat pentru numirea în prima Comisie de examinare a magistraților de la Cluj⁸.

4 *Ibidem*, p. 394-395.

5 Dr. Mihail Gropșianu, *Revoluția anului 1918 din Oravița-Caraș și proclamația reîntregirii națiunii române*, Institutul de Arte grafice „Atheneum”, Timișoara, 1935.

6 Ioan Munteanu, Dumitru Tomoni, Vasile M. Zaberca, *Banatul și Marea Unire. Bănățeni la Alba Iulia*, Ed. Partoș, Timișoara, p. 200.

7 *Ibidem*, p. 200-201.

8 Ion Marin Almăjan, *Marea Unire, starea de spirit*, în „Renașterea bănățeană”, 30

Pe lângă activitatea patriotică, profesională și culturală, dr. Mihail Gropșianu s-a implicat și în viața bisericească a Oraviței și a Banatului, fiind membru în Congresul (consiliul) bisericesc de la Sibiu. „Intelectual român-ortodox, crescut la umbra Bisericii strămoșești”⁹, Mihail Gropșianu s-a implicat în acțiunea de reînființare a Episcopiei Timișoarei. În acest scop, el a întocmit patru memorii pe care le-a adresat patriarhului Miron Cristea, mitropolitului Nicolae Bălan, ministrului Cultelor și Artelor, Alexandru Lepădatu și Consiliului Central Bisericesc din București¹⁰, în care a cerut mutarea sediului episcopal de la Caransebeș la Timișoara. Mai presus de toate însă, în calitate de senator, el a susținut proiectul de lege pentru înființarea Patriarhiei Române și a ținut o cuvântare înflăcărată pe această temă în forul legislativ de la București¹¹.

„Nu cred să fie astăzi în țara românească un suflet curat românesc, care să nu tresară de bucurie – spunea Mihail Gropșianu de la tribuna parlamentului – și să nu salte vesel, atunci când se înalță nouă cel mai mare *Sion* românesc”.

Iubitor de locurile natale și fiu devotat al Bisericii bănățene, Mihail Gropșianu nu uită să puncteze că „Banatul v-a trimis pe cel mai falnic preot pe care l-a avut al său (Miron Cristea n.n.). Văzând zece ani de păstorire laborioasă, Banatul are azi o îndoită bucurie și mândrie: că în fruntea Bisericii noastre ortodoxe naționale, a ajuns acel fiu al Mântuitorului, pe care întotdeauna l-a respectat cu profundă venerație”¹².

Adresându-se guvernului, vorbitorul solicită ca acestui „*Sion românesc*” să i se acorde „toată zestrea cuvenită, ca să aibă tot fastul

noiembrie 1993, p. 6.

9 Preot Gheorghe Cotoșman, *Bănățenii și Episcopia Timișorii*, Ed. a II-a, îngrijită de Dinu Barbu, Ed. Eurostampa, Timișoara, 2016, p. 86.

10 *Ibidem*, p. 86-102.

11 *Patriarhia Românească. Acte și Documente*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1925, p. 54-56.

12 *Ibidem*, p. 54.

său exterior, pentru ca așa să poată deveni acest Scaun de patriarh un far luminos, care să strălucească asupra valurilor oceanului sălbatic, să ne mântuie și să ne ducă pe noi la limanul dorit...”.

Dorința fierbinte a senatorului bănățean este ca „acest Scaun de patriarh să devină un templu de educație îndeosebi pentru preoțimea noastră [...], care nicidecum vreodată clipă n-a fost despărțită de Biserică și tot ce s-a făcut bun și tot ce s-a făcut glorios și s-a scris cu litere nepieritoare pe paginile acelei istorii, este făcut de Biserică și de fiii credincioși ai acestei Biserici, de noi mirenii, cu preoțimea noastră”¹³.

O activitate meritorie a desfășurat Mihail Gropșianu în cadrul „Astrei”, despărțământul Oravița. Mai întâi, avocatul Gropșianu a fost ales ca „membru ajutător”, la 29 octombrie 1898, apoi ca secretar, la 15 septembrie 1901¹⁴.

De-a lungul anilor, M. Gropșianu a coordonat adunările generale de înființare a noi agenturi culturale în jurul Oraviței, spre pildă la Sasca Montană¹⁵, a susținut prelegeri în unele sate¹⁶ și a fost ales președinte al cercului cultural din Cărbunari¹⁷.

Avocatul dr. Mihail Gropșianu și-a petrecut ultimii ani ai vieții pământești la Oravița, unde a construit edificiul actualei biblioteci a orașului.¹⁸

La data de 25 octombrie 1952 a plecat la ceruri și a fost înmormântat în orașul Oravița¹⁹, pe care l-a iubit din tot sufletul și a luptat să-l îmbogățească prin promovarea valorilor bisericesti, naționale și culturale.

¹³ *Ibidem*, p. 55-56.

¹⁴ Dumitru Tomoni, *Societate, cultură și politică. „Astra” în Banat. (1896-1948)*, Ed. Învierea, Timișoara, 2009, p. 117 și 119.

¹⁵ *Ibidem*, p.123.

¹⁶ *Ibidem*, p.126.

¹⁷ *Ibidem*, p. 266.

¹⁸ Almăjan, p. 6.

¹⁹ Munteanu, Tomoni, Zaberca, p. 201.

PERSONALITĂȚI FĂGETENE CE ÎȘI DORM SOMNUL DE VECI ÎN CIMITIRUL ORTODOX AL FĂGETULUI

Prof. dr. Dumitru Tomoni

TRAIAN UNIPAN (1863 - 1905)¹

Născut la Chevereșul Mare în 1863, Traian Unipan a fost primul învățător cărturar ce a activat la Făget, desfășurând o activitate culturală și națională ce a atras aprecierea contemporanilor, dar și a urmașilor. Orizontul intelectual i-a permis să fie în contact direct cu frământările epocii, să înțeleagă importanța luptei pentru libertatea și unitatea culturală ca formă premergătoare unității politice. Cunoscând puternica tradiție muzicală a Banatului și realizând rolul cântecului în promovarea spiritualității românești, Traian Unipan a pus bazele, în 1889, a primului cor din Făget, format atunci din 40 de coriști. Numit inițial „Corul Plugarilor”, pentru ca mai târziu să-și ia numele simbolic de „Corul Doina”, el s-a impus încă din primul an de existență prin participarea la toate manifestările culturale

¹ Dumitru Tomoni, *Monografia orașului Făget*, 1994, p. 51-52

organizate la Făget.

Dorința de promovare a culturii românești prin cele mai diverse forme l-a făcut pe Traian Unipan să convoace în 3/15 septembrie 1892, alături de Sebastian Olariu, o adunare pentru votarea proiectului de statut al primei societăți literare din Făget, Societatea română de lectură.

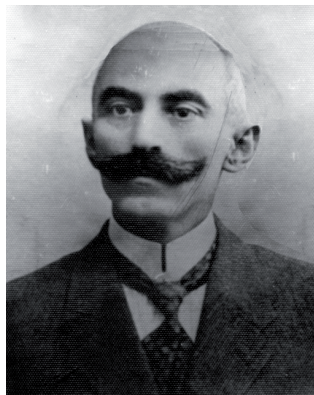
Îi va fi dat inimosului învățător să tipărească primul ziar românesc din Făget, „Bănășanul”, care era în același timp și unul dintre primele ziare sătești apărute în România. La 1 ianuarie 1904, apărea la Făget, la tipografia lui Arpad Molnar, primul număr al ziarului, al cărui proprietar și redactor responsabil era Traian Unipan.

Deși gazeta promova idei moderne, avea rubrici permanente de educație, igienă, informații curente, curiozități din lumea largă, sfaturi pentru agricultori și pomicultori, reclame comerciale, din cauza costului ridicat (12 fileri exemplarul), după doar două numere și-a încetat activitatea. Spiritul cărturăresc a fost însoțit și de o temeinică pregătire profesională și o dragoste față de meseria aleasă. Stau mărturie în acest sens calificativele obținute în urma susținerii examenelor cu elevii, calitatea de „comisar școlar” pe care a deținut-o începând cu anul școlar 1899/1900, prelegerile și lecțiile practice ținute în cadrul despărțământului Făget al „Reuniunii învățătorilor români de la școlile confesionale greco-ortodoxe din dieceza Caransebeșului”. Ca o recunoaștere a acestei activități școlare de excepție, în adunarea generală a Reuniunii de la Oravița a fost ales la 17/30 septembrie 1900 membru în comitetul de conducere al Reuniunii.

Din păcate, la 15 decembrie 1905, va trece în neființă, fiind înmormântat în cimitirul ortodox din Făget. În semn de recunoștință pentru activitatea depusă în slujba luminării semenilor, în anul 1988 membrii corului „Doina” din Făget i-a ridicat pe mormânt o frumoasă cruce de marmură.

TRAIAN MIHAILOVICI (1867–1927)²

S-a născut în anul 1867, în localitatea Lalașinț, județul Arad. Absolvent de școală normală, în anul 1888 ocupă prin concurs postul de învățător din Sintești. În cei 38 de ani de slujire a acestei școli, învățătorul Traian Mihailovici a format și educat generații de elevi, impunându-se în conștiința sătenilor ca dascăl cu vocație, competență și dăruire. În același timp a desfășurat și o activitate culturală remarcabilă, organizând și dirijând un cor bărbătesc ce va avea un rol important în educația muzicală și națională a sinteștenilor.

În toamna anului 1918 va desfășura o activitate apreciată de semenii săi, fiind numit notarul adunării ținute la 16/29 noiembrie în Sintești, pentru desemnarea delegatului ce trebuia să reprezinte localitatea la Alba Iulia. În același timp va fi ales și delegat al reuniunii învățătorilor greco-ortodocși din protopopiatul Făgetului. Împreună cu un alt sinteștean, învățătorul Simeon Ionașiu, va reprezenta această reuniune la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Datorită calităților sale și rezultatelor obținute, în 1926, după plecarea învățătorului Dănilă Ilițescu din Făget, Traian Mihailovici va fi adus la școala din Făget, fiind numit și directorul acestei școli. Venind la Făget, va deveni și dirijorul corului „Doina”.

Din păcate, la scurt timp, în vara anului 1927 moare, fiind

² Ioan Munteanu, Dumitru Tomoni, Vasile M. Zaberca, *Banatul și Marea Unire. Bănățeni la Alba Iulia*, Timișoara, Edit. Partoș, 2018, p. 238-239

înmormântat în cimitirul ortodox din Făget. Cinstindu-i memoria, în 1947, membrii corului „Înfrățirea” din Sintești vor ridica o cruce cu următorul text: „Traian Mihailovici, învățător 1867-1927 / Crucea / Ridicăta de corul Înfrățirea din comuna Sintești. 1947”.

SEBASTIAN OLARIU (1858 - 1948)³

S-a născut în localitatea Burjuc-Tătăraști, județul Hunedoara, la 10 august 1858. Școala primară și liceul le-a urmat la Orăștie. După terminarea liceului, va absolvi Academia Teologică de la Sibiu și Facultatea de Drept a Universității din Budapesta.

S-a căsătorit cu Ana, fiica administratorului Protopopiatului Făget, George Popovici, și sora protopopului Lugoșului cu același nume⁴.

La 17 septembrie 1888 a venit în Făget, pentru a fi instalat protopop, fiind însoțit de un alai impresionant, format din preoții și învățătorii confesionali ai tractului, credincioși cu „prapori”, coruri de plugari și întâmpinați de administratorul protopopiatului și primarul Nicolae Sedan, președintele comitetului parohial⁵.

Sebastian Olariu a făcut parte din familia preoților cărturari

3 Dumitru Tomoni, *Sebastian Olariu*, în „Făgețeanul”, an. III, nr. 15, octombrie 1997, p. 4

4 *Slujitori și apărători ai ortodoxiei bănățene*, coordonatori: Ionel Popescu, Zaharia Pereș, Marius Florescu, Timișoara, Edit. Partoș, 2017, p. 232

5 Cornel Corneanu, *Protopopul Sebastian Olariu al Făgetului*, în „Calendarul românului pe anul 1945”, Caransebeș, 1944, p. 119

care și-au pus toată energia în slujba luminării poporului și pregătirii lui de a deveni factor activ și conștient de progres și civilizație. Timp de 6 decenii, el a desfășurat o bogată activitate politică și culturală pentru propășirea românilor din zona Făgetului. În 1891 a pus bazele băncii românești „Făgețeană”, care ani de-a rândul a sprijinit material toate manifestările culturale românești. În 1893 făcea parte, alături de Alexandru Mocioni, Vicențiu Babeș, Coriolan Brediceanu și alți frunțași bănățeni, din Comitetul de inițiativă pentru înființarea unui ziar românesc la Timișoara. În același an va înființa Societatea română de lectură, a cărei președinte va fi până la desființarea ei de către autoritățile comuniste. După organizarea „Astrei” în Banat, Sebastian Olariu va deveni membru al despărțământului Lugoj, desfășurând o activitate deosebită în cadrul prestigioasei asociații culturale. Va constitui la Făget o agentură a „Astrei”, va pregăti organizarea unei adunări generale a despărțământului Lugoj, la Făget, în 29 iunie/12 iulie 1908, va ține conferințe și prelegeri populare, va pune bazele, în anul 1937, a despărțământului Făget al „Astrei Bănățene”, fiind și primul lui președinte. Va avea un rol decisiv în înființarea băncii „Gloria” și a Societății pentru fondul de teatru român din Făget.

Ca o recunoaștere a activității desfășurate în slujba mișcării de emancipare națională a românilor și a prestigiului de care se bucura, a fost ales președintele adunării cercului electoral Făget-Birchiș, care la 14/27 noiembrie 1918 și-a ales delegații pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. La istorica adunare a participat și Sebastian Olariu, ca delegat al Protopopiatului ortodox Făget.

Fiind un membru marcant al Partidului Național Român, va fi ales senator al județului Caraș-Severin în primul Parlament al României Mari. Și în perioada interbelică a desfășurat aceeași activitate bogată, fiind prezent la toate manifestările importante

ce au avut loc în zona Făgetului.

S-a implicat în constituirea filialei Făget a Ligii Antirevizioniste și în acțiunile organizate în zona Făgetului.

Sebastian Olariu a desfășurat o rodnică și îndelungată activitate duhovnicească și social-obștească, fiind un bun organizator, un om devotat Bisericii, harnic, energic și echilibrat. A avut un rol important în construirea bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, începută în anul 1889 și finalizată în anul 1891, în construirea unei case parohiale, ce avea și o sală de clasă în care a funcționat Școala confesională română din Făget și a unui sediu al protopopiatului, ce avea și o locuință de serviciu. În timpul protopopului Sebastian Olariu în parohiile protopopiatului s-au construit 12 biserici și în majoritatea satelor s-au înființat școli confesionale, pentru ca lumina învățăturii să fie accesibilă și copiilor de la sat.

La 3 mai 1910 a participat la instalarea în scaunul episcopal al noului episcop al Caransebeșului, Miron Cristea, viitorul patriarh al României Mari, cu care va întreține o relație de suflet, spre binele locuitorilor din zonă. În anul următor îl va însoți pe episcop în vizitele canonice făcute în zona Făgetului, când s-a luat și decizia zidirii viitoarei mănăstiri „Izvorul Miron” din Românești.

A fost ales de mai multe ori delegat al episcopiei Caransebeșului în Congresul Național Bisericesc⁶.

În semn de apreciere a activității desfășurate timp de 48 de ani în fruntea protopopiatului Făget, în ziua a doua de Crăciun a anului 1936, episcopul Vasile Lazarescu i-a acodat distincția de iconom stavrofor, în cadrul unei liturghii arhieresti oficiate în biserica din Făget⁷.

Se stinge din viață la 13 septembrie 1948, după ce împlinise

6 „Foaia diecezană”, an. XLIII, nr. 23 din 3 iunie 1920, p. 3

7 „Foaia diecezană”, an. LX, nr. 1 din 3 ianuarie 1937, p. 8

venerabila vârstă de 90 de ani, fiind înmormântat în cimitirul ortodox de la Făget. În semn de înaltă prețuire, o stradă a Făgetului îi poartă astăzi numele, iar bustul realizat de sculptorul Aurel Gh. Ardeleanu atrage atenția trecătorilor ce-și poartă pașii prin fața protopopiatului Făget.

Mormintele lui George Gârda și Sebastian Olariu

GEORGE GÂRDA (1879 - 1948)⁸

Numele lui George Gârda figurează la loc de cinste în galeria marilor oameni de cultură ai Banatului, ce s-au afirmat prin susținerea cu credință și patriotisme a luptei pentru înfăptuirea marelui ideal național și evoluția modernă a României Mari.

S-a născut la 17 septembrie 1879 în Comuna Mănăștiur, unde va urma școala primară, continuându-și apoi studiile liceale la Lugoj și Brașov. Deși

⁸ Dumitru Tomoni, *Restituiri: George Gârda* în „Gazeta Făgetului”, serie nouă, an. I, nr. 3, mai 1990, p.3; *George Gârda și Todor Crețu-Toșa*, Ediție îngrijită de Ioan Gh. Oltean, Vasile Barbu și Ioan Vodicean, Timișoara, Edit. Augusta, 2001; Dumitru Tomoni, *George Gârda ...*, p.13-97

la 5 octombrie 1901 s-a înscris la Politehnica din Budapesta, Facultatea de Arhitectură, beneficiind de o bursă din partea Fundației „Emanuil Gojdu”⁹, datorită înclinațiilor sale umaniste, abandonează Politehnica și urmează cursurile Facultății de Drept, iar la 27 aprilie 1907 obține titlul de doctor în științe juridice la Universitatea din Budapesta.

Aidoma mării majorității a intelectualilor români, școliți la sfârșitul secolului al XIX-lea, și George Gârda s-a format la școala militantismului național. De aceea încă de pe băncile școlii el consideră drept o datorie sfântă, promovarea limbii, culturii și a idealului național. Acum își va începe activitatea literară și politică, publicând în gazeta „Poporul român”, de la Budapesta și în ziarul „Drapelul” din Lugoj primele poezii în grai bănățean, schițe și recenzii, articole politice și dări de seamă, asupra activității Societății studenților „Petru Maior”, al cărui vicepreședinte a fost ales în anul 1903.

Poeziile dialectale scrise în această perioadă au fost adunate în volumul „Banatu-i fruncea”, ce apărea în anul 1908 la editura ziarului „Poporul român”, cu un cuvânt introductiv al profesorului de dialectologie Iosif Popovici de la Universitatea din Budapesta.

Acest volum reeditat la București în 1921 și în 1997, cuprinde un număr de 28 de poezii dialectale. Poeziile lui Gârda exprimă orizontul satului bănățean la începutul secolului al XX-lea, complexitatea țăranului, cu trăsăturile sale specifice: hărnicia, umorul, voioșia, mândria, atitudinea conciliantă, admirativă dar totuși rezervată față de străini. Ele sunt scrise ca să placă, să provoace râsul, să creeze atmosferă la baluri, șezători, serbări sau la celebrele rugi bănățene. După apariția acestui volum, nu mai scrie versuri, dar publică numeroase schițe umoristice și cronici

9 Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 610

politice în „Drapelul”, „Convorbiri literare”, „Semenicul”, „Calendarul românilor” și în multe altele.

Fire deschisă, voluntaristă și sociabilă, Gârda a fost atras încă din anii liceului de posibilitatea activării în asociațiile și societățile culturale care promovau cultura și spiritualitatea română în ideea cultivării conștiinței naționale. În 1906 își deschide birou avocațial în Făget, identificându-se cu trăirile și aspirațiile oamenilor din această zonă, făcând parte din numeroase comitete, asociații și societăți culturale și sociale, devenind un reputat cărturar local.

Dacă până la alegerile din 1906, Gârda era cunoscut în Lugoj și în zona Făgetului prin articolele și poeziile în grai bănățean publicate în „Drapelul” și recitate la șezători, precum și la manifestările culturale, după aceste alegeri se implică cu multă determinare, devenind unul dintre fruntașii mișcării naționale în zona Făgetului. Ușurința cu care comunica și relaționa cu țăranii prin graiul zonei, talentul oratoric, dar și pregătirea profesională temeinică, îl vor impune pe Gârda drept o personalitate culturală și politică de necontestat. Era greu de conceput organizarea unei acțiuni politice în zona Făgetului, fără participarea sau sprijinul lui George Gârda. Acesta se va implica atât în acțiunile întreprinse pentru formarea primului batalion românesc din Lugoj, cât și în organizarea gărzilor naționale românești din zona Făgetului. În a doua jumătate a lunii noiembrie a anului 1918 principala preocupare a românilor din zona Făgetului, ca de altfel a tuturor românilor din Banat și Ardeal, a fost alegerea delegațiilor pentru Marea Adunare de la Alba Iulia. Astfel, ca o recunoaștere a meritelor sale, George Gârda a fost delegat al Făgetului la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, pentru a exprima dorința fierbinte a bănățenilor de a se uni cu frații de peste munți.

După realizarea Marii Uniri, este numit comandant suprem al Gărzilor Naționale din plășile Făget și Birchiș, într-o perioadă

deosebit de frământată. Dorind să reprezinte interesele acestor plaiuri bănățene, se angrenează în vârtoarea luptelor politice, fiind ales deputat în primul Parlament al României reîntregite. Aprecierea de care se bucura Gârda în rândul parlamentarilor bănățeni a fost confirmată și de alegerea sa în funcția de secretar al Adunării Deputaților, în ședința din 28 noiembrie 1919.

Fiind membru marcant al PNL, va fi ales deputat în perioada guvernării liberale, manifestând aceeași poziție combativă, dar principială. În cele 3 mandate de deputat, Gârda a reprezentat cu cinste și demnitate zona Făgetului și s-a bucurat de sprijinul și simpatia celorlalți deputați bănățeni, indiferent de apartenența politică. Cultura, jovialitatea, ironia fină, spiritul de echipă au trezit admirația colegilor din parlament, bucuroși să se afle în compania lui Gârda. Ca personalitate de referință pentru oamenii din zonă, a fost ales de mai multe ori consilier local și județean. În calitate de consilier, Gârda ia atitudine față de abuzurile autorităților locale sau județene, militează pentru transparența deciziilor, pentru încurajarea celor cu inițiative pentru debirocratizare și susținerea culturii naționale și respect pentru memoria înaintașilor. Fiind liberal și în același timp avocat, Gârda a fost un apărător constant al drepturilor și libertăților demotice, opunându-se abuzurilor de orice natură. Gârda a fost atent, și preocupat nu numai de situația locuitorilor din zona Făgetului, ci și de evoluția social-politică a României în general, și a Banatului în special.

Prigoana comunistă s-a abătut și asupra slujitorilor și iubitorilor de cultură. Gârda asistă cu mâhnire și neputință la asaltul culturnicilor cu carnet roșu asupra spiritualității și culturii tradiționale bănățene. Tot ce clădise el încă din anii studenției se prăbușea.

Simte pericolul ce-l amenință și nu întâmplător, așa cum se vede și din corespondența sa, îi solicită ajutor fostului coleg din

studenție, dr. Petru Groza, ajuns între timp premierul României. Decesul survenit la 23 decembrie 1948 l-a salvat de umilința și samavolniciile autorităților comuniste, dar nu și pe soția sa, Aurora Gârda, terorizată și evacuată din casă de către conducerea raionului de partid Făget.

Scrierile sale și activitatea desfășurată definesc atitudinea unui democrat sincer și luptător pentru eliberarea națională și propășirea culturală a Banatului. Astăzi o stradă îi poartă numele și un monument aflat în parcul civic îi immortalizează memoria.

DIONISIE FENEȘIU (1860–1950)¹⁰

S-a născut în 1860, în Făget, în familia morarului Vichentie Feneș ce avea 11 copii. După ce învață meseria de tăbăcar la Lugoj, cu sprijinul unui unchi din Țela (jud. Arad) își deschide un atelier de tăbăcărie în Făget. Datorită hărniciei și spiritului întreprinzător de care a dat dovadă, și-a mărit continuu atelierul, lucrând cu ucenici și calfe, majoritatea tăbăcarilor din Făget învățând aici meseria. În urma acestei activități rodnice va deveni unul dintre cei mai înstăriți oameni din zona Făgetului.

Dionisie Feneșiu a fost și un susținător constant al emancipării culturale și economice a românilor din nord-estul Banatului. Nu s-a desfășurat în această zonă nici o activitate culturală, socială sau politică românească fără sprijinul – în primul rând material – al lui Dionisie Feneșiu. A fost președintele Reuniunii de lectură a meseriașilor și comercianților din Făget, membru fondator al

10 Dumitru Tomoni, Ion Căliman, *Monografia Făgetului, Timișoara*, Edit. Eurostampa, 2017, p. 369-371

despărțământului Făget al Reuniunii învățătorilor români de la școlile confesionale greco-ortodoxe din dieceza Caransebeșului, membru în Consiliul de administrație al Societății de lectură română din Făget (Casina) și al Institutului de credit și economie „Făgeteana”, membru pe viață al Societății pentru fondul de teatru român din Făget, membru ordinar al „Astrei” etc. A contribuit cu sume importante de bani la construirea de școli, biserici, case parohiale și alte obiective de interes obștesc din zona Făgetului. În 1906 a fost principalul susținător al candidaturii avocatului timișorean Aurel Cosma în cercul electoral al Făgetului pentru Parlamentul de la Budapesta. Timp de o săptămână l-a însoțit pe Aurel Cosma în toată zona, fiind convins că astfel susține, de fapt, cauza românilor din această zonă.

Evenimentele anului 1918 îi întăresc convingerea că se apropia ziua mult așteptată și de către românii din nord-estul Banatului. La 14/27 noiembrie 1918 prezidează ședința Reuniunii de cetire și cântare a plugarilor români din Făget, ce l-a desemnat pe învățătorul Dănilă Ilițescu să o reprezinte la Alba Iulia. În aceeași zi participă și la adunarea cercului electoral Făget-Birchiș, care și-a desemnat șase delegați pentru a participa la Alba Iulia. Din dorința de a participa direct la o mare sărbătoare a neamului, se va alătura grupului de delegați ce au dus la Alba Iulia dorința de unire a zonei Făgetului.

După realizarea României Mari, Dionisie Feneșiu va desfășura aceeași activitate complexă. Împreună cu avocatul George Gârda înființează la Făget organizația Partidului Național Liberal, fiind vicepreședintele acestei organizații. În același timp sprijină cu aceeași generozitate numeroase acțiuni culturale, religioase și obștești organizate în zona Făgetului. Nici nu se putea organiza o manifestare importantă în această zonă fără sprijinul și implicarea directă a lui Dionisie Feneșiu, mai ales că fiul său, Victor Feneșiu, va ajunge primar al Făgetului și senator al județului Severin.

Ca o recunoaștere a rolului jucat de Dionisie Feneșiu în emanciparea culturală și economică a zonei Făgetului, la 9 noiembrie 1922, regele Ferdinand I l-a numit membru al Ordinului „Coroana României în gradul de Cavaler”.

A murit în anul 1950, în vârstă de 90 de ani și a fost înmormântat în cripta familiei din cimitirul ortodox al Făgetului.

IOAN CIPU (1925-2018)

Prin competența profesională, rigoarea științifică, pregătirea psihopedagogică, respectul față de meseria de dascăl, pe deoparte, dar și prin cultura generală, informația istorică, acribia și seriozitatea dovedită în cercetarea istoriei Banatului istoric, pe dealtă parte, profesorul Ioan Cipu s-a situat în fruntea unei generații de mari dascăli ce au adus prestigiu liceului și orașului Făget.

S-a născut la 22 ianuarie 1925 în localitatea Toracul Mare (Velisci Torac), azi Torac (Torac) din Iugoslavia (în prezent Republica Serbia), din părinții Mihai și Saveta Cipu, agricultori români.

Școala primară (4 clase) a urmat-o în satul natal, după care a frecventat secția română de pe lângă Liceul de stat cu limba de predare sârbă din Vârșeț (1936-1944), fiind în toată această perioadă bursier sau semibursier al statului român.

În toamna anului 1944 a venit în România și a urmat Facultatea de Litere și Filosofie, secția Filosofie a Universității din București (1944-1948). Condițiile de viață erau dificile din cauza urmărilor războiului și a secetei cumplite din Moldova anilor 1945 și 1946. În plus, înrăutățirea relațiilor dintre președintele Tito al Iugoslaviei și țările „lagărului socialist”, din care făcea parte și România, a avut drept consecință întreruperea oricăror legături cu părinții, fiind nevoit să se întrețină singur, mai întâi prin meditații ocazionale, apoi angajându-se administrator la cantina studentască „Prahoveanu”.

În toamna anului 1948 a susținut examenul de licență, obținând șase calificative „foarte bine” la cele trei materii de licență (scris și oral). În felul acesta, aprecierea generală a fost „Magna cum laudae”.

Dar, tot în 1948, a apărut și Legea învățământului care a scos din liceu toate disciplinele cuprinse sub genericul „Filosofie”, pe considerentul că au conținut burghez. Întrucât nu mai avea ce preda în noua structură a învățământului, a trebuit să se orienteze spre altă materie, matematica. În urma unui test de verificare a cunoștințelor de matematică – la care a reușit – a primit dreptul de a preda matematica la clasele V-VII (ciclul II).

Reîntors în Banat, a funcționat ca profesor de matematică la Șandra (decembrie 1949-septembrie 1950). În septembrie 1950 a fost „licențiat” din învățământ, „fără drept de a mai ocupa vreun serviciu la stat”. Decizia nu a precizat motivul îndepărtării din învățământ, dar convingerea sa a fost – și continuă să fie – că ea

s-a datorat faptului că el era originar din Iugoslavia, iar Șandra fiind aproape de frontiera cu Iugoslavia, putea deveni spion în favoarea lui Tito.

După alte peripeții, a reușit să ajungă profesor de matematică la Margina, departe de frontiera cu Iugoslavia. Aici a funcționat între anii 1950 (octombrie) și 1966 (noiembrie). În această perioadă a urmat, la fără frecvență, Facultatea de Matematică și Fizică a Universității Babeș-Bolyai din Cluj (1950-1954), obținând calificarea pentru clasele V-VII (VIII) și a susținut examenul pentru obținerea gradului II la istorie (pe care a predat-o pe baza calificării la filosofie).

În perioada cât a funcționat la Margina a reușit să antreneze pe cei mai buni elevi să devină rezolvitori de probleme publicate în „Gazeta matematică”, seria B (pentru elevi), unii dintre ei fiind și premianți la concursul „Micii matematicieni”. La istorie s-a străduit, printre alte obiective, să deprindă elevii să folosească cu succes manualul, diferențiind esențialul de amănunt. Aprecierea rezultatelor obținute în munca cu elevii s-a concretizat alături de alte forme, și prin acordarea titlului onorific „Profesor fruntaș” (1963).

În toamna anului 1966, pentru că profesorul de științe sociale și director al liceul din Făget, Aurel Gruescu, a fost promovat ca inspector-metodist la Institutul pentru Perfecționarea Cadrelor Didactice (IPCD), nou înființat în Timișoara, și catedra a rămas vacantă, a fost chemat profesorul Cipu s-o ocupe. Timp de aproape două decenii, a fost unul dintre cei mai apreciați și respectați dascăli ai Liceului Teoretic „Traian Vuia” Făget, îndeplinit mai mulți ani și funcția de secretar al organizației PCR din liceu, contribuind prin permanenta pregătirea profesională, diversitatea metodelor și strategiilor didactice folosite la clasă, prestanța, conștiinciozitatea și performanțele elevilor la creșterea prestigiului învățământului făgețean.

În 1968 a reprezentat cadrele didactice din Făget și din zonă la prima Conferință Națională a Cadrelor Didactice care a stabilit

jaloanele Statului personalului didactic adoptat în anul următor.

În 1971 a obținut gradul didactic I la Filosofie, fiind primul profesor din Făget și din fostul raion Făget cu acest grad didactic și printre puținii beneficiari ai gradației de merit.

În anul școlar 1976/1977 a ocupat funcția de director. În timpul mandatului au avut loc ample manifestări dedicate împlinirii a 200 de ani de la prima atestare a existenței învățământului (în limba română) la Făget, s-a construit actuala clădire a internatului, dar – fapt negativ – s-a desființat liceul odată cu desființarea statutului de liceu teoretic, noua denumire (și ierarhie) fiind cea de Școală generală cu clasele I-X.

Fiind profesor la Făget, a participat la o serie de sesiuni de comunicări științifice pe probleme de învățământ și de simpozioane prilejuite mai ales de diferite aniversări, numărul și tematica lor fiind mare și variată.

După ieșirea la pensie – s-a pensionat, la cerere, la sfârșitul anului școlar 1984/1985 – și, cu precădere, după 1989, când posibilitatea de a publica a devenit facilă, a reușit să-și întregască materialul documentar acumulat în perioada activă, să-l sistematizeze și să-l publice în diverse gazete, reviste sau cărți.

De aceea, dacă înainte de 1985 colaborarea s-a concretizat mai ales prin publicarea unor articole în „Gazeta învățământului”, în „Drapelul roșu”, în „Buletinul informativ” al Inspectoratului școlar Timiș, caietele Cenaclului „George Gârda” din Făget etc., după 1989 și-a extins atât aria colaborărilor cât și numărul lor. Cele peste 250 de studii și articole au fost publicate în : „Renașterea bănațeană”, „Redeșteptarea” (Lugoj), unde a apărut, câțiva ani, cu regularitate „Pagina Făgetului”, „Gazeta Făgetului”, „Făgețeanul”, „Gazeta făgețeană” , „Suflet nou” (Comloșu Mare), „Libertatea” (Panciova), „Tibiscus” (Uzdin), „Familia” (Petrovaselo), „Cuvântul românesc torăcean” și „Biruința” (Torac) sau în revistele de istorie „Clio” (Timișoara) și „Restituiri bănațene” (Lugoj), „Altarul Banatului”, Almanahul

„Apa vie” – Tibiscus Timișoara și, mai ales, în „Oameni de seamă ai Banatului” care conține comunicările susținute cu prilejul simpozioanelor organizate anual de S.L.A. Tibiscus-Uzdin cu această denumire.

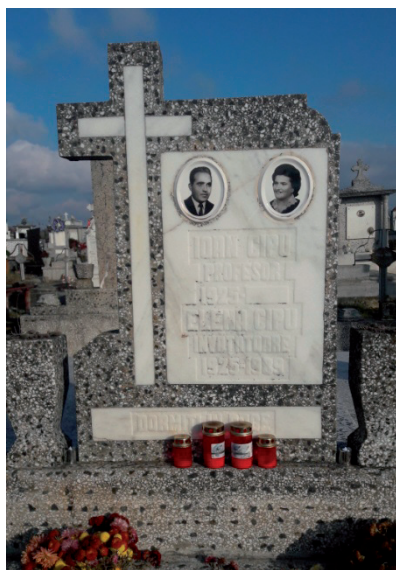
Totodată, cu sprijinul Consiliului local al orașului Făget, al Mănăstirii „Izvorul lui Miron” – Românești și prin efort financiar propriu a reușit să publice următoarele volume: *Contribuții la istoria Făgetului* (în colaborare cu Ion Gh. Oltean și Dumitru Tomoni), 1992; *Revoluția de la 1848-1849 în zona Făgetului*, Lugoj, Tiparul Dacia Europa Nova, 1993; *Mănăstirea „Izvorul lui Miron” Românești. Contribuții istorice*, Lugoj, Tiparul Dacia Europa Nova, 1994; *Învățămintul făgețean 1769-1998*, Lugoj, Editura Dacia Europa Nova, 1998; *Toracu Mare. Pagini de istorie 1767-1920*, vol. 1, *Onomastica*, Lugoj, Dacia Europa Nova, 2002, vol. 2, *Ciclurile vieții (Nașterea. Căsătoria. Decesul)*, Timișoara, Editura Artpress, 2005; vol 3 *Instituții și slujitorii lor (Biserica. Școala. Primăria)*, Lugoj, Editura Nagard, 2007; vol. 4 *Pre-istorie. Strămutarea. Viața economică, socială și politică*, Lugoj, Editura Nagard, 2007; vol. 5 *Vorbe dăn băbăluc (vocabular torăcean)*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2012; vol. 6 *Varia*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2014; Liceul Teoretic „Traian Vuia” Făget 1954-2004, Timișoara, Eurostampa, 2004 (în colaborare cu Dumitru Tomoni); *Români de vază din Banatul sârbesc. Torăceni, Panciova*, Editura „Tibiscus” – Uzdin, Tiparul Romarsc, 2008; *Fragmentarium făgețean 1733-1920*, vol 1 *Populația*, Lugoj, Editura Nagard, 2008, vol. 2 *Opiul/Târgul Făget*, Lugoj, Editura Nagard, 2008; *Români de vază din banatul sârbesc până în 1920*, vol. 1, *Părțile 1 și 2*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2012; vol. 2 *părțile 3, 4, 5*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2013; *Corurile românilor din Banatul sârbesc până în anul 1920*, Timișoara, Editura Eurostampa Zrenianin, Editura J.C.R.V., 2012 și *Monografia protopopiatului ortodox român al Făgetului. 300 de ani de existență atestată*, Timișoara, Editura

Partoș, 2016 (în colaborare cu Bujor Păcurar și Dumitru Tomoni), premiată de Societatea de Științe Istorice din România cu premiul Aurelian Iordănescu..

O parcurgere fugitivă a titlurilor cărților apărute duce la concluzia că preocuparea de bază a fost cunoașterea amănunțită a locului natal (Toracu Mare) și a Banatului sârbesc, pe de o parte, a localității Făget și a împrejurimilor ei, pe de altă parte.

De aceea în anul 2012, Consiliul Local Făget apreciind activitatea desfășurată de profesorul Ioan Cipu timp de peste cinci decenii pentru promovarea învățământului, istoriei, culturii și spiritualității făgetene i-a acordat titlul de Cetățean de onoare al orașului Făget, iar în 22 ianuarie 2015, cu ocazia sărbătorii la împlinirea a 90 de ani, i s-au înmănat o plachetă omagială din partea Primăriei Făget de către d-l viceprimar Vasile Sita și mai multe diplome din partea domnilor: preot Bujor Păcurar, protopopul Făgetului, prof. Victor Birău, directorul liceului, ec. Ion Gh. Oltean, președintele Societății cultural-artistice „Făgeteana” și prof. dr. Dumitru Tomoni, vicepreședintele Societății de Științe Istorice din România.

Lumea școlii și cea a istoricilor bănățeni a rămas mai săracă prin plecarea profesorului la cele veșnice în 21 martie 2018, dar imaginea profesorului, directorului, istoricului, și în primul rând Omului Ioan Cipu va rămâne veșnic în amintirea generațiilor de elevi, profesori și a tuturor celor care au avut șansa de a-l cunoaște.

STAREA SUFLETULUI IMEDIAT DUPĂ MOARTE, REDATĂ ÎN CÂNTĂRILE PANIHIDEI

Preot lect. dr. Marius Florescu

*Viața noastră fraților este pe pământ
ca o jucărie... zbor de pasăre călătoare,
corabie pe mare, care nu lasă urmă...
(Panihida).*

Pe scurt despre *Panihidă*

Panihida este cartea bisericească ce cuprinde slujba înmormântării și alte slujbe care se săvârșesc pentru cei răposați (pomeniri, parastase), ea constituind un extras din Molitfelnic. Aceasta grupează toate rânduielele legate de pomenirea morților¹.

De-a lungul timpului, conținutul *Panihidei* a fost îmbunătățit și completat cu indicații privitoare la rânduiele specifice Bisericii Ortodoxe Române, precum *Ridicarea Panaghiei la pomenirea de 40 de zile*, *Evangheliile de la stâlpi* și altele. Dintre acestea, *Rânduiala ridicării Panaghiei pentru cei răposați* și *Rânduiala ce se săvârșește pentru pomenirea morților la 3 zile, la 9 zile și la 3 săptămâni de la ziua morții* au fost descrise și adunate încă din anul 1920 de Episcopul Hușilor, Iacov Antonovici, fiind publicate în broșura cu titlul: *Rânduiala ridicării panaghiei, după cum se oficiază în Moldova*².

1 Preot prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2002, p. 272

2 Prima ediție: București, 1920; ediția a doua: Mănăstirea Cernica, 1924

În ediția din anul 1948, cu titlul *Panihida cuprinzând sfintele slujbe de înmormântare și pomenire*³, se consemnează pentru prima dată Evangheliile ce se citesc la stâlpi, care sunt de fapt cele 11 Evanghelii ale Învierii.

Panihida s-a tipărit separat de Molitfelnic în 1967, la inițiativa patriarhului Justinian Marina, cu titlul *Panihidă cuprinzând slujbele înmormântării, precum și alte slujbe ce se săvârșesc de către preot pentru cei răposați*.

Panihida apărută în 1948 se îmbogățește în ediția din 1967 prin adăugarea:

- rânduiei înmormântării preoților și diaconilor de mir (luată din Molitfelnicul 1965—1966)
- rânduiala înmormântării călugărilor (luată din Rânduielele călugăriei, tipărită în 1951),
- rânduiala binecuvântării și sfințirii crucii ce se așază la mormânt (luată din Molitfelnicul 1965—1966),
- rânduială, ce se săvârșește pentru pomenirea morților la 3 zile, la 9 zile și trei săptămâni de la ziua morții,
- ridicarea Panaghiei pentru cei răposați și
- 15 pericope evanghelice, adăugate sub titlul general «Alte Evanghelii care se pot citi ca adaus și podoabă la stâlpi, precum și în drum spre locul de veci»⁴.

La Editura institutului biblic și de misiune ortodoxă a fost reeditată în anul 2016, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cartea de cult „Panihida”. Această nouă ediție o reproduce pe cea tipărită în anul 2006, la care s-au adus îmbunătățiri care privesc actualizarea limbajului, dar și completări, cum ar fi îndrumările privind înmormântarea sinucigașilor și îndrumări privind citirile de la priveghi. „Reeditarea *Panihidei* în anul 2016, cu binecuvântarea

3 *Panihida cuprinzând sfintele slujbe de înmormântare și pomenire*, Editura Sfintei Patriarhii, București, 1948, 121 pp.

4 *Panihida*, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1967, pp. 2-5

Preafericitului Părinte Patriarh Daniel reprezintă un act misionar și răspunde unei cerințe exprese a slujitorilor Bisericii noastre, fiind cartea de cult care înlesnește rugăciunea pentru sufletele celor răposați în dreapta credință, prin care se arată că iubirea pentru ei este mai tare ca moartea”⁵, afirmă ostenitorii Editurii Institutului biblic și de misiune ortodoxă, în prefața lucrării citate.

Exceptând partea prezentării formale, *Panihida* s-ar putea spune că este cartea de cult ortodoxă pătată de ceară și ruptă pe la colțuri, care reunește slujba înmormântării și alte ierurgii pentru cei morți. Totodată, avem motive solide în a o considera și o redutabilă operă filosofică.

Lucrarea se desfășoară amănunțit pe trei registre: Dumnezeu, omul și dimensiunile promise: raiul și iadul. Cartea devine arena problemelor esențiale ale vieții, iar problema esențială a vieții este tocmai moartea. Dumnezeu din *Panihidă* este singurul Care a *zdrobit moartea și pe diavol l-a(i) surpat*⁶. Cu adâncul înțelepciunii Sale, Domnul pe toate le-a rânduit și ceea ce este de folos tuturor a dăruit. Însă omul, grăbit și cu priorități inutile, îl ignoră într-un mod impardonabil. Să fi alergat din timp după ce era adevărat, prohodirea lui s-ar fi întors în praznic, căci s-ar fi mântuit, după cum spun Părinții Bisericii. Ar fi biruit și ar fi intrat astfel în rândurile Bisericii triumfătoare, *care a aflat izvorul vieții și ușa raiului*⁷.

Panihida evocă lamentația cu privire la precaritatea condiției umane, *că nu este om care să fie viu și să nu greșească*⁸, în pofida faptului că omul este o *făptură nouă amestecată din smerenie și din mărire*⁹. Ba, mai mult, într-a doua binecuvântare a morților preotul imploră: *Aceluia, cu dinadinsul, mucenicilor, vă rugați să*

5 *Panihida*, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă, București, 2016, p. 4

6 *Panihida*, Editura Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 8

7 *Idem*, p. 25

8 *Idem*, p. 8

9 *Idem*, cf. p. 25

ne dăruiască nouă dezlegarea datoriilor¹⁰. Acest gen de logică străbate diagonal toate rugăciunile, omul fiind dator lui Dumnezeu pentru toate, chiar și pentru credința în El. Raiul și iadul, două realități noi, veșnice și ireversibile, în care toți cei mântuiți sau nu, au un singur numitor comun: trecerea prin moarte la viață¹¹. Moartea, ca pedeapsă pentru păcat, nu ca o stare definitivă, ci ca o poartă spre viața adevărată, căci prin moarte omul trece de la viață la mai multă viață, sau la viața cea adevărată.

Postulatul unei lumi mai bune se cere cu necesitate, din moment ce actualul interval este supus stricăciunii, este imperfect și ambiguu. O probează și *Sedealna* din Canon, o concentrare de vechi sensuri și adevăruri constante: *Cu adevărat, deșertăciune sunt toate și viața aceasta este umbră și vis...*¹².

Stihirile Sfântului Ioan Damaschin propulsează *Panihida* printre cărțile cu greutate ale culturii universale. Scrise cu deosebită maturitate duhovnicească, la sfârșit de antichitate, în aceste texte s-a amestecat argintul stoicilor cu aurul patristic, dând la iveală inedite variațiuni pe aceeași temă: toate cele omenești sunt deșertăciuni, orice plăcere este dublată de grijă, frumusețea și măreția lumii acesteia își vor avea prăbușirea lor, ceea ce contează cu adevărat este sufletul care este nemuritor. Livrată de tipic glasului 8, major și optimist prin excelență, ultima stihiră este strigătul disperat al primilor oameni, cărora li s-a scurs de pe fețe aproape tot chipul lui Dumnezeu: *Ce taină este aceasta, ce s-a făcut cu noi? Cum ne-am dat stricăciunii? Cum ne-am înjugat cu moartea?*¹³. *Panihida* depășește diviziunile genului, situându-se, într-un fel, deasupra cărților vechi de cazanie. Inamica arbitrariului, are o valoare literară involuntară, o estetică, o muzicalitate și un lirism care cresc în progresie geometrică. S-ar înșela cei care ar vedea în *Panihida* o carte tristă. *Panihida* este o carte anticipativă, rugăciunile ei purtând

10 *Idem*, p. 25

11 Cf. Ioan 5, 24

12 *Panihida*, ed. 2006, p. 29

13 *Idem*, p. 37

în subsidiar certe proiecții optimiste, pentru că nu va lăsa Domnul pe cei care au rugători în viață¹⁴.

Starea sufletului imediat după moarte. Câteva mărturii ortodoxe

În legătură cu starea sufletului omului imediat după moarte, s-au referit mai mulți Sfinți Părinți și teologi ai Bisericii. Fără să fi fost ei înșiși captivi morții până la momentul în care au scris postulatele lor despre viața de după moarte, dar bazându-se pe înrăurirea Sfântului Duh și pe minuni care s-au petrecut uneori sub ochii lor, acești scriitori au detaliat chiar ce se întâmplă cu sufletul omului îndată după moartea sa.

În unanimitate se afirmă că „sufletul continuă să trăiască și nu-și încetează existența nicio clipă. Prin multe manifestări ale morților, ni s-a dat să cunoaștem în parte ceea ce se întâmplă cu sufletul, după ce-și părăsește sufletul. Când încetează văzul ochilor săi trupești, se deschide cel al ochilor duhovnicești. După moarte, trupul este mai mult – și nu mai puțin viu – decât înainte. Sufletele morților nu numai că nu-și pierd dispozițiile – adică nădejdea, teama, bucuria, tristețea, și încep să preguste ceva din ceea ce urmează să dobândească pentru sine la Judecata de Apoi”¹⁵.

„Când s-a îndeplinit misterul morții, sufletul, despărțit de trupul său, locuiește pe pământ încă două zile și vizitează împreună cu îngerii locurile pe unde a făcut binele; el umblă împrejurul casei unde s-a despărțit de trupul său și chiar rămâne câteodată lângă sicriul unde zace trupul său. A treia zi, în timp ce trupul este înmormântat, sufletul trebuie să se urce la cer”¹⁶, se spune într-o altă lucrare dedicată vieții de după moarte.

„După moarte, vreme de trei zile sufletul rătăcește pe

14 Cf. Octavian Dărmănescu, *Recenzie la Panihidă*, <http://www.laurentiudumitru.ro/recenzie-panihida.php>, 14 iulie 2016

15 Seraphim Rose, *Sufletul după moarte*, Editura Anastasia, 1996, pp. 182-183

16 Părintele Mitrofan, *Viața repausaților noștri și viața noastră după moarte*, Editura Anastasia, București, 2003, p. 27

pământ”¹⁷, este și concluzia unui francez care a studiat mult Teologia ortodoxă și a alcătuit antologii valoroase, traduse și în limba română. Același autor a căutat și referințele scripturistice întâlnite în slujba de înmormântare din Biserica Ortodoxă¹⁸, pe care le-a inclus într-un volum generos.

Alții au alcătuit antologii inedite, cum ar fi *Sisif îl înfruntă pe Thanatos. Lupta medicului cu moartea*, care reliefează moartea sub toate aspectele ei, dar trece într-un fel în umbră ceea ce se întâmplă cu sufletul omului după moarte. Chiar și așa, elemente creștine se regăsesc, pentru că undeva se afirmă că: „sufletul omului își vede trupul din care a ieșit și chiar participă la slujba de înmormântare”¹⁹.

În *Mitologia și teologia morții*²⁰ a cercetătorului bănățean Vasile Pistolea se arată apoi că în credința populară sufletul rămâne trei zile lângă trupul său și stă prin casa în care a locuit. De aceea, oglinzile și toate suprafețele ce pot oglindi se acoperă, pentru ca nu cumva sufletul să se sperie vazându-se gol, aluzie la goliciunea originară din grădina Edenului²¹.

O *invitație la moarte* ne propune altundeva ieromonahul Savatie Baștovoi²², subliniind că moartea este ceea ce stă între noi și Dumnezeu. Moartea este o taină, singura taină pe lume, taina iubirii, taina iubirii dintre om și Dumnezeu. De aceea creștinul nu trebuie să se teamă de moarte, ci într-un fel trebuie să și-o dorească pentru că îl va apropia mai mult de Stăpânul său. Teologhisind cu spontaneitate pe tema morții, părintele Savatie vorbește și despre

17 Jean-Claude Larchet, *Tradiția ortodoxă despre viața de după moarte*, Editura Sophia, București, 2006, pp. 67-88

18 Jean-Claude Larchet, *Creștinul în fața bolii, suferinței și a morții*, Editura Sophia, București, 2006, pp. 217-258

19 Dr. Dinu Brafman, *Sisif îl înfruntă pe Thanatos. Lupta medicului cu moartea*, Editura Paideia, București, 2002, 230 pp.

20 Vasile Pistolea, *Studii și eseuri de literatură și cultură tradițională*, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2016, p. 121

21 *Idem*, p. 134

22 *Ce este moartea?*, Colectiv de autori, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003, pp. 47-56

luciditatea sufletului înjugat cu moartea, despre capacitatea sa de a înțelege ceea ce se petrece cu el și despre dorința sa de a se adresa celor dragi și celor care participă la înmormântarea sa.

*Moartea și viața de dincolo de mormânt*²³, este tema volumului pe care ni-l propune un părinte grec. Acesta sugerează printre altele că trebuie să purtăm de grijă trupului celui mort, nu numai pentru dragostea ce am avut pentru el, dar și pentru faptul că cel mort ne vede și are de acum puterea să mijlocească la Dumnezeu pentru noi.

Panihida, mărturii ale sufletului (sur)prins între cele două lumi

Așadar, pe lângă faptul că *Panihida* este cartea folosită de cei rămași pentru odihna și ușurarea sufletului celui trecut de la moarte la viață, ea este și cartea prin care sufletul celui adormit, care nu mai poate comunica, dar care poate simți lucrurile aievea timpului viețuirii sale în trup, încearcă să comunice câte ceva din starea lui celor care sunt de față.

Așa de pildă, trei dintre binecuvântările înmormântării subliniază următoarele:

*Ceata sfinților a aflat izvorul vieții și ușa raiului; să află și eu calea prin pocăință; eu sunt oaia cea pierdută; cheamă-mă Mântuitorule și mă mântuiește*²⁴.

*Chipul slavei Tale celei negrăite sunt, măcar deși port rănile păcatelor; miluiește-mă zidirea Ta, Stăpâne și o curățește cu îndurarea Ta; și moștenirea cea dorită dăruiește-mi, făcându-mă pe mine iarăși cetățean raiului*²⁵.

Cel ce cu mâna dintru neființă m-ai zidit și cu chipul Tău cel dumnezeiesc m-ai cinstit; iar pentru călcarea poruncii iarăși m-ai întors în pământ, dintru care am fost luat; la cel

23 Protopresbiter Dimitrios Athanasiou, *Moartea și viața de dincolo de mormânt*, Editura Egumenița, 2015, p. 197

24 *Panihida*, ed. 2016, p.

25 *Idem*, p.

*după asemănare mă ridică, cu frumusețea cea dintâi iarăși împodobindu-mă*²⁶.

Conștient de starea originară a omului, și am putea spune chiar mult mai conștient decât pe pământ, cel adormit își aduce acum aminte de locul din care a căzut omul cândva și se roagă stăruitor Domnului milei, prin glasul celor de pe pământ, să îl întoarcă și pe el în raiul desfătărilor duhovnicești, acolo unde este odihna celor drepti și glasul care neîncetat cântă imnuri de slavă Preasfintei Treimi.

Aducere aminte de răscumpărarea făgăduită din vechime și împlinită prin întruparea Mântuitorului, se face și prin cântarea canonului, care spune:

*Mai întâi m-ai învățat prin multe minuni și semne pe mine rătăcitul; iar mai pe urmă Însuși, umilindu-Te ca un îndurat și căutându-mă, m-ai aflat și m-ai mântuit*²⁷.

Prin intermediul stihurilor, cel mort, părăsește nostalgia paradisului redobândit prin jertfa Domnului pe cruce, își dă seama că se apropie de judecata pe care noi o numim la Dogmatică *particulară* și se adresează direct și grav ascultătorilor:

Văzându-mă zăcând fără glas și fără suflare, plângeți toți pentru mine, fraților și prietenilor, rudelor și cunoscuților, căci ieri vorbeam cu voi și fără de veste mi-a venit înfricoșătorul ceas al morții. Ci veniți toți care mă iubiți și mă sărutați cu sărutarea cea mai de pe urmă, că de acum nu voi mai umbla, nici nu voi mai vorbi cu voi. Pentru că mă duc la Judecătorul, unde nu este părtinire; căci sluga și stăpânul împreună vor sta; împăratul și ostașul, bogatul și săracul în aceeași cinste vor fi; și fiecare după faptele sale, sau se va preamări sau se va rușina. Ci rogu-vă pe

²⁶ *Idem*, p.

²⁷ *Idem*, p. 29

toți și cu stăruință cer vouă, să vă rugați neîncetat lui Hristos Dumnezeu pentru mine, ca să nu fiu rânduitor după păcatele mele, la locul de pedeapsă, ci să mă așeze unde este lumina vieții²⁸.

Ce pot fi la fel de înduioșătoare și pline de tragism, ca și cântările canonului din slujba înmormântării copiilor, a 6-a și a 8-a?

Dumnezeule, Dumnezeule, Care m-ai chemat, fi acum mângâiere casei mele, căci plângere mare s-a întâmplat lor, pentru că toți la mine căutau, fiind iubitul lor copil. Ci Însuși, Cel ce Te-ai născut din pântecul Fecioarei, mângâie cele din lăuntrul maicii mele și răcorește inima tatălui meu, de la care auzi: Aliluia²⁹.

Ce mă plângeți pe mine, strigă nevăzut pruncul cel adormit, care nu sunt de plâns; pentru că bucuria tuturor dreptilor s-a rânduitor pruncilor, care n-au făcut lucruri vrednice de lacrimi și care cântă lui Hristos: preoți, lăudați-L, popoare, preaînălțați-L întru toți vecii³⁰.

Și apoi vine textul de la Luminândă, care arată că pruncul cel adormit a aflat de acum liniște sufletului său:

Acum m-am odihnit și am aflat ușurare multă, că m-am mutat din stricăciune și m-am dus la viață: Doamne, slavă Ție³¹.

În aceeași categorie de monologuri se înscriu și cuvintele pe care nevăzut le rostesc preoții adormiți, cuprinse în unele din cântările de la Înmormântarea preoților.

Așa de pildă, la sedeală se arată de către cel adormit, că:

Acum mă despart de neamul meu și alerg la Tine, Cel ce singur ești fără de păcat; în corturile dreptilor cu aleșii Tăi mă odihnește³².

Prin intermediul troparelor apoi, se adresează o rugămintă

28 *Idem*, p. 47

29 *Idem*, p. 56

30 *Idem*, p. 58

31 *Idem*, p. 59

32 *Idem*, p. 69

celor aflați la căpătâiul celui adormit, de către acesta însuși:

*Frații mei cei iubiți, nu mă uitați pe mine când lăudați pe Domnul, ci vă aduceți aminte de dorul și de dragostea mea. Aduceți-vă aminte și de frăție, și rugați pe Dumnezeu să mă odihnească pe mine cu dreptii*³³.

Căci:

*Fără de veste a venit asupra mea moartea și m-a despărțit de ai mei; ci Hristoase, Cel ce m-ai mutat, în locuri răcoroase odihnește-mă*³⁴.

La momentul cântării Fericirilor, cel adormit îi roagă pe cei rămași să nu îl jelească prea mult, aducând aminte despre ceea ce a zis oarecând dreptul din Legea cea Veche:

*Pentru ce mă tânguieți cu jale, oamenilor; pentru ce vă tulburați în deșert, grăiește cel adormit către toți. Moartea este odihnă pentru toți, precum am auzit glasul lui Iov, care zice: moartea este odihna omului...*³⁵.

Și pentru că iarăși uitându-se își vede trupul adormit, sufletul se tulbură și încearcă să spună tuturor:

*(...): veniți la mine pământenilor și vedeți frumusețea trupului înnegrită toată...*³⁶.

Troparele de la slujba Înzmormântării preoților completează mai departe textele din *Panihidă* care arată ca printr-o oglindă starea sufletului celui adormit, de trezvie duhovnicească, de cerere de ajutor către cei rămași, mai ales către credincioșii rămași fără părintele lor duhovnicesc:

Cu osârdie mă rog să ascultați ceea ce cu durere spun către voi, căci am făcut plângerea aceasta, că doar aș afla pe cineva spre folos; dar când veți rosti acestea, aduceți-vă aminte de mine, cel ce eram cândva cunoscut de voi; că de multe ori am intrat

33 *Idem*, p. 80

34 *Ibidem*

35 *Idem*, p. 84

36 *Ibidem*

*împreună în casa lui Dumnezeu și împreună am cântat: Aliluia!*³⁷

Sau aducându-și aminte de judecata care vine, îndemnă pe toți la rugăciune, exprimată prin cântarea Aliluia:

*Veniți toți, adunați-vă și șezând ascultați cuvânt: fraților, înfricoșător este Judecătorul înaintea Căruia toți vom sta; nu este acolo nici rob, nici slobod; nu este acolo nici mare, nici mic, ci toți ne vom înfățișa goi. Pentru aceasta bine este să cântăm neîncetat cântarea: Aliluia!*³⁸.

Sufletul, abia ieșit din trup, este rătăcitor oarecum, nu știe ce să facă, este dezorientat și are nevoie de mai multă rugăciune:

*Ce amare sunt cuvintele celor care mor, pe care le zic când se duc de aici: fraților, de frați mă despart, pe toți prietenii îi las și mă duc; dar încotro mă duc nu știu, sau cum va fi acolo, nu cunosc, numai Dumnezeu, Cel ce m-a chemat știe. Ci voi faceți-mi pomenire cu cântarea: Aliluia!*³⁹.

Și iarăși zbatere: ce se întâmplă dincolo, cum va trăi sufletul adormitului de acum înainte, nu cumva viața aceasta nu a fost cumva numai un vis și de fapt de abia acum începe viețuirea cea adevărată?

*Oare unde se duc acum sufletele? Oare cum petrec acum acolo? Aș dori să știu taina, dar nu este nimeni în stare să mi-o spună. Oare și ei își aduc aminte de ai lor, precum noi de dâșii? Sau poate că ei au uitat pe cei ce-i tânguiesc pe dâșii și fac cântarea: Aliluia!*⁴⁰.

Dar totuși, vremea tânguiri a trecut și vine vremea despărțirii, dar nu a despărțirii definitive, ci a celei trecătoare și ea, și doar rugăciunea va mai putea fi liantul dintre cei plecați și cei rămași,

37 *Idem*, p. 92

38 *Ibidem*

39 *Ibidem*

40 *Ibidem*

dintre o parte și cealaltă a celor două Biserici, luptătoare și triumfătoare, cum spune Dogmatica:

*Iată cum mă vedeți zăcând și mult nu voi mai sta înaintea voastră; iată limba a amuțit, iată buzele stau nemișcate. Rămâneți sănătoși, prietenilor și fiilor; mântuiți-vă fraților; mântuiți-vă cunoscuților; căci eu în calea mea merg. Ci faceți pomenire de mine cu cântarea: Aliluia!*⁴¹.

Înainte de despărțire, preotul adormit mai atrage o dată atenția celor rămași și mai ales fiilor duhovnicești, cu privire la efemeritatea lucrurilor văzute și zice:

*De ce te tulburi în deșert omule? Încă un ceas și toate trec. În iad nu este pocăință, nu este acolo nici un fel de odihnă; acolo-i viermele cel neadormit; acolo totul este întuneric și beznă; acolo am să fiu și eu osândit, căci nu m-am nevoit nicidecum ca să zic adesea cântarea: Aliluia!*⁴².

Căci:

*A venit asupra-mi moartea ca un fur; a venit stricătorul și m-a surpat; a venit și ca și cum n-aș fi fost m-a arătat; a venit și pământ fiind eu, ca și cum n-aș fi fost, zac; cu adevărat vis, cu adevărat nălucire suntem noi muritorii...*⁴³.

Rugăciunea este, cu certitudine, calea cea mai scurtă și mai sigură de a străbate dimensiunile vieții și ale morții și de a-i aduce pe oameni aproape unii de alții:

*Vă aduc aminte vouă, fraților, fiilor și prietenilor, să nu mă uitați când vă rugați către Domnul; vă rog și iar vă rog și vă poftesc: țineți minte acestea și tânguți-mă ziua și noaptea. Ca Iov către prietenii lui zic și eu către voi: ședeți iarăși să zicem: Aliluia!*⁴⁴.

Și iarăși, stăruind:

Frații mei cei sufletești și împreună nevoitori nu mă uitați

41 *Idem*, p. 93

42 *Ibidem*

43 *Idem*, p. 105

44 *Idem*, p. 94

*pe mine când vă rugați către Domnul; ci văzând groapa mea, aduceți-vă aminte de dragostea mea, și rugați pe Hristos ca să așeze sufletul meu cu dreptii.*⁴⁵

Sufletului celui adormit îi vin gânduri de teamă, de nefamiliaritate cu dimensiunea existențială nouă, cu neîncredere în drumul până la Dreptul Judecător, dar și cu gândul la răspunsul care va trebui dat acolo:

*Cumplită este calea pe care mă duc și pe care niciodată n-am mai umblat; și locul acela îmi este necunoscut, unde nimeni nicidecum nu mă cunoaște; înfricoșător lucru este să vezi pe cei ce ne conduc, dar și mai înfricoșător este să vezi pe Cel ce m-a chemat, Stăpânul vieții și al morții, Care ne cheamă pe noi acolo, când voiește: Aliluia!*⁴⁶

Fiii duhovnicești și toți cei rămași au datoria de a ruga pe Stăpânul tuturor pentru părintele lor duhovnicesc și de a lua aminte pururea la deșertăciunea acestui veac:

*Mântuiește-te viață deșartă, mântuiți-vă toți, prieteni, rude și fii; iată eu merg acum pe o cale, unde n-am călătorit niciodată; ci aducându-vă aminte de dragostea mea cea către voi, veniți, întovărășiți-mă și dați gropii acest lut al meu, iar pe Hristos, Care va judeca smeritul meu suflet, cu lacrimi rugați-L să mă izbăvească de focul cel nestins*⁴⁷.

Și ca un ultim cuvânt, sufletul celui adormit descrie cu amănunțime starea în care a ajuns trupul său și vine la final cu cea mai mare dovadă de credință și de nădejde în fața unei astfel de priveliști atât de întristătoare: dragostea cea adevărată niciodată nu moare, căci Dumnezeu este dragoste...

Iată zac, iubiții mei frați, în mijlocul tuturor, amuțit și fără glas; gura a tăcut, limba a încetat și buzele s-au lipit; mâinile

45 *Idem*, p. 133

46 *Ibidem*

47 *Idem*, pp. 102-103

și picioarele s-au legat, chipul s-a schimbat, ochii s-au stins și nu văd pe cei ce plâng; auzul nu primește strigarea celor ce se tânguiesc, nările nu simt mireasma tămâiei; dar dragostea cea adevărată niciodată nu moare; pentru aceasta vă rog pe toți cunoscuții și prietenii mei, faceți pomenire pentru mine, ca în ziua judecării să aflu milă la judecata cea înfricoșătoare⁴⁸.

Și se încheie Însmormântarea călugărilor cu Luminânda, care spune astfel:

Am părăsit rudenia mea și am lăsat cealaltă viață a mea și la Tine am scăpat, Doamne, mântuiește-mă⁴⁹.

Singura nădejde a celui adormit nu mai poate fi decât la Dumnezeu, Care este ziditorul și împlinitorul tuturor, plinirea desăvârșită a celeilalte vieți a celui adormit.

În loc de concluzii

Sufletul celui adormit de curând, care rătăcește încă prin lume, este conștient de ceea ce i s-a întâmplat, a ajuns la o vedere duhovnicească înaltă și clară. În starea în care se află, el caută să se adreseze celor rămași, dar aceștia nu îl pot vedea și nici auzi. În ceea ce vrea el să spună lor se disting două direcții: neliniștea provocată de această nouă stare pe care a dobândit-o și dorința de a atrage atenția celor rămași cu privire la deșertăciunea lucrurilor din viața aceasta și la grăbita clipă care ruinează frumusețea trupului. Sufletul însă, în noua dimensiune duhovnicească în care se află, își dorește cu ardoare să dea răspuns bun Înfricoșătorului Judecător și să dobândească raiul desfătărilor duhovnicești, fiind pomenit mereu în rugăciune de cei care își vor aduce aminte de el.

48 *Idem*, p. 103

49 *Idem*, p. 132

**Pagini de
Teologie ortodoxă
contemporană**

MITROPOLITUL BARTOLOMEU ANANIA, UN LUMINAT DASCĂL PENTRU ȘTIINȚA CITIRII ȘI TRĂIRII CU FOLOS A SFINTEI SCRIPTURI

Protopop dr. Ioan Bude

Potrivit tradiției și Istoriei Bisericești Universale, ambele reprezentate prin personalități marcante ale literaturii patristice, precum Tertulian (†254), Origen (†254) și Eusebiu de Cezareea (†340), sau prin importante documente (ca „*Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane*”), „cuvintele vieții veșnice” ale Sfintei Scripturi (*Ioan 6,68*), au răsunat pentru întâia oară în auzul strămoșilor noștri, încă din vremurile apostolice, prin propovăduirea Sfântului Apostol Andrei „fratele lui Simon Petru” și cel dintâi dintre ucenicii Domnului care a mărturisit: „Am găsit pe Mesia Care se tâlcuiește Hristos” (*Ioan 1,41*). Așa au aflat ei că numele Divinității care a zidit și mântuit lumea (și deci și pe ei), nu este Zalmoxis, ci Iisus Hristos și ca urmare și-au însușit imediat, în mod liber, conștient și temeinic, tot ceea ce a adus nou, frumos și adevărat în lume și în istorie Evanghelia Lui .

Astfel s-a dezvoltat la noi o foarte bogată tradiție spirituală de inspirație biblică și tot așa, primele scrieri bisericești în limba română au fost cărți, sau fragmente de cărți biblice preluate din: Psaltire, Sfintele Evanghelii, Faptele Sfinților Apostoli, precum și Epistolele pauline, texte utilizate exclusiv în cultul divin public.

Desigur că putem aminti aici valoroasele tipărituri românești coresiene, prin care smeritul, dar înțeleptul Diacon Coresi a reușit să înlăture barierele slavonismului din Biserică, dovedindu-se a fi „un adevărat părinte al literaturii rituale românești tipărite” (*N. Iorga, Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688, București, 1904, p.109*), apoi „Palia” de la Orăștie (1582), apoi „Cazania” lui Varlaam (1643), apoi „Noul Testament de la Bălgrad” (1648), apoi „Psaltirea” versificată a Mitropolitului Dosoftei (1673), dar mai cu seamă, monumentală „Biblie de la București” (1688), adică prima ediție integrală a Sfintei Scripturi, tipărită în limba română.

Astfel, Cuvântul lui Dumnezeu, mai întâi rostit, iar de acum și tipărit în grai românesc, s-a dovedit a fi un factor determinant spre împlinirea și întărirea nobilei năzuințe de afirmare a identității și unității noastre de neam, limbă și credință.

Întru cinstea și pomenirea tuturor marilor bărbați de atunci și de astăzi, care prin tipărirea Bibliei au dăruit și dăruiesc credință, viață și speranță neamului nostru, înscriindu-și numele nu numai în istoria țării și a Bisericii, ci și în ceruri (Luca 10,20), ne vom referi în continuare doar la trei personalități din galeria marilor ierarhi ai Ortodoxiei românești și anume:

1. Mai întâi îl vom cita pe Episcopul Mitrofan de la Huși, „*ostenitoriul a tot meșteșugul tipografiei și îndiriptării* (după Septuaginta, n.n.) *a cuvintelor rumânești*” din textul Bibliei de la 1688;

2. Vom „da apoi cuvântul” în exclusivitate (după aproximativ 300 de ani), vrednicului de pomenire Mitropolit Bartolomeu-Valeriu Anania, autorul versiunii diortosite, redactate și adnotate (tot după Septuaginta), a Ediției jubiliare a Sfântului Sinod, a Bibliei, sau a Sfintei Scripturi, București, 2001, din „Prologul” căreia vom înfățișa (cu prelucrările de rigoare), cea mai originală, mai autentică, mai exactă și mai persuasivă prezentare făcută vreodată în românește Bibliei, până acum.

3. În final, pentru argumentarea celor ce urmează a fi prezentate, îl vom cita pe fostul Mitropolit Nicolae al Banatului, cunoscut și recunoscut, atât în țară, cât și peste tot în lume, ca o incontestabilă autoritate în toate domeniile Teologiei, inclusiv al celei biblice.

1. Revenind la Episcopul Mitrofan de la Huși, după ce acesta precizează că „*s-au început acest dumnezeiescu lucru (tipărirea primei Biblii românești, n.n.) în luna noiembrie, în 5 zile, anul de începutul lumii 7196 (1687, n.n.), și s-au săvârșit în noiembrie 10, anul 7197 (1688, n.n.)*”, se adresează cititorului – oricine ar fi el – cu o nedisimulată smerenie și cu bunul simț propriu specialistului desăvârșit: „*Pre tine, pravoslavnice cititoriu, cu umilință te rugăm, citind pre această dumnezeiască carte ... să ști că, de vei osteni a cerceta pre amăruntul înțelesul aceștii Sfinte Scripturi și de-l vei potrivi cu niscăi izvoade, afară de ceale elinești, latinești, au slavonești, au a altor limbi și nu să va potrivi, să nu te grăbești îndatăș cumva a defăima, ce să cauți că între alte izvoade elinești vei afla un izvod ce au fost tipărit la Francofort, care izvod iaste dupre cel vechiu, al 72 de dascăli ovreai ce Ptolemeu Filadelful au făcut de au tălmăcit Sfânta Scriptură Cea Veche, de pre limba ovreiască pre (cea) elinească (Septuaginta, n.n.). Tălmăcitorii dară ai aceștii Sfinte Scripturi, pre acela l-au ales mai adevărat și după acela au și tălmăcit...*”

Răspunsul, sau mai corect spus, replica de prețuire, comparativ cu prezentarea atât de modestă a acestei capodopere de limbă română literară, a venit târziu, la împlinirea a 300 de ani de la realizarea ei, în formularea Prof. Dr. Doc. I.C. Chițimia, coordonatorul comisiei de control filologic al ediției jubiliare a acestei Biblii (1998), care, în finalul cuvântului său de apreciere mărturisea: „*Dacă ne-am imagina fiecare carte importantă din literatura română veche pe întinsul țării, sub forma unui edificiu în stil arhitectonic propriu, atunci Biblia lui Șerban Cantacuzino*

este cel mai impunător și complex palat, prin stilurile și culorile sălilor lui interioare variate, reprezentate de textele cu artă proprie, bine intuite și retransmise în arta cuvântului românesc.

Răspândită în provinciile țării în zeci și zeci de exemplare, funcțiunea ei a fost încununarea continuității spirituale românești, persistentă de foarte multe secole, ca și sentimentul de unitate continuă a poporului român”, p.983).

De la acel moment festiv s-au mai scurs 32 de ani și putem constata ca și atunci, că Sfânta Scriptură s-a înrădăcinat atât de puternic în viața, sufletul, credința și ființa neamului românesc, încât dacă prin absurd, o forță năprasnică l-ar despărți de ea, sau dacă el însuși, conștient sau inconștient ar renunța la ea, istoria și cultura lui ar rămâne fără conținut, iar el n-ar mai fi popor între popoare, ci numele lui ar pieri ca un fum din „Cartea vieții” (cf. *Apocalipsa 20,15; 21, 27*).

Drept aceea, atât noi, cât și urmașii noștri, suntem datori să iubim Biblia, să o cinstim, să o citim mereu, spre a o înțelege, spre a o trăi, spre a nu ne despărți nicicând de ea, spre a o transmite și celor de după noi, din neam în neam, ca pe cea mai de preț comoară, căci „unde este comoara omului, acolo este și inima lui” (*Matei 6,21; Luca 12,34*).

Dar pentru a venera în felul acesta Sfânta Scriptură, trebuie să avem dorința, știința, curajul, sau măcar curiozitatea de a ne apropia de ea, de a o deschide și de a încerca să o cunoaștem. Însă cum anume? Cine ne va călăuzi pe această cale, încă necunoscută și nestrăbătută de majoritatea dintre noi?

2. Cel mai competent Dascăl, dăruit nouă de Dumnezeu în acest sens, este – așa cum am anticipat deja – Mitropolitul Bartolomeu-Valeriu Anania, rămas în anele Bisericii noastre ca un memorabil Ierarh al Sfântului Sinod, un distins om de cultură, promotor al valorilor nepieritoare ale credinței în dialogul cu alte Biserici, culturi și popoare, susținător al eforturilor de apropiere

între creștini, teolog, prozator, poet și dramaturg, dăruit de Dumnezeu și cu alte numeroase daruri pe care el le-a cultivat cu simțul responsabilității oferind și altora, cu mărinimie, bucurii din bucuriile Duhului Sfânt, roade ale talantului înmulțit întru mărirea lui Dumnezeu și spre binele Bisericii și al societății: „Ecce homo!”.

Așadar în cele ce urmează, ne vom împărtăși copios din înțeleptele lui povățuiri cu privire la știința citirii și înțelegerii corecte a Sfintei Scripturi, care nu trebuie privită ca o simplă carte asemenea altor cărți religioase, iar cunoașterea ei, în niciun caz nu se oprește la literă și nici nu se poate realiza doar printr-o simplă și singură lectură, făcută întâmplător sau nu!

Deci – ne învață Mitropolitul Bartolomeu – Biblia sau Sfânta Scriptură este Cartea despre care Dumnezeu, prin gura Sfântului Său Prooroc Moise, spune că ea este mai mult decât o Carte; este o Lege dumnezeiască a vieții: „... să lăsați moștenire copiilor voștri, ca să se silească și ei a împlini toate poruncile Legii acesteia, căci acestea ... sunt viața voastră” (*Deuteronomul 32, 46-47*).

De fapt, același adevăr îl proclamă Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos și în Noul Testament, când Se adresează Sfinților Săi Apostoli: „Cuvintele pe care vi le-am grăit sunt duh și sunt viață” (*Ioan 6,63*). Numai în felul acesta a înțeles și a aplicat Biserica cea neîmpărțită învățăturile Sfintei Scripturi în viața ei și a credincioșilor ei dintotdeauna, considerându-le „Cuvântul cel viu și lucrător al lui Dumnezeu” (*Evrei 4,12*), Care a creat, a mântuit și Care va judeca lumea.

Iar cultul divin, Teologia, viața duhovnicească, iconografia, imnologia, adică întreaga învățătură de credință a Bisericii de pretutindeni, este întâi de toate o dumnezeiască rodire a Sfintei Scripturi, păstrată, mărturisită, apărată, tălmăcită și transmisă nouă de către Sfinții Apostoli, prin mijlocirea celor mai adânci cunoscători, râvnitori și plinitori ai învățăturilor ei: Sfinții Părinți.

De la acești mari Dascăli ai lumii – ne asigură Înaltul Ierarh Bartolomeu – am învățat noi că Biblia este o Carte a Cărților,

adică este alcătuită din mai multe alte cărți (în total 80 la număr). Așadar Biblia este în fond o Bibliotecă (Biblioteca prin excelență), singură și unică în dumnezeiasca ei omenitate – mai adaugă Mitropolitul Bartolomeu. Orice bibliotecă din lume – zice el – poate deține cărți cu cuvinte despre Dumnezeu, însă Biblia este ea însăși rostirea, graiul, respectiv Cuvântul lui Dumnezeu, adresat oamenilor prin oameni. Inspirată de Duhul Sfânt, această Carte alcătuită din cărți, conține „scrisorile” lui Dumnezeu către lume, redactate în grai omenesc.

Cu omul adamic, în Paradis, Creatorul comunica într-un singur limbaj: cel ceresc. Dar odată căzut, omul n-a mai înțeles graiul îngerilor și așa se face – ne spune Înaltul Mitropolit – că într-un târziu, Moise s-a pomenit că tocmai pe el, bâlbâitul, îl trimite Dumnezeu în plenul istoriei mântuirii, să vestească oamenilor cuvintele Sale. În zadar a încercat Moise să scape, rugându-se:

„– O, Doamne, eu nu sunt om îndemânatic la vorbă, ci grăiesc cu anevoie și sunt gângav...” Dumnezeu însă a zis către Moise:

„– Cine a dat omului gură și cine face pe om mut, sau surd ... ? Oare nu Eu, Domnul Dumnezeu? Mergi dar! Eu voi deschide gura ta și te voi învăța ce să grăiești”(*Ieșirea 4, 10-12*).

În opinia Ierarhului Bartolomeu, din momentul acela Cuvântul devenise cuvinte, iar Teologia s-a făcut Filologie. A mai trecut însă o vreme, iar Moise a mai primit o poruncă:

„– Scrie acestea într-o carte, spre pomenire ... !” (*Ieșirea 17,14*).

Și Moise a scris, dar nu numai o carte; a scris cinci cărți, intitulându-le generic „Tora”, adică „Legea”.

După Moise au mai scris și alții, rând pe rând, alte și alte cărți, la intervale de timp mai scurte, sau mai lungi, unele chiar de sute de ani. Apoi alte sute de ani nu s-a mai scris nimic, până la Hristos, Care a adus „plinirea vremii” (*Galateni 4,4-7*), dar și „a Legii”, adică Noul Testament (*Matei 5, 17*).

Și astfel – își continuă Înaltul ierarh povestirea – a început lunga și dramatica istorie a textului biblic, cu autori sacri și profani, cu limbi originale sau derivate, cu graiuri uitate sau stâlcite, cu traduceri mai bune sau mai puțin bune, cu copiiști atenți sau neglijenți, cu tomuri și colecții vrăfuite și prăfuite, cu studii și cercetări savante, cu evaluări semantice și ediții critice ... totul, în ultimă instanță, menit să-i redea filologiei transparența teologică, prin care cuvintele re-devin Cuvânt.

Deci – după cuvântul marelui Ierarh – Bibliastă în fața cititorului, fie ca o prescură, care poate să rămână doar pâine dospită, fie devine anafură, fie se poate transfigura în Trup euharistic. Iar aceasta, pentru că ea conține, în funcție de capacitatea de percepție a cititorului: trepte de pătrundere, adică de cunoaștere, care, la rândul lor devin: trepte de inițiere, iar apoi trepte de sfințenie și de înnoire, făcând din cititor „o făptură nouă în Hristos” (II Corinteni 5,17).

De aici și directa adresare a Mitropolitului Bartolomeu către „pravoslavnicul cititoriu”: „*Prin urmare, cititorule român al Bibliei de azi și de mâine, care deja ești, sau vei deveni „făptură nouă în Hristos”, dacă vei deschide „Cartea Cărților” din deprindere, sau din pură curiozitate, sau fie și numai pentru a-ți împlini nevoia de a ști și, chiar dacă ai străbătut-o ca pe un simplu act de cultură, fii sigur că n-o vei uita!*

Dacă ai zăbovit asupra ei cu un oarecare interes lingvistic, vei fi aflat că și în ebraica biblică și în greaca veche, sunt semănate cuvinte, fraze și denumiri eterogene, împrumutate din culturile cu care autorii biblici s-au învecinat, sau din alte culturi, pe care nici ei și nici părinții lor nu le-au cunoscut în amănunt.

Dacă ai citit-o numai ca pe o operă literară, tocmai ce ai gustat din ea belșug de genuri și specii literare: poezie lirică și epică, istoriografie, legislație, imnuri sacre și ritmate, nuclee de roman, scenarii dramatice, eseuri filosofice, sentințe aforistice și incantații prozodice și multe, multe altele...

Dacă ai cercetat-o cu un ochi critic, necruțator, vei fi descoperit, desigur, ceea ce de fapt chiar căutai: naivități, inadvertențe (aparent) inexplicabile, lacune, suprapuneri, distorsiuni, cacofonii, interpolări, paralelisme neobișnuite, precum și alte metehne care te-ar putea sminti, în măsura în care vei decide să te oprești aici...

Dacă însă, pentru nevoia de a (o) înțelege, o vei cerceta și a doua și a treia oară, mai cu de-amănuntul, cu nectineli și reveniri, dacă-ți vei pune gândul și pe textul din fața ta și pe cele paralele, indicate la „trimiteri”, atunci cugetul tău va fi în stare să pipăie înțelesurile din spatele cuvintelor, să pătrundă în luminișurile alegorice ale întâmplărilor, să deslușească, de pildă, de ce „jertfirea” lui Isaac de către tatăl său Avraam, era pe cale de a se întâmpla, atât ca fapt istoric la vremea ei, dar „și-n prefigurare” pentru vremurile de apoi (Facerea 22, 1-18; Evrei 11, 19).

Și, în fine, dacă pentru nevoia de a (o) cunoaște, te vei deprinde s-o citești nu atât pe dinafară, cât mai ales pe dinăuntru, dacă sufletul ți se va aprinde de văpaia celor ce se întraripează cu dumnezeiescul dor, atunci dorul acesta îți va descoperi un fapt uluitor: de vreme ce toate cărțile care alcătuiesc această „Carte”, au fost scrise de dragul unui singur Personaj – Iisus Hristos, prevestindu-L și propovăduindu-L și de vreme ce Iisus Hristos a venit în lume tot de dragul unei singure făpturi - Omul – înseamnă că toată „Cartea” se îndreaptă spre o singură ființă, care ești tu, cititorule!

Dacă ai fi ocolit-o, ar fi fost să treci pe alături de propria ta viață. Dacă însă ți-ai asumat-o, ai reușit să te descoperi pe tine, ție însuși!

Din acest moment, cu ajutorul Sfinților Părinți ai Bisericii și, după caz, îndrumat fiind și de preotul tău duhovnic, vei pătrunde în adevărurile de credință și în sensurile adânci ale Scripturii, adică în lumina lecturii ei duhovnicești, singura care te ridică deasupra lui „a ști” și „a înțelege”, plasându-te în văzduhul lui „a

cunoaște”, acolo unde cuvintele re-devin „Cuvânt” și eternitatea te îmbie la „Viață”: „Iar viața veșnică aceasta este: să Te cunoască (oamenii, n.n.) pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos pe care Tu L-ai trimis” (Ioan 17,3).

Odată ajuns aici, nu-ți mai rămâne decât „Bucuria”! O „Bucurie” imensă cât Împărăția cea de dincolo de veac, unde suntem cu toții invitați și așteptați (Ioan 14, 1-3). Această „Împărăție-Bucurie” este de fapt „moștenirea pregătită nouă de la întemeierea lumii” (Matei 25, 34) și „nimeni nu o va mai lua de la noi!” (Ioan 16, 22; Romani 8, 35-39).

O atât de savantă și de minunată prezentare a Sfintei Scripturi nu are nici precedent și nici echivalent în Teologia noastră românească!

3. Cu numai un an înainte ca Mitropolitul Bartolomeu să se retragă la Mănăstirea Văratec (în 1982), pentru a începe imensa osteneală de revizuire, diortosire, redactare și adnotare a Bibliei (care a durat 19 ani), un alt mare și vrednic de pomenire Ierarh-cărturar, Mitropolitul Nicolae al Banatului, în deplin consens teologic cu omologul său clujean, într-una din operele sale („Temeiurile învățăturii ortodoxe”, Timișoara, 1981, p. 20 și 24), ne oferă cu anticipație o admirabilă argumentare asupra necesității și eficienței uriașului efort, asumat cu atâta hotărâre și responsabilitate de Arhipăstorul Clujului, de a pune din nou la inima, mintea și conștiința tuturor românilor, Cuvântul clar și proaspăt limpezit al lui Dumnezeu, cunoscut sub străvechea denumire de Sfânta Scriptură, Scripturi sau Biblie: *„Sfânta Scriptură nu este o Carte greoaie, hermetică, precum unele texte sacre ale altor religii. Și totuși, în ciuda transparenței care îi este proprie, interpretarea ei ridică destule probleme ... Poți cunoaște Scriptura, fără ca aceasta să însemne că o știi tâlcui ... Dacă la începuturile creștinismului tălmăcirea Cuvântului lui Dumnezeu era mai mult o harismă, curând ea a devenit misiune,*

întemeiată pe cunoaștere, pe știință, nu însă pe știința proprie, ci pe aceea primită de la Dumnezeu Însuși și de la Sfinții Apostoli, păstrată și transmisă de Biserică, potrivit „dreptarului” (regulii, n.n.) de care amintea Sfântul Apostol Pavel în a sa Epistolă către Galateni (6, 14-16; cf. și II Corinteni 5,17). Cu timpul, „dreptarul” acesta, între altele, s-a concentrat într-o serie de norme care formează obiectul unei discipline speciale numită Ermineutică, adică teoria regulilor de interpretare a Sfintei Scripturi (regula contextului; a locurilor paralele; a normei de credință, la care se adaugă și intenția autorului sfânt, n.n.) ”

Exact o lecție de Ermineutică practică ne-a servit (așa cum tocmai am arătat) și Mitropolitul Bartolomeu în Prologul operei sale.

Dar nici ideea, nici necesitatea și nici importanța unei Ermineutici biblice ortodoxe proprii, pentru eficientizarea acestor studii de specialitate în cadrul învățământului teologic românesc, nu constituie o noutate, ci un imperativ indiscutabil.

Astfel, cu patru ani înainte ca „Biblia adnotată” a Mitropolitului Bartolomeu să vadă lumina tiparului (adică prin 1997), un alt teolog român specialist în studii biblice, Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, de la Catedra de Noul Testament, a Facultății de Teologie Ortodoxă din București, în culegerea sa de eseuri pe teme biblice, intitulată „Biblia în Biserică”, (București, 1997, p. 6-8), face următoarea mărturisire: „*Trebuie să mărturisesc că totul pornește de la propria mea experiență în lectura și cercetarea Bibliei, experiență care însumează anii de școală la seminar, facultate și studii postuniversitare, dar și experiența didactică la catedra de Noul Testament. În toți acești ani am fost confruntat cu o nedumerire, care cu timpul s-a transformat într-o foarte serioasă întrebare: de ce oare studiile biblice sunt marginalizate, iar interesul pentru lectura și cercetarea Bibliei este atât de scăzut în școlile noastre teologice și nu numai ... ? Programele analitice, atât*

în cadrul seminarului, cât și al facultății, sunt foarte zgârcite cu studiile biblice. Timpul acordat abia permite atingerea nivelului unei introduceri generale și sumare în studiul cărților biblice. Nenorocirea cea mare nu ar fi puținul care se învață, ci mentalitatea care se creează și se cultivă, că aceste generalități ar fi cam tot ce se poate ști despre cărțile biblice ... Cauza acestei situații privitoare la locul Bibliei și al studiilor biblice în Teologia ortodoxă românească, o constituie lipsa unei înțelegeri proprii a Bibliei ... lipsa unei Ermineutici biblice ortodoxe ”.

La toate cele prezentate până acum, nu-mi rămâne altceva de făcut, în încheiere, decât să subscriu cu venerație și să-mi însușesc personal și total, înțeleptul îndemn paulin: „Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința. Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este Același. Nu vă lăsați furați de învățăturile străine cele de multe feluri; căci bine este să vă întăriți prin har inima voastră ... !” (Evrei 13, 7-9).

CELE OPT PRINCIPII EXEGETICE ALE SFINTEI SCRIPTURI, DIN OPERA SF. IRINEU AL LYONULUI

Preot Mircea Szilagy

Introducere

Perioada de timp pe care o trăim este caracterizată de accesul universal și facil la textul Sfintei Scripturi, dar, în mod paradoxal, accesibilitatea textului revelat nu aduce mai multă unitate între diferitele confesiuni creștine ci la o mai mare distanțare între acestea prin interpretarea diferită a Cuvântului lui Dumnezeu.

Se impune așadar, mai ales în aceste vremuri, redescoperirea unor repere de exegeză scripturistică care să ofere premisele unei rearopieri între creștinii zilelor noastre prin recurs la Părinții Bisericii care, încă devreme în istoria Bisericii, au stabilit reguli, principii și metode de exegeză biblică. Câteva din aceste principii, care și-au dovedit soliditatea prin încorporarea lor în tradiția Bisericii și prin statornicirea lor ca repere ale credinței creștine ortodoxe, au fost stabilite și de către unul din marii părinți ai Bisericii Ortodoxe, Sfântul Irineu al Lyonului (c. 130-202).

Sfântul Irineu al Lyonului (prăznuit pe 23 august), în mod incontestabil, unul dintre cei mai importanți teologi al celui de-al doilea secol creștin, folosește în operele sale opt principii exegetice de interpretare a Sfintei Scripturi. În cele ce urmează

vă propun o scurtă trecere prezentarea a acestor instrumente exegetice, cu posibilitatea de a constitui un punct de plecare pentru cei care doresc să le aprofundeze.

I. Regula adevărului (regula veritatis / κανών τῆς ἀληθείας)

Regula adevărului este punctul de pornire al întregii teologii biblice dezvoltate de Sfântul Irineu. Această regulă este susținută de un canon și de un conținut de credință scris pe inimi de către Sfântul Duh. Această regulă este formulată explicit încă din prima carte din opera *Contra ereziilor*:

„Noi, însă, păstrăm canonul adevărului, anume că *există un singur Dumnezeu atotputernic, care a zidit toate prin Cuvântul său și le-a întocmit, care le-a adus pe toate de la neființă la ființă*¹, precum spune Scriptura: *Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii lui toată puterea lor* (Ps. 32, 6); și iarăși: *Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut* (In. 1, 3). Cuvântul „toate” nu lasă loc pentru nici o excepție, ci pe absolut toate le-a făcut Tatăl prin el, fie că sunt văzute, fie nevăzute; fie sensibile, fie inteligibile; fie că sunt trecătoare, dar rânduite după o economie, fie veșnice. Nu le-a creat cu ajutorul Îngerilor sau al altor Puteri independente de voința sa, căci Dumnezeuul tuturor nu duce lipsă de nimic, ci prin Cuvântul și Duhul lui creează, rânduieste și chivernisește toate și pe toate le aduce la existență. El a făcut lumea – căci lumea se numără între „toate” cele create; El l-a plăsmuit pe om; El e Dumnezeuul lui Avraam, Dumnezeuul lui Isaac și Dumnezeuul lui Iacov și mai presus de El nu este alt Dumnezeu, alt Principiu, altă

¹ Herma, *Păstorul*, 26, 1 (Porunca I).

Putere sau altă Pleromă. El este Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, după cum vom arăta. Dacă păstrăm acest canon, oricât de multe și de felurite lucruri ar zice, le putem dovedi cu ușurință că s-au îndepărtat de adevăr. Căci aproape toți ereticii, deși afirmă că există un singur Dumnezeu, Îl schimbă prin reaua lor credință, arătându-se nerecunoscători Celui ce i-a creat, asemenea neamurilor care se închină idolilor. Ei disprețuiesc creaturile lui Dumnezeu, împotrivindu-se propriei lor mântuiri, osândindu-se singuri cu înflăcărare și aducând mărturie mincinoasă. Ei înșiși vor învia în trup, chiar dacă nu vor, ca să recunoască puterea Celui ce îi scoală din morți; dar nu se vor număra printre cei drepecți din pricina necredinței lor.”²

Mai departe Sfântul Irineu explică nevoia tâlcuirii corecte a parabolilor scripturistice, folosind expresii adecvate pentru a ajunge la aceleași concluzii:

„O minte sănătoasă, care nu își expune posesorul pericolului, și care este credincioasă evlaviei și iubirii de adevăr, va cugeta cu râvnă asupra acelor lucruri pe care Dumnezeu le-a rânduit în hotarele puterii omenesci și le-a făcut cunoscute minții noastre și va înainta cunoașterea lor, ușurând cunoașterea lor prin studiul zilnic. Acestea lucruri sunt chiar înaintea noastră și exprimate clar și fără ocolișuri în Sfintele Scripturi. Prin urmare parabolele nu trebuie tălmăcite prin expresii neclare. Căci dacă nu [le vom tălmăci prin expresii neclare] cel ce tălmăcește o va face fără nici un pericol și parabola va primi aceași tâlcuire de la toți iar corpul adevărului³ rămâne întreg, în armonie cu membrele sale și fără separare [între ele]. Dar a tâlcui parabolele prin expresii

2 *Contra ereziilor*, I.22.1 (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies*, Livre I, Tome I, Introduction, notes justificatives, tables, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 263, Les Éditions de CERF, Paris, 1979)

3 „Veritatis corpus” în textul latinesc.

lipsite de claritate, după cum înclină fiecare [este absurd]. Căci așa nimeni nu va dobândi *regula adevărului*; însă după numărul persoanelor care tâlcuiesc parabolele se vor găsi mai multe adevăruri care prin confruntare între ele, etalând învățături deosebite, așa cum se obișnuiește între filozofii dintre neamuri.”⁴

Doar cei care cunosc *regula adevărului*, în conformitate cu ceea ce au aflat din Scriptură și din Tradiție pot afla cu adevărat care este adevărul. Ereticii nu pot afla adevărul nici din Scriptură și nici din Tradiție fiindcă ei le alterează pentru a corespunde scopului lor:

„Totuși când [ereticii] sunt combătuți din Sfânta Scriptură, se întorc înapoi și acuză aceleași Scripturi că sunt incorecte, lipsite de autoritate și afirmă că sunt neclare și că adevărul nu poate fi aflat din ele de către cei care nu cunosc [și] Tradiția. Ei afirmă cu tărie că adevărul nu a fost predat prin scrieri ci prin viu grai⁵, de aceea Pavel declara: „Și înțelepciunea o propovăduim la cei desăvârșiți, dar nu înțelepciunea acestui veac...” (I Corinteni 2, 6). Și această înțelepciune fiecare pretinde că este chiar plăsmuirea propriei sale invenții; așadar, după mintea lor, adevărul sălășluiește uneori în Valentin, alteori în Marcion, altă dată în Cerint, apoi în Basilide sau a fost în oricare dintre oponenți⁶ care nu puteau spune nimic despre mântuire. Căci fiecare dintre aceștia [amintiți mai devreme] fiind toți de o răutate perversă, înjosesc regula adevărului, fără a se rușina să se predice pe ei înșiși.”⁷

4 *Contra ereziilor*, II.27.1 (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies*, Livre II, Tome I, Introduction, notes justificatives, tables, par Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 293, Les Éditions de CERF, Paris, 1982)

5 „Viva voce” în textul latin.

6 Text ambiguu: „in illo qui contra disputat”.

7 *Contra ereziilor*, III.2.1 (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies*, Livre III, Tome I, Introduction, notes justificatives, tables, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 210, Les Éditions de CERF, Paris, 2002)

II. Coerența logică și potrivirea estetică

La Sfântul Irineu întâlnim constant expresia, aproape un refren, „E potrivit, e posibil, prin urmare este”⁸. De asemenea coerența logică este un test constant pe care Irineu îl aplică tuturor afirmațiilor și ideilor dezvoltate de eretici. Sf. Irineu pornește de la premiza că adevărul revelat și cuprins în Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, proclamat de profeți, predicat de Hristos și transmis în scris de către Apostoli prin scrierile lor nu poate fi potrivnic rațiunii (și ea un dar de la Dumnezeu), illogic sau în disonanță cu întregul. De altfel ereticii care răstălmăcesc Scriptura, spre a lor pierzare (I Petru 3, 16), folosesc meșteșugul celor care foloseș părți din adevăr pe care le reasamblează într-o plăsmuire a minții lor rătăcite. Pentru a ilustra meșteșugul viclean prin care ereticii gnostici răstălmăcesc adevărul revelat, Sfântul Irineu folosește o imagine de mare forță sugestivă în prima carte din opera *Contra ereziilor*, celebra exemplificare a chipului de rege transformat în imaginea unei vulpi sau a unui câine:

„Aceasta fiind, așadar, învățătura lor, pe care nici proorocii nu au propovăduit-o, nici Domnul n-a învățat-o și nici Apostolii nu ne-au transmis-o, se laudă că prin ea ar fi cunoscut mai mult decât toți ceilalți. Citesc lucruri ce n-au fost scrise și, precum se spune, caută să îndeplinească funie din fire de nisip, căci se străduiesc să potrivească cele înșiruite mai sus în chip cât mai verosimil cu parabolele Domnului, cu spusele Proorocilor și cu cuvintele Apostolilor, astfel încât plăsmuirea lor să nu pară lipsită de temei. Pentru aceasta încalcă ordinea și înlănțuirea Scripturilor și, pe cât le stă în putință, sfâșie membrele adevărului. Ei mută dintr-un loc în altul, transformă și, făcând dintr-un lucru cu totul altceva, îi duc pe mulți în rătăcire prin nălucirea prost întocmită din cuvintele Domnului. E ca și cum cineva, având înaintea un chip bine lucrat al unui rege, alcătuit cu iscusință din pietre prețioase de către un

8 Eric Osborn, *Irenaeus of Lyons*, Cambridge University Press, 2001, p. 173.

meșter priceput, ar strica chipul omului mutând acele nestemate și, reșezându-le, ar face un chip de câine sau de vulpe, ba și pe acesta întocmindu-l prost. Apoi ar susține sus și tare că acesta e de fapt chipul bine lucrat al regelui pe care l-a întocmit meșterul iscusit, arătând nestematele care fuseseră bine așezate de meșterul dintâi spre a alcătui portretul regelui, dar pe care cel din urmă le-a răsturnat cu viclenie așa încât să redea un chip de câine. Prin sclipirea înșelătoare a pietrelor acesta i-ar prosti pe cei nepricepuți care nu au în minte chipul regelui și i-ar convinge că acel chip stângaci de vulpe e de fapt portretul adevărat al regelui. Tot așa, aceștia, căutând să convingă lumea cu snoave băbești, le înnădesc apoi cu cuvinte din Scriptură, cu rostiri profetice și cu parabole și vor să potrivească spusele lui Dumnezeu cu născocirile lor.”⁹

„Căci din cele spuse până aici și din demonstrație se poate deosebi limpede adevărul statornic propovăduit de Biserica de minciuna plăsmuită de ei.”¹⁰

Scriptura, spune Irineu, este o unitate indestructibilă fiindcă cuvântul lui Dumnezeu se regăsește în toate părțile Scripturii¹¹. Coerența e foarte importantă fiindcă Dumnezeu lucrează coerent.

III. Împlinirea profețiilor și recapitularea

Sfântul Irineu exprimă ideea că Scriptura ne arată împlinirea în Hristos a tot ceea ce Duhul a vestit mai dinainte prin prooroci¹². Chiar mai mult decât atât, Sfântul Irineu afirmă că nici iudeii nu

9 *Contra ereziilor*, I.8.1 (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies, Livre I, Tome I, Introduction, notes justificatives, tables*, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 263, Les Éditions de CERF, Paris, 1979)

10 *Ibidem*, I.8.5

11 *Ibidem*, IV.35.2 (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies, Livre IV, Tome II, Texte et traduction*, Adelin Rousseau cu colaborarea lui Bertrand Hemmerdinger, Louis Doutreleau și Charles Mercier, Sources Chrétiennes 100, Les Éditions de CERF, Paris, 2008)

12 Osborn..., p. 173.

au o cunoaștere adecvată a Scripturii lăsate prin profeți de vreme ce acestea încă nu au ajuns la împlinire, ci le par, cele spuse de prooroci, ca niște povești:

„Oricine, așadar, citește Scripturile [Vechiului Testament] cu atenție, va găsi în ele relatări despre Hristos și o prefigurare a noii chemări¹³. Căci Hristos este *comoara care a fost ascunsă în țarină* (Matei 13, 44) adică în lumea aceasta, de vreme ce țarina este lumea (Matei 13, 38); dar comoara ascunsă în Scripturi este Hristos, după cum a fost arătat prin simboluri și parabole. De aceea firea sa cea omenească nu a putut fi înțeleasă înaintea împlinirii celor ce au fost prevestite, adică înainte de venirea lui Hristos. De aceea i s-a spus lui Daniel „... *ține ascunse cuvintele și pecetluiește cartea până la sfârșitul vremii. Mulți vor cerceta-o cu de-amănuntul și va crește știința... iar când se va isprăvi de sfârșit puterea poporului celui sfânt, atunci vor lua sfârșit toate acestea.*” (Daniel 12, 4; 7) Iar Ieremia de asemenea spune: „... *și în zilele ce vin veți pricepe aceasta lămurit*” (Ieremia 23, 20). Căci fiecare proorocie, înaintea de împlinirea ei, este pentru oameni [plină de] enigme și ambiguități. Dar când a sosit vremea și profeția s-a împlinit, ea este clară și certă. Din această pricină, într-adevăr, în zilele noastre, când Legea e citită de iudei este ca o poveste; căci ei nu posedă explicația tuturor celor legate de venirea Fiului lui Dumnezeu în chip omenesc; dar când [Legea] este citită de creștini, este o comoară, într-adevăr ascunsă în câmp, dar adusă la lumină și tâlcuită de crucea lui Hristos atât îmbogățind înțelegerea oamenilor cât și arătând înțelepciunea lui Dumnezeu și vestind iertarea neamului omenesc, venirea Împărăției lui Hristos, predicând prin anticipare moștenirea Ierusalimului sfânt și înainte-vestind că omul care îl iubește pe Dumnezeu va ajunge la o asemenea înălțare că îl va vedea

13 „vocationis” în textul latinesc.

pe Dumnezeu și îi va auzi cuvântul; iar din această auzire a cuvântului Său va fi slăvit în așa măsură încât alții nu vor putea privi la fața lui, după cum s-a spus de către Daniel: „Și cei înțelepți vor lumina ca strălucirea cerului și cei care vor fi îndrumați pe mulți pe calea dreptății vor fi ca stelele în vecii vecilor.” (12, 3) Astfel, trebuie să se arate pe sine, oricine citește Scripturile. Căci de aceea Domnul a stat de vorbă cu ucenicii după învierea Sa din morți, dovedindu-le chiar din Scripturi „că Hristos trebuia să pătimească acestea și să intre în slava Sa” și „să se propovăduiască în numele Său pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile...” (Luca 24, 26; 47)¹⁴

Recapitularea (recapitulatio / ἀνακεφαλαίωσις) este un concept complex, prezent în nenumărate locuri din opera Sfântului Irineu, după cum am arătat într-o altă parte a acestei lucrări. Prin utilizarea acestui concept teologic Sfântul Irineu se alătură altor scriitori creștini (Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, Tertulian și Clement al Alexandriei).

E bine totuși să reamintim că acest concept este folosit de Irineu pentru a ilustra patru lucruri: îndreptarea și sfințirea neamului omenesc precum și inaugurarea și desăvârșirea acestuia. Toate acestea sunt posibile datorită unității neamului omenesc prin Adam cel vechi în Adam ce nou. Hristos, Adam cel nou, ne unește pe toți prin moartea Sa pe cruce – prin folosirea acestui termen teologia Sfântului Irineu se dovedește, încă o dată, profund ancorată în teologia biblică a Sfântului Apostol Pavel la care întâlnim acest concept: „... ca toate să fie iarăși unite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ...” (Romani 13, 9 și Efeseni 1, 10).

De asemenea acest principiu exegetic aplicat Sfintei Scripturi este unul profund hristocentric întrucât vede adunarea,

14 *Contra ereziilor*, IV.26.1. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies*, Livre IV, Tome II, *Texte et traduction*, Adelin Rousseau cu colaborarea lui Bertrand Hemmerding, Louis Doutreleau și Charles Mercier, Sources Chrétiennes 100, Les Éditions de CERF, Paris, 2008)

recapitularea sau unirea tuturor și a toate în Hristos; imaginea folosită de Irineu îl arată pe Mântuitorul lumii ca origine a revelației (vestită prin prooroci) dar și ca împlinirea a ei (prin opera Sa răscumpărătoare). E „lentila” prin care trebuie să privim întreaga Scriptură a Vechiului și Noului Testament pentru a dobândi o înțelegere adecvată a ei.

IV. Eshatologia

Eshatologia Sfântului Irineu are în vedere etapa ultimă a unirii și recapitulării tuturor în Hristos – nașterea unui „*cer nou și pământ nou*” (Apocalipsa 21, 1) locuite de o nouă omenire transfigurată. Dumnezeu și Tatăl a pregătit celor ce-L iubesc pe el „*cele ce ochiul n-a văzut, urechea nu a auzit și la inima omului nu s-a suit*” (I Corinteni 2, 9), iar pentru diavol și cei ce l-au urmat a pregătit focul veșnic. Același Unic Dumnezeu, Tată și Fiu va trimite pe unii la fericirea veșnică iar pe alții în cuptorul de foc:

„Prin urmare unul și același Dumnezeu Tatăl a pregătit cele bune pentru cei dimpreună cu El care-i și doresc prezența și care rămân în hotarul voii Lui; El a pregătit focul veșnic pentru începătorii apostaziei, diavolul, și cei ce s-au ridicat laolaltă cu el, în acest foc, și a declarat Domnul (Matei 25, 41) că îi va trimite pe cei care s-au deosbit de partea mâinii Sale stângi. Aceasta s-a spus și de către proorocul... (Isaia 45, 7)”¹⁵

Sfânta Scriptură rămâne și această dată etalonul prin care trebuie judecate cele referitoare la sfârșitul lumii, arătarea semnelor, venirea lui Antihrist, judecata de apoi, ș.c.l. Starea celor drepti și celor păcătoși după judecată (inclusiv starea trupurilor lor și a modului în care vor participa la viața veșnică sau la osânda eternă) o putem afla din Scripturi.

¹⁵ *Contra ereziilor*, IV.40.1., Ibidem

La Irineu alături de cei drepti și de cei păcătoși la Sfântul Irineu apare o a treia ceată, a celor care asemeni lui Enoh și Ilie sunt mutați direct în Rai, unde vor rămâne până la sfârșit, bucurându-se de pregustarea veșniciei. Irineu oferă o serie de argumente de natură antropologică pentru a susține o teologie a eshatologie conformă Scripturilor:

„Pentru a afla că trupurile își vor continua existența pentru o perioadă lungă, atâta vreme cât va binevoi Dumnezeu să ca ele să înflorească, să citească așadar aceștia [ereticii] și vor afla că strămoșii noștri au trecut de șapte sute, opt sute și nouă sute de ani; și că trupurile lor au trăit în pace cu lungimea zilelor lor și au avut parte de viață atâta vreme cât Dumnezeu a voit ca ei să trăiască. Dar de ce spun eu de oamenii aceștia? Căci și Enoh, când a bineplăcut lui Dumnezeu, a fost mutat cu același trup cu care a plăcut lui Dumnezeu, arătând astfel mutarea celor drepti. Ilie de asemenea a fost mutat pe când era încă în trupul acesta firesc, arătând prin proorocie ridicarea celor care sunt duhovnicești, nimic stând în calea ridicării și mutării trupurilor lor. Fiindcă prin aceleași mâini prin care au fost plămădiți la început au primit ei mutarea și ridicare [la cer]. Căci prin Adam mâinile lui Dumnezeu au orânduit, condus și susținut lucrul mâinilor Sale și l-a ridicat și așezat unde a binevoit. Unde, așadar, a fost așezat primul om? În Rai, cu certitudine, după cum Scriptura spune: *„Apoi Domnul Dumnezeu a sădit o grădină în Eden, spre răsărit, și a pus acolo pe omul pe care-l zidise.”* (Facere 2, 8) După aceea, când omul s-a dovedit neascultător, a fost aruncat lumea aceasta. Și bătrânii care au fost ucenicii apostolilor ne spun nouă că cei care au fost ridicați [din lumea aceasta] au fost mutați în acel loc (căci raiul a fost pregătit pentru oamenii drepti, ca și Duhul; în acel loc Pavel apostolul, când a fost răpit [cu trupul la cer] a auzit cuvinte de nerostit pentru noi

aflați în starea noastră (II Corinteni 12, 4) și că acolo ei, cei mutați cu trupul la cer, vor rămâne până la trecerea a toate, ca o pregustare a veșniciei.”¹⁶

La cea de *A doua Venire* a Sa Hristos va veni pe norii cerului pentru a aduce ziua care arde ca un cuptor, lovind pământul cu cuvântul gurii Sale, tăindu-i pe necredincioși cu răsuflarea buzelor Sale, curățind lumea și adunând grâul în hambarul Său dar arzând pleava cu un foc nestins (*Contra ereziilor*, IV.33.1). Unii îl vor vedea alături de tatăl, în slavă, alții îl vor vedea venind pe nori iar unii vor vedea coasta Sa străpunsă pe când alții vor vedea un cuptor care arde (*Contra ereziilor*, IV.33.11). Atât Ioan cât și Daniel au prevestit dizolvarea și distrugerea Imperiului Roman, urmată în cele din urmă, de Împărăția veșnică a lui Hristos (*Contra ereziilor*, V.26.1-2). Adevărul final despre om și Dumnezeu va reieși după Judecata lui Hristos, când El va separa credincioșii de necredincioși, pe cei ascultători de neascultători. Atunci El se va arăta ca fiind drept și bun, lucrând după voința Tatălui care i-a făcut pe oameni cu puterea alegerii libere, fără a opri vreodată providența Sa universală care face ca „*soarele să răsară peste cei răi și peste cei buni și care trimite ploaie peste cei dreپți și peste cei nedreپți.*” (Matei 5, 45) (*Contra ereziilor*, V.27.1).

Hristos cel mort și înviat va reveni în lume cu același trup cu care a suferit pentru a ne arăta slava Tatălui (*Contra ereziilor*, III.16.8) – aceasta va fi arătarea mântuirii noastre¹⁷; Cea de a doua Venire a lui Hristos în slavă va fi atât o dovadă cât și o descoperire a mântuirii noastre (*Contra ereziilor*, III.16.6). Trupul Său va dovedi adevărul Evangheliei Sale și va descoperi slava mântuirii Sale. Toată răutatea va fi distrusă la venirea

16 *Contra ereziilor*, V.5.1. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies, Livre V, Tome I, Introduction, notes justificatives, tables*, Adelin Rousseau, Louis Doutreleau și Charles Mercier, Sources Chrétiennes 152, Les Éditions de CERF, Paris, 1969)

17 „*Ostensio salutis*” în testul latinesc.

Domnului care va pustii Babilonul și fiara (*Contra ereziilor*, V.26.1). Separarea finală dintre lumină și întuneric va fi atât un act al lui Dumnezeu cât și al omului; cei care au respins lumina și nu au crezut au ales întunericul și judecata pentru ei (*Contra ereziilor*, V.27.2 – 28.1).

Întreaga eshatologie a Sfântului Irineu este, după cum se poate observa, adânc înrădăcinată în Scriptură – autorul citează pasaje generoase din literatura apocaliptică a Vechiului și Noului Testament. Însă în această privință, a eshatologiei, principiul exegetic este oarecum răsturnat fiindcă toate adevărurile de credință cuprinse în Scriptură nu pot fi dovedite acum doar vor fi dovedite ca fiind reale, de desfășurarea viitoare a evenimentelor din istoria mântuirii. E un îndemn adresat credincioșilor în formula „crede și vei vedea adevărul celor crezute de tine”

V. Primatul certitudinii asupra obscurității

În contextul luptei cu erezia gnostică Irineu pune un accent puternic asupra clarității expunerii argumnetelor, asupra unei metodologii precise de interpretare a Scripturii. Din mărturiile pe care le avem¹⁸ gnosticii dezvoltau o preferință pentru o interpretare alegorică a textelor clare și simple care relatau evenimente istorice (în special a textelor scripturistice privitoare la nașterea Domnului, fuga în Egipt, uciderea pruncilor din Betleem, ș.a.). Faptele istorice, atestate și de istoriografia profană, primeau o interpretare fantezistă din partea corifeilor gnosticismului pentru a corespunde interpretărilor lor rătăcite de ape calea Adevărului. Fiecare interpret al Scripturii dintre gnostici credea că găsește în Scripturi un Dumnezeu al lui, necunoscut de ceilalți:

18 Osborn, p. 174

„Prin urmare, după părerea lor [a gnosticilor] omul va căuta mereu dar fără a găsi vreodată deoarece el a respins însăși metoda desoperirii. Și când Mirele vine (Matei 25, 5), cel cu lampa nepregătită și care nu arde răspândind o lumină puternică, este așezat cu cei care ocultează interpretarea pildelor părăsindu-L pe Cel care prin vestire publică împarte daruri celor care vin la El, fiind exclus din camera de nuntă. Și cu toate că întreaga Scriptură, proorocii și evangheliile pot fi înțelese clar și armonios înțelese de toți – deși nu toți cred în ele; și deși ele [Scripturile] vestesc un singur Dumnezeu excluzând astfel alții [dumnezei] care a făcut toate prin cuvântul Său, atât cele văzute cât și cele nevăzute, cerești sau pământești, din apă sau de sub pământ, după cum am arătat¹⁹ chiar din cuvintele Scripturii; și chiar dacă întreaga creație – din care face și el parte – mărturisește prin ceea ce cade în atenția simțurilor noastre, că o singură Ființă a zidit-o și o conduce, acele persoane [ereticii] vor părea într-adevăr atât de rătăcite încât să-și orbească ochii la o demonstrație atât de limpede și nu vor privi la lumina vestirii [care li s-a făcut]; ei se leagă cu lanțuri pe ei înșiși și fiecare dintre ei își imaginează că prin intermediul interpretării obscure pe care ei o aplică parabolilor, a găsit un Dumnezeu al lui. Și pentru ei nu e nimic în nici o parte a Scripturii care să fie spus deschis, limpede și fără controverse privitoare la Tatăl... și ei susțin că Mântuitorul a învățat separat aceleași lucru, însă nu pe toți, ci doar pe acei dintre ucenicii Lui care îl puteau înțelege și care au înțeles ce vroia El să spună prin intermediul argumentelor, enigmelor și parabolilor. Au ajuns până acolo [gnosticii] încât să susțină că există o Ființă care este proclamată Dumnezeu și o alta proclamată Tată – arătată ca atare prin parbole și enigme.

¹⁹ „demonstrabimus” în textul latin.

Dar de vreme ce pildele pot interpretate în multe feluri, care iubitor al adevărului nu va admite că a-l căuta pe Dumnezeu în acestea,²⁰ abandonând ceea ce este sigur, neîndoielnic și adevărat este definitoriu pentru oamenii care se aruncă nesăbuiți în pericol acționând ca niște apucați [care au abandonat rațiunea]? Nu e oare acest comportament propriu celui care în loc să-și construiască casa pe stânca ce este sigură, puternică și la vedere (Matei 7, 25) o zidește pe nisipul schimbător? Prin urmare răsturnarea unei asemenea clădiri este o nimica toată.”²¹

Sfântul Irineu nu se ferește să admită că unele parabole sunt greu de interpretat și că interpretările diferă de la interpret la interpret; aceeași parabolă este explicată diferit, funcție de contextul în care are loc explicarea, auditoriul căruia i se adresează exegetul și funcție de scopul cu care se vrea explicarea parabolei, funcție de învățătura pe care vrea interpretul să o sublinieze și să o argumenteze. Nu putem așadar abandona învățăturile certe și limpezi, acceptate de către toți dintotdeauna, în favoarea unor interpretări forțate, conjuncturale. Dimpotrivă, cele obscure pot fi explicate pornind de la cele clare, adevărate și cunoscute tuturor care pot arunca lumină și asupra acelor pasaje și pilde scripturistice care sunt mai greu de interpretat.

Se pare că ereticilor contemporani cu Sfântul Irineu nu le erau străine nici „metodele de întreprindere” care presupuneau recursul la numărul silabelor, cifrelor și analiza diferitelor cuvinte „cheie” din Sfânta Scriptură. Aceste date erau interpretate după cum avea nevoie așa-zisul interpret, uneori chiar gnosticii fiind în contradicție între ei, spre deosebire de interpretările din Biserica cea Una unde toate sunt armonizate de Sfântul Duh care luminează mintea celor care se apleacă cu evlavie asupra Scripturii. (*Contra ereziilor*, II.25.1)

²⁰ În interpretările fanteziste.

²¹ *Contra ereziilor*, II.27.2-3. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies, Livre II, Tome II, Texte et traduction*, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 294, Les Éditions de CERF, Paris, 1982)

VI. Integritatea morală a exegetului

Cel de al șaselea principiu exegetic formulat de Sfântul Irineu, integritatea morală a exegetului, este unul care în publicațiile și dezbaterile academice contemporane ar fi rapid descalificat prin recursul la faimoasele reguli ale dialogului civilizat formulate în anul 1890 la Universitatea din Oxford și care stipulează explicit că informațiile care țin de persoana preopinentului nu au nici o relevanță într-o dezbatere de idei.

Fără a da deoparte acest instrument de dialog care și-a dovedit cu prisosință utilitatea de-a lungul timpului, trebuie să remarcăm și limitele lui. Într-o controversă religioasă (despre care avem tot dreptul să presupunem cu nu rămâne doar în stadiul ideatic) unde sunt dezbătute idei, concepte și învățături care ar trebui să aibe, prin însăși natura lor, un corespondent în viața și persoana susținătorului precum și a celor care îl urmează și care își construiesc o identitate religioasă și elaborează un cod comportamental în baza acestor idei, regulile mai sunt amintite sunt depășite. Mai mult, există riscul ca aplicarea fără discernământ a acestor reguli să vicieze fondul discuției limitând abordarea la una strict academică fără legătură cu viața reală.

Fără a insista prea mult asupra scăderilor morale ale adversarilor, Sfântul Irineu pune în discuție caracterul limitat al cunoașterii raționale care nu poate cuprinde în definiții și categorii raționale tainele nepătrunse ale lui Dumnezeu. Efortul unor gnostici de a construi un sistem gnoseologic bazat pe conceptele filozofice ale vremii nu a dus decât la încurcături mai mari, contradicții între diferitele entități ale „pleromei”, lupte între emanațiile de eoni care încurcă mai mult efortul celor pioși care își propun cu adevărat să cunoască îndeaproape cele despre Dumnezeu.

La Sfântul Irineu acest principiu exegetic este prezentat ca unul de mare forță, autorul întrebându-se, pe bună dreptate, cum

poate cineva pretinde că are cunoștință de tainele lui Dumnezeu despre care nici Fiul nu are o cunoaștere deplină:

„Unii, dincolo de orice rațiune, plini fiind [de propria lor „înțelepciune”] afirmă cu îndrăzneală că sunt familiari cu nespusele taine ale lui Dumnezeu; când însuși Domnul, Fiul lui Dumnezeu, admite că singur Tatăl cunoaște ziua și ora judecății, atunci când spune: *„Iar despre ziua aceea și despre ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din cer, nici Fiul, ci numai Tatăl.”* (Marcu 13, 32) Așadar dacă Fiul nu se rușinează să atribuie cunoașterea acelei zile doar Tatălui – ci afirmă adevărul în această problemă, nici noi nu trebuie să ne rușinăm să păstrăm pentru Dumnezeu acele întrebări capitale care ne-ar veni în minte. Căci nici un om nu este mai mare decât stăpânul Său. (Matei 10, 24) Prin urmare dacă cineva ne întreabă: „Cum a luat ființă Fiul din Tatăl?” noi îi răspundem că nici un om înțelege această producere, generare, chemare sau descoperire – sau oricum am numi noi această ființare – căci este în întregime de neexplicat. Nici Valentin, nici Marcion, nici Saturnin sau Basilide, nici Îngerii, Arhanghelii sau Începătoriile ori Puterile [au această cunoaștere], doar singur Tatăl care naște și Fiul care este născut. Și de vreme ce „generarea” Sa este de nerostit, cei care se străduie să vină cu generații sau produceri nu pot fi cu mintea întreagă întrucât încearcă să descrie cele de nedescris... Acei ce au conceput²² teoria emisiilor nu au descoperit nimic măreț și nici nu au descoperit un mister greu de priceput²³ când au aplicat tot ceea ce ei pricep Cuvântului Unuia-născut al lui Dumnezeu; și deși ei îl socotesc de nerostit și de nenumit ei totuși pun înainte teoria producerii și formării primei Sale generații ca și cum ei înșiși au asistat la nașterea Lui, socotindu-L prin aceasta un cuvânt omenesc format prin emisii.”²⁴

22 „excogitavit” în textul latinesc.

23 Adjectivul din textul latinesc este unul mult mai puternic, „abstrusus”.

24 *Contra ereziilor*, II.28.6. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies*, Livre II, Tome II,

Pentru cei mândri care cred că pot cuprinde cu mintea lor pe Dumnezeu Irineu recomandă umilința și smerita-cugetare:

„El [Domnul Hristos] ne-a învățat prin poruncile Lui că noi, cei eliberați, atunci când flămânzim trebuie să luăm aceea hrană care ne este oferită de Dumnezeu și că atunci când dobândim cel mai mare har nu trebuie să ne încredem în lucrarea dreptății [faptelor noastre bune] sau când suntem împodobiți cu marele dar al slujirii²⁵ n utrebuie să ne lăsăm pradă mândriei și nici nu trebuie să îl ispitim pe Dumnezeu ci, dimpotrivă, trebuie să simțim umilință în toate lucrurile și să spunem aceasta: *„Să nu ispițiți pe Domnul Dumnezeuul vostru...”* (Deuteronom 6, 16) și după cum a învățat Apostolul, *„...nu cugetați la cele înalte, ci lăsați-vă duși de spre cele smerite.”* (Romani 12, 16) noi nu trebui să ne lăsăm prinși de bogății, slavă lumească sau cele părute [bune în acest veac], ci să știm că noi trebuie să ne închinăm Domnului Dumnezeului nostru, și numai lui să-i slujim, fără a acorda vreo atenție celui care a promis în mod mincinos cele ce nu sunt ale lui când a spus *„Toate acestea ți le voi da ție dacă, căzând jos, te vei închina mie”*.”²⁶

Învățătura adevărată și sănătoasă o găsim numai în Biserică, cea care ne învață întotdeauna cele ce ne sunt de folos pentru mântuire, fără a schimba vreo învățătură după mintea unora sau a altora, așa cum fac gnosticii:

„Așadar, să fie dați în vileag toți acești [eretici] care vin cu învățături nerușinate despre Ziditorul și Făcătorul nostru, care

Texte et traduction, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 294, Les Éditions de CERF, Paris, 1982)

25 Cel mai probabil Irineu vorbește aici despre darul preoției fiindcă folosește termenul „ministrationem”.

26 *Contra ereziilor*, V.22.2. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies, Livre V, Tome II, Texte et traduction*, Adelin Rousseau, Louis Doutreleau și Charles Mercier, Sources Chrétiennes 153, Les Éditions de CERF, Paris, 1969)

a creat și lumea aceasta, și mai mare decât care nu este nici un dumnezeu; ei au fost răsturnați de ânsăși argumentele lor care spun minciuni despre substanța Domnului nostru și despre mântuirea pe care El a împlinit-o de dragul omului pe care l-a făcut. Și [după cum am arătat] predica Bisericii este pretutindeni aceeași și rămâne mereu la fel, primind mărturie de la prooroci, apostoli și toți ucenicii în ceea ce privește începuturile, mijloacele și sfârșitul ei [al învățăturii] și de la întreaga iertare a lui Dumnezeu precum și de la lucrarea puternică²⁷ care tinde spre mântuirea omului care este credința noastră. Această Credință, pe care am primit-o noi de la Biserică, o păstrăm, căci ea întotdeauna, prin Duhul lui Dumnezeu, se reînnoiește și, ca un dar de mare preț păstrat într-un vas deosebit, reînnoiește și vasul²⁸ care îl conține. Căci acest dar al lui Dumnezeu [care este Credința] a fost încredințat Bisericii în același chip în care omului celui dintâi-zidit i-a fost încredințată suflarea²⁹ ca prin ea [prin suflare] toate mădularele care au primit-o să dobândească viață; [tot așa] prin comuniunea cu Hristos pe care am primit-o prin ea [prin Biserică] în Duhul Sfânt [să dobândim] nestricăciunea ca o întărire a credinței noastre, și scară pe care urcăm la Dumnezeu. Căci în Biserică, se spune, a așezat Dumnezeu apostoli, prooroci, învățători (I Corinteni 12, 28) și toate celelalte mijloace prin care lucrează Duhul și de care nu au parte aceia care nu se unesc cu ea ci se lipsesc pe ei înșiși de viață prin opiniile lor stricate și comportamentul lor infam. Căci unde e Biserica acolo este Duhul lui Dumnezeu și unde este Duhul lui Dumnezeu acolo este Biserica și to harul – dar Duhul este adevăr. Așadar cei care nu au parte de El nu sunt hrăniți spre viață de la sânul mamei și nici nu se bucură de acea apă limpede care izvorăște din Trupul lui Hristos ci își sapă loruși fântâni sparte care nu pot ține apă

27 „solidam operationem” în latină.

28 Biserica.

29 Un text obscur: „quemadmodum aspiratio plasmationi”.

(Ieremia 2, 13) în pământ și beau apă stricată din mlaștini fugind de credința Bisericii pentru a nu fi vădiți; și respind Duhul pentru a nu putea fi învățați.

Înstrăinați de adevăr [ereticii] se tăvălesc, după cum merită, în eroare, mânați încolo și încioace de ea, cugetând diferit despre aceleași lucruri cu diverse ocazii, fără a deprinde vreodată în cunoaștere bine-întemeiată, fiind preocupați să fie mai degrabă sofști ai cuvintelor decât ucenici ai adevărului. Ei nu au fost întemeiați pe piatra cea una ci pe nisip – care conține în sine o mulțime de pietricele. Prin urmare ei își și închipuie mulți zei și au întotdeauna „scuza” că sunt în căutarea [adevărului] orbi fiind, fără al afla. Căci hulesc Ziditorul, care este adevăratul Dumnezeu și care dă puterea de a afla [adevărul], imaginându-și că eu au descoperit un alt dumnezeu dincolo de Dumnezeu, sau o altă pleromă ori vreo altă izbăvire. Așadar nici lumina care vine de la Dumnezeu nu îi luminează fiindcă ei L-au necinstit și L-au disprețuit pe Dumnezeu, socotindu-L de mică importanță fiindcă, prin dragostea și nemărginita Lui bunătate, El s-a descoperit cunoașterii omenești (cunoaștere care nu se referă la slava sau la esența Lui – căci nu este om care să le poată cuprinde – ci referitoare la aceea că El care ne-a făcut, format și care a suflat în om Duh dătător de viață și ne hrănește prin creația sa, rânduind toate în lumea pe care a creat-o și unindu-le pe toate prin înțelepciunea Sa – El este singurul și adevăratul Dumnezeu); și ei visează despre o ființă inexistentă deasupra Lui și, prin urmare, ei sa fie priviți ca cei care au aflat pe marele Dumnezeu care, spun ei, nu comunică cu omenirea și nici nu conduce treburile lumii acesteia: aceste este, să o spunem, zeul lui Epicur care nu face nimic pentru sine sau alții, adică nu exercită nici un fel de providență.”³⁰

30 *Contra ereziilor*, III.24.1-2. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies*, Livre III, Tome

Fără a da prea multe detalii, Sfântul Irineu dă de înțeles că gnosticiei, departe de a avea un profil moral bine conturat, se dedau și poftelor trupești cărora le slujesc pe ascuns, crezând că Dumnezeu nu îi vede (*Contra ereziilor*, IV.26.3).

VII. Istoria

Sfântul Irineu este foarte conștient de importanța contextului istoric; el analizează cu multă acuitate relațiile dintre iudei și neamuri plasate în context istoric și face considerații exegetice pe margine textelor scripturistice pornind de la acesta. Irineu acordă o atenție specială trecerii de la observațiile rituale ale legii vechi la libertatea pe care a adus-o Hristos și, în mod speciale frământărilor (analizate în context istoric) care au condus la decizia Sinodului apostolic de la Ierusalim ca toți creștinii dintre neamuri să fie scutiți de la respectarea prevederilor Vechiului Testament, cu excepțiile cunoscute. Irineu analizează tensiunile dintre cele două orientări din sânul Bisericii palestinieni (cei care voiau să impună și creștinilor dintre neamuri jugul legii vechi și cei care considerau inutilă o asemenea impunere), atitudinea ambivalentă a Sfântului Apostol Petru și mesajul de libertate al Sfântului Apostol Pavel care nu pierde nici o ocazie, în scrierile și cuvântările sale, de a evidenția ineficiența mântuitoare a prevederilor rituale din vechiul legământ:

„Și apostolii care erau cu Iacov au îngăduit nemurilor să acționeze liber, așa cum îi îndemna Duhul lui Dumnezeu. Dar ei înșiși, cunoscându-L pe Dumnezeu, au continuat cu respectarea Legii Vechi; astfel că însuși Petru, fiindu-i teamă de reproșurile lor, deși inițial mânca împreună cu neamurile – din cauza viziunii

II, Texte et traduction, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 211, Les Éditions de CERF, Paris, 2002)

[pe care a avut-o] și a Duhului care a odihnit peste ei, atunci când anumite persoane au venit din partea lui Iacov s-a retras și nu a mai mâncat [cu neamurile]. Și Pavel a spus că și Barnaba a făcut la fel (Galateni 2, 12-13).³¹

Sfântul Irineu socotește că misiunea Sfântului Apostol Pavel la neamuri și a Sfântului Apostol Petru la iudei e un fapt cert și care are importanță istorică – prin aceasta teologul lyonez deschide calea considerării textelor sacre ca fiind demne de încredere în ceea ce privește acuratețea datelor istorice și a folosirii acestor texte pentru o istorie factuală a Bisericii din perioada apostolică, așa cum mai târziu va proceda și Eusebiu de Cezareea în a sa *Istorie bisericească*:

„Cu privire la aceia (marcioniții) care susțin că singur Pavel cunoștea adevărul și că lui i s-au descoperit tainele prin revelație, însuși Pavel îi condamnă când spune că unul și același Dumnezeu a lucrat prin Petru lucrarea apostoliei pentru cei tăiați împrejur și el însuși pentru cei dintre neamuri (Galateni 2, 8). Petru, așadar, a fost apostolul aceluiași Dumnezeu căruia i-a fost și Pavel; și Cel pe care Petru l-a vestit ca Dumnezeu și Fiu al lui Dumnezeu al celor tăiați împrejur, și Pavel l-a vestit între neamuri. Fiindcă Domnul nu a venit să-l mântuiască numai pe Pavel și nici nu este Dumnezeu într-atât de limitat în mijloace încât să aibe un singur apostol care să vestească Evanghelia Fiului Său.”³²

VIII. Gramatica

Deși Sfântul Irineu admite că stilul său, ca al unuia care viețuiește între barbari, nu are eleganța frazei meșteșugite a

31 *Contra ereziilor*, III.12.15. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies, Livre III, Tome I, Introduction, notes justificatives, tables*, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 210, Les Éditions de CERF, Paris, 2002)

32 *Ibidem*, III.5.3

elinilor³³, acordă totuși o importanță gramaticii și acurateții referitoare la textul Noului Testament. O asemenea abordare denotă o muncă de biblist experimentat care alege dintre vechile manuscrise pe cele mai bune și demne de încredere³⁴ într-o manieră care chiar amintește de critica modernă (*Redactiongesichte*). Sfântul Irineu face și analize gramaticale asupra textelor pentru a înlătura eventualele ambiguități care sunt folosite de gnostici pentru a-și susține tezele.

De pildă Irineu depune eforturi considerabile pentru traducerea și înțelegerea corectă a textului, oarecum ambiguu, de la II Corinteni 4,4³⁵. Gnosticii, pornind de la acest text, postulau existența a doi dumnezei, unul al veacului acestuia și un altul al veacului ce va să vie:

„Și după cum afirmă ei, Pavel ar fi spus explicit în a doua Epistolă către Corinteni: „În care Dumnezeu al veacului acestuia

33 *Contra ereziilor*, I.1.3: „Să nu te aștepti din partea noastră, a celor ce viețuim laolaltă cu ceilalți și discutăm mai tot timpul în graiul barbarilor, la o vorbire meșteșugită pe care n-am deprins-o, nici la talent scriitoricesc, pe care nu l-am râvnit, nici la podoaba cuvintelor, nici la putere de convingere, care ne sunt străine. Ci, cele ce ți-au fost scrise cu simplitate și sinceritate în felul nostru să le sporești tu însuși după puterile tale. Astfel, primind lucrurile pe care ți le spunem pe scurt ca pe niște semințe și începuturi, să le faci, mai bine decât am fi reușit noi, să aducă roadă îmbelșugată în ogorul minții tale și să aperi cu tărie înaintea celor din jurul tău ceea ce ți-am transmis, chiar dacă nu îndeajuns de bine. Și, precum ne-am străduit – fiindcă de multă vreme ai stăruit să afli învățătura lor – nu doar să ți-o aducem la cunoștință, ci să-ți dăm și temeiuri spre a-i demonstra neadevărul, tot astfel și tu să le slujești celorlalți cu sânguință, potrivit cu harul ce ți-a fost dat de la Domnul, pentru ca de acum să nu mai fie ademeniți oameni prin vicleșugul lor, care e după cum urmează...”

34 „ἐν πᾶσι τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις” apud Philip Schaff, *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, Christian Classics Ethereal Library, prima ediție publicată la Edinburgh, 1867, găsit la adresa: <http://www.ccel.org/ccel/schaff/anf01.toc.html> la 28 septembrie 2011

35 „ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ.” *The Greek New Testament*, fourth revised edition, 2nd print, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1994.

a orbit mințile necredincioșilor, ca să nu le lumineze lumina Evangheliei slavei lui Hristos, Care este chipul lui Dumnezeu.” Și ei (ereticii) susțin că există într-adevăr un dumnezeu al acestei lumi dar mai este încă unul dincolo de toate Stăpânile, Începătoriile și Puterile. Nu e însă vina noastră că ei, care pretind că știu ei înșiși toate tainele de dincolo de Dumnezeu, nu știu cum să îl citească pe Pavel. Deoarece oricine citește acest pasaj – conform obiceiului său [Pavel], după cum arătat în altă parte prin mai multe exemple, recurge la schimbarea ordinii cuvintelor – „[În] *Care Dumnezeu*” după care face o mică pauză, citește întreaga propoziție într-una „*a orbit mințile necredincioșilor, ca să nu le lumineze lumina Evangheliei slavei lui Hristos, Care este chipul lui Dumnezeu*” va afla adevăratul sens care este „*Dumnezeu a orbit mințile necredincioșilor veacului acestuia*”. Acest sens este indicat de acel mic interval din propoziție. Căci Pavel nu spune „*Dumnezeul veacului acestuia*” ca și cum ar admite un altul dincol de El ci îl mărturisește pe Dumnezeu ca Dumnezeu adevărat. Și spune „*necredincioșii veacului acestuia*” fiindcă ei nu vor moșteni veacul viitor al nestricăciunii. [...]

Și în multe alte ocazii vedem că apostolul schimbă topica cuvintelor din frazele sale, atât din cauza rapidității vorbirii sale cât și din cauza impetuoșității Duhului din el³⁶. Un exemplu avem în Epistola către Galateni unde el se exprimă așa³⁷: „*Prin urmare legea faptelor? Ea a fost adăugată până când era să vină Urmașul, Căruia I s-a dat făgăduința, și a fost rânduită prin îngeri, în mâna unui Mijlocitor.*” Căci ordinea cuvintelor este

36 Și, am spune noi, din cauza faptului că discursul Sfântului Pavel era prins „din zbor” și așternut rapid în scris de tahigrafii prezenți.

37 Unii comentatori remarcă acest citat al Sfântului Irineu ca fiind din vechea versiune italică întrucât nu apare în această formă în nici un manuscris grecesc al Noului Testament: „Τί οὖν ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπηγγέλται, διαταγείς δι’ ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου.” *The Greek New Testament*, fourth revised edition, 2nd print, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1994.

aceasta: „*Prin urmare legea faptelor?* Rânduită prin îngeri în mâna unui Mijlocitor, ea a fost adăugată până când era să vină urmașul la cel Căruia I s-a dat făgăduința.” – așadar omul pune întrebarea și Duhul face răspunsul. Și tot așa a doua [Epistolă] către Tesaloniceni, vorbind de Antihrist, el spune „*Și atunci se va arăta cel fără de lege, pe care Domnul Iisus Hristos³⁸ îl va ucide cu suflarea gurii Sale și-l va nimici cu strălucirea venirii Sale. Iar venirea aceuia va fi prin lucrarea lui satan, însoțită de tot felul de puteri și de semne și de minuni mincinoase,...*”³⁹” În aceste fraze ordinea cuvintelor e aceasta: „Și atunci va fi descoperit cel fără de lege, a cărui venire va fi prin lucrarea lui satan, cu tot felul de puteri și de semne și de minuni mincinoase, pe care Domnul Iisus îl va ucide cu suflarea gurii Sale și-l va nimici cu strălucirea venirii Sale.” Fiindcă el (Pavel) nu vrea să spună că venirea Domnului e după lucrarea lui satan ci venirea celui rău pe care noi îl mai numim și Antihrist. Așadar dacă cineva nu e atent la modul corect de citire al unui pasaj și dacă nu face pauzele cuvenite, nu doar că vor apărea unele nepotriviri ci, la citire, va da glas la blasfemii ca și cum venirea Domnului ar avea loc datorită lucrării lui satan. Prin urmare în astfel de pasaje hyperbaton-ul⁴⁰ trebuie evidențiat în citire și păstrat sensul pe care l-a avut în vedere apostolul; prin urmare noi nu citim în acest pasaj „dumnezeul acestui veac” ci „Dumnezeu” care este Dumnezeu adevărat...”⁴¹

38 Cuvântul „Hristos” nu apare aici în manuscrisele grecești pe care le avem.

39 II Tesaloniceni 2, 8: „καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος [Ἰησοῦς] ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ,...” *The Greek New Testament*, fourth revised edition, 2nd print, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1994.

40 În textul latinesc este transliterat termenul grecesc „ὕπερβατον” care se referă la un efect retoric prin care cuvinte care prin sens trebuiesc rostite unele după altele sunt rostite separat pentru efect retoric (ὕπερ = peste, deasupra și βαίνειν = a păși).

41 *Contra ereziilor*, III.7.1-2. (IRÉNÉE de Lyon, *Contre les hérésies*, Livre III, Tome I, Introduction, notes justificatives, tables, Adelin Rousseau și Louis Doutreleau, Sources Chrétiennes 210, Les Éditions de CERF, Paris, 2002)

Concluzii

Gnosticii – și toți ereticii în cele din urmă – nu respectă nici unul din cele opt principii exegetice folosite de Sfântul Irineu⁴². Ei nu țin regula credinței, selectează (*eligentes*) arbitrar textele, folosesc alte surse din afara Sfintei Scripturi (*Contra ereziilor*, I.8.1), nescotoesc contextul (*Contra ereziilor*, I.8.2-3), preferă textele obscure celor sigure și adevărate (*Contra ereziilor*, II.27.3), și explică cele neclare prin ceea ce este și mai neclar (*Contra ereziilor*, II.10.1). Ei personifică termeni cheie ca Sofia (*Contra ereziilor*, I.8.4), Aion (*Contra ereziilor*, I.3.1), Stauros (*Contra ereziilor*, I.3.5) și alți membri ai „Ogdoadei” ca Pater și Haris (*Contra ereziilor*, I.1.1 și I.9.2).

Probitatea lor morală este deficitară din cauza mândriei (*Contra ereziilor*, III.12.12) și aroganței lor (*Contra ereziilor*, I.10.2-3) prin care se plasează pe ei înșiși, într-o manieră monstruoasă, peste Dumnezeu (*Contra ereziilor*, II.26.1). Pavel afirmă în mod insistent că acum avem o cunoaștere parțială (I Corinteni 13, 9) pe când gnosticii pretind că au cunoașterea absolută (*Contra ereziilor*, II.28.9) deși unele taine aparțin numai cunoașterii lui Dumnezeu (*Contra ereziilor*, II.28.3).

42 Osborn, pp. 174-175.

TEOLOGIA PATRISTICĂ

– o „slujire cuvântătoare” (λογικὴ λατρεία)

Preot dr. Nichifor Tănase

1. Limbajul conceptual și experiența spiritualității creștine. Încreștinarea logicii aristotelice („prădarea egiptenilor/elinilor” Ieșire, 12:35-36)

Gnoseologia teologică are în vedere acumulările din spațiul de viață al tradiției eclesiale, fiind un „*sistem deschis*” care poate să se îmbogățească și să se înnoiască permanent. Cunoașterea înseamnă participare, vedere, contemplare, „transpunere” (μετάσχεση). Astfel, antichitatea, ca și Bizanțul, face *distincție clară între adevărul în sine și vederea acestui adevăr* sau, altfel spus, face distincție între *adevăr și cunoaștere*. Întotdeauna cunoașterea înseamnă participare la adevăr

Gândirea patristică greacă a rămas deschisă problematicii filosofice grecești, dar a evitat închiderea sa în sistemele filosofice elene, ereziile nefiind altceva decât absorbirea necritică a filosofiei grecești păgâne în gândirea creștină. Există o distincție între sistemele filosofice antice grecești și conceptele sau terminologia luată individual, ca mijloc de comunicare a unor noi afirmații metafizice personaliste, neelene, de sorginte biblică. De aceea, clișeele care servesc la caracterizarea gândirii patristice bizantine („elenism creștin”, „creștinism platonist”, ca opus „aristotelismului

apusean”) trebuie evitate¹. G. Podskalsky, într-o valoroasă lucrare a sa², a examinat detaliat problema raportului dintre teologia și filozofia bizantină și tradiția scolastică. Scolasticismul bizantin e similar în multe privințe cu scolasticismul latin al lui Boethius, spre exemplu. În *Expunere despre credința ortodoxă*, Ioan Damaschin pune ontologia, în mare măsură aristotelică, să lucreze pentru a aborda o gamă largă de probleme teologice.³ Endre von Ivanka, Klaus Oehler și Basil Tataakis se bazează pe ipoteza unei continuități intelectuale a gândirii elenice în interiorul Ortodoxiei și spiritualității bizantine. Adepții moderni ai unei filozofii bizantine preponderent ortodoxe o postulează adesea ca împlinire istorică a unei sinteze eleno-creștine care se extinde dincolo de nivelul semnificațiilor lingvistice și ale culturii materiale până la cea a ideilor. După cum susținea John Meyendorff, intelectualismul elenic și revelația creștină au persistat într-o permanentă stare de tensiune pe care gândirea bizantină nu a reușit să o depășească.

1 John Meyendorff, *Teologia Bizantină*, 36-37. Un contrast acut între „filosofi” și „Părinți” asupra definirii termenilor filosofici îl găsim la Sfântul Maxim, *Opusc.* 26 (PG 91, 276AB).

2 Gerhard Podskalsky, *Theologie und Philosophie in Byzanz* (München 1977) 163, 197 ș.u.

3 În ultima sa fază, dezbateră despre imagini religioase și cultul imaginii oferă un caz fascinant al utilizării logicii în argumentarea teologică. K. Parry, *Depicting the Word: Byzantine Iconophile Thought of the Eighth and Ninth Centuries* (Leiden, 1996); M.-J. Mondzain, *Image, Icon, Economy: The Byzantine Origins of the Contemporary Imaginary* (tr. R. Franses. Stanford, CA., 2005). Filozofia aristotelică, în special logica, a fost aplicată direct la problema teologică a imaginilor, mai ales în lucrările atât ale lui Teodor Studitul, cât și ale lui Nichifor din Constantinopol. Vezi, E.A. Fisher, “Life of the Patriarch Nikephoros I of Constantinople,” in A.-M. Talbot, ed., *Byzantine Defenders of Images: Eight Saints’ Lives in English Translation* (Washington, DC, 1998), 25-142. Conform mărturiei detaliate a biografului său, Ignatie Diaconul, Nichifor a primit o bună pregătire în logica aristotelică, pornind de la definițiile obișnuite ale filozofiei transmise prin *prolegomena*, la silogistică, inclusiv conținutul *Categoriilor* (cu o referire explicită la omonime, un concept cheie în discuția despre icoane) și a operei *Despre Interpretare*. (cf. Fisher, “Life of the Patriarch Nikephoros I of Constantinople,” p. 54-56). Secolul al VI-lea asistase la o reînviere a interesului față de Aristotel, în care Filopon a jucat un rol major, împreună cu Teodor din Raith și Boethius.

Astăzi este tentant să respingi părerea lui Meyendorff sau a lui Romanides despre incompatibilitatea filozofiei antice și a ortodoxiei „robuste”. Filozofia din Bizanț cunoaște adesea momente de neliniște, disidență și rupturi. Studiul filozofiei din Bizanț a intrat recent într-o fază nouă și viguroasă, producând lecturi motivante, în special din perioada Comneană și după aceasta. Acordul dintre platonism și aristotelism în Bizanț a fost, de asemenea, o preocupare constantă a multor cercetători.

Pe de altă parte, la Emile Bréhier creștinismul și filosofia elenă nu se opun reciproc ca două sisteme intelectuale, deoarece creștinismul se întemeiază pe fapte revelate, nu pe idei filosofice: „în primele cinci secole ale creștinismului, *n-a existat nimic din ceea ce s-ar putea numi propriu filozofie creștină* (s.n.) și ar presupune o scară de valori intelectuale, fie originale, fie diferite de acelea ale gânditorilor păgâni”⁴. Părinții greci au adoptat din filosofia greacă ceea ce era compatibil cu revelația creștină, fără să apară printr-o juxtapunere artificială o nouă filosofie. În schimb, Claude Tresmontant susține cu tărie existența unei filosofii creștine, fundamental biblică, incompatibilă cu elenismul, pe care Părinții au apărut-o cu fermitate împotriva sintezei elene. Din punct de vedere al metafizicii, spune el, „Ortodoxia creștină se definește prin fidelitatea sa față de principiile metafizice din teologia biblică”⁵. George Florovsky face o insistentă pledoarie pentru noțiunea de „*elenism creștin*”⁶, înțelegând prin acest termen tradiția Părinților răsăriteni ca opusă gândirii medievale apusene, dar el este fundamental de acord cu Tresmontant în privința incompatibilității totale dintre gândirea greacă și Sfânta Scriptură⁷.

4 Emile Bréhier, *Histoire de la philosophie* II (Presses Universitaires de France, Paris, 1931) 497.

5 Claude Tresmontant, *La Métaphysique du Cristianisme et la naissance de la philosophie chrétienne* (Editions du Seuil, Paris, 1961) 23.

6 Georges Florovsky, “The Eastern Orthodox Church and the Ecumenical Movement” *Theology Today* 7 (1950) 74-76.

7 Georges Florovsky, “The Idea of Creation in Christian Philosophy” *Eastern Church*

Funcționalitatea dintre raționalism și empirism reprezintă, conform lui Matsoukas, drumul corect al gnoseologiei antice grecești și bizantine. O uimitoare *combinație între metoda inductivă și cea deductivă* operează Sfântul Maxim Mărturisitorul, dar și Sfântul Vasile cel Mare sau Grigorie Palama, la care *gândirea dualistă* se mișcă între polii tezei și antitezei: „În genere, totuși, *spiritul antic grecesc combina deductivul cu inductivul*, tezele axiomatice cu observațiile empirice și aplicațiile. Astfel concepte comune au supraviețuit sfârșitului filozofiei grecești, în cadrul cercurilor neoplatonice, *pentru a deveni și proprietate a filozofiei bizantine*. Aceasta din urmă a avut o astfel de vitalitate încât a reușit să le transplanteze adecvat și creator în noul conținut de viață și gândire. Cuvântul (logosul) lui Heraclit, de altfel, a intrat creator în corpul filozofiei stoice, a străpuns ușa lui Filon și a devenit, în cele din urmă, termen fundamental la Evanghelistul Ioan”.⁸

Limbajul conceptual în redarea învățăturii și experienței spiritualității creștine la unii dintre autorii patristici i-a determinat pe mulți cercetători moderni să conceapă analogii anacronice, plecând de la limbajul și termenii filosofici pe care aceștia îi utilizau.⁹ De altfel, era binecunoscută oroarea cu care

Quarterly 8 (1949) 53-77.

8 Matsoukas, *Introducere în gnoseologia teologică*,. *Introducere în gnoseologia teologică*, traducere Maricel Popa (București: Editura Bizantină, 1997) 18-20, 60-61, 87-88. Morfologia, ca asumare a limbajului mediului curent, redă adevărul întrupat al Tradiției. Astfel, morfologia dobândește o *legătură organică cu conținutul vieții*. „Astfel, *teologia ortodoxă, remarcând insistent relativitatea întregii creații create, știe să o privească tipologic, simbolic și alegoric, fiindcă rădăcinile existenței ei vii, ale creșterii și desăvârșirii, se află în Dumnezeuul necreat. De aceea, după teologia ortodoxă, chiar și simbolul are o acoperire reală... nu există nici un simbol abstract fără conținut*” (*Ibidem*, p. 30-32). Ca vehicul al gândirii, limbajul însuși are nevoie de o permanentă purificare de elemente sclerozate, tautologice, „fără sens”, retorice. Limbajul nu devine ceva diferit de conținutul și structura cunoașterii, ci reprezintă veșmântul sau vasul gândirii.

9 Poate unul dintre cei mai intelectualiști autori în discursul teologic este Maxim Mărturisitorul, fapt pentru care a fost receptat ca un dominican pretomist bizantin. În gândirea Sfântului Maxim ar fi survenit o mutație fundamentală, care l-ar distinge în

lumea bizantină întâmpina orice fel de inovație. *Orice noutate era deghizată ca tradiție, astfel că intuițiile autentice originale erau exprimate ca reflecții ori comentarii asupra tradiției deja existente.* Dar această tradiție activă original prolifică va fi definită ca „primul umanism bizantin”¹⁰.

Un aspect important pe care gânditorii bizantini l-au moștenit de la antici, îl reprezintă, așadar, tradiția creștină a logicii. Două sunt etapele în care logica aristotelică a fost adaptată treptat de teologii creștini. Prima este regândirea influentă a terminologiei logice aristotelice de către Părinții Capadocieni din secolul al IV-lea (distincției între substanțele primare și secundare ca fiind, respectiv, entități particulare și universale). A doua etapă constă în controversele hristologice din după consiliul de la Calcedon (451). Folosind vocabularul inițiat de capadocieni, dezbaterile s-a concentrat asupra modului de a fi în ipostază. În acest sens, în secolul șase îi vedem, spre exemplu, atât pe anti-calcedonieni, precum Ioan Filopon, cât și pe calcedonieni, precum Leonțiu de Bizanț și Teodor din Raith, foarte bine pregătiți în folosirea logicii aristotelice la problemele teologice.¹¹

interiorul patristicii grecești, apropiindu-l de scolastica medievală. Această mutație e legată, pe de o parte, de abandonarea filosofiei neoplatonice și a gândirii în termenii emanației și ai „participării entative”, în favoarea filosofiei aristotelice, respectiv a unei gândiri în care participația este gândită în termeni de „cauzalitate” eficientă și de „intenționalitate”, iar, pe de altă parte, e legată de descoperirea primatului și a ireductibilității persoanei ca realitate eshatologică la nivelul esențial și natural; cheia acestei mutații radicale ar oferi-o distincția de origine trinitară (capadociană) dintre *logos-tropos*, *physis-hyparxis*. Andrew Louth, *Ioan Damaschinul. Tradiție și originalitate în teologia bizantină*, Deisis, 2010, pp. 35-36.

10 Paul Lemerle, *Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle* (Paris: Presses Universitaires de France, 1971).

11 Vezi George E. Karamanolis, *Platon and Aristotle in Agreement? Platonists on Aristotle from Antiochus to Porphyry* (London: Oxford University Press, 2014) și Lloyd P. Gerson, *Aristotle and Others Platonist* (Ithaca, London: Cornell University Press, 2005). Potrivit lui Karamanolis, Aristotel devine, în Răsăritul creștin, prin lucrările sale despre logică, o sursă filosofică independentă și, astfel, opera sa nu mai este văzută doar

Logica a fost studiată continuu în Bizanț din perioada patristică până la căderea Constantinopolului în 1453. Multe rezumate, parafraze, comentarii și tratate au fost scrise în limba greacă, de la *Dialectica* lui Ioan Damaschin în secolul al VIII-lea până la comentariile logice ample ale lui Gheorghe-Ghenadie Scolasticul în anii 1430.¹² Logica a făcut parte din educația generală - *enkyklios paideia* - și, de asemenea, o disciplină de studiu științific. Logica, cea mai importantă componentă filosofică a *trivium*-ului, a fost studiată în sine, dar și în cadrul predării retoricii. Scopul educațional al scrierilor logice bizantine se arată în stilul și conținutul lor. Deși există, desigur, câteva comentarii bizantine despre tradiția antică, cei mai mulți autori bizantini aveau o preferință distinctivă pentru scrierea unor *compendia* care trebuiau să fie introduceri în logică, mici tratate logice pe teme particulare care aveau adesea structura unei dispute (*quaestiones*) și glosează anumite pasaje aristotelice care erau de obicei adăugate pe marginea sau între liniile textului. În mare parte, aceste lucrări nu conțin comentarii detaliate pentru persoanele deja inițiate în subiectele logicii aristotelice; mai degrabă sunt texte introductive care nu presupuneau vreo cunoaștere semnificativă a subiectului. Studenții care le-au folosit nu erau interesați de o cercetare aprofundată a logicii, ci doreau sau li se cerea să cunoască elementele sale fundamentale.

Contribuția bizantină la studiul logicii constă în primul rând în exegeza *Organon*-ului. Conținutul standard al unui curs în

ca o introducere la studiul dialogurilor lui Platon. Gerson subliniază, de asemenea, faptul că, pentru o perioadă de 300 de ani, de la mijlocul secolului al treilea și până la mijlocul secolului al șaselea, s-a crezut că filosofia lui Aristotel este în armonie (συμφωνία) cu filosofia lui Platon (Gerson, *Aristotle and Others Platonist*, 7-8).

12 K. Oehler, "Aristotle in Byzantium," *Greek, Roman and Byzantine Studies* 5 (1964): 133-146, K. Oehler, "Die Dialektik des Johannes Damaskenos," în K. Oehler, *Antike Philosophie und Byzantinisches Mittelalter* (Munich, 1969) 287-299, U. Criscuolo, "Aristotele a Bisanzio," în Y. Lehmann, ed., *Aristoteles Romanus: la réception de la science aristotélicienne dans l'empire gréco-romain* (Turnhout, 2013) 389-421, K. Ierodiakonou, "The Byzantine Reception of Aristotle's Categories," *Synthesis Philosophica* 39 (2005): 7-31.

logică cuprindea *Eisagoge* a lui Porfir¹³, precum și *Categoriile, Despre Interpretarea și Analitica Primă* din Aristotel (doar capitolele 1.1-7).¹⁴ Judecând după numărul de exemplare, lucrările lui Aristotel au fost pe locul doi ca popularitate, depășite numai la Biblie și de lucrările lui Ioan Gură de Aur.¹⁵ Gânditorii bizantini l-au citit pe Aristotel prin lentila exegezei lui făcută de Porfir, Ammonios, Simplikios, Philoponos și Olympiodoros. Astfel, conținutul unui curs bizantin în logică este clar aristotelic. Cu toate acestea, lectura și interpretarea lui Aristotel au fost influențate din două părți: exegeza neoplatonică și tradiția patristică creștină a logicii.

Dezbaterea între filozofii bizantini despre valoarea logicii constituie una dintre cele mai interesante probleme din studiul vieții intelectuale din Bizanț.¹⁶ Varlaam și Grigorie Palama, au adoptat o atitudine mai complexă față de logică.¹⁷ Amândoi au

13 George Karamanolis, „Why Porphyry wrote Aristotelian Commentaries?“, în B. Strobel (ed.), *Die Kunst der philosophischen Exegese bei den antiken Platon- und Aristoteles Kommentatoren* (Berlin/N.York: De Gruyter, 2018), 9-43; George Karamanolis, *Plato and Aristotle in Agreement? Platonists on Aristotle from Antiochus to Porphyry*, (Oxford 2006, a doua ediție 2013).

14 S. Kotzabassi, *Byzantinische Kommentatoren der aristotelischen Topik: Johannes Italos und Leon Magentinos* (Thessalonike, 1999) și S. Kotzabassi, „Aristotle’s Organon and its Byzantine Commentators,” *Princeton University Library Chronicle* 65 (2002): 51-62, aici 51-52; H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, 2 vols. (Munich, 1978) 14-15; T.M. Conley, „Aristotle’s Rhetoric in Byzantium,” *Rhetorica* 8 (1990): 29-44; R. Chiaradonna, „La teoria dell’individuo in Porfirio e l’ΔΙΩΣ ΠΟΙΩΝ stoico,” *Elenchos* 21 (2000): 303-331; R. Chiaradonna, „What Is Porphyry’s Isagoge?” *Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale* 19 (2008): 1-30; R. Chiaradonna, M. Rashed, și D. Sedley, „A Rediscovered Categories Commentary,” *Oxford Studies in Ancient Philosophy* 46 (2013): 129-194; L. Jansen, „Aristotle’s Categories,” *Topoi* 26 (2007): 153-158.

15 S. Kotzabassi, „Aristotle’s Organon and its Byzantine Commentators,” *Princeton University Library Chronicle* 65 (2002): 51-62.

16 Linos G. Benakis, *Byzantine Philosophy. Texts and Studies* (Atena: Parousia, 2013); L. Benakis, „Commentaries and commentaries on the logical works of Aristotle in Byzantium”, în R. Clausen and R. Daube-Schackat (eds.), *Gedankenzeichen. Festschrift für Klaus Oehler* (Tübingen: Stauffenburg-Verlag, 1988) 3-12.

17 C.N. Constantinides, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early*

subliniat că logica este într-adevăr utilă în apărarea credinței creștine împotriva păgânilor și ereticilor, dar ei au avut opinii diferite cu privire la limitările sale; în timp ce Varlaam a argumentat că sunt metode logice care pot fi folosite pentru a demonstra dogmele creștine, Palama a insistat că argumentele logice nu ajută în încercarea noastră de a dobândi cunoștințe despre Dumnezeu și despre atributele lui.¹⁸

Mark Edwards demonstrează faptul că, Aristotel a fost cel care, din secolul al VI-lea d.Hr. și până la Renașterea italiană, a fost vocea greacă dominantă în filozofia creștină, musulmană și evreiască.¹⁹ El oferă o privire sinoptică asupra apropierei lente a gândirii aristotelice în lumea creștină din secolul al II-lea până în al VI-lea. Concentrându-se asupra marilor subiecte teologice - creația, suflul, Trinitatea și hristologia, explică semnificația neoplatonismului ca mediator al logicii aristotelice. În timp ce subliniază fidelitatea gânditorilor creștini față de presuposițiile biblice care nu erau împărtășite de școlile grecești, descrie, de asemenea, încercările lor de a depăși obiecțiile păgâne la învățăturile biblice printr-o utilizare consecventă a principiilor aristotelice.

Fourteenth Centuries (1204 — ca.1310) (Nicosia: Zavallis Press, 1082) 113-157, Doru Costache, „Theology and Natural Sciences in St Gregory Palamas” în Ronald S. Laura, Rachel A. Buchanan, Amy K. Chapman (eds.), *God, Freedom and Nature* (Sydney, New York, Boston: Body and Soul Dynamics, 2012) 132-138, J. Konstantinovskiy, „Dionysius the Areopagite versus Aristotle? The Two Points of Reference for Gregory Palamas in Initial Confrontations with Barlaam the Calabrian” *Studia Patristica* vol. XLII (Leuven-Paris-Dudley: Peeters, 2006: 313-319, K.Ware, „God Immanent yet Transcendent: The Divine Energies according to Saint Gregory Palamas” în P. Clayton & A. Peacocke (eds.), *In Whom We Live and Move and Have Our Being: Panentheistic Reflections in a Scientific World* (Grand Rapids & Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Co: 2004) 157-168, A. V. Nesteruk, *Light from the East: Theology, Science, and the Eastern Orthodox Tradition* (Minneapolis: Fortress Press, 2003) 75-117.

18 *I Padri esicasti. L'amore della quiete (ho tes hesychias eros). L'esicasmu bizantino tra il XIII e il XIV secolo*, Introduzione, traduzione e note a cura di Antonio Rigo (Edizioni Qiqajon, Comunità di Bose, 1993).

19 Mark Edwards, *Aristotle and Early Christian Thought* (New York: Routledge, 2019)

Aristotel se bucura de un statut privilegiat și în creștinismul de limbă siriacă²⁰, fascinantă fiind terminologia silogistică folosită în epistolele sale de catolicosul Timotei I²¹ sau tratatul despre definițiile logicii (*Kitāb ḥudūd al-manṭiq*) al mitropolitului sirian ‘Abdīshū ‘Ibn Bahrīz (sec. 8-9).²² Dar savanții siriaci au participat, de asemenea, la transferul de cunoștințe prin dezvoltarea unor comentarii specifice în siriacă la operele grecești, în special la

20 D. King, *The Earliest Syriac Translation of Aristotle's Categories*; Texts, Translation and Commentary (Leiden: Brill, 2010). Logica lui Aristotel a devenit cunoscută pentru prima dată în Orientul Mijlociu prin intermediul limbii siriace, într-un moment anterior apariției filozofiei arabe clasice. Volumul editat de profesorul de studii siriace de la Cardiff University, pune la dispoziție pentru prima dată cea mai veche traducere siriacă (secolul al VI-lea d.Hr.) a *Categoriilor*. Disponibilitatea într-o limbă modernă a unei lucrări timpurii atât de importante, permite studierea mai cuprinzătoare a începuturilor tradiției aristotelice semite și o mai bună înțelegere atât a studiului logicii aristotelice în siriacă, cât și a semnificației tradiției siriace pentru geneza și ascensiunea logicii arabe. Sergius of Reshaina, *Introduction to Aristotle and his Categories, Addressed to Philotheos*, Syriac Text, with Introduction, Translation, and Commentary by S. Aydin (Leiden-Boston: Brill, 2016), p. 3-66, siriianul orthodox din secolul VI, traducător al lui Dionisie Areopagitul, Serghie de Reš‘aina († 536), în această lucrare a sa numită *Introducere la Categoriile lui Aristotel*, este dornic să arate importanța lui Aristotel pentru gândirea înaltă sau învățământul superior, în special lucrările sale de logică. Henri Hugonnard-Roche, *La logique d'Aristote du Grec au Syriacque: Études sur la transmission des textes de l'Organon et leur interprétation philosophique* (Paris: Vrin, 2004) p. 123-142, demonstrează cum savanții vorbitori de siriacă - o ramură a aramaicii - au jucat un rol important în transmiterea moștenirii filozofice și științifice grecești către autorii vorbitori de arabă, datorită numeroaselor traduceri pe care le-au compus din greacă în siriacă, dar și din siriacă în arabă, între secolele VI și X d.Hr.

21 Sebastian Brock, „Two letters of the Patriarch Timothy from the late eighth century on translations from Greek”, *Arabic Sciences and Philosophy* 9 (1999), 233-246 (epistolele 43, 48) și Raphaël J Bidawid, *Les lettres du patriarche nestorien Timothée I*, (Studi e Testi 186, Roma, 1956).

22 J. W. Watt, *The Aristotelian tradition in Syriac* (London; New York: Routledge, 2019) 73-122. Watt vorbește aici despre traduceri ale lui Aristotel în siriacă, printre ortodocșii sirieni, care au fost făcute de Gheorghe, episcop al arabilor, precum și de Iacob al Edesei în secolul al optulea, urmate în secolul al zecelea de traduceri în arabă în Bagdad ale lui Abū Zakarīyā ‘Yahyā ibn ‘Adī cunoscut ca Yahya ibn Adi (893-974) un filosof, teolog și traducător creștin Siro-iacobit. Cărturari din biserica răsăriteană deveneau renumiți în perioada califatul Abbasid pentru traduceri lor în limba arabă ale lucrărilor de filosofie și medicină greacă. Dimitri Gutas, *Greek Thought, Arabic Culture. The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early Abbasid Society (2nd-4th/8th-10th Centuries)* (London: Routledge, 1998) 53-60, face referire la o mișcare culturală din Bagdad, inițiată de aceste traduceri greco-arabe, mișcare numită „școala înțelepciunii” (*bayt al-hikma*).

Logica lui Aristotel. Prin traduceri și comentarii ale autorilor din secolul al șaselea, Paul Persul și Proba (*Probus*), are loc prima intrare a tradiției aristotelice în mediul oriental, ceea ce și face obiectul acestei lucrări a lui Hugonnard-Roche. Lucrările acestor autori sunt comparate sistematic cu sursele lor grecești, adică comentariile neoplatoniste ale antichității târzii asupra operei lui Aristotel. Intelectualii siriaci par a fi adevărați continuatori ai acestei tradiții grecești, iar operele lor ne ajută să ne îmbogățim cunoștințele despre ultimele evoluții ale filozofiei din antichitatea târzie.²³ Există, așadar, o receptare a elenismului, atât în lumea siro-arabă²⁴, cât și în cea a Bizanțului²⁵, iar gânditorii creștini

23 Comentariile analizate în cartea lui Hugonnard-Roche se referă la primele trei tratate ale Organonului (*Categorii*, *Despre interpretare*, *Analitica Primă*), precum și la *Isagoga* lui Porfir. Legat de identitatea lui Proba, o actualizare a fost oferită de S. Brock, "The Commentator Probus: Problems of Date and Identity", în J. Lössl, J.W. Watt (eds.), *Interpreting the Bible and Aristotle in Late Antiquity. The Alexandrian Commentary Tradition between Rome and Baghdad* (Farnham: Ashgate, 2011) p. 195-206 și H. Hugonnard-Roche, "Probus", în Richard Goulet (éd.), *Dictionnaire des Philosophes Antiques. Tome V, b) de Plotina à Rutilius Rufus* (Paris: CNRS-Éditions, 2012), p. 1539-42. Dorind să descrie scopul (nîșo, în greacă σκοπός) tratatului lui Aristotel, Proba împarte silogismul în trei feluri: apodictic, dialectic, sofistic. Procedând astfel, el preia o divizie tradițională prezentă la Alexandru, Ammonius și Filopon. Cu toate acestea, textul Proba, așa cum este păstrat, prezintă o lacună, faptul că nu a preluat din tot comentariul lui Amoniu și nu distinge tratatele silogistice de tratatele logice nesilogistice, care sunt *Retorica* și *Poetica*.

24 H. Becker, *Fear of God and the Beginning of Wisdom: The School of Nisibis and the Development of Scholastic Culture in Late Antique Mesopotamia* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2006) 22-41, se oprește asupra anului 489, în care împăratul Zenon I închide academia nestoriană din Edessa, care apoi este transferată, sub auspiciile persanilor sasanieni la Nisibis. În ceea ce privește Biserica din Răsărit, spune Becker, transferul școlii de la Edessa, de pe teritoriul bizantin, la Nisibis, sub protecția sasaniană, a dus la o dezvoltare semnificativă a pedagogiei din Siria de Est, ceea ce conduce și la traducerea lui Aristotel în siriacă.

25 Anthony Kaldellis, *Hellenism in Byzantium. The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008). Kaldellis demonstrează faptul că identitatea elenă prezintă dificultăți de la început, deoarece în Bizanț nu a fost niciodată doar elenistic; mai degrabă, identitatea elenistă s-a aflat în negocieri constante cu identitățile romană și creștină. El susține în mod convingător că identitatea romană a Bizanțului a fost suprimată de știința modernă. Tendința occidentală a perpetuat impresia că Roma ar fi reprezentat ceva străin pentru bizantini (p. 47). Într-adevăr, primirea *paideiei* elene a reprezentat

erau convinși că și unii filosofi păgâni aproximaseră adevărul divin, însă nu l-au putut înțelege deplin.²⁶

2. Umanism versus antropologie patristică. Trăirea umanului integral ‘în’ (de către) Hristos, un exercițiu spiritual de transformare interioară (μετάνοια) și de imprimare lăuntrică (ἐντύπωσις) a sfințeniei

Vasile cel Mare în *Discurs către tineri* vorbește despre modul în care filozofia educațională creștină ar trebui să fie incluzivă și dinamică în domeniul de aplicare: a lua tot ceea ce e util din cultura elenă și reutilizat în slujba Evangheliei. El a numit în mod dramatic acest lucru „*prădarea egiptenilor*”,²⁷ folosind analogia (sau tipologia) istorisirii biblice a *Exodului*, unde Dumnezeu a

pentru intelectualii bizantini apariția și unor probleme profunde, legate de propria lor concepție de sine și înțelegere. Natura tripartită a propriei lor identități (elen, roman, creștin) a fost definită nu printr-un proces liniar, ci, așa cum observă Kaldellis (p. 391), prin intermediul unor fuziuni și reconceptualizări ale elenismului în interacțiune lui directă cu păgânismul, creștinismul ortodox și apusul latin.

26 Ilaria L.E. Ramelli, „Origen, Patristic Philosophy, and Christian Platonism Re-Thinking the Christianisation of Hellenism”, *Vigiliae Christianae* 63(3):217-263. Ilaria Ramelli subliniază faptul că presupuziția incompatibilității dintre creștinism și filosofie (în special platonismul), care a provocat acuzații împotriva lui Origen ca platonist creștin încă din viața sa, funcționează încă în teorizările moderne referitoare la „elenizarea creștinismului”, care sunt aici analizate și aduse în legătură cu presupusa necesitate de a-l distinge pe Origen platonistul de Origen creștinul. Nu este cazul, afirmă ea, ca un creștinism „pur” să fi fost elenizat ulterior: Noul Testament în sine era deja elenizat într-o oarecare măsură, iar κήρυγμα creștină, destinată tuturor neamurilor și culturilor, a fost un σκάνδαλον pentru evrei, precum și μωρία pentru greci. W. Martin Bloomer (ed.), *A Companion to Ancient Education* (Oxford: Wiley Blackwell, 2015) 80. Michele Trizio, „Trials of Philosophers and Theologians under the Komnenoi” in A. Kaldellis și N. Siniossoglou, *The Cambridge Intellectual History of Byzantium* (Cambridge, 2017) 462-476, ne arată, însă, cum Eustație al Niceei, datorită unui exces de interpretare, a fost acuzat că ar fi susținut faptul că Hristos a folosit silogismele aristotelice.

27 Ideea e folosită și de Sarah Klitenic Wear, John Dillon, *Dionysius the Areopagite and the Neoplatonist Tradition: Despoiling the Hellenes* (Ashgate Studies in Philosophy and Theology in Late Antiquity; Aldershot, UK and Burlington, VT: Ashgate, 2007)

poruncit israeliților care fugeau să ia de la Egipteni vasele lor de argint și de aur (*Ieșire*, 12:35-36).²⁸ era un proces de creare a paideiei creștine prin intermediul relației bisericii cu cultura elenică, o alternativă la afirmația lui Sappho: „Ia trandafirii, dar plivește spinii!”.

O opoziție, cu atât mai puțin un antagonism, între monahismul orthodox și educația înaltă devine din ce în ce mai dificil de articulat în mod clar, cu excepția unei opoziții retorice²⁹, de care se face uz în timpul controversei. Fiind angajați într-o căutare intelectuală comună, căutarea filosofiei - φιλοσοφία (*philosophia*), un termen care își va schimba rapid conotația în ultima parte a secolului al IV-lea pentru a însemna căutarea vieții ascetic,³⁰ chiar și descrierea îmbrăcămintei³¹ călugărilor creștini se făcea în termeni foarte asemănători cu cea a unor filosofi cinici.

Educația creștină își are filonul său paideic, atât în paternitatea duhovnicească, într-o conexiune cu marile curente de *spiritualitate* creștină, precum și în gândirea *logică*

28 Ieșire, 12:35-36: „Și făcând fiii lui Israel cum le poruncise Moise, ei au cerut de la Egipteni vase de argint și de aur și haine; Iar Domnul a dat poporului Său trecere înaintea Egiptenilor, ca să-i dea tot ce a cerut. Și astfel au fost prădați Egiptenii”.

29 George A. Kennedy, *Greek Rhetoric under Christian Emperors* (A History of Rhetoric, 3; Princeton, NJ: Princeton University Press, 1983).

30 Samuel Rubenson, “Philosophy and Simplicity: The Problem of Classical Education in Early Christian Biography” în Thomas Hägg și Philip Rousseau, *Greek Biography and Panegyric in Late Antiquity* (Transformation of the Classical Heritage, 31; Berkeley, CA: University of California Press, 2000) 110-139; Dale B. Martin și Patricia Cox Miller (ed), *The Cultural Turn in Late Ancient Studies* (Durham, NC: Duke University Press, 2005). Pierre Hadot, *Philosophy as a Way of Life: Spiritual Exercises from Socrates to Foucault* (edită de Arnold I. Davidson, traducere Michael Chase; Malden, MA: Blackwell, 1995).

31 Arthur P. Urbano, “‘Dressing a Christian’: The Philosopher’s Mantle as Signifier of Pedagogical and Moral Authority” *Studia Patristica* 62 (2013): 213-229 și *idem*, “Sizing up the Philosopher’s Cloak: Christian Verbal and Visual Representations of the Tribōn” în Kristi Upson-Saia, Carly Daniel-Hughes, Alicia J. Batten (ed.), *Dressing Judeans and Christians in Antiquity* (Burlington, VT and Farnham: Ashgate, 2014) 175-194.

moștenită din elenism, prin intermediul sintezei unice dintre elenism și creștinism din secolul IV.³² Sursa culturii europene creștine grecești și latine – Παιδεία³³ – are, așadar, la bază atitudinile creștine față de filozofie și față de cultura seculară. Și în prezent, „sufletele orașului” sunt considerate a fi religia și cultura urbană.³⁴ Pe de altă parte, ni se amintește adesea că trăim într-o cultură post-creștină, dar majoritatea creștinilor nu reușesc să înțeleagă că pierdem războiul cultural, deoarece am pierdut în esență războiul intelectual.³⁵ Ideile au consecințe, iar

32 Mark Edwards, *Aristotle and Early Christian Thought* (New York: Routledge, 2019). În acest studiu mai detaliat al însușirii creștine a lui Aristotel în Antichitatea târzie, Edwards, profesor de patristică la Oxford, acordă importanța cuvenită Bisericii, care începuse să folosească instrumentele logicii peripatetice.

33 Tomasz Homa, „At the Greek Source of European Culture – Παιδεία. The Concept of Paideia in the Thought of Protagoras” *SYN/THESIS* 1/2014, pp. 67-83. Lucrările de referință rămân cele trei volume ale lui Werner Jaeger, *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (transl. by Gilbert Highet, Oxford University Press, 1967, 1971) și *Early Christianity and Greek Paideia* (Harvard University Press, 1985).

34 Etan Diamond, *Souls of the City: Religion and the Search for Community in Postwar America* (Polis Center Series on Religion and Urban Culture; Indiana University Press, 2003). Așa cum se discută în această carte, comunitățile religioase au reprezentat mult timp o modalitate importantă de reunire a oamenilor din toate părțile orașului modern. Oamenii de toate mediile sociale și-au folosit parohiile ca o modalitate de a stabili noi rădăcini și de a ține la cele vechi. Arătând capacitatea istorică a comunităților religioase de a deveni „lăcașuri” de cult, această carte îi provoacă pe cei care deplâng natura lipsită de suflet a vieții metropolitane moderne.

35 H. Richard Niebuhr, *Christ and Culture* (Harper & Row, 1975) prezenta cinci puncte de vedere diferite despre modul în care creștinii au înțeles această relaționare: 1. „Hristos împotriva culturii”, punctul de vedere separatist; 2. „Hristos al Culturii”, efortul de a interpreta cultura ca și cum ar fi reprezentativă pentru Hristos, filozofia și știința învață ceea ce Hristos însuși a învățat. creștinismul astfel interpretat a devenit un sistem religios și filozofic; 3. „Hristos mai presus de cultură”, o abordare sintetistă, există un Hristos și există o cultură, rațiunea și revelația sunt ambele adevăruri pentru viață, e o trecere de la cultură (și înțelegere prin rațiune) la Hristos (și înțelegere prin revelație); 4. „Hristos și cultura în paradox” această viziune adoptă nu o trecere de la cultură la Hristos, ci de la Hristos la cultură; 5. „Hristos Transformarea Culturii”, cultura este transformată eclesial - cunoașterea salvei Domnului umplând pământul. Pe de altă parte, D.A. Carson, *Christ and Culture Revisited* (Grand Rapids, MI: Wm. B. Eerdmans Publishing, 2012) subliniază faptul că relația dintre Hristos și cultură nu

istoria a arătat că ceea ce este respectabil intelectual devine, în timp, acceptabil din punct de vedere social și normativ cultural. Credința creștină este în permanență atacată în societatea și cultura noastră, iar creștinii trebuie să poată oferi o explicație în mod eficient catehetic³⁶, căutătorilor spirituali sinceri și a o apăra împotriva criticilor ostili.

O educație în vederea vieții, de fapt a „vieții în Hristos”, bazată pe atragerea într-o căutare personală a dialogului cu Persoana supremă, e un exercițiu spiritual de transformare interioară (μετάνοια) și de imprimare lăuntrică (ἐντύπωσις).³⁷ S-a imputat învățământului religios faptul că este practicat, adesea, la un nivel rudimentar apologetic, cu accente etniciste. Această afirmație nu ține seama, însă, de valoarea și amploarea reflecției teologice în cadrul educației integrale și universale, care pornește de la o „paideia a sufletului” sau îndrumare spirituală.³⁸ Într-un

se limitează la o paradigmă culturală sau/sau - Hristos împotriva culturii sau cultura transformatoare a lui Hristos.

36 John A. McGuckin, „Education (*Paideia*) as Kerygmatic Value in the Orthodox Tradition” în Ann Mitsakos Bezzerides, Elizabeth H. Prodromou (ed.), *Eastern Orthodox Christianity and American Higher Education. Theological, Historical, and Contemporary Reflections* (Notre Dame, Indiana University of Notre Dame Press, 2017) 55-79.

37 A. A. Long, *From Epicurus to Epictetus: Studies in Hellenistic and Roman Philosophy* (Oxford University Press, 2006) 229, susține că terminologia ἐντύπωσις (stoicul căruia îi este atribuită în mod explicit această definiție este Cleanthes) era deja intrată în limbajul curent al secolului V prin intermediul termenului platonic ἀποτυπωσθαι din lucrarea *Theaitetos* (Θεαίτητος).

38 John Chrysavgis, *Soul Mending: The Art of Spiritual Direction* (Brookline, MA: Holy Cross, 2000) 49-57 subliniază rolul și autoritatea bătrânului (γέρον, *gérōn*) în dinamica educației. L. Roger Owens, *Abba, Give Me a Word: The Path of Spiritual Direction* (Brewster, Massachusetts, Paraclete Press) 73-96, ne reamintește cum primii Părinți ai deșertului au avertizat să nu se ascundă nimic de părintele lor duhovnic – spune-i toate gândurile, au spus ei, oferă totul și nu tine nimic înapoi. George E. Demacopoulos, *Five Models of Spiritual Direction in the Early Church* (University of Notre Dame Press, 2006) 48, arată că modelul paideic părinte spiritual – ucenic, model care a funcționat în comunitățile ascetice a acordat puțină atenție hirotonirii sau ortodoxiei teologice. Demacopoulos tratează despre modelele ascetice ale îndrumării

important și influent studiu, George Lindbeck³⁹ a identificat trei abordări ale insufliării limbajului teologiei: primul e limbajul doctrinar cognitiv-propozițional (propoziții informative sau susțineri ale adevărului unor realități obiective), a doua abordare este cea ce Lindbeck a descris ca „abordare experiențial-semnificativă” (interpretează doctrinele ca simboluri non-informative și non-discursive atitudini ori orientări existențiale) și a încercat să meargă dincolo de cele două variante, spre cea de-a treia înțelegere a limbajului teologic, pe care o numește „cultural-ligvistică” (aici doctrinele teologice reglementează limbajul teologiei, mai ales în celebrare și rugăciune). În ciuda influenței wittgensteiniene, abordarea „cultural-lingvistică” a lui Lindbeck pare a explica modul în care au funcționat enunțurile doctrinare în primele secole ale creștinismului.⁴⁰

40 Kallistos Ware, *The Orthodox Church* (London: Penguin, 1998), vorbește despre patru trăsături ale teologiei: *harisma* (Ioan 1,18), *taina* (I Cor. 13, 13), *katharsis* sau *purificare* (pieptul lui Dumnezeu reprezintă cunoașterea lui Dumnezeu și cel ce odihnește pe el este teolog) și *isihia* („Opriți-vă ἡσυχία” în ebraică și συχόλασσε în Septuaginta, și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu!” Ps. 45, 10-11). De asemenea, și pentru părintele Dumitru Staniloae *teologia vie* se orientează simultan în trei

Teologia Sfântului Grigorie Palama ridică omul la o înălțime extraordinară. Continuând tradiția teologiei antropologice despre om ca microcosmos, a sfinților Grigorie Teologul și Grigorie de Nyssa, el va sublinia locul central al omului în univers, oferind o bază solidă adevăratului umanism creștin, sesizat mai ales în practica isihastă a rugăciunii, ca răspuns la gândirea abstractă și *raționalismul „umaniștilor”*.⁴¹ Sfântul Grigorie Palama nu admite punerea pe aceeași treaptă a înțelepciunii îndumnezeitoare a Duhului cu înțelepciunea din științe. *Duhul Sfânt nu s-a sălășluit nici în Aristotel, nici în Plotin, ci în profeți și Apostoli*. Apostolii, înaintea actului misionar al propovăduirii, nu s-au instruit prin filosofiele vremii, „*nu au alergat după știință în toate părțile*”, ci au rămas în rugăciune într-un loc pentru a primi puterea de sus a Duhului. Deoarece, „*mintea care a descoperit înțelepciunea elinilor, întrucât e de la Dumnezeu, e bună; înțelepciunea aceasta, însă, abătută de la scopul cuvenit al cunoașterii lui Dumnezeu, ar putea fi numită mai cu dreptate înțelepciune denaturată sau blestemată și nebună*”.⁴² Căci, deși științele duc la cunoașterea lui Dumnezeu, care se cunoaște și

direcții: către trecut (apostolică), prezent (contemporană) și viitor (profetică). Vezi și importante abordări despre natura teologiei la Andrew Louth, *Discerning the Mystery: An Essay on the Nature of Theology* (Deslușirea Tainei - Despre natura teologiei, traducere și postfață de Mihail Neamțu, prefață de diacon Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 1999), John Behr, „What are we doing, talking about God? The Discipline of Theology” în Aristotle Papanikolaou și Elizabeth H. Prodromou (ed.), *Thinking Through Faith. New Perspectives from Orthodox Christian Scholars* (St Vladimir's Seminary Press Crestwood: New York, 2008) 67-86.

41 C. Yannaras (*Heidegger și Areopagitul*, Editura Anastasia, Buc. 2009), 10 crede că „moartea lui Dumnezeu” este un rezultat final al evoluției istorice a raționalismului absolutizat, pe durata aproape a unui mileniu: „*Tocmai pentru că absolutizează caracterul raționalist al afirmării lui Dumnezeu, metafizica occidentală pregătește terenul negării Lui raționaliste, pe care o face posibilă*”. Yannaras vede geneza nihilismului și ateismul modern în sânul umanismului raționalist.

42 Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, EIBMBOR, Buc. 2006, p. 40-41. Observăm utilizarea distincției dintre ființa și lucrările minții (înțeleasă aici, în special, ca *dianoia*-rațiune, iar nu ca *nous*).

din fapte, „*ocupația cu științele toată viața*, spune Stăniloae, *împiedică intrarea în suflet a adevăratei înțelepciuni*”.⁴³

Ocazional, întreaga mișcare isihastă a fost descrisă ca „anti-intelectuală”.⁴⁴ Însă Sfântul Grigorie Palama nu poate fi descris ca un călugăr incult, pentru că el nu a pledat niciodată pentru respingerea absolută a filozofiei ori a studiilor laice. De asemenea, palamismul nu poate fi caracterizat ca misticism antiumanist, deoarece Palama, în apărarea demnității superioare a omului, trebuie considerat unul dintre „*marii umaniști ai Renașterii Paleologilor*”.⁴⁵ Sfântul Grigorie Palama a oferit descrierea ideală a trei versiuni ale isihasmului ca „adevărată filozofie” a vieții creștine: un isihasm anahoretic pentru pustnici (Viața Sfântului Petru Athonitul), un isihism monahal pentru călugării din mănăstiri (Tratat-scrisoare către Xenii) și un isihism laic / profan pentru intelectuali (scrisoarea/tratat către filozofii Ioan și Teodor). Pe fondul unui vid de autoritate spirituală creat de discreditarea ierarhiei și birocrăției patriarhale din timpul încercărilor unioniste ale lui Ioan al VIII, se ridică, însă, figura unor personalități duhovnicești, dintre care face parte și Sfântul Nicolae Cabasila. De formație umanistă el *apără valoarea rațiunii și culturii în viața religioasă* susținând

43 *Ibidem*, p. 44-45. În locul axiomei patristice atanasiene „Dumnezeu s-a făcut om ca noi oamenii să fim făcuți dumnezei”, drept esență a creștinismului reformativ apare axioma umanistă: „*Dumnezeu s-a făcut om ca să-l facă pe om mai uman*” (E. Jünger, *Zur Freiheit eines Christenmenschen. Eine Erinnerung an Luther Schrift*, München, 1981, p. 24).

44 R. Browning, *The Byzantine Empire*, The Catholic University of America Press, New York 1992 (revised edition 1980), pp. 238 și 273.

45 R.E. Sinkewicz, „Christian Theology and the renewal of philosophical and scientific studies in the early fourteenth century: The Capita 150 of Gregory Palamas”, *Medieval Studies* 48 (1986), pp. 335, 351; D.M. Nicol, „The Byzantine Church and the Hellenic learning in the fourteenth century”, în *Studies in Church History* 5 (1969), pp. 49-51. Cf. Papadakis, A., & Meyendorff, J. (1994). *The Christian East and the rise of the papacy: The Church 1071-1453 A.D.* Crestwood, N.Y: St. Vladimir's Seminary Press, p. 297.

că fără cultură (*logoi*) sfinții, chiar ajunși nepătimitori, sunt încă nedesăvârșiți (*ateleioi*), nerealizându-și și potențialitățile intelectuale înscrise în natura lor. După cum a arătat R.-J. Loenertz în această perioadă asistăm la *apariția modelului de «ascet laic»*, a bărbatului înțelept cultivat, care caută să unească ascetica creștină cu o înaltă cultură.⁴⁶ Umanistul isihast Nicolae Cabasila văzut, de către exegeții moderni, drept un „isihast laic” un „palamit independent” sau un „aristotelism creștinat”, fără să își propună o sinteză între umanism-tomism, isihasm și palamist, reușește să realizeze în *Viața în Hristos* o sinteză, între tradiția Părinților (în primul rând Ioan Hrisostom), gândirea aristotelică, în componenta ei logică și etică, și noțiunile stoice. Absența oricărui titlu bisericesc sau monahal arată faptul că Nicolae Cabasila n-a fost nici preot, nici monah, ci a rămas toată viața un „isihast laic”.⁴⁷ Un isihast în lume, așadar, Nicolae Cabasila n-a încetat o clipă să fie și intelectualul de tip umanist, putând fi perceput în același tip atât ca isihast umanist, cât și ca umanist isihast.⁴⁸ Un echilibru unic ce refuză polarizările.

În 1943, părintele Dumitru Stăniloae publica *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, aducând aminte de faptul că Hristos este

46 R.-J. Loenertz, „Chronologie de Nicolas Cabasilas”, in *Orientalia Christiana Periodica* 21 (1955), p. 214-215. Este semnificativ și faptul că Manuel Kalekas a aparținut și unei „frății” de laici (cf. S. Papadopoulos, *Philothōmistai kai antithōmistai en Byzantiō* [*Filotomists and antitomists in Bizantium*], Atena, 1967, p. 98).

47 M.-H. Congourdeau în studiul introductiv la ediția din *Sources Chrétiennes* 355, Paris 1989, p. 22-25 și 44-47. Cercetătoarea franceză îl plasează pe Cabasila mai aproape de un „aristotelism creștinat”.

48 M.-H. Congourdeau, „Nicola Cabasilas et le palamisme”, în A. Rigo, *Gregorio Palama e oltre. Studi e documenti sulle controversie teologiche del XIV secolo bizantino*, Florența, 2004, p. 191-210. Vezi și C. Tsirpanlis, *The Liturgical and Mystical Theology of Nicolas Cabasilas*, 2nd printing, New York, 1986; Idem, „The Career and Writings of Nicolas Cabasilas”, în *Byzantion*, tome XLIX, 1979, p. 414-427; Y. Spiteris, Y. & C. Conticello, „Nicola Cabasilas Chamaetos”, în *La théologie byzantine et sa tradition*, II. éd. C. Conticello & V. Conticello. Turnhout 2002, p. 315–322; B. Bobrinskoy, „Nicholas Cabasilas and Hesychast Spirituality”, în *Sobornost*, series 5, no. 7, 1968, p. 483-510.

adevărul omului. Replica părintelui Stăniloae la dezintegrarea omului profesată ideologic în interiorul umanismelor închise este „chemarea la un divino-umanism”. Reflex al întrupării, îndumnezeirea întemeiază *totala umanizare a umanității*. Omul-în-Hristos este „*un om eclezial iar prin aceasta un om-umanitate*”.⁴⁹ Perspectiva sa este cea a „unei sfințenii care să aibă geniu” (Simone Weil), cultura devenind o natură plasticizată prin contemplație de către energiile umanismului înnoit.⁵⁰

3. Teologia Patristică o descriere a „înfierii” sacramentale și a „prieteniei” mistice cu Dumnezeu. Logica patristică devine o „logică crucificată-euharistic” sau o „λογική λατρεία”

În opera lui Aelred din Rievaulx, *De spirituali amicitia* (*Despre prietenia spirituală*), considerată a fi cea mai mare operă a sa, avem un echivalent creștin la tratatul *De amicitia* a lui Cicero. Fericitul Aelred (1109-1166), trăind o perioadă la curtea regelui David I al Scoției, îl desemnează în lucrarea sa pe Hristos drept sursa și impulsul final al prieteniei spirituale. Prietenia era o temă recurentă în monahismul creștin.⁵¹ Alături de prietenii

49 Pentru mai multe detalii, a se vedea: Nichifor Tănase, „Umanism și Palamism”, *Mitropolia Olteniei*, nr. 9-12, septembrie-decembrie, 2012, p. 164-178.

50 O. Clement, „Prefață” la Dumitru Stăniloae, *Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, Editura Deisis, Sibiu 1995, p. 11-20. Omenirea, descrie O. Clement, poate afla în Hristos *dinamismul umanismului înnoit*, energiile divine trezind în omul creat după chipul lui Dumnezeu energiile corespunzătoare. Mistica suscită, astfel, o creativitate socială, etică, culturală. Într-un ritm al schimbului, al ofrandei mutuale dintre om și om și dintre om și Dumnezeu, persoana marchează cu geniuul său propriu, *prin cultură, natura „plasticizabilă”*. Pornind din Biserică, o iubire creatoare trebuie să germinze fundamentele culturii și ale societății. Locul considerabil acordat „*contemplației naturii*”, arată Clement, devine o etapă a drumului spiritual uitat în Occident, declanșează cercetările actuale asupra *semnificației științei și culturii*.

51 Henrik Rydell Johnsen, „Physicians, Teachers and Friends. Lower Egyptian Desert Elders and Late Antique Directors of Souls” în Peter Gemeinhardt, Olga Lorgeoux, Maria Munkholt Christensen (ed.), *Teachers in Late Antique Christianity* (Tübingen:

celebre dintre Avva Antonie cel Mare și Atanase cel Mare, sau dintre sfinții părinții capadocieni Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz, una dintre cele mai frumoase relații de prietenie între mari asceți și sfinți, este și cea dintre Varsanufie și Ioan din Gaza.⁵² Astfel, Grigorie de Nazianzus, făcând apel la Aristotel (asertiunea aparținând lui Aristotel e consemnată de Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, “Aristotle,” 9: “Dragostea e compusa dintr-un singur suflet care locuieste in doua corpuri diferite - μία ψυχὴ δύο σώματα), descrie prietenia sa cu Vasile cel Mare drept „două corpuri cu un singur spirit” (cuvântarea sa de la înmormântarea Sfântului Vasile cel Mare, *Oratio* 43. 20). Sfinții Părinți au aratat în ce măsură prietenia este responsabilă pentru progresul spiritual al persoanei, evocând valoarea ei în dialogurile dintre prietenii spirituali (*adloquia* - adresare, discuție; vorbire, încurajare, cuvinte prietenoase sau liniștitoare). Un alt termen caracteristic care trădează experiența de prietenie, arătând simultan schimbul reciproc de experiență duhovnicească, consimțirea armonioasă și destinul comun, este cel de *ὁμόψυχος*.⁵³ Mai mai cunoscută utilizare a termenului o găsim la cei doi bătrâni din Gaza, Varsanufie și Ioan, în corespondența adresată fiilor lor duhovnicești (volumul 11 din Filocalie). Pe lângă faptul că reprezintă o trăsătură caracteristică din literatura monahală timpurie, poartă cu ea o puternică amprentă a prieteniei: de fapt, îndrumarea spirituală

Mohr Siebeck, 2018) 184-205.

52 Alexis Torrance, „Barsanuphius, John, and Dorotheos on Scripture: Voices from the Desert in Sixth-Century Gaza”, în Matthew Baker and Mark Mourachian (ed.), *What is the Bible? The Patristic Doctrine of Scripture* (Minneapolis: Fortress Press, 2016) 67-82.

53 Lorenzo Perrone „Friendship in Ancient Monasticism: Ideal and Practice in Byzantine Palestine” în Joseph Patrich, Orit Peleg-Barkat, Erez Ben-Yosef (ed.), *Studies in the Archaeology and History of the Land of Israel in Memory of Yizhar Hirschfeld on the Tenth Anniversary of his Demise* (The Israel Exploration Society, Jerusalem 2016) 215-226.

are ca scop la prefacerea celor doi parteneri „într-un suflet” în două corpuri, reînnoind întâmplător un *topos* tradițional al idealului prieteniei. Sfântul Varsanufie cel Mare, sau “Marele Bătrân”, și Ioan Profetul au trăit în secolul al VI-lea, în timpul domniei împăratului Iustinian I (483-565). Ei au dus o viață ascetică în Mănăstirea Avvei Serida din Palestina, lângă orașul Gaza. Sfântul Ioan, discipol al Cuviosului Varsanufie, a locuit într-o chilie în afara Mănăstirii Avvei Serid timp de 18 ani până la moartea sa. Deși îndrumarea spirituală nu poate pur și simplu echivalată cu prietenia, intensitatea afectivă care impregnează aici călăuzirea unui suflet nu se distinge totuși de ea, astfel încât putem vorbi, în termeni psihologici, ai unei „relații duble” a părintelui spiritual față de „fiul” său duhovnicesc: el este atât un învățător, cât și un potențial prieten al elevului său (*Corr.* 646). Aflăm despre sfătuirea prin enigme din cazul unui călugăr din mănăstirea avvei Serida care avea trei gânduri (*logismos*) și i-a scris întrebarea lui Varsanufie „nu într-o manieră clară, ci prin enigme” (οὐ σαφῶς, ἀλλὰ δι’ αἰνιγματῶν).⁵⁴ Înțelepciunea este legată de limbaj⁵⁵ (*Pildele lui Solomon* 1, 5: „Să ia aminte cel

54 Brouria Bitton-Ashkelony & Aryeh Kofsky, *The Monastic School of Gaza* (Supplements to Vigiliae Christianae, v. 78; Leiden, Boston: Brill, 2006) 107. Ținând cont de cele trei subiecte pentru care căuta sfat duhovnicesc și povățuire, călugărul a înscris câteva litere din alfabet. Pentru fiecare a gândit, și-a întipărit în minte (ἐν τῇ αὐτοῦ διανοίᾳ ἐν ἐμπόσῳ) litera care părea potrivită (un fel de „cod alfabetic al călugărului”). Pentru a-și formula în minte o întrebare referitoare la subiectul isihiei și retragerea totală în tăcere (ἡσυχία), călugărul a folosit litera iota.

55 Matthew Baker, „‘He Has Clothed Himself in Our Language’: The Incarnational Hermeneutic of Saint Ephrem the Syrian” în M. Baker and M. Mourachian (ed.), *What is the Bible? The Patristic Doctrine of Scripture*, 35-48. Aristotle Papanikolaou, „From Sophia to Personhood: The Development of 20th Century Orthodox Trinitarian Theology” *Phronema*, vol. 33(2), 2018, 1-20, de la înțelepciune ca limbaj la conceptul de persoană. Bogdan G. Bucur, „Exegesis of Biblical Theophanies in Byzantine Hymnography: Rewritten Bible?” *Theological Studies* 68 (2007) 92-112, oferă o hermeneutică teofanică a Persoanei Logosului care Se descoperă în cuvintele Sfintei Scripturi sau o lectură harismatică ori mistagogică a hristofaniilor redescoperită în imnografia bizantină.

înțelept și își va spori știința”). „Pilda” sau „proverbul” (ebraică *mashal*; plural *meshalim*) este o formă de artă verbal, dar este și forma de înțelepciune prin excelență. Primirea și contemplarea *meshalim*-ului sunt esențiale pentru înțelepciune în Biblie.⁵⁶ Pentru Părinții Deșertului, *isihia* sau retragerea (ἡσυχάζειν) pentru rugăciune în chilie reprezintă o activitate ascetică, „mod de viață” (πολιτεία) sau o lucrarea (ἐργασία) a monahului.⁵⁷

Relația din cadrul ritualurilor de *adelphopoiesis* (ἀδελφοποίησις⁵⁸) și-ar avea originea doar în societatea laică în termeni de “prieteni” (*philoî*) and “prietenie” (*philia*), recunoscute ca niște simple categorii sociale? Evident că nu. Acest lucru ne-ar conduce înapoi la o investigație a antecedentelor

56 Michael C. Legaspi, „Wisdom and Education. An Old Testament Perspective” în Ann Mitsakos Bezzerides și Elizabeth H. Prodromou (ed.), *Eastern Orthodox Christianity and American Higher Education. Theological, Historical and Contemporary Reflections* (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2017) 80-101, aici 88-89. Legaspi arată că, aici, verbul „a auzi” (Evr. „*Shama*”) nu înseamnă doar să se înregistreze un sunet, ci de „a da ascultare” sau „a se supune”. Dar predominanța cuvântului *mashalului* subliniază o altă importantă caracteristică a înțelepciunii din Biblie. Înțelepciunea este complet tradițională, ceva care se transmite din generație în generație. De aceea, și Ortodoxia se caracterizează, în mod similar, printr-o mare respectare pentru tradiție (1 Cor. 11:2; 2 Tesal. 2:15; 3:6). Vezi și Marcus Plested, “Wisdom in the Fathers: An (Eastern) Orthodox Perspective,” în *Encounter between Eastern Orthodoxy and Radical Orthodoxy: Transfiguring the World through the Word*, ed. Adrian Pabst and Christoph Schneider (London: Ashgate, 2009), 239-248 și Alexei V. Nesteruk, “Wisdom through Communion and Personhood: From Patristic Theology to Contemporary Science,” în *Wisdom or Knowledge? Science, Theology and Cultural Dynamics*, ed. Huberg Meisinger, Willem B. Drees, and Zbigniew Liana (London: T&T Clark, 2006), 73-90.

57 Graham Gould, *The Desert Fathers on Monastic Community* (Clarendon Press, Oxford, 1993) 173-174, 104.

58 Derivat din ἀδελφός (*adelphos*) „frate” și ποίεω (*poieō*) „fac”, literalmente „frăție” este o ceremonie practică istoric și în tradiția creștină pentru a uni doi oameni într-o biserică – o relație recunoscută, analogă frăției. În acest sens, vezi și lucrarea lui C. White, *Christian Friendship in the Fourth Century* (Cambridge, 1992). Cu privire la importanța relației profesor-prieten în instruirea filosofică, vezi I. Hadot, “The Spiritual Guide,” în A. H. Armstrong, *Classical Mediterranean Spirituality: Egyptian, Greek, Roman* (London, 1986) 436-459.

sale în prietenie - *philia* în greacă, *amicitia* în latină - în lumea antică și antică târzie.⁵⁹ Există o mare cantitate de studii despre prietenie în lumea antică și medievală, dimensiunile sale sociale, legăturile emoționale și afective care o susțin și expresia literară. Există, de asemenea, un vocabular extins de prietenie. Un topos frecvent este afirmarea că cei doi prieteni împărtășesc „un suflet în două corpuri”, un topos care a fost uneori folosit și în contextul *adelphopoiesis*-ului din Bizanț.⁶⁰ Documentate aflate în manuscrise bizantine din secolele al IX-lea până în al XV-lea, descriu rugăciunile prin care participanții deveneau „frați spirituali” (*pneumatikous adelphous*) și conțineau referințe la perechi de sfinți, inclusiv Sergius și Vacchus, precum și Cosma și Damian, care erau renumiți pentru prietenia lor. Retoricianul roman Quintilian comentează avantajul pe care îl au băieții atunci când sunt învățați împreună cu alții, mai degrabă decât singuri: „Nu spun nimic despre prietenii care rezistă neîntrerupt până la bătrânețe, după ce au dobândit forța obligatorie a unei datorii sacre; căci inițierea în aceleași studii are toată sfințenia inițierii în aceleași mistere ale religiei. Și de unde va dobândi acel instinct pe care îl numim sentiment comun, dacă se izolează de acea relație naturală nu doar pentru omenire dacă se izolează de acea relație care este firească nu numai pentru omenire, ci chiar pentru animalele mute?” (Quintilian, *Institutio Oratoria* 1. 2. 20). De asemenea, Filon din Alexandria, la începutul secolului I, a consemnat faptul că în comunitățile eseniene *therapeutae*, care sunt adesea considerate paralele sociale și religioase cu mișcarea timpurie a urmașilor apostolilor, și-au onorat superiorii

59 E. J. Watts, *City and School in Late Antique Athens and Alexandria* (Berkeley, CA, 2006), 8-11.

60 Margaret Mullett, “Byzantium: A Friendly Society?” *Past & Present* 118 (1988), 3-24; Mullett, “Friendship in Byzantium: Genre, Topos and Network” în Julian Haseldine, *Friendship in Medieval Europe* (Londra: Alan Sutton Publishing, Ltd., 1999) 166-184.

spirituali socotindu-i drept sau numindu-i tați și mame, „într-o afinitate mai strânsă decât cea a sângelui, deoarece pentru cei cu minte dreaptă nu există o legătură mai strânsă decât viața nobilă” (Filon din Alexandria, *De vita contemplativa* 72). Istoria antică și cea antică târzie cunoaște multe exemple de comunități mici care s-au format în jurul figurii centrale a unui profesor, dedicată urmării de anumite tipuri de cunoaștere și înțelegere, adesea însoțite de adoptarea unui stil de viață sau a unei diete distincte (*convivialitate*, împărtășirea aceleiași mâncări și băuturi, vizitarea reciprocă, ș.a.).⁶¹ Astfel de grupuri au fost înțelese a fi modelate după structura familiei, cu liderul ca „tată” și urmașii ca „fii” ai săi și ca „frați” unul cu altul. Obligațiile pe care le presupunea acest lucru, inclusiv transmiterea patrimoniului imaterial al învățăturilor părinților, erau considerate similare celor din cadrul unei familii.⁶² Creștinismul a oferit o oportunitate de a extinde repertoriul limbajului familial. David Konstan a remarcat faptul că „metafore preferate pentru solidaritatea creștină au fost derivate din conceptul de rudenie, de exemplu frați sau tată și fiu, mai degrabă decât din domeniul *amicitia* sau *philia*”.⁶³ Noțiunea creștină de iubire (*caritas*), adresată mai multor persoane, a înlăturat în cele din urmă vechiul concept de *amicitia*⁶⁴ și introducând în relația dintre cei doi prieteni pe Dumnezeu ca *tertium quid*.⁶⁵

61 Brian Patrick McGuire, *Friendship and Community: The Monastic Experience, 350–1250* (Kalamazoo, MI, Cistercian Publications, 1988).

62 Claudia Rapp, *Brother-Making in Late Antiquity and Byzantium. Monks, Laymen, and Christian Ritual* (Oxford University Press, 2016) 32-33

63 D. Konstan, *Friendship in the Classical World* (Cambridge and New York, 1997) 156-157.

64 L. Carmichael, *Friendship: Interpreting Christian Love* (London and New York, 2004).

65 Lone Fatum, „Brotherhood in Christ: a gender hermeneutical reading of 1 Thessalonians” în Halvor Moxnes, *Constructing Early Christian Families. Family as social reality and metaphor* (London: Routledge, 1997) 183-199, abordează aici identitatea implicit eschatologică a frăției.

Despre cei trei prieteni ai ascetului, nevoința, neprihănirea și milostenia, ne vorbește tot avva Pimen: „*Un mirean cu viața foarte evlavioasă s-a dus la avva Pimen. S-au nimerit la bătrân și alți frați, cerând să audă de la el cuvânt. Atunci bătrânul îi spuse mireanului celui credincios: Spune-le cuvânt fraților. El se rugă așa: iartă-mă, avvo! Eu să învăț am venit. Silit fiind însă de bătrân, spuse: Eu sunt mirean și vând verdețuri. Și negustorind, dezleg legăturile și le fac mai mici, cumpăr ieftin și vând scump. Din Scriptură însă nu știu grăi; o să vă spun o pildă. Un om i-a zis prietenului lui: fiindcă am dorința să-l văd pe împărat, haide cu mine. Prietenul îi spuse: vin cu tine până la jumătatea drumului. Și îi spuse altui prieten: haide tu, du-mă până la împărat. Iar el îi spuse: te duc până la palatul împăratului. Îi spuse și celui deal treilea: hai cu mine la împărat. El îi spuse: vin, te petrec în palat, mă înfățișez și vorbesc și te fac să intri la împărat. Ei l-au întrebat: Care e tâlcul pildei? Prietenul dintâi este nevoința, cea care ne călăuzește până la cale; al doilea este neprihănirea, care ajunge până la cer; al treilea, milostenia, care petrece până la Dumnezeu împăratul, cu îndrăzneală (parrhesia, familiaritate). Iar frații se duseră lămurii“ (Pimen 109). Și l-a întrebat iarăși fratele: „Ce să fac cu prietenii ne folositoare pe care le am? Un om trage să moară și tot mai ia aminte la prietenii din lumea asta. Nu te apropia, nici nu te atinge de ele, și se vor înstrăina singure” (Pimen 123). În contextul agitat al lumii postmoderne, „odihnirea” duhovnicească a fratelui este fapta iubirii milostive pe care Dumnezeu o așteaptă cel mai mult de la noi. În Patericul Egiptean ni se spune că „au mers unii bătrâni la avva Pimen și i-au zis: Ce zici, dacă vedem frați moțând la liturghie, să-i îmboldim, ca să fie treji la priveghere? Eu unul, dacă văd un frate ațipind, îi pun capul pe genunchii mei și-l odihnesc” (Pimen 92).⁶⁶*

66 Patericul sau Apoftegmele Părinților din Pustiu (traducere, introducere și

4. Teologia ortodoxă odihnește, iar Sfinții Părinți s-au odihnit ei înșiși în Hristos, încă din această viață. De aceea, teologia lor este o știință terapeutică fiind, în același timp, și o slujire a Cuvântului pentru „înfierea” generațiilor creștine viitoare. Dimensiunea experiențe liturgice din teologia patristică este o slujire (λατρεία) prin cuvânt (λογική) a Cuvântului, o înțelegere din experiență liturgico-mistică a Tainei Persoanei. Logica patristică devine o „logică crucificată” sau o „λογική λατρεία” care slujește Cuvântului.

5. În timpul Sfintei Liturghii, Hristos Se aduce Tatălui și se împărtășește ca o „jertfă (sau ca o slujire) cuvântătoare” (λογική⁶⁷

prezentări de Cristian Bădiliță; Iași: Polirom, 2003), 281, 284 și 287.

67 Γεώργιος Α. Γάλιτης, „Π. Δημήτριος Στανιλοάε: Ευλαβικό Μνημόσυνο”, in *Αναπλάσις*, (Αυγουστος-Οκτώβριος 1994), 110. Gheorghios A. Galitis plasează teologia părintelui Staniloae în „sinteza logicii cu apofaticul”. Această sinteză este aplicată acum la nivel liturgic-sacramental, ceea ce reprezintă și scopul acestui studiu despre isihasmul liturgic de influență palamită al părintelui Stăniloae. De asemenea, Aristotle Papanikolaou, “Stăniloae, Dumitru (1903-1993)” în John Anthony McGuckin, *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity, Volume I* (West Sussex: Wiley-Blackwell Publishing Ltd, 2011) 582, afirmă faptul că „opera sa de o viață este o încercare de a articula o teologie dogmatică ortodoxă care este relevantă existențial și nu pur și simplu un set de adevăruri propoziționale”. Potrivit lui Jaroslav Pelikan, *Creștinismul și cultura clasică, Metamorfoza teologiei naturale la întâlnirea creștinismului cu elenismul* (Iași: Doxologia, 2018) 41-42 și 295, credința ca împlinire a rațiunii în Evrei 11:1 – „încredințarea celor nădăjduite”, definirea credinței *catafatic* și „dovedirea lucrurilor nevăzute”, metoda *apofatică* – reprezintă adevărul „lexicon al transcendenței”. Logica este știința modului de evaluare a argumentelor și raționamentului, iar gândirea critică este un proces de evaluare care folosește logica pentru a separa adevărul de minciună, credințele rezonabile de cele nerezonabile. Grigorie de Nyssa a folosit silogismul disjunctiv (*diazeuktikos*), un procedeu preluat direct din logica și retorica clasică (*Eun.* 3.2.35), Grigorie de Nazianz, împotriva lui Eunomie, a descoperit în triadologia acestuia eroarea logică numită „trecearea de la particular la general” (*Or.* 29.15 în *SC* 250:208; Arist., *Cat.* 1a). Iar, în timp ce Vasile cel Mare a contestat presupunerea că „silogismele lui Aristotel și Crisp” (Vas. *Eun.* 1.5; *SC* 299:172-174) le-ar fi necesare ortodocșilor pentru a-și justifica doctrina, potrivit Macrinei, al patrulea capadocian, „dialectica subtilă deține o forță ce poate fi folosită în ambele sensuri, atât pentru răsturnarea adevărului, cât și pentru descoperirea minciunii” (Gr. Nyss., *Anim. Res.* PG 46:52). Așadar, rațiunea este împlinită prin credință, iar Sf. Grigorie de Nazianz făcea referire la credință ca

λατρεία), sau, potrivit părintelui Dumitru Stăniloae „*ca Cel ce a vorbit și vorbește despre Sine credincioșilor pentru a-L primi nu numai fizic, ci cu înțelegere, ca pe adevărul care luminează*”.⁶⁸ Prin El „S-a arătat Duhul adevărului”, Duhul care face cunoscut în interiorul nostru adevărul tuturor și al lui Dumnezeu însuși, Izvorul adevărului. Duhul lui Hristos e „lumina înțelegătoare”, e cunoașterea adevărului (*pnevmato-‘logic’*) și de aceea cântă credincioșii după Sfânta Împărtășanie: „*Văzut-am lumina cea adevărată, primit-am Duhul cel Ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinându-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi*”. Dar această cunoaștere provenită din experiența liturgică, are o putere transformațională, prefăce liturgic-euharistic întreaga ființă a rugătorului. De fapt, părintele Stăniloae, trăgea un semnal de alarmă asupra faptului că prin pierderea acestei dimensiuni liturgice a ființei umane, „antropologia de azi”⁶⁹ a părăsit concepția unei vieți

cea care „completează argumentul nostru”, argument, a cărui slăbiciune se datorează și tainei (I Cor. 1,17), da nu numai. Argumentul nostru nu este suficient de puternic pentru importanța subiectului, deoarece „lăsăm deoparte credința și ne apărăm prin simpla putere a argumentului, când distrugem prin îndoieli îndreptățirea pe care Duhul o are asupra credinței noastre” (Gr. Naz., *Or.* 25.6 în *SC* 250:2248). Despre acest subiect vezi și: D. Krausmüller, “Making Sense of the Formula of Chalcedon: The Cappadocians and Aristotle in Leontius of Byzantium’s *Contra Nestorianos et Eutychianos*,” *Vigiliae Christianae* 65 (2011): 484-513; Basil Mitchell (ed.), *Faith and Logic. Oxford Essays in Philosophical Theology* (London: Routledge, 2013); Andrew Schumann (ed.), *Logic in Orthodox Christian Thinking* (Ontos Verlag, 2017) și Mark Edwards, *Aristotle and Early Christian Thought* (New York: Routledge, 2019).

68 Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și Comuniune în Liturgia Ortodoxă* (București: EIMBOR, 2004), 660. O experiență directă a prezenței lui Dumnezeu în cuminecarea cu Trupul și Sângele Domnului este în aceeași timp, la părintele Stăniloae și o experiență a „luminii necreată”, întâlnită în cadrul experiențelor teofanice. Acest eveniment al comuniunii divino-umane reprezintă un „realism mistic” fundamentat pe participarea la Dumnezeu ca lumină. Sursa acestui „realism”, mistic și liturgic în același timp, este una de sorginte palamită, așa cum analizează, în lucrarea sa, Håkan Gunnarsson, *Mystical Realism in the Early Theology of Gregory Palamas* (Göteborg, 2002).

69 Părintele Stăniloae îi are în vedere aici, în primul rând, pe teologul și cardinalul catolic german, Walter Kasper (n.1933), printre operele importante ale căruia, se

a sufletului despărțite de trup⁷⁰ și nu mai consideră „omul o interioritate închisă în sine însăși, care de-abia într-un al doilea act se îndreaptă spre semenii săi și spre lucruri”.⁷¹ În acest sens, părintele Stăniloae, citează un text foarte relevant din Maurice Zundel: „Se întrevade atunci că adevărul însuși nu este altceva decât percepție negrăită, prin țesătura de fenomene supuse determinismului, a unei Fețe, a unei Prezențe, a unei Lumini a iubirii, care iluminează cel mai adânc mister al nostru... Noi suntem confrunțați cu o cerință care vine dinlăuntru: o cerință de a fi totdeauna mai mult și de a fi, de a ne dăruir, făcând din sinea însăși o ofrandă de lumină și de iubire. Numai prin intermediul acestei dăruiri de sine întâlnim Fața vrednică de a I ne închina, acea Față care ne așteaptă în tot ce este mai intim în noi, acea Față care este în inima tuturor iubirilor noastre cu eternitatea lor, acea Față a primei iubiri, care ne face inviolabili pentru noi înșine și pentru ceilalți, în măsura în care devenim în mod real sanctuarul Prezenței infinite”.⁷² O înțelegere a

numără: *Das Absolute in der Geschichte. Philosophie und Theologie der Geschichte in der Spätphilosophie Schellings* (Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz 1965) și *Jesus der Christus* (Matthias Grünwald-Verlag, 1974). De altfel, cardinalului Walter Kasper i-a fost conferit titlul de doctor honoris causa al Universității Babeș-Bolyai din Cluj în anul 2004 și, în același an, a fost distins cu Ordinul Steaua României în grad de Mare Ofițer. În al doilea rând, teologul roman îl nominalizează pe Bernhard Lengemeyer (n.1929) teolog franciscan și romano-catolic filosof al religiei, cu contribuții în primul rând în domeniul antropologiei teologice, cu un studiu important despre *Personalismul dialogic în teologia protestantă și catolică a prezentului* (Paderborn, 1963).

70 D. Stăniloae, „Antropologia ortodoxă. Comentarii asupra stării primordiale a omului”, *Anuarul Academiei teologice Andreiane*, XVI (1940), 5-21; D. Stăniloae, „Ortodoxia în fața unor fenomene actuale din creștinismul apusean”, *Ortodoxia*, 4 (1974), 344-345.

71 Stăniloae, *Spiritualitate și Comuniune în Liturgia Ortodoxă*, 674. Hunt definește antropologia greacă păgână o căutare a „sensului sinelui” sau un „cult al minții divine, propriul interior al sinelui” (Hunt, *Clothed in the Body*, p. 14); însă retragerea din oraș constituie încreștinarea asceticii eleniste, „mutarea sfințeniei din oraș în deșert, din public în privat, din afara sinelui în interiorul sinelui a afectat modul în care trupul a fost acceptat ca parte a sinelui uman” (Hunt, *Clothed in the Body*, p. 17).

72 Maurice Zundel, *Je est un autre* (Desclee de Brouwer, Paris, 1971) p. 30-31, în

teologiei persoanei care se apropie de cea a termenului biblic „*panim*” este presărată succint și în câteva texte din *Teologia Dogmatică* (în special, în capitolele Hristologie, Sfintele Taine și Eshatologie), dar și din *Ascetica și Mistica* părintelui Stăniloae. Adoptia sau filiația, pe care o descrie sacramental, determină o *metamorphosis* chiar la nivel somatic, o veritabilă „schimbare la față” a omului – ‘fețele noastre se întipăresc cu înfățișarea lui Hristos’ e o afirmația constantă a teologului român, parcă aducându-ne constant aminte de psalmistul care zice: ‘Însemnatu-s-a peste noi lumina feței Tale, Doamne’ (*Ps. 4,9*). Acesta fiind o experiență reală a harului prin simțuri (πεῖρα αἰσθήσεως), trăită

Stăniloae, *Spiritualitate și Comuniune în Liturghia Ortodoxă*, 435. Maurice Zundel (1897-1975), preot și teolog elvețian catolic, despre care s-a spus că este la răscrucea teologiilor protestante și catolice, a filosofiei existențiale și a personalismului. Mistica lui Zundel este îndreptată spre eliberarea determinismelor biologice prin intervenția Duhului în artă, știință și mai ales în religie. Pentru el, sacrificiul de sine sau dăruirea de sine este un act bucurios de comuniune și nu o renunțare tristă. El spune că omul devine o persoană liberă doar prin faptul că se eliberează radical de statutul său de persoană biologică. Pornind de la formula lui Rimbaud, „on ne naît pas libre, on le devient” (*Le problème que nous sommes : La Trinité dans notre vie*, Le Sarment, Fayard, 2000, pp 39-42; Maurice Zundel, *Je est un autre*, Saint-Léger Editions, 2014, p. 67), îi dă o semnificație filosofică și mistică axată pe alteritatea, conform căreia libertatea este obținută prin apropierea totală a Modelului trinitar. Atunci, „eu sunt altul” prin întâlnirea cu „tu”. Eliberarea este, prin urmare, trecerea de la omul real la cel posibil, de la individ la persoană. Persoana este „omul posibil” sau liber; individul este omul adevărat înrobuit de determinări cosmice. Interpretând textul liturgic „*Pre noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm*”, Părintele Stăniloae îl citează și îl urmează pe M. Zundel în definirea de către acesta din urmă a persoanei (după modelul trinitar) care „*se constituie sau se dezvoltă printr-o infinită expropiere de sine, printr-o totală referire la altul*” (M. Zundel, *Je suis un autre*, p. 85). Dar părintele proiectează această sinteză existențialist-personalistă asupra interpretării Maicii Domnului, prin cele două forme de dăruire ale femeii, împlinite în ea: fecioria și maternitatea. Întrucât toți sfinții sunt cu Ea, „*sobornicitatea lor și a Bisericii întregi, nu se poate realiza fără Ea ci, doar, alături de Ea*”. Vezi și Maurice Zundel, *Ton visage ma lumière*, Édité par Bernard de Boissière, Desclée, 2000; Claudio Dalla Costa, *Maurice Zundel, Un mystique contemporain*, traduction par Gabriel Ispérian, Saint-Maurice, éd. Saint-Augustin, 2010.

ca simțire continuă a prezenței lui Dumnezeu.⁷³ Această unire cu Dumnezeu nu este produsul abstracției logice, ci este realizată printr-o ‘teofania vizibilă’ (ὁρατῆς θεοφανείας) care presupune o învățătură a simțurilor înduhovnicite.

6. Referirea la experiența luminii necreate de către Sf. Arsenie cel Mare se leagă de iradierea slavei și luminii lui Hristos pe fețele altor părinți ai deșertului precum Pamvo, Silva și Sisoe, arătând cum omul sfânt devine teofanic, *topos* al prezenței lui Dumnezeu.⁷⁴ Prin urmare, lumina slavei este Prezența (*panim*) și Strălucirea (*shekinach*) divină, ca transcendență immanentă sau ca tensiune între ascunderea transcendentă și revelație. Dar lumina aceasta, deși nu e sensibilă ci spirituală, se răspândește din suflet în afară, pe fața și pe trupul celui ce are înlăuntru.⁷⁵ Toate aceste elemente de spiritualitate sunt integrate în descrierea sacramentală a înfierii (ὑιοθεσία) de către Tatăl a celor care poartă trăsăturile duhovnicești ale feței Fiului Său sau dacă recunoaște

73 Ierótheos Mitropolit al Nafpaktosului, Știu un om întru Hristos. Starețul Sofronie Isihastul și Teologul, ediția a II-a, revăzută și adăugită, traducere Teofan Munteanu (București: Sophia, 2013), p. 80-83, definește această experiență nu „o simplă simțire a unei prezențe, ci o strămutare și o atingere a Adevărului de-viață-purtător” sau o „descriere teologică a luminii Feței lui Hristos, constând din diferite vederi-de-Dumnezeu” (Ierótheos, Știu un om întru Hristos, p. 79).

74 George Savran, *Encountering the Divine. Theophany in Biblical Narrative* (Oxford: T&T Clark, 2005), 6, arată că în teofaniile vetero-testamentare, *kabod* este descris în mod consecvent ca o „manifestare vizibilă și palpabilă a divinului”, care apar în vederea tuturor Israelului (Ieș. 16.7, 10; Lev. 9,6, 23; Num. 14.10, 22; 16,19; 17,7; 20,6; Deut. 5,24; 2 Cron. 7.3). Alexander Golitzin, „Topos Theou: The Monastic Elder as Theologian and Theology. An Appreciation of Elder Aimilianos of Simonos Petras”, în Dimitri Conomos, Graham Speake (ed.) *Mount Athos, the Sacred Bridge: The Spirituality of the Holy Mountain* (Peter Lang, 2005), p. 201-242, afirmă că, prin Botez, credinciosul devine el însuși, cel puțin în potență, „locul” Slavei, de aceea, fiecare credincios este chemat să devină o „teofanie”. Vezi și A. Golitzin, „The Place of the Presence of God: Aphrahat of Persia’s Portrait of the Christian Holy Man” în ΣΥΝΑΞΙΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ: Studies in Honor of Archimandrite Aimilianos of Simonos Petras, Mount Athos (Athens: Indiktos, 2003), 391-447.

75 Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe* (București: EIBMBOR, 2002), 397.

prezența Lui în ființa și pe fețele lor, adică iradierea luminii necreate. Υιοθεσία este o realitate ontologică sacramental. „Fața întipărită” cu trăsăturile filiației reprezintă o ‘structură’ a înfierii.

Omul cel nou e legat la Cabasila și de „sfințirea trupului” prin care dreptii vor străluci în împărăția Tatălui lor: *„numește împărăția Tatălui tocmai strălucirea cu care S-a arătat plin de lumină înaintea apostolilor, care au văzut acea împărăție ca pe o lumină coborându-se cu putere mare peste fața oamenilor... căci această pâine, trupul acesta pe care cei de aici îl vor duce cu ei până sus, în cer, este tocmai aceea pe care toate privirile o vor vedea pe norii cerului și care într-o clipă își va arăta toată strălucirea Sa... îndată va aduna toate mădularele Sale de pretutindeni, arătându-Se ca un Dumnezeu între dumnezei”*.⁷⁶

Dacă ne împărtășim cu Trupul și cu Sângele Domnului, și acestea sunt izvorul sau mijloacele umane ale împărtășirii cu toate puterile dumnezeiești ale lui Hristos, de ce n-ar exista și o anumită împărtășire de Fața Lui? Astfel, se întreabă părintele Stăniloae: *„Nu e Domnul cu fața lui în Euharistie, ci numai cu un Trup și cu un Sânge fără față? Și dacă păstrăm ‘chipurile’ Trupului și Sângelui Lui în Euharistie, sub înfățișarea pâinii și vinului, nu putem păstra oare și o oarecare prezență și a feței Lui?, desigur fără o prefacere a feței Sale nevăzute într-o față văzută, asemănătoare prefacerii din Euharistie?”*.⁷⁷ Pare a fi vorba, încă de acum, și de un fel de împărtășire sau „euharistie a feței”, de care avem parte doar în eshaton.

Un text al explicării proscomidiei, plin de sensibilitate duhovnicească a liturghisitorului, care a fost însuși părintele Stăniloae, ne arată, încă o dată, cât de mult a prețuit această teologie, pe care aş numi-o „Hristologia Feței”: „...preotul scoțând din mijlocul prescurei acea părticică de pâine dospită,

76 Nicolae Cabasila, *Despre Viața în Hristos*, trad. Teodor Bodogae (București: EIBMBOR, 2001), 143 și 145.

77 Stăniloae, *Spiritualitate și Comuniune în Liturghia Ortodoxă*, 95-96.

arată prin aceasta cum din firea noastră, iar nu din altă ființă, S-a întrupat Mântuitorul și din o femeie binecuvântată și sfântă, din cea pururea fecioară pâinea însuflețită a Trupului Său se desprinde din pâinea însuflețită a trupului Maicii Sale. [...] iar preotul junghiind în chip cruciș, sau sfâșiind prin cruce Mielul dumnezeiesc, identic cu Pruncul ieșit din trupul Fecioarei, spune: „*Junghie-se Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii, pentru viața și mântuirea lumii*”. Înjunghierea crucișă se face după așezarea Agnețului cu fața în jos, arătând că întruparea și jertfa lui Hristos s-a făcut pentru cei de jos, pentru folosul lor și că jertfa deplină a lui Hristos are ca premisă smerenia Lui deplină, până la ascunderea totală a feței Sale, în care licărea Dumnezeirea.⁷⁸ Aceasta o arată preotul încă și mai înainte, spunând în continuare, după Isaia, la tăierea Agnețului din partea de sus indicând venirea lui Hristos de sus: „Întru smerenia Lui judecata Lui s-a ridicat”...după atâta smerenie, se ridică din nou până la suprema înălțime de unde a venit [...]. Preotul scoate de tot Agnețul din prescură, prinzându-l cu copia din dreapta, zicând în toate cele trei sensuri: „*Că s-a ridicat de pe pământ viața Lui*”. Scoaterea înseamnă în același timp nașterea Lui din Fecioară, dar și ieșirea și înălțarea Lui dintre oameni, prin moarte. [...] preotul așezând Agnețul cu fața în jos, la cuvântul diaconului: „*Junghie, părinte*”, îl taie cruciș până la coajă, arătând moartea lui Hristos, dar nu desființarea ipostasului Lui. Întors cu fața în jos, Agnețul e tăiat până la coajă în semnul crucii, arătându-se că a suferit o adevărată sfâșiere a trupului prin moarte, și aceasta cu fața către oameni sau în favoarea lor, fără a înceta ca unitate de persoană. După ce a primit moartea, fața lui Iisus se întoarce în sus, arătând că moartea primită pentru oameni e jertfa adusă

78 Kallistos Ware, “Dieu cache et révélé, la voie apophatique et la distinction essence-energie”, *Messenger de l'Exarchat*, n° 89-90 (1975), p. 45-59, arată că energile Lui sunt „Dumnezeu cu noi”, prin care El este, în același timp, ascuns și revelat, transcendent și immanent.

Tatălui. Dar prin aceasta moartea Lui se face și izvor de putere. Moartea Lui adevărată, dar și puterea Lui îndată după moarte, se arată în faptul că din coasta Lui au ieșit sângele și apa preacurate pline de Duhul Sfânt... De aceea preotul, după ce împunge cu copia sub numele Iisus, adică în omul Iisus, întors prin jertfa Lui, în numele umanității îndeobște, cu fața spre Tatăl, față pe care acum Tatăl o iubește în fiecare om cum zice sfântul Chiril din Alexandria.”⁷⁹

Astfel înfierea noastră „nu înseamnă o simplă relație juridică nouă, ci devine o realitate ontologică”, iar structura acestei ontologii o constituie „fața întipărită” cu trăsăturile filiației. Nu mai avem în noi un duh pământesc, ci „Duhul ceresc” al lui Hristos. De aceea, „*înțelegem, vedem, simțim lumina*”⁸⁰ cea adevărată, una cu viața eternă, Care este Hristos însuși, după cum El însuși a spus (Ioan 8, 12). De fapt, Duhul și Sângele sunt înrudite, dacă prin sânge, care ne este conatural, noi primim Duhul, Care nu ne este conatural. Această reprezintă premisa pentru ceea ce părintele Stăniloae numește „trăirea umanului integral de către Hristos” – sursa întregii gândiri a teologiei patristice.

79 Stăniloae, *Spiritualitate și Comuniune în Liturghia Ortodoxă*, 196-198.

80 Stăniloae, *Spiritualitate și Comuniune în Liturghia Ortodoxă*, 610, 614-615 și 619.

REPERE ALE VIEȚII ȘI SĂNĂTĂȚII ÎN RUGĂCIUNILE DINAINTEA DUMNEZEIEȘTII ÎMPĂRTĂȘIRI

Ierom. dr. Rafael Povîrnaru

Încercările puse înainte de pandemia anului 2020 s-au resimțit și continuă să se resimtă și astăzi în toate sectoarele de activitate ale societății. Din nefericire însă, cea mai puternic afectată de realitatea impusă de situația pandemică se vede a fi ființa umană, nu atât prin prisma unui virus aflat în diferite stadii de manifestare fizică, cât mai ales urmare a efectelor resimțite puternic atât la nivel psihologic, cât mai ales duhovnicesc.

În fața provocărilor aduse de noua fizionomie a lumii, Biserica nu a fost nicidecum scutită de valul contestatar, care a adus în discuția publică Tradiția de sute de ani a vieții liturgice ortodoxe în care Hristos așezat în tronul euharistic transpus sub forma linguriței cultice se dăruiește plin de focul cărbunelui lui Isaia, creștinului lipsit de tăgada autenticității Lui, în vizibilul ecoului Cinei de Taină, în care pâinea și vinul „îmbrăcate de Cer” devin certitudinea hranei hristice. Chemarea continuă a Fiului lui Dumnezeu ce răsună la fiecare Sfântă și Dumnezeiască Liturghie prin glasul sacerdotului slujitor – „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați” împarte astăzi lumea îmbrăcată chiar în haina lui Hristos în tabăra scepticilor și în cea a neobosiților mărturisitori ai virtuții și crucii asumate tainic în taina baptismală. Sub influența puternică a vocii lumescului

Cezar, creștinul zilelor noastre pare să uite că prezența Bisericii pe tărâmurile creației actuale se datorează exclusiv răspunsului pe care generații întregi l-au dat chemării lui Hristos de a proba credința, iubirea, dar mai ales „frica înnoitoare” aduse de Fiul lui Dumnezeu euharistic poporului care Îl urmează cu certitudinea veșniciei și a comuniunii. Clamând proximitatea morții din chiar „potirul vieții”, unele dintre mădularele Bisericii, care până mai ieri lăsau în jurul lor „mireasma virtuții”, într-o efervescență nestăvilă de credință și iubire de Hristos, astăzi par a fi cuprinse mai degrabă de frica prezenței lui Dumnezeu, decât de absența Lui. Într-o asemenea stare, creștinul îndoielnic cere Bisericii readaptarea la înțelesurile contemporane ale vieții, și nicidecum încercarea restaurării chipului ceresc ascuns tainic în fiecare ființă umană devenită prin Mirungere, „templu al Duhului”.

Dacă până nu cu mult timp în urmă, îndoielnicul vieții euharistice de astăzi „călca pragul Cerului” la îndemnul duhovnicului, pregătindu-se de Cină prin rugăciunea premergătoare împărtășirii, fără a-și mai pune nicio întrebare asupra a ceea ce îi revelează suita de sfinți prin compoziția textuală plină de inspirație divină a celor 12 rugăciuni, iată cum astăzi capătă vizibilitate chipul gârbovit de timp aflat nu în comuniune cu credința, cu iubirea și cu frica lui Dumnezeu, ci mai degrabă cu surogate ale acestora așezate nu în ascultarea Bisericii, ci în conștiința sinelui apăsător de orgolii, dorințe și chiar argumentări filosofice ale credinței.

Prin urmare, în materialul de față vom apela la acele coordonate care confirmă dimensiunea hristică a vieții, sănătății și integrității persoanei, ca realitate ce răzbate din comuniunea creștinului cu Hristos euharistic, focusându-ne asupra textelor sfinte care alcătuiesc astăzi suita de rugăciuni premergătoare primirii de către fiecare credincios în parte a Trupului și Sângelui Fiului lui Dumnezeu.

Înainte de a face acest lucru, se cuvine să amintim faptul că prezenta abordare urmează pe deplin „duhul gazdei” care nu revendică prin profilul ei imediat, pretenția exigențelor academice caracterizate prin exhaustivitate, acrivie și aparat critic divers.

Astfel, din prima compoziție atribuită Sfântului Vasile cel Mare observăm că Hristos devine „izvor al vieții și al nemuririi”¹, precum și Acela Care „tămăduiește neputințele oamenilor”², Sfintele Taine fiind în acest context „merinde pentru viața de veci”³. În rugăciunea a șasea, același autor cere Bunului Dumnezeu ca prin primirea Tainelor să se poată bucura printre altele de „tămăduire și curățire (...) a sufletului și a trupului”⁴.

Sfântul Ioan Gură de Aur ne confirmă faptul că Sfânta Euharistie devine „cărbune” primit sub forma pâinii și a vinului „spre însănătoșirea smeritului suflet și trup”⁵. În rugăciunea a opta, autorul întărește cele afirmate anterior, cerând de la Dumnezeu ca împărtășirea cu Sfintele Taine să devină concretețe a „tămăduirii sufletului și a trupului”⁶. Aceeași realitate se vede întărită în lumina textului celei de-a zecea rugăciuni a canonului de împărtășire, în care vestitul Arhiepiscop al Constantinopolului îi adresează Creatorului rugămintea ca prin primirea Sfintelor să se poată bucura de „sănătatea sufletului și a trupului”⁷.

Un alt autor de text sfințitor pe care Biserica l-a ales a face parte dintre compozitorii rugăciunilor premergătoare primirii Trupului și Sângelui euharistic este Sfântul Simeon Metafrastul, care în rugăciunea a patra din cadrul canonului evidențiază pocăința ca principală și necesară atitudine a omului în relația cu

1 ****Liturghier*, E.I.B.M.O., București, 2013, p. 348.

2 *Ibidem*, p. 349.

3 *Ibidem*, p. 350.

4 *Ibidem*, p.358.

5 *Ibidem*, p. 351.

6 *Ibidem*, p. 362.

7 *Ibidem*, p. 364.

Dumnezeu „spre prisosirea harului”⁸, stare în care ființa umană intră în comuniune cu Preasfânta Treime, asigurându-și astfel condiția vieții veșnice.

Sfântul Ioan Damaschin ne învață că întâlnirea cu Hristos euharistic devine în mod indubitabil stare „a arvunirii vieții și a împărăției ce va să fie”⁹. Aducându-ne aminte de minunea făcută de Mântuitorul Hristos femeii aflate în suferința „scurgerii de sânge”¹⁰ pe care a însănătoșit-o în mod minunat, același sfânt autor consideră în lumina rugăciunii a unsprezecea că primirea de către fiecare mădular al Bisericii a Sfintelor devine întocmai cadrul perfect al însănătoșirii noastre trupesti, dar mai ales sufletești.

Tot în cadrul canonului supus atenției avem bucuria de ne întâlni sub forma scrisului înrăurit de Duh cu Sfântul Simeon Noul Teolog, care în rugăciunea a șaptea Îl numește pe Dumnezeu euharistic drept „Dătător de viață” și chiar „viața mea”¹¹.

Toate aceste evocări desprinse din cartea de cult a Bisericii, prin apelul la o suită de sfinți cu maximă notorietate în conștiința creștină universală confirmă o dată în plus că oamenii care au gustat dulceața Trupului și a Sângelui euharistic au devenit conștienți de puterea tămăduitoare a Sfintelor Taine. Mai mult decât atât, printr-o analiză mult mai detaliată a textelor evocate, fiecare dintre noi va putea remarca faptul că profilul moral al persoanei devine condiție a comuniunii euharistice, impunându-se a priori o analiză a propriei conștiințe, în care din nefericire, prezența păcatului duce la autenticul suferinței umane. În acest context apreciem întâi de toate că numai prin apelul la taina Sfintei Spovedanii, creștinul zilei va putea deveni conștient de

8 *Ibidem*, p. 357.

9 *Ibidem*, p. 357.

10 Cf. Lc. 8, 43-48.

11 *Ibidem*, p. 360.

boala care îi înconjoară Cerul lăuntric, împingându-l în acest fel în negarea Vieții și a sănătății reprezentate de Hristos euharistic, determinându-l la o falsă impresie de trăire a credinței, a iubirii și a fricii de Dumnezeu. Numai păstrându-ne activă vocea conștiinței vom putea înțelege că absența vieții și a sănătății pornesc în primul rând dintr-o inimă aflată în stare de despărțire de Dumnezeu, Sfintele Taine având darul de a reda fiecăruia dintre noi chipul pierdut prin păcat.

Spre aducere aminte

SAVANTUL BĂNĂȚEAN TRAIAN VUIA, PIONIERUL AERONAUTICII MONDIALE ȘI SUCESUL PRIMULUI ZBOR MECANIC DIN LUME CU UN APARAT MAI GREU DECÂT AERUL

Diac. dr. Răzvan Emanuel Fibișan

Anul acesta se împlinesc 115 ani de când bănățeanul Traian Vuia făcea istorie, devenind pionierul aviației mondiale; cel care a reușit primul zbor mecanic din lume¹ cu un aparat mai greu decât aerul și echipat cu sisteme proprii de decolare, propulsie și aterizare, devenind primul om care a realizat „cel mai greu pas pe calea cuceririi oceanului aerian”². Data de 18 martie 1906 a fost scrisă, astfel, cu litere de aur în istoria aviației mondiale, aceasta fiind ziua când românul Traian Vuia, pe drumul comunal care duce de la Montesson (Franța) către fluviul Sena, a devenit primul om care a zburat de pe o suprafață plată cu un aparat (denumit Vuia nr. 1) mai greu decât aerul, autopropulsat (fără catapulte și fără mijloace externe). După o accelerare pe o distanță de 50 de metri, aparatul, ce cântărea 240 de kg, cu un motor cu anhidridă carbonică, de 20 de CP, s-a ridicat, fără tranziție la înălțimea de 0,60 - 1 metru, zburând astfel pe o distanță de 12 metri, după care paletele elicei s-au oprit, iar avionul a aterizat.

1 Pentru mai multe informații, vezi George Lipovan, *Traian Vuia, realizatorul zborului mecanic*, Editura Tehnica, 1956; Ion Dumitrescu, *Traian Vuia și prioritatea zborului mecanic*, Editura Semne, 2008.

2 George Lipovan, *Traian Vuia, un pionier al aviației moderne*, Editura Facla, Timișoara, 1972, p. 83.

Biografia și predilecția către locomoția omului în mediul aerian

Bănățeanul Traian Vuia³ s-a născut în 17 august 1872 în satul Surducu Mic (parte a comunei Bujoru, astăzi Traian Vuia), Județul Timiș, din părinții Simion Popescu (preot, originar din satul Dobrești sau, după alte opinii, din Rădmănești) și Ana Vuia (originară din Lipova). A făcut studiile elementare la școala română confesională din localitatea natală, iar în 1881, când a avut 10 ani, se mută la Școala primară din Făget, unde se folosea în mod larg și limba maghiară. Aici, năzuințele sale, alimentate de acest ecosistem al învățământului poliglot, prind contur, întrucât se dedică unor investigații pluridisciplinare, abordând atât științele umaniste, cât și pe cele tehnice. Preocupările sale educaționale, încununate cu rezultate excepționale la învățătură, se desfășurau concomitent cu predilecția lui pentru observarea zborului păsărilor, dar și cu făurirea unor obiecte zburătoare. Impresionat fiind de învățătorul Anton Mahler, care a construit pentru fiul său un zmeu de mărime impunătoare, i s-a stârnit interesul pentru modul în care a fost echilibrată și stabilizată în mediul aerian acel obiect, înțelegând rapid modalitatea asamblării acelor elemente. Impresionat fiind, de asemenea, de un alt zmeu și mai mare ca dimensiuni decât primul, tânărul Traian și-a făcut un atelier la casa părintească, unde își petrecea vacanțele, alcătuind mici obiecte de zbor. În acest sens, mărturia surorii sale mai mici, Ghizela, referitoare la fratele ei este elocventă: „toată ziua lucra la confecționarea de corpuri ușoare, plutitoare în aer, zmeuri, balonașe. Experiențele le făcea singur, fără să cheme pe alții. Munca era dărză, încordată, până la neglijarea pe

3 Informații prețioase, de neignorat, se găsesc și la Dan Antoniu, Ioan Buiu, Dan Hadîrcă, Radu Homescu, George Cicoș, *Traian Vuia. Viața și opera (His Life and Work)*, Editura Anima, București, 2013; Crișan Toescu, Traian Vuia, Editura Tineretului 1961.

sine. Se închidea în odaie și lucra”⁴. Astfel, predilecția sa către realizări științific-tehnice a început să se concretizeze încă din copilărie, prin studiul legilor aplicabile în aviație.

Terminând clasa a VIII-a la Gimnaziul superior catolic maghiar din Lugoj, Traian Vuia urmează între 1884-1892 liceul în același oraș, unde îi are profesori pe Dengi János (poet, traducător, doctor în limbile latină, maghiară și italiană) și Iosif Tempea (preot ortodox, autor de manual didactice, redactor al Ziarului Desceptarea, primul ziar lugojan). Tot la Lugoj, între 1899-1901 îl cunoaște pe compozitorul și folcloristul Tiberiu Brediceanu, petrecând o perioadă lungă de timp în compania familiei Coriolan Brediceanu, aceasta fiindu-i de un real ajutor în cariera sa. De fapt, întâlnirea cu Brediceanu a fost providențială și hotărâtoare. Încă de la început, l-a apreciat la justa lui valoare, descoperind scilipirea genialității sale inventive⁵. După obținerea examenului de bacalaureat, în 1892, urmează pentru doar un an cursurile de la Secția mecanică a Școlii Politehnice din Budapesta, fiind nevoit să le abandoneze din cauza lipsei de bani⁶, dar continuându-le ca autodidact. Transferul la Facultatea de Drept din Budapesta, la fără frecvență, îi permite nu numai să lucreze ca student-stagiar în cabinetul mai multor avocați din Banat: Coriolan Brediceanu, George Dobrin, Vladimir Spătaru (Vârșeț), dar și să-și asigure mijloacele de trai. Însăși plecarea sa la Paris spre a-și materializa năzuințele participării la finalizarea zborului mecanic, nu îl determină să-și abandoneze studiile teoretice, ci din potrivă frecventează, la Collège de France, cursuri de istorie și economie politică. În orice caz, setea lui pentru

4 Ion Iacovachi, Ion Cojocaru, *Traian Vuia - viața și opera*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 71.

5 George Lipovan, *Traian Vuia, un pionier al aviației moderne*, p. 19.

6 Wojciech Roszkowski and Jan Kofman, *Biographical Dictionary of Central and Eastern Europe in the Twentieth Century*, Routledge, London and New York, 2015, p. 2819.

cultură și știință, încă din copilărie, este definitorie, având, încă de pe când trăia la Lugoj, o vastă cultură generală, născută din propensiunea sa către manifestările artistice și culturale. Fiind mereu preocupat de zbor⁷, în Franța, Vuia reușește, cu ajutorul conaționalilor săi din Lugoj, să își transpună ideile în fapte, și să facă din idei aripi⁸; creând, mi exact, un aparat, pentru care și obține brevet în Marea Britanie, cu ajutorul căruia reușește primul zbor autopropulsat, sfidând astfel legile gravitației. În capitala Franței, savantul român lucrează foarte mult la planurile sale în domeniul aviației până în 1946, când se îmbolnăvește. La 2 septembrie 1950, se stinge din viață, fiind înmormântat în cimitirul Belu din București, în proximitatea marilor oameni de seamă (Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale și George Coșbuc), prin care poporul român și-a adus valoroasa contribuție la patrimoniul culturii universale.

Un precursor al aviației moderne pe plan mondial

Strădaniile lui Traian Vuia de a-și desăvârși planul și tehnica în istoricul zbor din 1906, zbor ce a stat la baza transporturilor aeriene moderne, au prins contur în iarna anului 1901-1902, când a fost conceput, la Lugoj, proiectul aeroplanului Vuia nr. 1, definitiv elaborat în 1903, apoi au continuat în 1904, când inventatorul român a creat motorul, finalizându-se în anul 1905, când a fost definitivată partea tehnică a aparatului⁹ și când s-au făcut mai multe teste pe diferite faze de experiență, ce au stârnit, la aceea vreme, nu doar un deosebit interes, mai ales în presa din

7 A. Cléry, „Portraits d'aviateurs contemporains – Trajan Vuia”, *L'Aérophile*, 16ème Année – Nr. 20, 15 Octobre 1908.

8 A se vedea și lucrarea lui Jay Spenser, *The Airplane. How ideas gave us wings*, Harper Perennial, 2009, pp. 46-47, unde, printre pionierii inovatori care au rezolvat, prin contribuțiile lor, puzzle-ul zborului, se numără și băănățeanul Traian Vuia.

9 Florian Ion Petrescu, Relly Victoria Petrescu, *Near the flying time*, Lulu Publisher, USA, 2011, pp. 10-11.

Franța, SUA și Marea Britanie¹⁰, ci și un extraordinar respect, atribuindu-i autorului aeroplanului epitetul de „recordman”¹¹. Dintre cele trei variante ale aparatului său: Vuia nr. 1, Vuia nr. 1 bis și Vuia nr. 2¹² (ultimele două fiind rezultatul mai multor modificări ale aeroplanului Vuia nr. 1), Vuia nr. 1 era o creație fundamentală¹³, ce a inaugurat formula monoplană (cf. Brevetului de invenție Vuia nr. 332106/15 mai 1903) - (formulă care până la acea vreme nu era apreciată, devenind ulterior clasică și cea mai corespunzătoare în aviația modernă pe plan mondial), a cărei formă geometric-constructivă era inspirată din constituția păsărilor și a insectelor zburătoare -, aducând, pe lângă aceasta, importante contribuții la bazele constructive ale zborului uman cu un vehicul mai greu decât aerul. Pagini întregi din presa și literatura aeronautică abundă în descrierea unanimă a zborului revoluționar reușit de Traian Vuia la 18 martie 1906¹⁴. Iată

10 A. de Masfrand, „L'Aéroplane sur roues de M. Vuia”, *L'Aérophile*, février 1906, pp. 53-54; Ioan Vasile Buiu, „1906-1908: Le monoplan Vuia dans les pages de *L'Aérophile* et de *La Nature*”, în *Noesis*, 2005-2006, pp. 225-247.

11 A se vedea Revista *L'Illustration*, nr. 3345/6.04.1907, p. 228.

12 L. Lagrange, „L'Aéroplane Vuia Nr. 2”, în *L'Aérophile*, Juin 1907, pp. 163-164; A. Cléry, „Essais de l'aéroplane Vuia Nr. 2”, *L'Aérophile*, Juillet, 1907, pp. 196-197.

13 Lucien Fournier, „L'Aéroplane Vuia”, în *La Nature* (Revue des sciences et de leurs applications aux arts et à l'industrie), nr. 1733, 11.08.1906, pp. 164-166.

14 „Vuia Aeroplane Makes a successful flight”, în *The New York Herald*, 1906. Iată ce s-a scris, în acel an, despre Traian Vuia: „Il nous fait ajouter aujourd'hui à la liste des chercheurs sérieux en matière de navigation aérienne le nom de M. Vuia. [...] Diverses expériences ont déjà été effectuées et elles ont donné des résultats très encourageants. Le 18 mars, M. Vuia a pu soulever son aéroplane de 60 centimètres à 1 mètre de hauteur après avoir pris l'élan voulu sur le sol. Il s'est posé à une distance de 12 mètres du point où il s'était élevé, l'hélice s'étant ralentie par suite de la mise au point mort de l'arbre à cames du moteur qui règle la distribution et la détente. Les résultats obtenus jusqu'à présent sont tout à fait encourageants. La machine s'est élevée par ses propres moyens: la force motrice est donc suffisante ainsi que l'efficacité des plans sustentateurs. Au moment où elle a quitté le sol la puissance du moteur n'était que le tiers environ de sa puissance normale”, Lucien Fournier, „L'Aéroplane Vuia”, în *La Nature*, nr. 1733, 11.08.1906, p. 166.; „L'appareil de M. Vuia présenterait tout au moins l'avantage de supprimer les divers artifices auxquels

ce scria ziarul „Espoire Saint-Etienne” în 16 noiembrie 1956: „Extraordinarul aeroplan Vuia, o minunăție ca greutate (ușor) și cu miraculoase concepții geniale, care a reușit la 18 martie 1906 un zbor de 12 m și mai multe alte zboruri, recompensând acest geniu”. Merită redat și fragmentul din revista olandeză „Avia Vliegwereld în materialul intitulat „Oak in 1906! Roemeen Traian Vuia experimenteerde in Frankrijk”: „Traian Vuia, om genial, este primul în Europa, care, în Franța, a experimentat un aparat de zbor echipat cu motor. La 18 martie 1906 a parcurs în aer o distanță de 12 metri, la înălțimea de un metru”. Nu în ultimul rând, merită citită impresia, la cald, a inventatorului român asupra epocalului zbor, ce a fost consemnată, pentru posteritate, în revista *L’Aérophile*, din aprilie 1906, p. 105. Indubitabil, această performanță a congenerului nostru a însemnat începerea unei noi ere pentru civilizație și progresul tehnicii aeronautice.

on avait eu recours jusqu’ici pour le lancement des aéroplanes: traction en cerf-volant par automobiles ou auto-canots, lancement sur rails ou sur plans inclinés, catapultes formidables projetant dans l’espace, d’une prodigieuse chiquenaude, la machine et l’expérimentateur, etc. ... Le départ pourrait s’effectuer n’importe où et par les seuls moyens du bord. Cette combinaison de l’automobile terrestre et de l’aéroplane fut brevetée pour la première fois, croyons-nous, par le vicomte Decazes, à l’aube de l’automobilisme, en 1892, et souvent reprise depuis; mais pour la première fois, M. Vuia l’a complètement réalisée en vraie grandeur, avec des moyens souvent ingénieux et bien personnels. Les premiers résultats obtenus sont déjà très encourageants; quelle que doit être l’issue finale des expériences, un quadricycle à roues porteuses permettra d’étudier très facilement et d’une façon pratique, la meilleure forme à donner aux hélices propulsives et les variations de leur rendement suivant leur vitesse de rotation. Les essais de M. Vuia sont donc, on le voit, du plus haut intérêt pour tous ceux qu’intéressent les questions de locomotion aérienne, et nous ne manquerons pas de tenir nos lecteurs au courant”, A. de Masfrand, „L’Aéroplane sur roues de M. Vuia”, *L’Aérophile*, février 1906, p. 54. „Au moment où des expériences du même genre sont en cours d’exécution ou en voie de préparation, il est strictement juste de rappeler que M. Vuia est le premier, chez nous, à avoir réellement tenté, avec un appareil suffisamment grand pour enlever le poids d’un homme, le lancement direct d’un aéroplane, monté sur chariot porteur et propulsé par une hélice aérienne”, A. de Masfrand, „L’Aéroplane à moteur de M. Vuia. Nouvelles expériences”, *L’Aérophile*, septembre 1906, p. 195.

Prin crearea aeroplanului monoplan Vuia nr. 1 și prin zborul din 18 martie 1906, băcățeanul Traian Vuia nu numai că a reușit să influențeze lumea cercetătorilor și constructorilor în domeniul aviației moderne, impunând formula monoplană, astăzi generalizată și universal recunoscută ca fiind cea mai rațională, corespunzând cerințelor locomoției aeriene, ci a devenit și un pionier în evoluția mijlocului de locomoție aerian, reușind efectuarea primului zbor din istoria omenirii cu un aparat ce se ridică de la sol numai prin mijloace proprii de bord, fără recurgerea la vreun dispozitiv exterior. În felul acesta, Traian Vuia „a deschis o eră nouă în această ramură a tehnicii, încă puțin explorabilă până atunci, reprezentând o victorie a geniului omenesc asupra elementelor naturii”.¹⁵

15 George Lipovan, *Traian Vuia, un pionier al aviației moderne*, p. 83.

DIN TRECUTUL *ALMANAHULUI ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI*

Preot dr. Valentin Bugariu

1. Originea, istoricul, conținutul publicației

I. 1. Începuturile editării unui astfel de calendar se pierd în negura vremurilor, aflăm că în 1731 avem semnalat un calendar românesc tipărit la Brașov de Petcu Șoanul care a urmărit să educe cititorii, să le îmbogățească cunoștințele și să-i ajute în memorarea unor fapte legate de viața și îndeletnicirea lor¹.

Pentru Eparhia Timișoarei avem un prim Calendar almanah tipărit în 1941. El „cuprindea printre altele, pe lângă prezentarea calendarului pe anul în curs, o serie de date folositoare bunului creștin: sărbători legale, dezlegări de post, zile de pomenire a celor trecuți la cele veșnice, calendarul lucrărilor agricole, articole istorice și religios-morale, poezii, sfaturi utile pentru gospodari, colțul veseliei ș. a. După prezentarea noțiunilor legate de organizarea bisericească, șematismul eparhiei, structura canonică și administrativă a organelor de conducere eparhiale, intelectualii găseau aici informații din toate domeniile, literații aveau un câmp de manifestare a talentului lor scriitoricesc, iar credincioșilor li se îmbiau povețe duhovnicești, nu mai prețioase cunoștințe de catehism”².

1 †Nicolae, „Pe firul...”, p. 5.

2†Nicolae, „Cuvânt înainte” la „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2003, p. 5.

Destinul aceste publicații ca de altfel a celor mai multe a fost frânt de instaurarea regimului comunist care și-a propus scoaterea religiei din societate, etichetarea acesteia ca o simplă „tradiție” și desigur ca spațiu de viețuire rămânând spațiul liturgic. Orice inițiative de pastorație, misiune a corpului credinței în afara zidurilor bisericii fiind interzis. Totuși în anul 1980 s-a reușit imprimarea unui „Îndrumător bisericesc” (1980-1983) care a devenit în perioada ultimilor ani ai dictaturii roșii (1984-1989), „îndrumător misionar – în sensul de a combate doctrinele neortodoxe (catolice, protestante și mai ales neoprotestante - și patriotic – în sensul de a promova exclusiv supunerea față de «Republica Socialistă România»”³.

Cu toate acestea din cuprinsul „Îndrumătorului” s-au găsit nu puține articole cu conținut pastoral și misionar care pot fi aplicate și astăzi în orice cercetare în domeniu.

Din articolul program din anul 1980 ierarhul locului trasa coordonatele publicației: slujirea lui Dumnezeu și a semenilor și păstrarea credinței ortodoxe: „Felul în care ortodocșii români, ierarhi, monahi, preoți și credincioși au înțeles să slujească Biserica și în același timp să contribuie la propășirea patriei și a poporului este prea bine cunoscut, spre a încerca aici să-l punem din nou în lumină. Pentru moment să nu ne referim doar la o anumită slujire, limitată și ea însă la Mitropolia Banatului: scrisul și cartea. [...] Pe această linie se înscrie reluarea prin prezentul «Îndrumător bisericesc» a unei remarcabile practici de odinioară, de a pune la îndemâna eparhioților și, nu numai a lor, ci chiar a ortodocșilor originari din Banat stabiliți în diferite țări ale Europei, Americii și Australiei, a almanahului devenit tradițional. De aceea ce oarecând înfăptuia fiecare eparhie separat, acum – pe temeiul hotărârii Sinodului mitropolitan

3 †Nicolae, „Cuvânt înainte” la „Calendarul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Timișoarei pe anul de la Hristos 1997”, anul XVIII-lea, Timișoara, 1997, p. 5.

– s-a încredințat Mitropoliei Banatului însăși ca instituție aparținând atât Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, cât și Episcopiei Aradului, Ienopoliei și Hălmeagului. [...] Oricum, «Îndrumătorul bisericesc» al Mitropoliei Banatului țintește prin întreg conținutul său să reprezinte o caldă chemare la păstrarea neștirbită a «legii» străbune, la cunoașterea trecutului și prezentului Bisericii și a poporului nostru, la slujirea devotată a neamului din care am odrăslit și a patriei în care ne-am născut, la muncă jertfelnică pentru mai binele obștesc, la respect reciproc, bună înțelegere și pace în întreaga lume”⁴.

Scopul publicării „Îndrumătorului” a fost înfăptuirea binelui nu numai pentru credincioșii din Banat dar și pentru bănașenii din diaspora care astfel prin intermediul Calendarului primeau informații despre Biserică. Acest scop este dintru început unul misionar, de a promova valorile Ortodoxiei românești: „Vorbind despre Biserică și țara din care facem parte, despre credincioșii de «acasă», nu uităm pe confrății trăitori în afara hotarelor patriei și care, indiferent de forma lor de stare civilă, nu sunt mai puțin legați prin nenumărate și trainice fire de comuniunea românească. Acolo unde se află fiecare, continuă să rămână «ai noștri» iar noi «ai lor», fapt pentru care îi cuprindem de asemenea în paginile almanahului consemnându-le înfăptuirile, arătându-le cinstirea și dragostea ce le purtăm. [...]».

Cu asemenea ambiții oferim cititorilor prezenta carte, încurajați și de caldă primire ce i s-a făcut până acum, locului aparte dobândit printre numeroasele publicații ale Bisericii Ortodoxe Române”⁵.

Rubricația publicației s-a păstrat aproape neschimbată de la început până în 1989, cuprinzând: partea introductivă: cuvântul

4 †Nicolae, „Continuăm slujind Biserica și Patria”, în „Îndrumător bisericesc”, Timișoara, 1980, p. 5-7.

5 †Nicolae, „Spor și creștere în făptuirea binelui”, în „Îndrumător bisericesc”, Timișoara, 1982, p. 6-7.

ierarhilor, calendarul propriu-zis, îndrumări tipiconale, Biserica Ortodoxă Română”, „Cuvinte duhovnicești” semnate de ierarhii eparhiilor. A treia rubrică este „Tezaurul credinței” cu articole de dogmatică și liturgică. Ea este urmată de alta, „Pe caierul vremii” cu însemnări de istorie bisericească. A patra rubrică „A patriei cinstire”, articole politice. A cincea „Pârğa vremurilor” o incursiune în istoria românilor. Una din cele mai însemnate a fost „Dor de frați” cu materiale ce amintesc de românii din diaspora, cu privire specială asupra bănățenilor din America. Ultima rubrică „Gânduri din tinda Bisericii” era destinată unor probleme interne: patrimoniu cultural, administrație și legislație bisericească și cântare în comun.

Începând cu anul 1990 publicația a primit un nou titlu „Calendarul românului. Pe anul comun de la Hristos”. Debarasat de cenzură și control ideologic „Calendarul” a apărut în forma aceasta până în 1994 când a devenit „Almanah bisericesc”, iar mai apoi din 1997 „Calendarul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Timișoarei”, iar astăzi „Almanahul Arhiepiscopiei Timișoarei”.

După revoluția din 1989 prima numire a fost cea de „Calendarul românului”, o reactivare a vechii publicații caransebeșene ctitorite de marele episcop Ioan Popasu, păstorul bănățenilor. Fără a-și fi declarat explicit un program, acest almanah s-a dorit (cum o demonstrează întregul său cuprins) un îndrumător de conștiință și viață pentru români, sugerat de însuși titlul său. Conținutul vizează o sferă largă de obiective culturale, sociale, teologice, morale, istorice, politice, economice, științifice, într-o diversificată paletă sub raport publicistic. O coordonată fundamentală se desprinde, totuși, cu pregnanță: problematica ce vizează existența și ființa națională românească⁶.

Primul număr apărut în situația deplinei libertăți religioase

6 Prof. Petru Călin, „Un veac de la apariția <<Calendarului românului>>”, în „Calendarul românului”, Timișoara, 1990, p. 125.

conține mai multe texte care fac referire la beneficiile Revoluției: „[...] Dar într-o sfântă Vineri, Vinerea dinaintea Crăciunului, Iisus Hristos Cel răstignit și înviat, dornic să se nască duhovnicește în peștera smerită a sufletului poporului răstignit, a hotărât învierea, renașterea lui. El a pus umărul milostivirii Sale la crucea pătimirii noastre și ne-a ridicat povara ei. Poporul a simțit atunci tainic și a exclamat în cuvinte de bucurie: <<Dumnezeu este cu noi>>!

Întrucât fața poporului român răstignit semăna atât de mult cu fața Fiului Său, <<Dumnezeu și-a întors fața Sa către noi>>!

Minunea s-a întâmplat în acea Sfântă Vineri a Nașterii Domnului, pentru că fața poporului român era brăzdată de lacrimi fierbinți și sincere, stropită cu sângele fiilor neamului masacrați fără milă, și transfigurată de durere și speranță. Puterea lacrimilor suferinței jertfelnice a prefăcut Vinerea pătimirii noastre în victoria eliberării noastre de puterea <<irodiană>> a tiraniei. Poporul a simțit că Dumnezeu este cu el când lacrimile suferinței sale s-au schimbat în lacrimi de bucurie.

Dar o renaștere cu adevărat spirituală a neamului nostru însemnează și experiența puterii altor lacrimi: a lacrimilor pocăinței, pocăință nu numai pentru ce am făcut rău fiecare dintre noi în anii dictaturii, ci și pentru binele pe care am fi putut să-l facem și nu l-am făcut, din teamă prea multă sau din credință prea puțină, din inimă prea mică sau din comoditate prea mare! [...] În orice caz, intensitatea iertării și a renașterii noastre este proporțională cu intensitatea pocăinței noastre sincere...”⁷.

Lipsa interesului, a unei rețele de distribuție a fost întâiul pericol care măcina apariția pe mai departe. În fața unor atari provocări, editorul a încercat mereu să îmbogățească cuprinsul de la an la an. În 1997 a apărut rubrica „rememorări istorice” în cadrul căreia au fost publicate referatele întocmite de cadrele didactice

7 Episcop-vicar Daniel Lugojanul, „Puterea lacrimilor sincere”, în Calendarul românului”, Timișoara, 1990, p. 94-95.

de la Teologia timișoreană în timpul Postului Mare grupate sub tema „Biserică și națiune”, s-a restructurat publicația în 2004 când au fost păstrate două rubrici: una de istorie bisericească locală, cealaltă care face referire la implicarea Bisericii în societate. Din punct de vedere al conținutului putem spune că almanahul nostru a rămas fidel celor din trecut, îmbogățindu-și însă condițiile grafice și actualizându-și datele statistice și de organizare privind Biserica și eparhia ai cărei membri suntem. În privința temelor abordate, una din secțiuni intitulată «Credință și viață», caută să evidențieze exigențele misiunii preotului în condițiile actuale ale societății în care trăim. Cea de-a doua secțiune «Provocări ale Bisericii», își propune să ofere o serie de repere fundamentale pentru credincioșii de astăzi în vederea participării mai active a acestora în cadrul cultului divin, dar și evitarea diverselor practici oculte ce-și fac tot mai simțită prezența în special în rândul tinerilor⁸. În anul 2008 avem două teme: «Însemnări teologice», secțiune ce își propune să ofere o serie de repere religios-morale [...] în vederea participării mai active a acestora în cadrul cultului divin, pentru cunoașterea mai amănunțită a nevoilor sufletești, a modului în care ele pot fi îndeplinite, cum să ne desăvârșim și cum să dobândim mântuirea, căci fără aceasta zadarnice ar fi izbândirile noastre materiale. [...] Următoarea secțiune «Pastorația în modernitate» face referire la nevoia adaptării pastorației la cerințele societății actuale. După cum bine se știe pastorația preotului este mult mai variată decât ceea ce a fost până acum⁹.

Din anul 2015 a fost schimbată politica editorială în ceea ce privește Calendarul almanah: „Pe plan editorial, tipărim iată tradiționalul «Calendar al Arhiepiscopiei Timișoarei», ajuns în al 35-lea an de apariție neîntreruptă. Aceasta cuprinde, pe lângă

8 †Nicolae, „Cuvânt înainte” la „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2005, p. 6.

9 †Nicolae, „Cuvânt înainte” la „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, 2008, p. 6.

calendarul creștin-ortodox de tip agendă zilnică și informațiile la zi referitoare la organizarea Bisericii Ortodoxe în lume, a Bisericii Ortodoxe Române și a Arhiepiscopiei Timișoarei. Dimpreună cu celelalte publicații de la Timișoara [...] Calendarul este una din constantele apariții, pe care le oferim slujitorilor Sfintelor Altare, monahilor și dreptcredincioșilor creștini, spre cunoaștere și edificare”¹⁰.

Calendarul almanah a fost îngrijit de Înaltpreasfințitul Nicolae apoi 2006 avem mențiunea că volumul a fost alcătuit de către preot dr. Adrian Carabia și preot Marius Florescu, iar din 2013 de un Comitet de redacție compus din: ierarhul locului, episcopul-vicar, consilierul cultural și redactorii celorlalte publicații. Din 2015 președinte al Colegiului de redacție este Înaltpreasfințitul Ioan, Mitropolitul Banatului.

2. Probleme de pastorală și misiune creștină

II.1. Generalități (caracteristicile spirituale ale Bisericii, Chipul lui Iisus, Preoția, tradiția familiei la români, Biserica și cultura, satul și credința, ecleziologia euharistică și pastorală, învățământul parohial).

Spiritualitatea Ortodoxiei ne este reliefată de către un cercetător al patristicii: „Sfânta Biserică este în mare cinste atât în evlavia credincioșilor, cât și în știința teologilor ortodocși români. Cu numele derivând din termenul «basilica»= locaș de mare autoritate, «casa regelui», Biserica era și este «comuniunea sfinților», aducând în ea pe sfinții care au fost, care sunt și care vor fi sub conducerea Sfântului sfinților, a Pantocratorului, care e Hristos. Prin caracterul ei teandric adică prin substanța ei divino-umană, Biserica aparține și lui Dumnezeu și oamenilor deopotrivă”¹¹.

10†Ioan, Mitropolitul Banatului, „Cuvânt de binecuvântare”, în „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2015, p. 7.

11 Pr. prof. Ioan G. Coman, „Caracteristicile spirituale ale Bisericii Ortodoxe Române”, în „Îndrumător bisericesc”, Timișoara, 1982, p. 163.

Chipul fizic al lui Iisus este reprezentat de toate popoarele: „În pofida unor mărturisiri întemeiate pe tradiții venerabile, noi nu cunoaștem cu precizie înfățișarea lui Iisus Gristos omul. [...] Și totuși, care dintre creștini n-a dorit și nu dorește să știe cum arăta chipul lui Iisus? În absența unui portret autentic, fiecare și L-a imaginat în felul său. [...] Și noi românii ni L-am reprezentat pe Iisus într-un fel specific nouă, câteodată sub formă de păstor, altădată sub formă de haiduc. Hristosul nostru este un <<Hristos românesc>> întrucât nu a rămas în afară de sufletul poporului, ci a trăit în acest suflet până la identificare cu El”¹².

Relația între familie și Biserică este una esențială, cea dintâi formând poporul dreptcredincios dincolo de situație materială, culoarea pielii sau sex: „Referitor la poporul nostru s-a afirmat pe bună dreptate că <<familia românească numeroasă, a fost tăria neamului>>, temeiul dăinuirii sale. Dovezi în această privință ne oferă între altele visteria obiceiurilor legate de întemeierea familiei. Tradițiile existente pun în lumină optimismul echilibrat și viguros, bucuria adânc simțită a fiilor poporului nostru manifestate cu acest prilej. [...] Dar vitalitatea familiei românești menită să odrăslească viitorul poporului, se face vizibilă și în creșterea și educarea copiilor, în atașamentul fierbinte față de glia strămoșească, în dorința de dăinuire și în capacitatea de jertfă. [...] Binecuvântând viața credincioșilor de la leagăn până la mormânt, Biserica le-a binecuvântat desigur și familia, încă de la întemeierea acesteia. Învățând că nunta, cununia sau căsătoria este una din cele șapte Taine, Biserica arată interes deosebit față de unitatea familiei promovând iubirea dintre soți și odrăslirea de copii”¹³.

Legătura „trainică” a veșniciei satului este realizată de puterea sfîințitoare, învățătoarească și conducătoare a Bisericii.

12 Preot N. Sebeșan, „Chipul lui Iisus în conștiința credincioșilor”, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, Timișoara, 1984, p. 39-40.

13 Pr. prof. Sorin Cosma, „Tradiția familiei la români”, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, Timișoara, 1989, p. 104-105.

În geografia spirituală a locului, lăcașul liturgic ca spațiu al comuniunii și cuminectării este așezat nu fără importanță axiologică pe locul cel mai înalt al localității iradiind sărbătoare: „Prin sfințirea bisericii, hramul devine îngerul păzitor al acesteia, patronul său spiritual. După iconografia ortodoxă, icoana hramului se așează pe iconostas în rândul întâi, la dreapta, alături de sfintele icoane împărătești. [...] Hramul bisericii se serbează cu deosebită solemnitate, în ziua pomenirii evenimentului sau sfântului, în prezența credincioșilor, care vin uneori în pelerinaj de la mari depărțări. Cuvântul hram vine din limba slavonă, și înseamnă casă excepțională în care locuiește Dumnezeu cu aleșii Săi. Se pare că numele acesta l-a dat patriarhul Iacob, care, fugind de mânia fratelui său Naum, s-a culcat într-o câmpie, cu capul pe o piatră, și a avut un vis minunat: a văzut o scară care unea cerul cu pământul și pe care urcau și coborau îngerii Domnului. Trezindu-se din vis Iacob a grăit: «Locul acesta este casa lui Dumnezeu și poarta cerului», și a uns piatra cu untdelemn sfințit, l-a numit evreiește Bethel, sau casa lui Dumnezeu. (Facere 28, 12-19). [...] Zidurile bisericii devin sfințite și deosebite de ale altor case comune pentru că au un scop supranatural. [...] Când credinciosul exclamă «Mă duc la hram!», semnificativ mărturisește – mă duc și mă unesc cu viața de har, a sfântului comemorat, să mă sfințesc și să fiu fericit! În timp ce îngerul păzitor al credinciosului se îngrijește de salvarea unui singur suflet creștinesc, hramul bisericii ocrotește viața și se îngrijește de mântuirea tuturor credincioșilor»¹⁴.

Biserica parohială chip al Bisericii celei mari este la rândul-i constituită de principiul comuniunii treimice „și, potrivit eclesiologiei ortodoxe, toată viața pastorală din interiorul ei, ca și întreaga ei misiune și în special Sfintele Taine sunt orientate

14 Adrian Carebia, „Satul și credința la început de mileniu III”, în „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2003, p. 175-177.

în acest sens, fapt reflectat clar în optica Sfinților Părinți, care o definesc liturgic în timp și spațiu ca un nou popor al lui Dumnezeu și ca Trup al lui Hristos, aflat într-o perpetuă dinamică ziditoare. (cf. I Petru 2, 9-10; Efseni 4, 12). În viața și activitatea oricărei parohii se pot distinge două elemente esențiale: slujirea sacerdotală a preotului și – în replică – slujirea harismatică a credincioșilor, ambele slujiri manifestându-se ca o dublă mișcare a Liturghiei și cultului în general. [...] Biserica la nivel parohial și care ar fi problemele interne și externe pe care le implică edificarea, sau –după caz– regenerarea unei parohii, ca unitate sau comunitate liturgică, spirituală și socială în contextul lumii de azi. [...] Totuși crezul ei misionar se cere împlinit măcar de acum înainte, chiar dacă pentru înfăptuirea acelor modele de comunități parohiale la care deja ne-am referit se vor înregistra eșecuri sau va fi nevoie chiar de jertfe”¹⁵.

Învățământul parohial este astăzi o necesitate a slujirii preoțești. Cu orice prilej preotul rostește un cuvânt de învățătură (omilie biblică, predică tematică, cateheză, pareneză, necrolog). Elementele educației se împletesc armonios cu serviciul liturgic. Gestul sacramental este întărit de Cuvânt și de obiectele liturgice (cartea bisericească, pictura, icoana ș.a.). Inițierea catehetică a creștinilor poate fi făcută pe teme de cateheze, organizarea de grupuri catehetice dar și prin ora „Hristos împărtășit copiilor”. Doar prin cristalizarea noțiunilor credinței, credinciosul poate înțelege: ritualul, însemnătatea sărbătorii, a filantropiei creștine etc¹⁶.

3. Pastorală – calea povățuirii (administrație parohială, participarea mirenilor la viața Bisericii, frumusețea cultului, consumul de alcool, preotul în viața credincioșilor, activitatea preotului, preocupări pastorale în fața morții).

15 Prot. dr. Ioan Bude, „Elemente de eclesiologie euharistică și pastorală”, în „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei, Timișoara, 2007, p. 149; 151.

16 Preot dr. Valentin Bugariu, „Actualitatea învățământului catehetic...”, p. 138-143.

Biserica locală, parohia este administrată de Adunarea parohială formată din credincioșii majori care își îndeplinesc datoriile morale față de Biserică și așezămintele sale. Adunarea parohială este chemată să hotărască în probleme de importanță deosebită cum ar fi – construirea, repararea sau pictarea bisericii, înnoirea imobilelor bisericești sau înzestrarea sfântului locaș cu cele de trebuință¹⁷. Adunarea parohială are rolul de for legislativ care propune, însă hotărârile sunt puse în aplicare de Consiliul parohial ales la 4 ani (conform noului Statut de organizare și funcționare al B. O. R. la 5 ani). Consiliul e un grup restrâns de credincioși având între 7-12 membrii și câte 2 membrii supleanți, aceștia în raport cu numărul de suflete din parohia respectivă, președinte fiind preotul paroh, iar secretar de obicei cântărețul bisericii. Printr-o atentă gospodărire, biserica și bunurile ei ar avea parte de tot ce este necesar și totul în bună rânduială (odăjdii, icoane, prapori, mobilier, cărți de slujbă etc.), cât și asigurarea retribuției personalului bisericesc al parohiei. Pentru gospodărirea bunurilor parohiale, consiliul parohial alege dintre membrii săi, 1, 2 sau 3 epitropi după nevoie¹⁸.

Alături de Adunare și Consiliu mai funcționează Comitetul parohial compus dintr-un număr dublu de membrii față de Consiliu. Statutul menționează unele atribuții ale acestora ca: înzestrarea și înfrumusețarea bisericilor, a curților bisericești și a cimitirelor; formarea și susținerea corului bisericii; ajutorarea unor credincioși nevoiași; cercetarea și ajutorarea bolnavilor; susținerea bibliotecii parohiale, organizarea colportajului; a ajuta pe preot în vederea întăririi credinței și a simțului moral al credincioșilor¹⁹.

Participarea mirenilor la cultul creștin reprezintă ținta

17 Prot. Ioan Olariu, „Rolul organelor parohiale” în „Îndrumător bisericesc”, Timișoara, 1980, p. 283. (Se va prescurta în continuare „Rolul organelor...”).

18 Prot. Ioan Olariu, „Rolul organelor...”, p. 284.

19 Prot. Ioan Olariu, „Rolul organelor...”, p. 286.

rugăciunii, a împărtășirii de Sfintele Taine dar și de îndeplinirea slujirilor (funcțiunilor) bisericești. Participarea mirenilor la viața parohiei este deci plină de sens eclesiologic, Biserica este una „pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus”. (Galateni 3, 23). Aceasta se poate explica astfel: Din cauza Botezului și Mirungerii, toți cei botezați și „unși”, indiferent de sex și condiție, devin membrii ai trupului care este Biserica, fiecare având darul său propriu, slujirea sa unică, misiunea sa personală. Din cauză că sunt frați și surori în Hristos prin Botez, ei constituie un fel de comunitate, de consacrare și de viețuire. În virtutea Botezului, toți sunt chemați să participe, împreună, la „zidirea” trupului (Efeseni 4, 16), fiind numiți ajutoari și colaboratori ai lui Dumnezeu în „iconomia” Sa cu lumea. Biserica există numai ca și comunitate care integrează mădulele și slujirile acestora. Accesul la citirea și cunoașterea aprofundată a Scripturii atât în cadrul Liturghiei cât și afară de cult, este fără îndoială punctul de plecare²⁰.

Slujirea preotului în parohie se temeluiește pe eclezologia pastorală. „În realitate el este în slujba cerului, el este – după expresia Sf. Apostol Pavel adresată lui Timotei - «omul lui Dumnezeu» (I Timotei 6, 11), adică un om însărcinat cu slujba lui Dumnezeu, este un om în serviciul Domnului”²¹.

Activitatea principală a preotului este aceea de propovăduire, adică aceea de a-L face cunoscut pe Hristos tuturor. La baza întregii sale activități învățătoarești stau câteva condiții elementare: cunoașterea temeinică a Scripturii, a realităților vieții religioase și morale din parohie și iubirea față de turma păstorită²².

20 Pr. prof. dr. Ion Bria, „Participarea mirenilor la viața Bisericii”, în „Îndrumător bisericesc”, Timișoara, 1983, p. 105.

21 Pr. prof. Petre Vintilescu, „Preotul în viața credincioșilor”, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, Timișoara, 1988, p. 87.

22 Arhim. Veniamin Micle, „Activitatea pastorală a preotului pentru propovăduirea

În societatea de astăzi se cere sporirea activității preotului, intensificarea slujirii misionare. „Preot și parohie sunt două noțiuni complementare în măsura în care omul contemporan regăsește în ele nevoia de duhovnicesc. Societatea actuală a pierdut dimensiunea liturgică a existenței așa încât omul contemporan se complăce într-o credință ce nu mai ține de un dat doctrinar, ci se mărginește la tot felul de tradiții mai mult sau mai puțin religioase, motiv pentru care trebuie redescoperită dimensiunea euharistică a parohiei ca spațiu de comuniune harică cu Dumnezeu. Finalitatea pastorației este aceea de a crea o atitudine liturgică și comunitară în rândul credincioșilor, atitudine care decurge din natura apartenenței lor la Biserică. O parohie care prin orientarea ei pastorală pierde orizontul larg al Bisericii, perspectiva eclesiologică de ansamblu, riscă să comită un act de schismă. Parohia ortodoxă trebuie să pună în evidență imaginea unei comunități care îi invită pe toți membrii ei să-și realizeze ca atare propria chemare”²³.

Pastorația și misiunea Bisericii au fost cercetate din punct de vedere etimologic și funcțional. Avem în paginile „Calendarului” o astfel de reușită scriitoricească: „Având episcop și preoți, Biserica locală a devenit eparhie, adică o instituție pastorală, cu responsabilități categorice față de poporul respectiv, față de cultura și spiritualitatea lui. Dar în interiorul Bisericii locale au luat ființă alte comunități «și mai locale», conduse de preoți, ca delegați ai episcopului. Termenul de «misiune» derivă de la latinescul *mitto* –*erre*, –*issussum* și înseamnă «a trimite». De aici, cei trimiși la îndeplinirea unei acțiuni s-au numit «misionari». Ei sunt cei care, în toate timpurile, «propovăduiesc Evanghelia împărăției», dar nu oricum, ci investiți de Duhul

drepte credințe”, în „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2006, p. 156.

23 Pr. lect. dr. Vasile Itineanț, „Preocupări pastorale în societatea actuală”, în „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2008, p. 121.

Sfânt cu «puterea» de a fi «martori» ai lui Hristos, [...] până la marginea pământului (Faptele Apostolilor 1, 8). [...] Termenul «pastorație» vine de la latinescul pascor, -ere și înseamnă «a hrăni», «a asigura cuiva hrana zilnică», «a duce pe cineva la locul de hrănire» și nu «a conduce» sau «a guverna»²⁴.

Frumusețea cultului, somptuozitatea acestuia este un alt mijloc practic plin de învățături pastorale: „La finele sec. IX-potrivit unei cronici – solii unui cârmuitor din Răsărit, dornic de încreștinare, au ajuns la «grecii» (bizantinii) din Constantinopol și au intrat în catedrala Sfânta Sofia unde adânc impresionați nu mai știau «dacă se află în cer sau pe pământ». Ei s-au convins în sfârșit că «acolo locuiește Dumnezeu» și că slujba ce se oficia acolo e «mai minunată decât oricare alta».[...] Măreția cultului ortodox o dă împrejurarea că el săvârșește în și prin Biserica, «Trupul» lui Hristos (Coloseni), de unde și aspectul eclesiastic al «închinăciunii». Prin cult Biserica trăiește plenar credința în «Duhul și Adevărul» ce o animă. Iar ca edificiu biserica este «cerul pe pământ în care Dumnezeu de sus sălășluiește și se preumblă», cum se exprima patriarhul constantinopolitan Gherman (650-733) în *Tâlcuirea Sfintei Liturghii*, Migne, P. G. XCVIII, 394-5). Somptuozitatea cultului nostru –oriunde ar fi parohia unde se oficiază – reiese și din înfățișarea sa doxologică de mărire la adresa Divinității sunt nenumărate. Ele procură deosebită bucurie lăuntrică și elevație spirituală. Pomenim doar minunatul condac de Crăciun, creația Sfântului Roman Melodul: «Fecioara astăzi mai presus de ființă naște...»²⁵.

O problemă curentă este astăzi consumul excesiv de alcool. „Pentru a se strecura în sufletul nostru, învechitul în răutăți alege pe cei mai iscusiți luptători ai tartorului, îi vâra în pânțele

24 Prot. dr. Ioan Bude, „Misiune, evanghelizare, pastorație și cult”, în „Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2004, p. 172-173; 175.

25 Preot Vasile Muntean, „Frumusețea cultului ortodox”, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, Timișoara, 1985, p. 26-27.

sticlei de alcool, apoi îi trimite să ne amăgească. Astfel noi gustăm din sticlă și nu băgăm în seamă minciuna diavolească. Dar pe urmă ce se întâmplă? Noaptea, după ce ne-au tulburat mintea, diavolii dau năvală în cetatea sufletului, aprind poftele cele rele și fac un prăpăd și un măcel groaznic. [...] Beția este o formă a lăcomiei pântecelui. Este consumarea nemăsurată și repetată de băuturi alcoolice numai din plăcerea păcătoasă, cu amețirea și pierderea minții. În mod firesc, pentru întreținerea vieții avem trebuință de apă. Pentru potolirea setei Dumnezeu a lăsat pe lume și alte băuturi: sucurile de fructe, în special vinul, sucul din rodul viței de vie. Luate în stare naturală, sucurile sunt foarte bune și sănătoase. Chiar fermentate, luate în cantitate mică și cu dreptă socoteală, vinurile sunt întăritoare, ba chiar recomandabile în anumite situații. [...]

Putem spune că dintre toate armele cu care satana face în lume cele mai multe cuceriri, alcoolismul este cea mai tare și primejdioasă. [...] Sfântul Ioan Gură de aur zice: «Bețivul este un mort viu, un duh rău de bună voia sa, o rușine pentru tot neamul omenesc. Un bețiv este mai urât ca un mort. Fiindcă cel mort zace fără simțire și nu poate face nici bine, nici rău, dar bețivul își bate capul să facă rău! Bețivul este mai ticălos decât înderăcitul pentru că de un înderăcit avem milă, pe când pe bețivi îi disprețuim. Un dobitoc bea numai atât cât are sete, dar bețivul trece hotarul pe care și dobitoacele îl țin... Dracului îi place foarte mult bețivul pentru că nimeni nu împlinește voia lui mai bine decât cel beat»²⁶.

Problema creștinului aflat în fața morții, apoi a mijlocirii pentru cel trecut în veșnicie a preocupat pe preoți din cele mai vechi timpuri: „S-a spus de către cineva că există un cuvânt care ar merita să fie scos definitiv din limbajul omenesc și cuvântul

26 Preot dr. Ștefan Slevoacă, „Urmările negative ale consumului excesiv de alcool”, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, Timișoara, 1987, p. 142-143.

acesta este cel care exprimă moartea. și fiindcă moartea înseamnă despărțire și durere, ea nici n-a fost inclusă în planul veșnic al lui Dumnezeu, așa cum după cum se scrie că: «Dumnezeu n-a făcut moartea și nici nu se bucură de pieirea celor vii». (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13). [...] Privind la moartea sub aspect duhovnicesc, ea nu este decât «adormire» (Ioan 11, 11; I Corinteni 15, 18). Dar ceea ce interesează este nu numai dăinuirea celor care au plecat dintre noi, ci îndeosebi faptul că relațiile dintre cei vii și sufletul celor morți nu se sting, ci continuă pe calea aleasă a rugăciunii. [...] Cunoscut fiind faptul că imediat după moarte are loc judecata particulară (Evrei 9, 27), starea sufletelor după acest moment nu este încă definitivă. Așa fiind, rugăciunile celor vii, care imploră mila dumnezeiască ajută sufletele pentru care sunt înălțate. Din ceea ce Mântuitorul a precizat că păcatul împotriva Duhului Sfânt «nu se va ierta nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie» (Matei 12, 32) reiese că păcatele pot fi iertate și celor care au adormit în Domnul. [...] Legătura dintre «Biserica luptătoare» și «Biserica triumfătoare» (din care fac parte cei adormiți în Domnul și sfinții îngeri) a fost statornicită printr-o precisă rânduială de slujire și zile de rugăciune pentru cei morți²⁷.

4. Inițiative misionare

IV. 1. Pentru vremea de acum au fost schițate câteva principii pentru un misionarism eficient într-o lume secularizată: buna pregătire a clerului, săvârșirea slujbelor după rânduială fără omisiuni sau inovații, cântare în comun, aplicarea vizitelor pastorale la domiciliul credincioșilor, alcătuirea de predici omiletice și cateheze bine fundamentate, răspândirea textului Sfintei Scripturi, catehizarea copiilor și tinerilor și practicarea eficientă a diaconiei creștine²⁸.

27 Prot. Vasile Petrica, „Semnificația pomenirii decedaților”, în „Îndrumător bisericesc”, Timișoara, 1980, p. 115-116.

28 Preot drd. Marius Florescu, „Îndrumări misionare pentru vremea de acum”, în

IV. 2. Misiunea Bisericii a fost reprezentată istoric în ceea ce privește Biserica Ortodoxă Română arătând punctual care sunt problemele și bineînțeles care ar fi soluțiile unei vieți creștine autentice: „La șase ani după '89 Biserica încă nu s-a <regăsit> deplin și din cauze obiective: complexitatea vieții sociale, culturale, economice, politice, mutațiile la nivelul ontogeniei mentalităților; langoarea (apatia) generalizată; recesivitatea; lipsa unui ideal de viață creștină; caracterul laic al statului modern; degradarea vieții morale; disjunția dintre cult și cultură prin intelectualismul modern și multe altele. În limba filosofiei nicasiene toate acestea alcătuiesc <maladiile> spiritului lumii contemporane, dintre care cel mai ucigător este aspiritualitatea. [...] Din punct de vedere administrativ Biserica la fel întâmpină greutăți mai ales de natură economică cunoscută fiind sărăcia generalizată. Poate inexistența unei competențe manageriale în structura de administrație bisericească naște imposibilitatea dezvoltării pe orizontală în sens material. Cu un entuziasm suspect s-a purces la zidirea de noi biserici, mănăstiri și catedrale, fără a ține seama obiectiv de posibilitățile financiare, făcând apel la mila publică a Statului care în general urmărește interese neortodoxe. [...] – Iar ca soluții: – Simplificarea într-un autentic spirit creștin a procedurii de ocupare a unei parohii. Asanarea spiritului excesiv birocratic din structurile ierarhice ale administrației bisericești. Impunerea respectului pentru calendarul creștin-ortodox în toate instituțiile statului. Luarea de atitudine promită în orice problemă socială gravă care ar putea afecta o evoluție normală a societății românești. Învățămintul de toate gradele să acorde vacanțe după sărbătorile creștine”²⁹.

„Calendarul Arhiepiscopiei Timișoarei”, Timișoara, 2013, p. 102-103.

29 Preot Viorel Cherciu, „Biserica după 1989” în „Calendarul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Timișoarei”, Timișoara, 1997, p. 148-149; 153.

